

ŽURNALISTIKA 2011

Valdas Kopūstas („Elta“). Tai pačių konkurso „Lietuvos spaudos fotografija '11“ dalyvių išrinkta jiems labiausiai patikusi nuotrauka. Ji laimėjo „Kolegų prizą“

Almanachas
ŽURNALISTIKA
2011

Almanachas ŽURNALISTIKA 2011

Leidinio redakcinė kolegija

Daiva Budrienė
Birutė Garbaravičienė
Gražina Juodytė
Audronė Nugaraitė
Džiugas Paršonis
Dainius Radzevičius
Jūratė Sobutienė
Domas Šniukas
Aldona Žemaitytė-Petrauskienė

Leidinio redaktorė

Aurelija Arlauskienė

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizainerė-maketuotoja

Loreta Uzdraitė

Leidinio viršelio nuotraukos autorius – *Antanas Stanevičius*

Alfa.lt (180 p. viršuje), Butauto Barausko (165 p.), Jūros Marijos Baužytės asmeninio archyvo (141 p.), Daivos Budrienės asmeninio archyvo (251 p.), Ramūno Danisevičiaus (5, 22, 34, 40, 96, 143, 149, 153, 166, 229, 230, 231 p.), Justinos Dirsytės asmeninio archyvo (54 p.), Leonido Donskio asmeninio archyvo (8 p.), Romo Gorklio (255 p.), R. Eilunavičiaus (133 p.), *Eltos* (48, 55, 57, 59 p.), Juditos Grigelytės (91 p.), *Gyvenimo* redakcijos archyvo (84 p.), Romo Jurgaičio (LR Seimo archyvo) (127 p. apačioje), Tomo Kaunecko (106 p.), Nellijos Ločmelės asmeninio archyvo (200 p.), *Lietuvos ryto* (125 p. viršuje, 127 p. viršuje), Julijos Kirkilienės asmeninio archyvo (82 p.), Mindaugo Kulbio (LR Seimo archyvo) (125 p. apačioje), Giedros Miglinas asmeninio archyvo (107, 108, 109, 111, 113, 114, 115, 116 p.), Andriaus Navicko asmeninio archyvo (12 p.), Stasio Paškevičiaus (146, 155, 218, 236 p.), Ričardo Piličiausko asmeninio archyvo (28 p.), Simonos Petronytės asmeninio archyvo (62 p.), Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvų (97, 99, 100, 103, 105 p.), Jūratės Sobutienės asmeninio archyvo (78 p.), Gerimanto Statinio asmeninio archyvo (245, 247, 249 p.), Antano Stanevičiaus archyvo (233 p.), Domo Šniuko asmeninio archyvo (123, 131 p.), Julijos Šliažienės asmeninio archyvo (159, 161, 162 p.), *Tauragės žinių* redakcijos archyvo (79, 80 p.), Adolfo Užos asmeninio archyvo (140, 148 p.), Vytauto Žeimanto asmeninio archyvo (237, 239, 241 p.), *www.lzs.lt* (172–193, 242 p.), *15min.lt* (194 p.) nuotraukos.

ISSN 0135-1346

© Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2011

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą
„Žurnalistikos ir visuomenės dialogas almanache „Žurnalistika“
(„Visuomenės nuomonė: *pro* ir *contra*“, „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“, „Žiniasklaidos kelių taisyklės“,
„Istorijos vingiai“, Žurnalistikos didieji“, „Žurnalistika: centras ir periferija“, „Tyrimai ir tikrovė“)

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2011“

Formatas 18x25,5 cm. 16,25 sp. l.

Leidėjas Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga
Adresas: S. Konarskio g. 49, LT-03123 Vilnius
Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius
Tel./faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@takas.lt, www.kriventa.lt

Tiražas 1 000 egz.

Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius
www.spauda.com

Turinys

Redaktorės žodis 5

Visuomenės nuomonė: *pro ir contra* 7

Leonidas DONSKIS *Laisvės dilemos Lietuvos žurnalistikoje*

Andrius NAVICKAS *Pajuodęs žiniasklaidos veidrodis*

Carlin ROMANO *Mums reikia žurnalistikos filosofijos*

Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė 21

Laimonas TAPINAS *Žurnalisto etikos ribos*

Ričardas PILIČIAUSKAS *Žiniasklaida ir teismas*

Pažeidė etiką

Žiniasklaidos kelių taisyklės 33

Zita ZAMŽICKIENĖ *Dar kartą apie nepilnamečių asmens duomenis žiniasklaidoje*

Viktoras TROFIMIŠINAS *Žiniasklaidos savitvarka*

Žurnalistų nuotaikos, požiūriai, vertinimai

Tyrimai ir tikrovė 47

Audronė NUGARAITĖ *Modernioji žurnalistika ir profesionalumo standartų paieškos*

Justina DIRSYTĖ *Akcijų privilegijos ir kaprizai*

Naujosios technologijos 61

Simona PETRONYTĖ *Piliečių žurnalistikos projektai Lietuvoje: patirčių ir galimybių analizė*

Žiniasklaida: centras ir periferija 77

Jūratė SOBUTIENĖ *Regioninė žiniasklaida ir nūdienos iššūkiai*

Lietuvos laikraščių ir žurnalų tiražai

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo gauti ir paremti projektai 1997–2010 m.

Agnė GINTAUTAITĖ *2011 metų žiniasklaidos rinka*

Žurnalistikos didieji 95

Aldona ŽEMAITYTĖ *Dinamiška Juozo Keliuočio dvasia*

Domas ŠNIUKAS *Simas Miglinas: žurnalistas tarp karo girnų*

Istorijos vingiai 119

Domas ŠNIUKAS *Buvo ir Sausio 11-oji...*

Žurnalistai liudija

Jūra Marija BAUŽYTĖ *Išvyti, bet išlikti*

Algimantas DEGUTIS *Pasaulis turėjo žinoti tiesą*

Alfonsas UŽA *Vienos paros kronika*

Viktoras DENISENKO *Žodį tarė Vilniaus universitetas*

Pokalbiai 151

Aldona ŽEMAITYTĖ

Įsipareigojimas laisvei ir atsakomybei

Pažadintas laikas

Aurelija ARLAUSKIENĖ *Danutės Šepetytės minties ir žodžio elegancija*

Žiniasklaidos kronika: dienos ir darbai 171

Lietuvos žurnalistika: dienos ir darbai

Tylos minutė

2011 m. apginti žurnalistikos studijų programos magistro darbai

Naudingos nuorodos

Žurnalistika be sienų 199

Nellija LOČMELE *Į langą beldžia paukštelis*

Viktoras DENISENKO „Grobuonies“ valdose: žurnalistai Baltarusijoje

Skandalas Murdocho žiniasklaidos imperijoje

Tai svarbu žinoti kiekvienam žurnalistui 209

Leonilija PERMINIENĖ

Sukaupti duomenys – pensijos garantija

Autorių valstybinis socialinis draudimas

Asmenų, turinčių meno kūrėjo statusą, socialinis draudimas

Ilginamas senatvės pensijos amžius

Pensijų dydžių atkūrimas

Žurnalistika, kūryba, pomėgiai 227

Kūrėjas medžioja akimirkas

Antanas STANEVIČIUS *Atkakloji žuvėdra*

Vytautas ŽEIMANTAS

Kazio Račkausko „Tautotyros metraštis“

Juozo Vercinkevičiaus kūrybos pilys

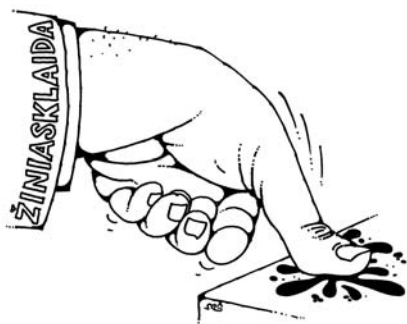
Stasys Lipskis – dienų ir metų tėkmėje

Povilas Lapeikis: lyrika, satyra ir humoras

Gerimantas STATINIS *Keliautojo Mato Šalčiaus takais*

Išmokti šokti žodžių šokį, arba Kur prasidėjo... „Babcė“

Daiva BUDRIENĖ *Kalėdų senelis*

Redaktorės žodis

Aurelija ARLAUSKIENĖ

2011 metai. Beveik vienuolika mėnesių žiniasklaidos rinka gyveno be didesnių sukrėtimų: pirmąjį pusmetį netgi augo reklamos pajamos, televizijų rinką papildė kanalas moterims „TV8“, žurnalų – mėnraštis vyrams „Top Gear“. Tačiau lapkričio vidurį sulaukėme trenksmo – Vyriausybė nacionalizavo AB banką „Snoras“ kartu su jam priklausančiomis įmonėmis Lietuvoje, tarp kurių yra ir vienas skaitomiausių šalies dienraščių „Lietuvos rytas“. Kadangi pastarasis leidinys savo straipsniuose palaikė finansiniais nusikaltimais kaltinamus „Snoro“ akcininkus, imta viešai abejoti dienraščio turinio skaidrumu. Politikai, žinoma, nepraleido šios progos – lapkričio pabaigoje Seime įregistruota Visuomenės informavimo įstatymo pataisa, kurią priėmus žiniasklaidos priemonių nebegalėtų valdyti ne tik bankai, bet ir jų antrinės įmonės.

Toliau seko spausdintos žiniasklaidos skaitytojų gretos. Kitaip ir negalėjo būti, nes naktinės mokesčių reformos metu leidybos verslui pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifą padidinus nuo 5 iki 21 proc. (taigi leidybos verslą prilyginus, pavyzdžiui, trąšų verslui), gerokai pabrango popierius ir laikraščio pristatymas. Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija, vienijanti per 30 rajonų ir miestų laikraščių leidėjų, skaičiuoja: iš buvusio bendro asociacijos leidinių 200 tūkst. tiražo beliko

150 tūkst. egzempliorių. Leidėjai gelbėjasi kaip išmano: mažina atlyginimus, puslapių skaičių, retina periodiškumą, spalvotus puslapius keičia nespalvoti. Išlikimo viltį lapkričio pabaigoje suteikė Prezidentė Dalia Grybauskaitė, kurios iniciatyva parengta ir Seime užregistruota Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisa. Ja siūloma periodiniams spaudos leidiniams numatyti 9 proc. PVM tarifą. Prezidentės nuomone, dėl finansinių sunkumų mažėja pasitikėjimas spausdintu žodžiu, kyla grėsmė šalies žiniasklaidos nepriklausomumui, spaudos leidiniai darosi neįperkami šalies gyventojams. Be to, pasak D. Grybauskaitės, mažėjantis spausdinto žodžio prieinamumas ir pasitikėjimas juo kelia grėsmę demokratijai.

Finansinės naštos palengvinimas leidėjams sudarytų galimybę užtikrinti mažesnes spaudos leidinių kainas ir, svarbiausia, pagerinti spaudos leidinių kokybę, nes pastaruoju metu teismus, taip pat Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją, Etikos inspektoriatą, Lietuvos žurnalistų sąjungos Etikos komisiją užtvindę skundai liudija, kad kai kuriems žiniasklaidos verslo atstovams ekonominė krizė sujaukė profesinių standartų ir etikos suvokimą. Ir mums, žurnalistams, dėl to labai skaudu. Todėl apie etiką, kaip žurnalistikos kokybės ir išlikimo galimybę, gruodžio pradžioje diskutuota bendroje Žurnalistų sąjungos, Žurnalistų draugijos,

Aurelija Arlauskienė (g. 1959 03 18 Kelmėje) – žurnalistė, baigusi žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. LŽS ir NŽKA narė. LŽS Vilniaus sk. pirmininkė, LŽS Etikos komisijos pirmininko pav. Išleido knygas: „Tomas Šernas. Vakar buvo rytoj“ (2006), „Asmens kodas: Lietuvos muitinė“ (2009). Leidinio „Reformatų metai“ atsakingoji redaktorė. Nuo 2007 m. almanacho „Žurnalistika“ redaktorė. Vinco Kudirkos (2007), Jono Vileišio (2010) premijų laureatė. Apdovanota Sausio 13-osios medaliu.

Lietuvos radijo ir televizijos, Sporto žurnalistų federacijos, Spaudos fotografų bei Verslo žurnalistų klubų konferencijoje. LŽS Etikos komisijos pirmininkas Viktoras Trofimišinas pabrėžė, kad žiniasklaida ir žurnalistai yra suinteresuoti kurti savas etikos normas ir savitvarką žiniasklaidos sektoriaus viduje, nes priešingu atveju ši vakuumą užpildys valdžia jai naudingomis teisinėmis normomis ir administraciniais patvarkymais, o tai gali atvesti prie valstybės, valdžios kontrolės žiniasklaidai ir cenzūros. Pasak jo, tokiu atveju bus likviduota nuomonių įvairovė, be kurios neįmanoma demokratinė visuomenė. Šias ir panašias konferencijos dalyvių mintis girdėjęs Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas Valentinas Stundys patikino, kad jokios įstatymo pataisos, susijusios su žiniasklaidos savitvarka, nebus daromos be žiniasklaidos bendruomenės pasiūlymų. Tai skatina tikėti, kad teisė narplioti žiniasklaidos etikos problemas visų pirma bus suteikta šios profesijos atstovams. Sunku įsivaizduoti, kad advokatų drausmės bylas nagrinėtų ne Advokatų garbės teismas, o, pavyzdžiui, Advokatų ir teisėjų etikos komisija, kurioje dirbtų ne tik šių dviejų, bet ir kitų profesijų atstovai. O Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijoje žurnalistų profesinės etikos ugdymu rūpinasi keliolikos organizacijų atstovai, tarp jų ir Lietuvos žmogaus teisių centro, Vyskupų konferencijos, Lietuvos psichiatrų asociacijos deleguoti žmonės. Minėtai komisijai vadovauja... vaikų psichiatras.

Žiniasklaidos ir žurnalistų etikai ypatingas dėmesys skiriamas ir šiame leidinyje. Diskutuojama apie moderniąją žurnalistiką ir profesionalumo standartus. Analizuojama, kaip žiniasklaidoje naudojami nepilnamečių asmens duomenys. Pasitelkus Kanados žurnalistų patirtį, ieškoma atsakymo, kur žurnalistų etikos ribos. Supažindinama su svarbiausiomis 2011 m. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtomis bylomis, kuriose spęsti visai

žiniasklaidai aktualūs klausimai. Pavyzdžiui, 2011 m. teismo praktikoje, be kita ko, buvo apibrėžtos Žurnalistų etikos inspektoriatų kompetencijos ribos, aiškintos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos, analizuoti bendrieji šios kategorijos bylose taikytini teisės principai.

...Šiais metais minėjome Laisvės gynėjų dienas 20-metį. Ne viename renginyje prisiminta laisvo žodžio kova su agresija, užsienio žurnalistų vaidmuo tomis dienomis. Tačiau tik prabėgomis prisiminta, kad ginkluota 1991-ųjų agresija prasidėjo dviem dienom anksčiau: sausio 11-ąją buvo užgrobti Krašto apsaugos departamentas ir Spaudos rūmai. Kibta į atlapus, aidėjo automatų ir tankų šūviai, pralietas kraujas. Spaudos žurnalistai liko be pastogės, gamybos priemonių. Žurnalistų Domo Šniuko surinkti faktai, liudininkų prisiminimai, kaip aštuonis mėnesius (nuo 1991 m. sausio iki rugpjūčio pučo) dirbo iš Spaudos rūmų išguiti, taip pat ir kitų leidinių žurnalistai, poligrafininkai užpildė iki šiol žiojėjusią spaudos žurnalistikos kronikos spragą. Iš pirmų lūpų sužinome, kaip gimė unikalūs, Lietuvos žurnalistikoje precedento neturintis leidinys „Laisva Lietuva“, kokio laikraščio vadovybė atsisakė prie jo prisidėti, kaip suktasi iš itin keblios situacijos, kai laisvoji Lietuvos spauda neteko labai svarbios poligrafinės bazės ir ritininio popieriaus.

Almanache užpildomas dar vienas žurnalistikos istorijos vakuumas – per žinomo ir įdomaus likimo žurnalistų Simo Miglino biografiją atskleidžiama spaudos žurnalistų veikla nacių okupacijos metais.

Ypatingas dėmesys skiriamas žurnalistui, meno istorikui, rašytojui Juozui Keliuočiui, kuris kaip gyva legenda traukė jaunus sovietinės sistemos kritikus ir intelektualus. Nelieta pamiršti ir šiandienos žurnalistai. Tie, kurių darbai įvertinti garbingomis premijomis arba pačiu aukščiausiu apdovanojimu – skaitytojų, žiūrovų ar klausytojų pagarba.

Visuomenės nuomonė: *pro ir contra*

• • •

Leonidas DONSKIS

Laisvės dilemos

Lietuvos žurnalistikoje

• • •

Andrius NAVICKAS

*Pajuodęs žiniasklaidos
veidrodis*

• • •

Carlin ROMANO

*Mums reikia žurnalistikos
filosofijos*

• • •

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Laisvės dilemos Lietuvos žurnalistikoje

Leonidas DONSKIS

Viena iš pačių geriausių naujienų Lietuvos žiniasklaidoje ir žurnalistikoje yra ta, kad Lietuvoje nėra cenzūros. Žinoma, Lietuvos viešojoje erdvėje bet kada galima sulaukti brutalių puolimų, tyčinio minties iškraipymo ir jos išplėšimo iš konteksto, karikatūrinimo ar mėginimų šaržuoti, bet laisvė ir tiesos sakymas visur brangiai kainuoja.

Kad ir kaip būtų, mūsų valstybėje, laimei, nėra tikros politinės cenzūros. Tuo kardinaliai skiriamės nuo Rusijos, Baltarusijos ir kitų pokomunistinių valstybių. Juk žlugus Sovietų Sąjungai tik Baltijos valstybės ir iš dalies Ukraina pasiekė necenzūruojamą nuomonių įvairovę ir intelektualinį pliuralizmą. O tai ne taip jau mažai.

Sykiu daug kas ne tik Lietuvos žiniasklaidoje, bet ir žurnalistikoje (o jų perskyra, manding, yra būtina) kelia rimtą nerimą. Tai ir didelis užsakomosios žurnalistikos kiekis, ir instrumentalizuoti žurnalistai, kurie daugeliu

atvejų tėra įbauginti, nesaugiai besijaučiantys ir įtakingoms Lietuvos politinėms ir finansinėms grupėms tarnaujantys dvaro žurnalistai, kuriems tenka rūpintis išlikimu, o ne tiesos paieškomis. Be abejo, rimta problema yra oligarchija ir galios grupių noras kontroliuoti žiniasklaidos priemones bei per stambųjį kapitalą formuoti viešąją nuomonę.

Bet visa tai yra tiek kartų girdėta ir taip gerai žinoma, kad geriau susitelkti ties ne tokiais trivialiais ir akivaizdžiais dalykais. Man gerokai įdomesnis atrodo klausimas, kodėl šiandien mūsų rašytojai ir akademiniai žmonės nenori būti pavadinti žurnalistais ir net kratosi šio apibūdinimo, nors Vakaruose savo darbu ir rašymo strategija būtų neabejotinai priskirti žurnalistų ratui. (Turiu prisipažinti, kad ir pats nejaukiai jausdavausi pavadintas žurnalistu, nors dar ne taip seniai dirbau Lietuvos televizijoje iš esmės intelektualios žurnalistikos darbą, o ir šiandien esu ne vieno

Leonidas Donskis (g. 1962 08 13 Klaipėdoje) – filosofas, idėjų istorikas, eseistas. Humanitarinių mokslų daktaras (1990 m. Vilniaus universitete) ir socialinių mokslų daktaras (1999 m. Helsinkio universitete, Suomijoje). Šiuo metu – Europos Parlamento narys (2009–2014 m.), Vytauto Didžiojo universiteto vizituojantis socialinės ir politinės teorijos profesorius, Helsinkio universiteto Politikos ir ekonomikos studijų katedros docentas, Talino universiteto filosofijos ir kultūros teorijos ekstraordinarinis vizituojantis profesorius (Estija), Bradfordo universiteto (Didžioji Britanija) garbės daktaras. Yra 15 knygų lie-

tuvų kalba autorius, 7 jo paties parašytų ir 5 sudarytų knygų anglų kalba bei daugiau nei 200 straipsnių Lietuvos ir užsienio akademinėje spaudoje autorius. 2004 m. už tolerancijos visuomenėje sklaidą ir lygių galimybių propagavimą Europos Komisija skyrė jam įvairovės ambasadoriaus Lietuvoje apdovanojimą.

užsienio leidinio apžvalgininkas ir darau tą, ką svetur daro kiti žurnalistai, turintys akademinus kredencialus ir reikalingas dalykines kvalifikacijas – žinių, rašymo įgūdžių, kalbų mokėjimą, stilių ir panašiai.)

Kas atsitiko? Juk Lietuvai atgavus nepriklausomybę mūsų spaudoje daugybė iškilų rašytojų nuolatos skelbė intelektualių skaitytojų dėmesį prikaustančius tekstus – pakanka prisiminti Ričardą Gavelį, kurio dėka kone visi uoliai skaitėme „Respubliką“ (šiandien tuo sunku patikėti, bet taip buvo). Vėliau Gavelio ir jo paskutiniojo puslapio komentaro dėka būdavo graibstyte graibstomas „Veidas“. Ir religijotyrininkas bei eseistas Gintaras Beresnevičius atliko didžiulę paslaugą žurnalistikai – kaip ir Gavelis.

O įvyko štai kas. Laisvėjančioje visuomenėje buvusios oficiozinės ir valdiškos žurnalistikos vietą užimdavo ryškesnės individualybės, ieškojusios savo kalbos ir nevengusios asmeninės patirties pjūvių bei sąmoningai eksponuojamo subjektyvumo ir asmeniškumo. Vėliau ženkli šios tendencijos ir veiksmo dalis persikels į puikią lietuviškąją eseistiką – ypač su Rolandu Rastausku, Kęstučiu Navaku, Alfonsu Andriuškevičiumi, Giedra Radvilavičiūte.

Bet po 1990-ųjų šis intelektualinio intymumo ir neretai drastiško subjektyvumo blyksnis dar nebuvo atsiskyręs nuo žurnalistikos – pastaroji veikė išvien su mūsų publicistika ir eseistika. „Lietuvos rytui“ dar buvo reikalingas Rolando Rastausko „Kitas pasaulis“, lygiai kaip „Respublikai“ ir „Veidui“ reikėjo Ričardo Gavelio sarkastiškos, negailestingai aštrios kalbos bei šokiruojančios tiesos. Nieko nebūna šiaip sau. Tikrasis intelektualinis intymumas ir išgyvenimo subjektyvumas pradėjo saugiai trauktis į eseistiką ir apskritai literatūrą dėl to, kad prasidėjo gilūs Lietuvos visuomenės ir ypač politinio gyvenimo pokyčiai.

Šiandien iš žurnalisto spontaniškumo, sporadiško reagavimo ir atvirumo monopoliją atima naujųjų socialinių tinklų mezgimo ir viešųjų erdvių konstravimo instrumentų – *facebooko*, *twitterio* ir *blogo* – eros „mažieji žmonės“, sensacingai išlendantys aštrūs autoriai ir „netikėtai“ išsiskleidę komentatoriai (kurių didelė dalis, beje, yra politikai arba juos aptarnaujantis personalas), o tuo metu žurnalistai tiesiog pradėjo artėti prie finansinės bei politinės galios telkinių, o kai kada su jais susilieti. Geriausia, kas yra buvę žurnalistikoje, gimdavo iš kritiškos distancijos su galios lauku. O tuo metu tokios distancijos nebeliko. Ir turbūt negalėjo jos likti, jei norėjai išlikti žurnalistikoje. Visuomenė persistruktūravo ir akyse pradėjo keisti savo vertybinius pamatus bei galios išteklius.

Prisiminkime, kad kone visi iškilūs XIX amžiaus socialiniai teoretikai – nuo Henri de Saint-Simono ir Auguste'o Comte'o iki Karlo Marxo – dirbo žurnalistais. Prancūzijoje neakademiniuo ir laisvo filosofo gyvenimas bei darbas neišvengiamai buvo susijęs su žurnalistika – ir ne tik todėl, kad dar enciklopedistų būta puikių stiliaus meistrų, bet ir todėl, kad dėl prancūzų saloninės kultūros filosofija ten niekada neatsiskyrė nuo gebėjimo apie ją kalbėti su skaitančiais ir išsilavinusiais žmonėmis, ne tik su specialistais ir ezoteriniuose rateliuose. Būtinybė susikonstruoti aiškią ir suprantamą kalbą viešojo intelekto sferoje vedė į teorinės minties ir literatūros sąjungą, o platesniame kontekste – į viešą filosofinį diskursą, kuris priklausė tuo metu sparčiai gimstančiai viešo kalbėjimo ir rašymo erdvei, šiai esminei žurnalistikos terpei.

Atrodo, kad Rytų Europoje tiesos sakyimas buvo paliktas rašytojams (ypač poetams), o JAV ir Didžiosios Britanijos intelektualinė tradicija viešosios minties ir faktų bei tiesos gynimą gerokai stipriau siejo

su žurnalistika. Tik intelektualinė ir politinė laisvė, o sykiu ir įteisinta kitamanystė (tai, kas anglų kalba vadinama *dissent*) galėjo pagimdyti tokius rašytojus-žurnalistus, kaip Ernestas Hemingway'us, George'as Orwellas, Arthuras Koestleris – didžiuosius Ispanijos pilietinio karo dalyvius, tapusius kruvinų Europos dramų liudytojais.

Nikolajaus I Rusijoje laisvesnė žurnalistika tapo neįmanoma jau po to, kai 1836 m. caro cenzūros buvo uždraustas Piotro Čaadajevio pirmąjį „Filosofinį laišką“ išspausdinęs žurnalas „Teleskopas“, kurio redaktorius Nikolajaus Nadeždinas buvo išstremtas, o pats Čaadajevas paskelbtas pamišėliu ir privaloma tvarka lankomas gydytojo gyveno namų arešto sąlygomis. Bet didieji rusų politiniai emigrantai – pirmasis rusų politinis emigrantas Aleksandras Gercenas (Herzenas), taip pat ir su juo bendradarbiavęs anarchizmo teoretikas Michailas Bakuninas dirbo žurnalistų darbą Paryžiuje.

Tad Vakaruose žurnalistika formavo ne tik viešo kalbėjimo bei rašymo strategijas, bet ir viešuosius intelektualus. Sykiu ji formavo ir politikus. Prancūzijos žurnalistikos tradicija sietina ir su radikaliaisiais revoliucijos žurnalistais (tokiais kaip Jeanas-Paulis Marat), ir su „dreifusininkais“ – pakanka prisiminti rašytoją ir žurnalistą Anatolę France'ą ar Prancūzijos premjeru tapusį garsų žurnalistą Georges'ą Clemenceau.

Tai, beje, tas pats žmogus, kurio dėka mes šiandien vartojame intelektualo terminą. Būtent jis intelektualą, jo tapatinamą su Ėmile'io Zola gynėjais „dreifusininkais“, apibrėžė kaip žmogų, ne tik mąstantį tiesą ir jos ieškantį, bet dar ir drįstantį ją viešai ginti. Tad pagal apibrėžimą intelektualas Clemenceau lūpose tampa viešuoju intelektualu – sykiu ir beveik žurnalistu, sujungiančiu mintį ir veiksmą, socialinį intymumą ir atsają, viešąją

erdvę ir svetimo privatumo (arba tiesiog kito laisvės) saugojimą nuo brutalių jėgų.

Lietuvoje esama gilių intelektualiosios žurnalistikos tradicijų – ypač kultūrinių sąjūdžių ir juos inicijuojančių arba jiems formą suteikiančių kultūros žurnalų terpėje (kiek menkesnis yra mūsų originalios politinės žurnalistikos paveldas). Ne tik vienas iš jos patriarchų Juozas Keliuotis ar Valentinas Gustainis, vienas pirmųjų Lietuvoje pajutęs fašizmo įsigalėjimo Europoje pavojų, buvo europinio lygio žurnalistai; kultūros žurnalų steigimas ir Joną Basanavičių su kitais „Aušros“ kūrėjais bei Vincą Kudirką su visu jo „Varpo“ projektu tiesiogiai susiejo su žurnalistu darbu. Kultūriniai ir intelektualiniai sąjūdžiai buvo neįmanomi ne tik be ateities projekto ir sparčios socialinės kaitos nuojautos, bet ir be žurnalo – šito sąmoningumo trajektorijos formuotojo. Išeivijoje tai – Vytautas Kavolis ir jo sukurti bei redaguoti „Metmenys“, Liūto Mockūno ir jo bičiulių redaguoti „Akiračiai“, Lietuvoje – ankstyvieji Vaidoto Daunio „Krantai“.

Kad ir kaip būtų, šiandien didžiuoju Lietuvos žurnalistikos iššūkiu tampa jau nebe cenzūra ir brutali politinė spauda, o laisvės keliamos dilemos. Garsiojoje Voltairė'o filosofinėje apysakoje „Kandidas, arba Optimizmas“ nuskamba dėmesio verta mintis, išsakoma utopinėje Eldorado karalystėje. Kandidui paklausus eldoradiečių, ar jie neturi kunigų ir vienuolių (mat jų nesimato), po lengvo sąmyšio pasigirsta atsakymas, kad visi Eldorado gyventojai yra kunigai patys sau – jie iš dėkingumo ir išminties nuolat garbina Dievą, todėl jiems nereikia jokio tarpininkavimo. Anatolę'io France'o romane „Dievai trokšta“ jaunas revoliucijos fanatikas tiki, kad Revoliucija visus Patriotus ir Piliečius anksčiau ar vėliau pavers Teisėjais.

Todėl klausimas, ar *facebooko*, *twitterio* ir *blog*o epochoje kiekviename autoriuje ar

tinklo dalyvyje neslypi žurnalistas ir ar jiems bereikalingi tarpininkai, anaipol nėra dirbtinis ar keistas. Jei mes patys galime megzti socialinio ryšio tinklus ir dalyvauti globalinėje žmogiškojo sąmoningumo bei jautrumo dramoje, kyla klausimas, kas lieka žurnalistikai. Ar ji neatsiduria karaliaus Lyro, viską išdalijusio dviem vyresniosioms savo dukterims (viešosios erdvės formuotojams politikos debatams ir komunikacijai) ir likusio tik su savo juokdariu, situacijoje?

Mes dalyvaujame naujajame žmonijos pasakojime: anksčiau jis paprastai įgydavo epopos ir romano formas, o šiandien skleidžiasi televizijos ir kompiuterių ekranuose. Naujasis naratyvas kuriamas virtualioje erdvėje. Todėl egzistenciniu iššūkiu tampa minties ir veiksmo, pragmatinio atvirumo ir etikos, sykiu proto ir vaizduotės sąjunga žurnalistikoje, kuriai būtinos ne tik nuolatos atsinaujinančios pasaulio vaizdavimo, suaktualinimo, problemų užčiuopimo ir pasakojimo apie jas bei dialogo mezgimo strategijos, bet ir toks rašymas, kuris nebekurtų užtvarų ten, kur jų jau seniai nebeegzistuoja. Tai jautrumo žvalgyba, naujų žmoniškumo formų užčiuopimas ir paieškos,

kurios su humanistika ir socialiniais mokslais vis dažniau kuria globalinio susikalbėjimo, socialinės kritikos ir savęs interpretavimo bei supratimo lauką.

Be to lauko nežinia, kas laukia filosofijos, literatūros ir žurnalistikos. Jei jos artės viena prie kitos, visos išliks ir taps svarbesnės nei bet kada anksčiau. Bet jeigu jos tols, mes barbarėsime. Prisiminkime, kad mūsų žurnalistikos ir kitų intelektualinės kultūros formų (literatūros, menotyros, eseistikos, filosofijos) skyrybos vyko gana simptomiškame fone – juk išnyko visos normalios knygų recenzijos (nepainiokime jų su tikslinėmis panegirikomis ir viešųjų ryšių akcijomis), kurios ir yra pagrindinis žurnalistikos ir humanistikos sąjungos gyvybingumo laidas. Kai pradėsime kurti kažką panašaus į „The New York Review of Books“ ar „The London Review of Books“ (jei ne lygio, o bent jau kriterijų prasme), viskas pradės keistis mūsų akyse.

Tik tokioje perspektyvoje aš šiandien galiu svarstyti mūsų žurnalistikos prasmingos ateities galimybes. Iš ketvirtosios valdžios iliuzijų išaugama kaip ir iš kitų juokingų paauglystės pretenzijų.

Pajuodęs žiniasklaidos veidrodis

Andrius NAVICKAS

2009 m. popiežius Benediktas XVI sukėlė Italijos žurnalistų pasipiktinimą, kai viešojoje kalboje, pasakytoje Romoje, prabilo apie tai, kad šiandien žiniasklaida dažnai tampa ne gaivaus oro gūsiu, bet nuodais. „*Kasdien laikraščiai, televizija ir radijas skelbia, kartoja ir sutirština blogas naujienas, tad priprantame prie didžiausių baisybių, esame jų pripildomi ir tam tikra prasme apnuodijami jomis, nes neigiamas poveikis niekada iki galo nepanaikinamas, o kasdien kaupiasi. Jis slegia širdį ir juodina mintis...*“

Žurnalistai aistringai kritikuoja viską ir visus, tačiau ypač nemėgsta, kai patys tampa kritikos objektu. Tačiau nuslėpti tai, jog didžioji dalis šiuolaikinės žiniasklaidos kenčia nuo cinizmo ir negatyvizmo viruso, tampa vis sunkiau. Tad šiandien ypač svarbu iš naujo permąstyti žiniasklaidos misiją ir vaidmenį nūdienos pasaulyje.

Štai vienas žymiausių šių laikų pasaulio politikų, ilgą laiką vadovavęs Jungtinei Karalystei,

Tony Blairas 2007 m. vasarą dienraščiui „The Guardian“ išsakė itin kritišką požiūrį į britiškos žiniasklaidos būklę. Pasak T. Blairo, Britanijos žiniasklaidos priemonės vis labiau panašėja į laukinius žvėris, vengiančius bet kokios atsakomybės už savo veiksmus ir tik siekiančius turėti kuo daugiau įtakos. Žiniasklaida esą taip įsikusi į tarpusavio konkurencijos kovą ir tiražo didinimą bet kokia kaina, jog svarbiausia jos vertybe tapo ne tiesos paieška ir objektyvumo siekis, bet galios žurnalistika.

Konkuruojantys tarpusavyje dėl skandalingų istorijų ir informacijos, žurnalistai pamažu tampa panašūs į medžiojančią gaują. Žurnalistai be skrupulų gali įskaudinti žmones ir sumenkinti jų reputaciją, tačiau neturi drąsos priimti atsakomybės už tai, ką padarė.

Šių laikų pasaulyje, kuriame informacija tampa vienu iš svarbiausių išteklių, žurnalistai, pasak T. Blairo, siekia ne tiek informuoti žmones, kiek daryti įtaką šalies gyvenimui ar net tarptautiniams įvykiams. Kovoje dėl įtakos į

Andrius Navickas (g. 1972 03 09 Vilniuje) – filosofijos daktaras. Baigė Vilniaus universiteto filosofijos (1996) ir religijos (magistro) studijas, o 2006 m. apgynė daktaro disertaciją teisės filosofijos srityje. Mykolo Romerio universiteto docentas. Nuo 2004 m. dirba interneto dienraštyje Bernardinai.lt, nuo 2005 m. – vyriausiasis redaktorius. Taip pat redaguoja žurnalą „Kelionė su Bernardinai.lt“ ir vadovauja internetinei Bernardinų TV. Sugiharos fondo išrinktas 2010 m. Tolerancijos žmogumi, 2011 m. sausį apdovanotas Stasio Lozoraičio premija. Yra parašęs keliolika mokslinių straipsnių ir kelis šimtus publicistinių darbų. Knygų „Aštuntoji diena“ (2005), „Moralė ir politika“ (2006), Gendručio Morkūno „Švęsti kosmose ir tvarte“ (2011) sudarytojas. 2011 m. pabaigoje išleido esė knygą „Laiškai plaukiantiems prieš srovę“.

antrąjį planą nustumiamas tikslumas, korektiškumas ir žurnalistinės etikos standartai.

Šitaip tvirtina žmogus, kuris gerai žino, apie ką kalba, nes ir pats per savo politinę karjerą naudojos žiniasklaidos priemonių galia. Taip jis kalba apie Britanijos žiniasklaidą, kuri ilgą laiką vadinta bene kokybiškiausia pasaulyje, ir tik visai neseniai ją sukrėtė didžiulis skandalas, patvirtinęs T. Blairo diagnozės tikslumą.

Lietuvoje situacija, deja, tikrai nėra geresnė. Teko apie lietuvišką žiniasklaidą diskutuoti su daug metų tarptautinėse agentūrose dirbusiu Brayenu Bradley. Kalba natūraliai pakrypo apie tai, kodėl vyrauja negatyvi informacija, kodėl tiek piktdžiugiško pykčio. Paklausiau, ką galėtume atsakyti į tų leidinių, kurie ypač mėgsta tikrus ir tariamus skandalus, apkalbas ir demaskavimą, vadovų teiginį – kokia visuomenė, tokia ir žiniasklaida.

B. Bradley atkreipė dėmesį, kad tie, kurie tvirtina, jog žiniasklaida tėra neutralus veidrodys ir nėra ko kaltinti veidrodžio, jei veidas negražus, nepasako, kad žurnalistai renkasi, kur pasukti veidrodį, nes visada kažkas lieka už kadro. Pasak Bradley, „*veidrodys yra įrankis, kurį žmonės iš esmės naudoja dviem tikslams: grožėtis tuo, kas gražu, ir atpažinti tai, kas ne taip, kad galėtų ištaisyti ar pašalinti. Niekas nenaudoja veidrodžio, kad pasimėgautų tuo, kas bjauru. Vienas dalykas yra pranešti, jog įvyko nelaimė, nusikaltimas. Visai kitas – daryti iš to pramogą, mėgautis visokiomis smurto ar sekso smulkmenomis. Tai jau nesveika ir ugdo nesveiką visuomenę.*“

Sunku ginčytis, jog Lietuvos politinis gyvenimas murkdosi pelkėje, viešojoje erdvėje tvyro nepakantumo kitai nuomonei smogas, deja, ir sunkmetis tik išryškino mūsų ydas. Tokioje situacijoje apokaliptinė, ciniška žurnalistika jaučiasi it žuvis vandenyje. Skauduliu atrasti nesunku, galima durti pirštu bet kuria kryptimi.

Kita vertus, yra toks anekdotas. *Pacientas skundžiasi gydytojui, kad veikiausiai mirtinai serga, nes kad ir kurią kūno vietą paliečia, visur labai skauda. Gydytojas jam atsako: „Nenuostabu, jog visur skauda – jūsų pirštas, kuriuo liečiate, sulaužytas.“*

Ar Lietuvoje žiniasklaida nėra tapusi tuo sulaužytu pirštu? Kapstymasis po televizijos kuriamų šou blizgučių buduarus, paskalų rankiojimas ir dėmesys prarūgusiai visuomenės grietinėlei, save vadinančiai elitu, bei liguistas noras viską ir visur demaskuoti tikrai nėra realistinis žvilgsnis į pasaulį. Įdėmiau apsidairykime aplinkui ir pamatysime daug žmonių, kurie kantriai ir kūrybiškai dirba savo darbą. Pernelyg įpratome, kad tik bloga žinia yra verta dėmesio. Pamenate pasaką apie Sniego karalienę ir sudužusį veidrodį, kurio šukė, įkritusi į akį, priversdavo matyti tik blogus dalykus. Ar mes šiandien neprimename tos pasakos herojų su pragaištinga šuke akyse?

Deja, galima kalbėti ir apie kitą šiuolaikinės žiniasklaidos paradoksą: iš esmės nunykus išorinei, politinių institucijų cenzūrai, tik dar labiau suklestėjo vidinė cenzūra. Nepatogios, skaudžios temos išmetamos iš akiračio, nes jos nepritraukia reklamos teikėjų, nepadidina tiražų ar reitingų. Deja, tokiu atveju galima kalbėti ne apie žurnalistų tarnystę žmonėms, bet veikia apie žiniasklaidos priemonės degradavimą į prekybą informacija tarsi karštomis bandelėmis.

Ar nesveikas smalsumas ir teisė siekti tiesos tikrai yra tas pat? Vietoj atsakymo siūlau pasakėčią, kurią derėtų apmąstyti kiekvienam, dirbančiam žiniasklaidos srityje.

Kartą pas Sokratą atskubėjo susijaudinęs mokinys ir pareiškė, kad turįs jam naujienu apie gerą filosofo bičiulį. Sokratas liepė mokiniui nusiraminti, neskubėti pasakoti, kol neatsakys į tris mokytojo klausimus. Pirmiausia Sokratą domino, ar mokinys yra absoliučiai tikras dėl

to, kad jo pasakojimas remiasi faktais, o ne išmone. Mokinys susimąstė ir pasakė, kad pats jis to, apie ką ketina pasakoti, nematė, bet yra girdėjęs iš kitų.

„Suprantu, kad nesi tikras, jog tai tiesa, tada užduosiu kitą klausimą, – tęsė Sokratas, – ar ta naujiena, kurią man nori pranešti apie mano bičiulį, yra gera ar bloga? Ar ji skatins mane apie jį galvoti geriau ar prasčiau?“ Mokinys šįsyk tvirčiau atsakė, kad jo žinia tikrai nėra gera.

„Taigi tu man nori papasakoti, kas skatina galvoti apie kitą žmogų blogiau, nors nesi tikras, kad tai tiesa, o ne išmone? – perklause Sokratas ir uždavė dar vieną klausimą: – Ar aš asmeniškai turėsiu kokios nors naudos iš naujienos, kurią tu nori papasakoti? Gal tai perspėjimas apie galimą grėsmę, kurios galėčiau išvengti?“

2004 m. vasario 21 d. dienraštis „Bernardinai.lt“ pradėjo savo kelionę. Tądien, siekdamas paaiškinti mūsų siekius, lūkesčius, viltis, rašiau, kad mes norime kitokios žiniasklaidos. Kokios? „Padedančios įsižiūrėti į pasaulį, kuriame gyvename, sąžiningai atskleidžiančios spygliuotą tikrovę, o ne prekiaujančios nugrimuotais įvaizdžiais. Galbūt kartais grimas kurį laiką padeda atsikratyti rūpesčių, išmoningas įvaizdžio konstravimas leidžia pasijusti galintiems, bet išlaisvina tik tiesa, jei išdrįstame ją jauginti į savo gyvenimus. (...) Daugelis šiuolaikinių žiniasklaidos priemonių yra susikūrusios „idealaus informacijos vartotojo“ sampratą, į kurią orientuojasi. „Idealus vartotojas“ – tai žmogus, paniręs į trumpalaikių malonumų srautą, nuolat trokštantis naujų, stiprių potyrių, nesaistomas vertybinių įsipareigojimų bei nesunkiai galintis keisti savo skonį ar įsitikinimus, paveiktas skelbiamos reklamos. Tokiam „idealiu vartotojui“ iš tiesų nebereikalinga sąžininga ir įvairiapusė informacija, jam daug

Mokinys vėl trumpam susimąstė ir atsakė: „Tiesą pasakius, ne.“

Tada Sokratas gūžtelėjo pečiais ir pasakė: „Jei tu nori perduoti man žinią, kuri galbūt nėra teisinga, nėra gera, nėra naudinga, tai kam man tokios žinios reikia. Geriau jau nieko nesakyk.“

Žiniasklaidos kokybė labiausiai priklauso nuo žurnalisto nuostatos. Ar jis į pasaulį žvelgia ironišku, cinišku, ar mylinčiu žvilgsniu. Puičiai suprantu, jog siūlau nepopuliarią dalyką – žvelgti į mus supantį pasaulį su meile. Ne su sachariniu buku susižavėjimu, bet su kantria, gebančia atleisti, kartu ir reiklia meile, tiesiančia ranką ir atveriančia naujų galimybių. Taip, tai sunkus kelias. Tačiau nuo kitų alternatyvų labai paprasta uždusti.

jaukiau žiniasklaidos nugrimuotame pasaulyje, kuriame galima maitintis kitų sukramtytais produktais. Tačiau ar mes tikrai norime būti tokie „vartotojai“?

Nei prieš aštuonerius metus, nei dabar neuoselėju iliuzijos, jog paprasta pakeisti lietuviškos žiniasklaidos įpročius. Tuo labiau kad pirmiausia tenka keisti ne kitus, bet save. Didelė pagunda tapti dar viena „ideologine kuoka“, kuria pamokomi „blogiečiai“, užmerkiant akis į „geriečių“ ar „savųjų“ nuodėmes. „Bernardinai.lt“ susikūrė ne todėl, kad atsirado grupė žmonių, kurie išmintingesni, doresni ar gudresni už kitus. Anaipol. Paprasčiausiai supratome, kad, užuot keikus tamsą, reikia uždegti žvakę.

Tai nėra paprasta. Galima nusvilti pirštus. Be to, uždegus žvakę netampa šviesu kaip saulėtą dieną. Maža to, žvakės šviesoje pradeda ryškėti ir tos negerovės, kurias slėpė tamsos skraistė. Kita vertus, pamatai ir bičiulių, bendrakeivių veidus, įsitikini, kad nesi vienišas,

jog yra daug žmonių, kuriems nepatinka, kad viešojoje erdvėje yra tapusi didele purvo vonia.

Taip, dauguma iš mūsų, dirbančių „Bernardinai.lt“ redakcijoje, nėra profesionalūs žurnalistai. Tačiau kai dega namas, eini ir gesini, o neklausi savęs – negi aš gaisrininkas? Tuo labiau jei iš profesionalių gaisrininkų mašinų čiaupų srūva ne vanduo, bet degios dujos. Jei būtume išmintingesni, drąsesni, labiau išprusę, dienraštis, manau, būtų geresnis. Prisipažįstu, neretai jaučiu graužatį, kad liko svarbių temų, į kurias nespėjome atkreipti dėmesio, jog yra žmonių, į kurių rūpesčius ir lūkesčius nesugebame įsiklausyti, kad mūsų skelbiamuose tekstuose būna pykčio, asmeniškumų, jog kartais paskelbiame tekstų, kurių nevertėjo skelbti...

Tada žiūriu į „Bernardinai.lt“ kaip į pustūstę stiklinę ir svarstau – o gal išsikvėpėme, gal mūsų druska jau išsidrovė...

Būna ir labai džiugių akimirų, kai įsitikinu, kad dienraštis jau kažką pakeitė ir vis keičia, kai sutinku žmonių, kuriems labai svarbi galimybė skaityti „Bernardinai.lt“. Tada sau sakau, gal ir gerai, kad nesame žurnalistai, išmokyti į pasaulį žvelgti pro standartinius akinius.

Po aštuonerių metų darbo žiniasklaidos srityje galiu tvirtai pasakyti, jog svarbiausia ne išmanyti „žaidimo taisykles“, ne leidinio

biudžeto ar redakcijos dydis, bet pagarba skaitytojui ir sąžiningas noras siekti tiesos, net jei ji nepatogi. Jei to nelieta, nelieta žiniasklaidos, tik kažkokie purvą ir vienadienius blizgučius gaminantys mechanizmai.

Žodis „krikščioniška“, kalbant apie žiniasklaidos priemonę, nereiškia privilegijos, papildomų teisių, veikiau tai sudėtingas įsipareigojimas ir kartu savo tapatybės paieška bei atskleidimas tiems, į kuriuos kreipiamės. Krikščionis nėra moralizuotojas, bet liudytojas. Kartais šiame liudijime svarbūs ir žodžiai. Tačiau beviltiška didžiuosius pasirinkimus pakeisti deklaracijomis. Tikrieji atsakymai subręsta ne žodžiuose, sunoksta ne laikraščių puslapiuose, bet mūsų gyvenimuose. Unikaliuose ir kvapą gniaužiančiuose.

Žiniasklaida turi trokšti tiesos. Tačiau yra melas, jog tiesą galima pasisavinti kaip tam tikrą užkariautą teritoriją. Tiesa yra kelias, kuris mus keičia. Šiame kelyje labai svarbu išlaikyti atvirą širdį ir gebėjimą nustebti bei klausti. Šiame kelyje mums labai reikalingi pakeleiviai, į kuriuos galėtume atsiremti, su kuriais galėtume dalytis naštomis.

*Ištraukos iš knygos
„Laiškai plaukiantiems prieš srovę“*

Mums reikia žurnalistikos filosofijos

Carlin ROMANO

Jei patyrinėtumėte, ką siūlo Amerikos universitetų filosofijos katedros, visur atrastumėte teisės filosofijos, meno filosofijos, mokslo filosofijos, religijos filosofijos ir daugelio kitų mūsų pasaulio sferų filosofijos studijų.

Tai nestebina, nes filosofija, kaip intelektualinė veikla, tauriausiu savo pavidalu gebanti gilintis į visas mūsų gyvenimo sritis, jų pamatines koncepcijas bei prielaidas, turėtų nuolat stebėti visas žmogaus veiklos formas, kurias pernelyg paplitusios ir ilgalaikės, kad galėtų būti laikomos nukrypimais nuo normos ar išimtimis (pastarąsias galima palikti nepriklausomoms studijoms).

Tačiau kodėl šių pamatinių studijų gretoje nerandame žurnalistikos filosofijos? Kodėl filosofija, mokslo disciplina, kuriai patikėtas tauriausios žmogaus intelekto išraiškos vaidmuo, žurnalistikos vengia, nors universitetų katedros knibždėte knibžda miglotų ir tik patiems profesoriams įdomių disciplinų?

Be to, kyla klausimas, kodėl naujienose ir žinių tarnybose vykstant iš kojų verčiančiai socialinei ir technologinei revoliucijai dekanai

ir rektoriai sustabarėjusioms filosofijos katedroms leidžia ignoruoti žiniasklaidą ir taip išsiskirti nuo pareigos kalbėti apie visas pasaulio sferas? Kaip nutiko, kad žurnalistika ir filosofija, dvi humanistinės intelektualinės veiklos sritys, garsiausiai (kai kas pasakytų – ir įžūliausiai) besigiriančios apie savo ištikimybę tiesai, galima sakyti, nepalaiko jokių santykių?

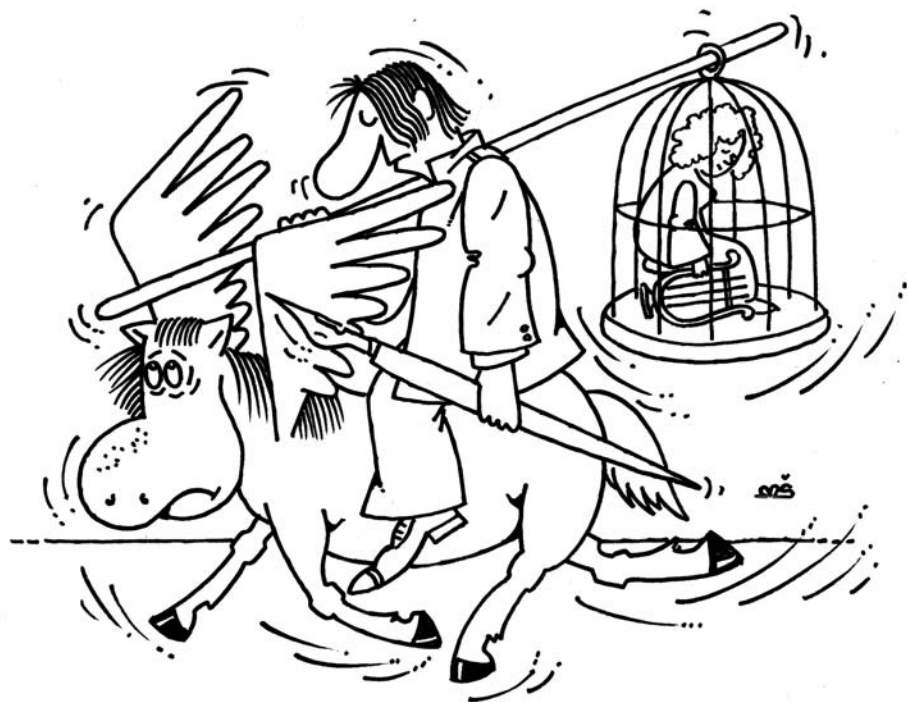
Norint paaiškinti šį reiškinį, prireiktų nuodugnios, profesionalią filosofiją ir žurnalistiką apimančios studijos, apimtimi viršijančios mūsų galimybes, tačiau glaustai aptarti vis dėlto verta.

Kitaip nei politika ar menas, žurnalistika – moderni ir prieinama publikai, be to, apimanti daugiau nei tiesiog informacijos sklaidą, Vakaruose atsirado aštuonioliktajame amžiuje, prabėgus daugeliui metų nuo tų laikų, kai filosofiją, kaip mokomąjį dalyką, dominusios sritys (kosmologija, teologija ir epistemologija) suformavo universitetines mokymo programas. Be to, priešingai nei gamtos mokslai, žurnalistika ilgą laiką buvo nuvertinama kaip paviršutiniškas intelektualinės veiklos produktas (daugelis iki šiol taip mano). Dėl šios priežasties profesionalūs filosofai, kurių ego ir tapatybė glaudžiai susijusi su pranašumo prieš kitus mokslininkus pojūčiu (žinoma, gamtos mokslininkai ir matematikai juos kartu ir baugina, ir žavi), vengė sąsajų su žurnalistika.

Pridėję filosofijai būdingą uždarumą ir lankstumo stoką (iš visų humanitarinių

Carlin Romano yra leidinio „The Chronicle Review“ kritikas, filosofijos ir žiniasklaidos teorijos dėstytojas Pensilvanijos universitete (JAV).

mokslų jai labiausiai trūksta įvairovės ir drąsos leistis į intelektualinę riziką), gausime atsakymą, kodėl filosofija ignoruoja žurnalistiką ir naująją žiniasklaidą (angl. *new media*).

Tam tikras vaidmuo tenka ir žmogiškajam veiksmui, atspindinčiam vyraujančias amerikietiškas vertybes. Amerikos žurnalistus ir filosofus skiria didžiulė abipusės paniekos praraja. Daugelis filosofų į žurnalistus žvelgia kaip į antrarūšius ar net trečiarūšius studentus (kalbame apie magistro laipsnio dar neturinčiųjų pasipūtimą), žmones, apsiribojančius primityviais pasakojimais, kuriems svetimi niuansai ar išlygos, užtat artimos visos įmanomos klaidingos argumentacijos formos, jau nekalbant apie pompastišką, įkyrų ir įžūlų būdą, žmonių vaizduotėje priskiriamą reporteriams (žr. reporterių personažus, įkūnytus Russello Crowe filme „Tikroji padėtis“ ar Roberto Downey jaunesniojo juostoje „Solistas“).

Savo ruožtu žurnalistai filosofijos profesorius (bet ne visus humanitarus) neretai

nuvertina kaip manieringas asmenybės, menkai nusimanančias ir atitolusias nuo dalykų, išeinančių už jų kompetencijos ribų, stokojančias nuovokumo ir neturinčias jokios įtakos visuomenei, be to, absurdiškai prisirišusias prie anglofilija atsiduodančios, pedantiškos kalbos („Dabar norėčiau iškelti teiginį, *ceteris paribus...*“). Dėl to filosofų niekada nepamatysime pokalbių laidose, tuščiai viltumėmės ir ieškodami jų tarp cituojamų šaltinių.

Prie esminių ypatybių, dėl kurių šios grupės yra tokios, kokios yra, – filosofų polinkio visais atvejais sutelkti dėmesį į idėjas bei koncepcijas ir žurnalistams tenkančios būtinybės nenutolti nuo konkrečių faktų – pridėjus tarp jų tvyrančią aštrią priešiško aūrą, praraja gali atrodyti neįveikiama.

Kaip žmogus, trisdešimt metų mėginęs gyventi abiejuose pasauliuose, manau, jog žurnalistai šį reikalą supranta geriau nei filosofai. Žurnalistai junta iš filosofų lūpų sklindančią panieką ir dažniausiai tai paverčia juokais. Tuo tarpu filosofai laikosi klaidingo

įsitikinimo, kad kiti mokslininkai jus vertina labiau, nei yra iš tiesų.

Esu įsitikinęs, kad abi grupės svaidosi kalutinimais nepamatuotai. Kiekvienam filosofijos profesoriui, galinčiam pasigirti geru aktualijų ir žmonių santykių išmanymu, tenka žurnalistas, kurio apsiskaitymas leidžia kalbėti apie išmintingą filosofinę pasaulio sampratą, šešėlyje paliekančią daugelį filosofijos profesorių įžvalgų. Kalbant apie intelektualus, apibendrinimų būti negali.

Vis dėlto, apskritai kalbant, mums reikia profesorių, išmanančių, kaip tikrovėje, už seminarų ir mokslinių žurnalų ribų, veikia epistemologija ir kaip ten nustatoma tiesa: koks vaidmuo tenka pripažintiems autoritetams, sprendimams, sąmoningam intersubjektyviam standartų nustatymui. Taip pat mums reikia žurnalistų, nuodugniai analizuojančių ir keliančių klausimus ne vien apie valdžios atstovų darbus, viešųjų ryšių pranešimus ir nutekintus dokumentus, bet ir apie išankstines nuostatas,

lydinčias kiekvieną žurnalisto darbo aspektą. Mums reikalingi žurnalistai, galvojančys apie tai, kiek pavyzdžių reikia turėti norint daryti apibendrinimą, apie spaudos vaidmenį valstybėje, apie tai, ar, Wittgensteino terminais kalbant, žodžių reikšmių ribos yra nusistovėjusios, ar kaip tik neapibrėžtos, ir kaip kasdienis jų darbas atspindi arba neatspindi meno ir mokslo raidos.

Prieš daugiau kaip dvidešimt penkerius metus Jeilio universitete pradėjęs skaityti paskaitas apie filosofines žurnalistikos problemas – šia tema dėsciau daugelyje mokslo įstaigų, pradėdant Sankt Peterburgo valstybinio universiteto, baigiant Pensilvanijos universitetu bei daugeliu kitų – aš galėjau įkūnyti fanatišką savo aistrą laikraščiams ir žurnalams, koja kojon einančią su (norėčiau taip manyti) faktais paremtu požiūriu į gyvenimą, kuris savaime nukreipė mane filosofijos link. Būtent žalia, neapdorota, dažnai prieštaringa žurnalistinė informacija, kaip maniau, paskatino

mane mąstyti pasitelkus filosofiją, nuodugniau domėtis, pastebėti prielaidas paneigiančius pavyzdžius, išvelgti, kokią reikšmę viena neapibrėžta idėja ar sąvoka turi kitoms.

Taip aš parengiau pradinį kursą, nagrinėjantį žurnalistiką, remiantis filosofiniu mąstymu: epistemologijos, politinės teorijos, etikos ir estetikos kontekste, pasitelkiant tiek filosofijos, tiek žurnalistikos šaltinius bei leksiką. Pirmoje dalyje mes gilinamės į „tiesą“, „objektyvumą“ ir „faktą“. Antroje – dėmesį sutelkiame į galimą žurnalistikos vietą klasikinėse moderniosiose valstybės teorijose, pavyzdžiui, tradicijoje nuo Locke'o iki Rawlso, kuri daugiau ar mažiau ignoruoja „ketvirtąją valdžią“. Trečioje dalyje mes svarstome, kokią vietą tai, ką praktikai vadina „žurnalistine etika“, užima platesnėse moralės teorijose, pavyzdžiui, utilitarizme. Ketvirtoje dalyje klausiamo, ar žurnalistika gali būti menas arba mokslas, neišeidama už savo sferos ribų. Vadovavomės Browningo mintimi: „Žmogaus siekiai turėtų viršyti jo galimybes, arba Kam reikalingas planas?“

Matydamas, kad šias paskaitas lanke studentai patys tapo žurnalistais ar filosofijos dėstytojais, jaučiu, jog pasitvirtino vienas mano įsitikinimas. Filosofijos studentams visuomet tvirtinau, kad žurnalistinis mąstymas tik pakelia filosofinio darbo vertę, pasiūlydamas ne tokį dirbtinį tiesos nustatymo būdą, jei lyginsime šį su filosofinėje literatūroje aprašomais metodais. Tuo tarpu būsimiems žurnalistams visada akcentuodavau filosofinį mąstymo aspektą, diktuojančią griežtą požiūrį į teiginių ir juos pagrindžiančių įrodymų bei argumentų santykį, pagarbą, bet skeptišką žvilgsnį į tradiciją ir tikėjimą, jautrumą tautologijai bei gebėjimą pateikti apžvalginį vertinimą – tai geram reporteriui praverčiantys įgūdžiai. Sprendžiant iš žurnalistų atsiliepimų, panašu, jog buvau teisus.

Dėstydamas šį dalyką niekuomet nesijaučiu išsikvėpęs, nes žurnalistika ir filosofija negali išsikvėpti. Naujienos visada būna naujos. Pamatinės filosofijos problemos niekada neišnyksta, jas reikia įveikti kaskart vis iš naujo. Vienu metu įsivaizdavau, jog žurnalistikos filosofija klestės pati savaime, nepaisant to, kad, dvidešimt penkerius metus išdirbęs literatūros kritiku laikraštyje „The Philadelphia Inquirer“, nesugebėjau būti akademinio pasaulio Johnny'iu Appleseedu (žymus Amerikos pionierius, misionierius, į keletą valstijų pirmą kartą atvežęs obelis – vert. past.), „sodinančiu“ studijų discipliną pasekėjų ir buvusių doktorantūros studentų rankomis. Taip nenutiko.

Gal dar nutiks? Tikiuosi. Kai kurie draugai man sako, kad, akademinėje aplinkoje sparčiai populiarėjant komunikacijų ir žiniasklaidos studijoms kaip atskirai disciplinai, o žurnalistikos mokykloms bei mokymo programoms išgyvenant neįtikėtiną pakilimą, nėra žurnalistikos filosofijos poreikio. Aš nesutinku. Be abejo, kaip patvirtina ir kasmetinis Tarptautinės komunikacijų asociacijos suvažiavimas, minėtos sritys savo kiekybe sukaupu kompensuoja tai, kaip menkai filosofija domisi žurnalistika, naująja žiniasklaida ir interneto galimybėmis. Neabejotina ir tai, kad naujosios disciplinos turi ir savo mąstytojų, pavyzdžiui, Manuelį Castellsą, kurio sinkretinės aspiracijos primena filosofų darbus. Vis dėlto dažniausiai apsiribojama empiriniais ir dar socialiniams mokslams būdingu stiliumi atliekamais tyrinėjimais (karštų filosofijos šalininkų sparnas tėra išimtis), kuriuos lydi nesibaigianti polemika ir aiškinimasis to, kas akivaizdu, užuot metus iššūkį visuotinai nusistovėjusiems mąstymo kanonams.

Mums vis dar reikia koledžų ir universitetų, galinčių pasiūlyti klasikinį ir ištisą filosofinį žvilgsnį į žurnalistiką. Norint, kad taip nutiktų, didieji universitetai ir žiniasklaidą

remiantys fondai turi ne tik permąstyti žurnalistų rengimą bei įgyvendinti reikiamas reformas, bet ir atsispirti madų vaikymuisi, kuri lydi dar ir vizijos trūkumas. Daugybė fondų ir universitetų laikosi įsikibę naujų technologijų siūlomų blizgučių (tarsi „Twitteris“ galėtų mus išgelbėti!), užuot pasirūpinę įsisenėjusiomis žurnalistų rengimo spragomis.

Iš kiekvieno žurnalistikos studento turėtų būti reikalaujama lankyti žurnalistikos istorijos paskaitas. Jauniems žurnalistams nepaprastai svarbu nusimanyti apie šios unikalios institucijos raidą ir suprasti, jog čia nėra priimtinių nepajudinamų dalykų – žurnalistiką galima keisti ir reformuoti. Be to, kiekvienas studentas turėtų studijuoti lyginamąją žurnalistiką (čia turime pasibaisėtinių spragų), kad suprastų, jog amerikietiškas modelis ir jo problemos, dominuojančios visose Amerikos žurnalistikos mokymo programose, neapima viso pasaulio.

Ir svarbiausia – iš kiekvieno žurnalistikos studento turėtume reikalauti studijuoti žurnalistikos filosofiją: taip jie galėtų lavinti intelektinius instinktus ir refleksus, abiejų mokslo disciplinų požiūrį į tiesą paversiančius

neatsiejama mąstymo dalimi. Įsivaizduokite pasaulį, kuriame kiekvienas straipsnis apie Obamos vyriausybės batalijas su „Fox News“ kanalu nušviestų įvykius svarbesnių problemų kontekste. Patraukli vizija – o joje net nėra „Twitterio“.

Apie filosofų santykį su žurnalistika galima parašyti ilgą istoriją – nuo Hegelio pareiškimo, kad dienraščių skaitymas jam atstoja rytinę maldą, iki Ortega y Gasseto pamokų iš laikraščių gyvenimo, ilgametės Russello, kaip laisvai samdomo žurnalisto, veiklos ir galiausiai Wittgensteino indėlio į konceptualiosios žurnalistikos, kaip filosofinio metodo, įtvirtinimą.

Universitetams ir fondams būtų ne pro šalį patyrinėti šią turtingą tradiciją. Užuot skyrus daugiau Knighto ir kitų stipendijų tolesniems, bet nieko nauja nepasakantiems „Twitterio“ ir interneto „eksperimentams“, jiems vertėtų paremti pamatinėmis intelektinėmis studijomis grįstas programas, kurių indėlis į būsimų žurnalistų meistriškumą bus nepalyginti svaresnis.

*Vertė Aistė Mackonytė
Bernardinai.lt*

Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė

• • •

Laimonas TAPINAS

Žurnalisto etikos ribos

• • •

Ričardas PILIČIAUSKAS

Žiniasklaida ir teismas

• • •

Pažeidė etiką

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Žurnalistų etikos ribos

Laimonas TAPINAS

Prieš kurį laiką su įdomumu perskaičiau Kvebeko (Kanada) žurnalistų profesinės federacijos užsakymu išleistą knygą „Etikos klausimai“. Nors joje ir spausdinamos tiesos, kurias, rodos, visi puikiai žinome, tačiau ją verta dar ir dar kartą paskaityti. Ypač šiaandien, kai vis dažniau klausiama, kur riba, ties kuria privalo sustoti žurnalistas? Knyga parašyta įdomia klausimų ir atsakymų forma. Tik keista, kad šiame itin profesionaliai ir nešališkai žurnalistų etikos skaudulius nagrinėjančiame leidinyje neatkreiptas dėmesys į kelias problemas, nuo kurių kenčia daugelis Europos šalių. Lietuva taip pat. Visų pirma, nekaltumo prezumpcijos principo, taip pat žmogaus privataus gyvenimo apsaugos pažeidimai.

Almanachui „Žurnalistika“ atrinkau, mano nuomone, aktualiausius žiniasklaidai klausimus. Deja, dėl vietos stokos juos teko gerokai patrupinti. Situacijas komentuoju remdamasis Lietuvos pavyzdžiais.

Ar žurnalistas, atlikdamas savo darbą, gali imti dovanas ir naudotis privilegijomis?

Niekada. Svarbiausias dalykas, kurį turi žurnalistai ar spaudos bendrovės, yra jų patikimumas. Visuomenė turi būti tikra, kad nei vedamųjų, nei pačių aštriausių straipsnių nepaveikė paslėpti, ypač ekonominio pobūdžio dalykai.

Korporacijos, politikai ir interesų grupės nuolat stengiasi apipilti žurnalistus gausybe dovanų ir palankumo ženklų. Tai nereiškia, kad jie yra natūraliai dosnūs. Jie tiesiog tikisi kažką gauti mainais. Pavojus tas, kad žurnalistų sąmonėje tokios dovanos gali sukurti paslaugumo pojūtį. Kai kurie žurnalistai yra pakankamai nepriklausomi, kad specialiai atkreiptų dėmesį į banalų geradarijo atsiųstą spaudos pranešimą. Bet ar jie liks tokie pat sąžiningi, entuziastingi, kai ateis laikas tirti „geradėjo“ veiklą? Ar tuomet, nenorėdamas pasirodyti nedėkingas, jis nepažers komplimentų to dosnaus asmens adresu?

Ar reikia atsisakyti visų dovanų? Problemų nesukels puodelis kavos ar lengvas nebrangus

Laimonas Tapinas (g. 1944 06 06 Palangoje) – žurnalistas, rašytojas, vertėjas, kino istorikas ir kritikas. Baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete (VU) ir aspirantūrą Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) teatro, muzikos ir kinematografijos institute. Stažavosi Sorbonos (Prancūzija) universitete. 1984–1991 m. VU Radijo ir televizijos žurnalistikos katedros vedėjas. 1990–1992 m. Lietuvos radijo ir televizijos valdybos pirmininkas, 1992–1995 m. generalinis direktorius. 1991–1992 m. VU KF Žurnalistikos instituto direktorius. 1995 m. įkūrė Lietuvos žurnalistikos centrą, buvo jo direktorius.

1996–1998 m. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos pirmininkas, vienas aktyviausių Visuomenės informavimo priemonių įstatymo rengėjų. Išleido 14 knygų. Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (1996), ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro didžiojo kryžiumi, Vytauto Gedgaudo premija (2002), Juozo Tumo Vaižganto premija (2005).

užkandis. Tą patį galima pasakyti apie smulkius daiktus (rašiklį, bilijardo kamuoliuką ar kalendorių). Bet vakarieniė ar vertingesni daiktai kelia klausimą, ar tas, kuris tai gavo, išpareigojo kuo nors tam, iš ko tai priėmė. Tad to vertėtų geriau atsisakyti. Žurnalistai gali, pavyzdžiui, susimokėti už savo vakarienę restorane. Jeigu ji vyksta ten, kur nėra kainoraščio, žurnalistas gali pats apskaičiuoti apytikslę sumą. Šv. Kalėdų proga dovanotą vyno butelį ar veltui gautus bilietus į slidinėjimo centrus su keltuvais reikėtų gražinti pridėjus mandagų paaiškinimą. Informacijos šaltinio atsiųstus piniginius čekius, kaip ir bilietus į trijų žvaigždučių ledo ritulio varžybas, taip pat privalo gražinti.

L. Tapinas. Ši nuostata, be abejonės, galioja ir Lietuvoje. Tačiau daugiau kaip 40 metų išdirbus žiniasklaidoje ir bendravus su daugeliu žurnalistų neteko girdėti, kad jiems būtų siūlomos ir jie būtų priėmę brangias dovanas – prašmatnų automobilį ar skrydį į Havajus už tai, kad parašytų ar nespausdintų straipsnio apie tas dovanas teikiantįjį asmenį. Taigi lengva negražiai senmergei girtis nekaltybe, jeigu niekas niekada į ją nesikėsino...

Kiek sudėtingiau komentuoti knygos autorių rekomendacijas žurnalistams neimti nemokamų kvietimų į spektaklius, koncertus, varžybas. Sunkiai išsivaizduoju galimybę, kad sporto žurnalistas, kuriam Lietuvos futbolo federacija sudarė galimybę nuvykti į svarbias tarptautines futbolo varžybas ir įkurdino jį spaudos ložėje bei pavaišino sumuštiniais, nušviesdamas Lietuvos komandos pralaimėtas rungtynes, liaupsins saviškius ir keiksnos geriau žaidusius priešininkus.

Ar galima rašyti reklaminius straipsnius, kurti reklaminius reportažus?

Ne. Žurnalistas negali užsiimti reklama. Tai, kas vadinama reklaminiu reportažu, yra ne kas kita, kaip reklama siekiant apgauti. Reklamini

reportažas yra reklama, įvilktą į žinios ar reportažo formą, stengiantis apgauti skaitytojus, verčiant juos tikėti, kad jie skaito informaciją. Kriterijai, kuriais vadovaujasi redakcija, priklauso ne informacijai, o reklamai. Be kita ko, tokio rašinio tekstas tarnauja ne skaitytojo, o reklamos užsakovo interesams.

L. Tapinas. Lietuvoje atvirų reklaminių reportažų ar publicistikos kūrinių nepastebiu, nors kartais televizijos laidose šmėkšteli automobilis su nesunkiai įskaitoma jo marke ar ant stalo stovinčio butelio pavadinimas. Tai neabejotinai užslėpta reklama, kurios derėtų vengti.

Ar apie ekonomiką rašantys žurnalistai gali turėti akcijų sektoriuje, kurį jie nušviečia?

Ne. Žurnalistai turi vengti elgesio, kuris gali sumažinti jo patikimumą. Jie privalo bėgti nuo interesų konflikto ar net nuo tokio konflikto regimybės. O faktas, kad žurnalistas turi akcijų bendrovėje, kurią turi nušviesti, mažų mažiau siai sukuria tokią regimybę.

Ar žurnalistas savo tikslams gali panaudoti finansinę informaciją, kuri nėra viešai paskelbta?

Ne. Žurnalistas negali turėti naudos iš informacijos, kurios nežino visuomenė. Jei žurnalistas nenori būti pranašesnis už kitus bendrapiliečius, jis ne tik privalo laukti, kol naujiena bus pakankamai plačiai išplatinta, bet ir pats stengtis kuo plačiau tą naujieną paskleisti. Tai taisyklė, kuria naudojasi didžiosios anglosaksų žiniasklaidos priemonės Šiaurės Amerikoje. „Toronto Star“ rašo, kad laukimo periodas gali trukti dieną po informacijos paskelbimo. Agentūra „Dow Jones“ ir „Woll Street Journal“ dar griežtesni, nustatę minimalų dviejų dienų laukimo terminą. Kiekvienas žurnalistas turi apsispręsti, koks turi būti terminas, kad jis neįgytų neleistino pranašumo prieš visuomenę.

Jeigu žurnalistas turi informacijos, galinčios daryti įtaką biržai, jis privalo ją paskelbti ir paaiškinti. Jis negali ja pasinaudoti anksčiau už savo skaitytoją, klausytoją ar žiūrovą.

L. Tapinas. Šie abu klausimai adresuoti išsivysčiusių šalių turtingoms žiniasklaidoms, kur žurnalistai už savo darbą gauna didžiulus pinigus. Tai neaktualu Lietuvai, kur profesionalius, finansų rinkas nušviečiančius žurnalistus gali suskaičiuoti ant vienos rankos pirštų. Mūsų žurnalistikos padangėje spekuliuoti akcijomis ar kitokiais vertybiniais popieriais lyg ir nėra kam.

Ar žurnalistas už savo kūrybą gali imti premiją, kurią įsteigė bendrovės ar kokios kitos interesų grupės?

Daugelis žurnalistikos premijų neišlaiko kelių elementarių kriterijų, kai kalbama apie etikos metmenis. Kai kurių premijų žurnalistai turėtų gėdytis, o ne jomis didžiuotis. Tai premijos, turinčios komercinį prieskonį. Bet kuriuo atveju žurnalistai neturėtų imti dovanų iš bendrovių ar interesų grupių, net jei šios dovanos yra užmaskuotos apdovanojimais už nuopelnus. Kai kurie laikraščiai, spaudos agentūros ir tarnybos bei žurnalistų organizacijos šiuo klausimu yra priėmusios labai griežtus nuostatus: premiją išimtinai turi skirti kolegos, kurie ištaisai kontroliuoja šį procesą. Premijų komisijos privalo būti visiškai nepriklausomos.

L. Tapinas. Žurnalistus gali apdovanoti tik jų redakcijos ar kūrybinės žurnalistų organizacijos, taip pat pelno nesiekiančios kūrybinės, mokslinės įstaigos, kur vertinimo komisiją sudaro žurnalistai, žiniasklaidos ar literatūros kritikai, teoretikai. Priešingu atveju, kai žurnalistas priima valstybės ar privačios įmonės įsteigtą premiją, tinka šiuokštoka, bet teisinga patarlė: „Šuo niekada nekąs į jam dešrą tiesiančią ranką.“

Ar žurnalistas visada turi prisistatyti?

Taip. Šis įpareigojimas yra tiek teisinis, tiek moralinis. Žurnalistas, kuris gauna ir platina informaciją, prisidengdamas svetimu vardu, gali būti apkaltintas „asmens duomenų klasifikavimu“. Būtent taip tokią situaciją apibrėžia Kanados baudžiamojo kodekso straipsnis ir užtraukia baudas. Žurnalistas negali meluoti ar piktnaudžiauti žmonių pasitikėjimu. Žmonės patys turi nuspręsti, ar jiems kalbėtis su žurnalistu, ar ne. Dar griežčiau šio principo reikia laikytis bendraujant su pažeidžiamu žmogumi, kuris nėra pratęs bendrauti su žiniasklaida. Šis principas turi ir išimčių. Yra situacijų, kai norint atskleisti tiesą reikia pasinaudoti gudrumu. Pavyzdžiui, kai žurnalistas įsidarbina gamyloje, kur darbininkai, bijodami prarasti darbą, nekalbės apie darbdavio piktnaudžiavimus. Arba restorano tikrintojas, prisistatęs žurnalistu, nebus laikomas įprastu klientu ir negalės visapusiškai informuoti apie restorano veiklą. Kitaip tariant, galima naudoti apgavystę, norint išsiskverbti į koncentracijos stovyklą, bet negalima prisistatyti policininku norint gauti avarijoje nukentėjusios šeimos ar nusikaltimo aukos nuotrauką!

L. Tapinas. Žurnalistas turi ne tik prisistatyti, bet ir pasakyti, kokias žiniasklaidos priemonei atstovauja. Mūsuose ši procedūra vyksta gana atsainiai, ypač kai žurnalistas skambina telefonu. Aš dažniausiai girdžiu tokių ar panašų prisistatymą: „Čia jums skambina toks Jonas Petraitis iš Lietuvos televizijos.“ Be sąžinės graužaties padedu ragelį, nes neprisimenu jokio Petraičio iš minėtos televizijos... Esu įsitikinęs, kad tinkamai neprisistatę žurnalistai praranda nemažai juos dominančios informacijos.

Ar privalu patenkinti asmenų, iš kurių buvo imamas interviu, reikalavimus parodyti jiems jau parengtą interviu?

Ne. Žurnalistai neprivalo sutikti su šaltinių noru vertinti kūrinį prieš jį spausdinant. Tai jau kišimasis į kūrybos procesą, kurį turi vertinti tik profesionalūs žurnalistai. Niekada, jokiais atvejais neprivalu klausti šaltinių, ar jie patenkinti parengta informacija, ar duoti teisę peržiūrėti. Kodėl? Nes šaltinis ir žurnalistas vadovaujasi ne tais pačiais kriterijais. Davusysis interviu turi teisę kritikuoti tik vieną kartą – kai interviu jau paskelbtas. Antraip reikėtų perspėti skaitytojus ir televizijos žiūrovus, kad vienam iš veikiančiųjų asmenų buvo suteikta teisė peržiūrėti reportažą, ir tada tokią teisę reikėtų suteikti visiems tame reportaže minimiems asmenims.

Asmeniui, kuris sutinka duoti interviu, nereikia žadėti, kad jo mintys bus paskelbtos. Jos gali būti neįdomios, neaktualios ir jų teks atsisakyti. Jeigu asmuo primygtinai reikalauja pateikti jam parengtą interviu, reikia jo iš viso atsisakyti. Bet yra ir išimčių, neturinčių nieko bendro su priežiūra ir kišimusi į žurnalistų darbą. Pavyzdžiui, asmuo sutinka duoti interviu su sąlyga, kad visuomenė negalėtų jo atpažinti, ir žurnalistas jam tai pažada. Dėl įsakmaus šaltinio prašymo, jo liudijimo svarbos ir siūžeto jautrumo galima įsipareigoti jam parodyti, kaip vizualinis parengimas užtikrins jo anonimiškumą.

L. Tapinas. Vienareikšmiškai komentuoti šią problemą sudėtinga, nes skirtingose šalyse žurnalistai elgiasi skirtingai. Prancūzijoje, kiek patyriau, žurnalistai pašnekovui įpratę parodyti tekstą prieš jį spausdindami. JAV ir Kanados žurnalistų etikos kodeksai įsakmiai reikalauja to nedaryti. Lietuvoje neturime nė vieno rimto dokumento, reglamentuojančio žurnalistų elgseną tokiais atvejais. Tarybinio režimo metais siekiant išvengti klaidų buvo įsigalėjusi tradicija parodyti jau parengtą tekstą interviu davusiam žmogui. Kai kurie leidiniai nespausdino nė mažiausio pasisakymo, jei po juo nebuvo kalbinto žmogaus parašo. Taip

siekta publikacijų tikslumo, tačiau šis geras noras žurnalistams kartais virsdavo katastrofa. Taip kartą atsitiko ir man. Bene septintaisiais atgautos nepriklausomybės metais sutariau susitikti su manimi pasitikinčia Kultūros ministerijos darbuotoja ir pakalbėti apie tuščiavidures ministerijos programas. Pašnekovė drąsiai dėstė savo nuomonę, negailėdama aštrių žodžių ir pačiam ministru. Parengęs straipsnį spaudai, kaip ir buvau žadėjęs, parodžiau jį drąsiai poniai, kuri be jokių skrupulų ėmė darbuotis raudonu pieštuku. Ir tai darė tol, kol neliko nė vienos kritinės jos minties. Interviu užsakiusiam leidiniui, deja, turėjau prisipažinti apie savo fiasko. Todėl šiandien visiems savo kolegoms patariu nežadėti ir nerodyti parengto interviu teksto, o pašnekovo kalbą, įrašytą į diktofoną, padėti į saugomų dokumentų archyvą. Tiesa, yra žurnalistų, turinčių fenomenalią atmintį, tačiau per keturis žurnalistinio darbo dešimtmečius su tokiu žmogumi susitikau tik kartą. Dabar Australijoje gyvenanti Rita Baltušytė, nenaudodama nei įrašymo technikos, nei rašiklio su manimi kalbėjosi bemaž dvi valandas. Kai „Jaunimo gretose“ pasirodė mano interviu, buvau priblokštas – tekstas žodis žodin atitiko mano išsakytus teiginius.

Ar galima įrašyti pašnekovo kalbą jam to nežinant, o vėliau platinti jo žodžius?

Įrašyti pašnekovo kalbą jam to nežinant kartkartėmis leidžiama, bet ją platinti, neturint tam leidimo, beveik visada draudžiama. Pasiklausymas yra nusikaltimas. Tai reiškia, kad kištis į privatų bendravimą turi teisę tik policija, gavusi teismo leidimą. Taigi žurnalistas be sutikimo negali įrašyti kalbos, kuri nėra skirta asmeniui, kuris ją įrašo. Tačiau yra pokalbiai telefonu. Būtent telefonu žurnalistai įrašo pokalbius, kurie gali būti laikomi interviu, kai žurnalistas prisistato esąs žurnalistu. Tada įrašas tampa legalus ir situacija aiški, nes

asmuo žino, kad jo žodžiai gali būti paskelbti. Todėl vengiant sunkių pasekmių pageidautina asmeniui pranešti, kad jo įrašoma kalba bus naudojama interviu. Bet niekada negalima tos kalbos platinti radijo bangomis negavus to asmens sutikimo. Priežastis paprasta: cituoti kalbą ir platinti ją – tai ne tas pats.

Žurnalistai labai retai naudoja paslėptus mikrofonus kalboms įrašyti. Jie dažniausiai privalo dirbti labai atvirai. Etikos požiūriu tik ypatinga priežastis gali pateisinti slaptą įrašymą. Šis metodas leistinas tik tada, kai tiriama neteisėta, antivisuomeninė veika, apie kurią svarbu pranešti visuomenei.

L. Tapinas. Suabejočiau teiginiu, kad slapta įrašinėti galima, bet platinti neleistina. Interviu paprastai imamas iš žmonių, įpratusių bendrauti su žiniasklaida. Tad žurnalistui tinkamai prisistačius pašnekovas suvokia, kad jo žodžiai gali būti viešai paskelbti. Problemų kyla, kai pašnekovas įrašinėjamas jam to nežinant. Manychiau, kad toks informacijos rinkimo būdas leistinas, jeigu kalbame apie pašnekovo darbo ir kūrybos reikalus. Tačiau jis visiškai nepateisinamas, kai žurnalistas aiškinasi pašnekovo asmeninio gyvenimo peripetijas. Būna pašnekovų, kurie nepakenčia diktofonų. Tada tenka gudrauti. Prisimenu, ėmiau interviu iš teatro režisieriaus Juozo Miltinio. Paprašytas nusakyti teatro estetinius principus, J. Miltinis įsileido į tokias galias ir painias estetikos ir filosofijos džiungles, kad aš iš karto supratau, jog savo rašikliu niekaip negalėsiu tiksliai užrašyti senojo maestro minčių. Padėjau ant stalo diktofoną, bet J. Miltinis sumojavo rankomis: „Ne, ne, aš į šitą velnio dėžę nepasakosiu nė žodžio.“ Tad neliko nieko kito, kaip diktofoną įdėti į po stalu stovintį portfelį ir tyliai nuspausti jo klavišą. Išspausdinus interviu „Švyturio“ žurnale sulaukiau J. Miltinio skambučio – jis dėkojo už tiksliai perteiktas mintis.

Kokiomis aplinkybėmis žurnalistas gali pasinaudoti gandas?

Negalima platinti gandų, jeigu nenudomas šaltinis arba jeigu jų neįmanoma patikrinti. Tačiau nutinka taip, kad gandas tampa medžiaga informacijai. Tada kalbama apie gando egzistavimą, neužsimenant apie jo turinį. Pavyzdžiui, kalbama, jog pasikartojantis gandas tapo ministro atsistatydinimo priežastimi. Dar nutinka, kad gandas pakeičia tikrovę ir sukuria aplinkybes, apie kurias privalu pranešti. Pavyzdžiui, žurnalistas Žanas Fransua Lizė pasakoja, kad tą dieną, kai ėmė sklandyti gandas, jog George Bush turi meilužę, reitingų agentūros „Dow Jones“ indeksai nukrito 40-čia punktų. Dauguma JAV laikraščių pasitenkino pranešdami, kad apie prezidentą sklando žalingas gandas, nieko nerašydami apie jo turinį. Kai kuriomis aplinkybėmis gandas skleidžia policijos šaltiniai, kuriais žurnalistai aklaipositiki.

L. Tapinas. Visada, kai žurnalistas suvokia, jog gandai atitinka viešąjį interesą. Tačiau ir tokiu atveju gandas privalu visapusiškai patikrinti.

Kokiais atvejais galima priminti kriminalinę asmens praeitį?

Sveikas protas ir įstatymas įpareigoja žiniasklaidą nepriminti kriminalinės praeities asmenims, kurie atliko bausmę. Bet būna atvejų, kai visuomenė turi teisę žinoti apie asmens kriminalinę praeitį.

L. Tapinas. Tada, kai tas asmuo siekia užimti aukštas pareigas.

Kokiais atvejais privatus politikų gyvenimas atitinka viešąjį interesą?

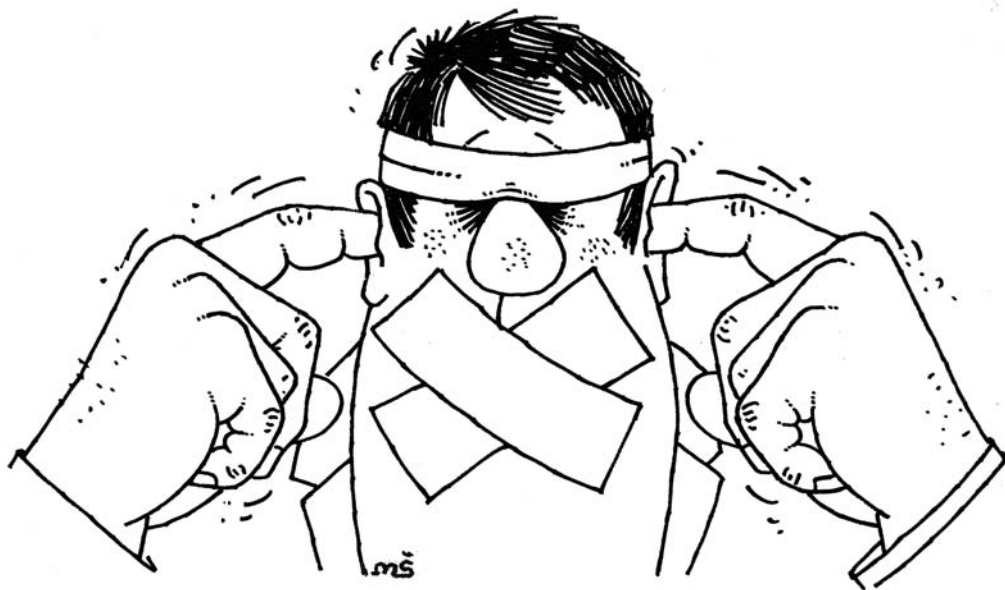
Kai tokia informacija naudinga visuomenei. JAV ir Kanados žurnalistai šį kriterijų interpretuoja labai plačiai. Jie atskleidžia privatų gyvenimą tų žmonių, kurie užima ar

stengiasi užimti aukštas pareigas. Valstybės ar vyriausybės vadovo sveikatos būklė, be abejonės, atitinka viešąjį interesą. Visuomenė turi teisę žinoti, ar jų šalies premjeras yra pajėgus vadovauti vyriausybei. Suprantama, reikia spausdinti tik patikrintą informaciją ir neskleisti gandų. Valstybės vadovų šeimos ir finansiniai sunkumai irgi gali atitikti viešąjį interesą. Piliečiai turi teisę žinoti, kad jų ministras pirmininkas įklimpęs į skolas ar yra arti bankroto, kad pasiskolino didelę sumą pinigų iš bendrovės, turinčios verslo reikalų su Vyriausybe. Tačiau tiek politikų, tiek politikų

lytinė orientacija savaime neatitinka viešojo intereso. Homoseksualai turi būti vertinami taip pat, kaip ir tradicinės seksualinės orientacijos žmonės. Tačiau kartais tai gali tapti svarbios informacijos, kurią privalu spausdinti, dalimi.

L. Tapinas. Visada, kai politiko privataus gyvenimo įvykiai, o ypač skandalingieji, trukdo politikui deramai atlikti savo pareigas ir apskritai formuoja neigiamą požiūrį į šalies valdžią. Tačiau ir tokiais atvejais žiniasklaida privalėtų išlaikyti taktą ir gerą skonį.

Spaudai parengė Andrius Tapinas

Žiniasklaida ir teismas

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalga. 2011 m. sausis–spalis

Ričardas PILIČIAUSKAS

„Kad ir kokie skirtumai būtų tarp žiniasklaidos ir teismų, juos abu sieja vienas skiriamasis bruožas – demokratijos palaikymas <...>“

Irving Robert Kaufman (1910–1992), JAV federalinio teismo teisėjas

Saviraiškos laisvė yra vienas esminių demokratinės visuomenės pagrindų ir viena svarbiausių jos progreso bei kiekvieno individo raidos sąlygų. Žiniasklaida, įkūnydama laisvę reikšti idėjų bei nuomonių įvairovę, ugdyti informuotą, politiškai aktyvų pilietį, yra vienas iš efektyvaus demokratinės visuomenės funkcionavimo variklių. Teismas yra tos pačios demokratinės visuomenės dalis, jo pagrindinė paskirtis – vykdyti teisingumą.

Žmogaus teisė gauti informaciją, t. y. teisė žinoti, ir žiniasklaidos vaidmuo teikiant informaciją apie veiksnius, reikšmingus jos gyvenimui, bei vykdamas valdžios institucijų priežiūros vaidmenį, pripažįstama tarptautiniu mastu. Tačiau esminė žiniasklaidos pareiga

demokratinėje visuomenėje yra ne tik skleisti informaciją ir idėjas visais viešojo intereso klausimais, bet ir daryti tai *tokiu būdu*, kuris atitiktų žiniasklaidos įsipareigojimus ir atsakomybę, neperžengiant tam tikrų ribų, susijusių su kitų žmonių teisėmis, reputacija ir poreikiu apsaugoti konfidencialią informaciją. Todėl nešališko arbitro, administracinio teismo, nagrinėjančio bylas žiniasklaidos teisės srityje, paskirtis – užtikrinti, kad žiniasklaidos veikla, vykdamas savo pareigą informuoti ir užtikrinant žmonių teisę žinoti, būtų suderinama su teisinės valstybės ir demokratinės visuomenės principais, ir nepažeistų kitų žmogaus teisių.

Šios apžvalgos tikslas – supažindinti su svarbiausiomis 2011 m. Lietuvos vyriausiojo

Ričardas Piličiauskas (g. 1969 m. Alytuje) baigė Vilniaus universiteto (VU) Teisės fakultetą. Įgijo teisininko kvalifikaciją. 1993–1994 m. dirbo „Auditoriai ir konsultantai“ juristu, 1993–2000 m. buvo VU Teisės fakulteto Valstybės ir teisės teorijos katedros asistentas, 1995 m. – Seimo Valstybės ir teisės komiteto padėjėjas, 1995–1999 m. – Vilniaus m. 2 apylinkės teismo teisėjas, 1999–2000 m. – Aukštesniojo administracinio teismo teisėjas, 2000–2008 m. – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) teisėjas, teismo pirmininko pavaduotojas, nuo 2008 m. lapkričio iki 2010 m. rugsėjo – LVAT l. e. p. teismo pirmininkas, nuo 2010 m. rugsėjo – LVAT pirmininkas.

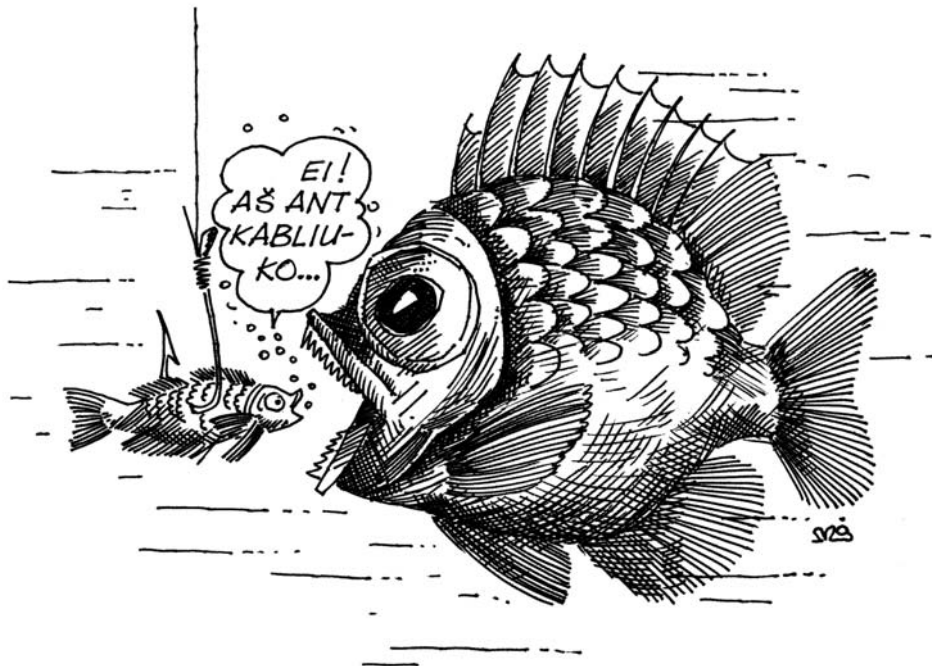
administracinio teismo (LVAT) išnagrinėtomis bylomis, kuriose buvo sprendžiami visai žiniasklaidai aktualūs klausimai. Pavyzdžiui, 2011 m. teismo praktikoje, be kita ko, buvo apibrėžtos Žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencijos ribos, aiškintos Visuomenės informavimo įstatymo (VIĮ) nuostatos, analizuoti bendrieji šios kategorijos bylose taikytini teisės principai.

Žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencijos ribas LVAT apibrėžė nagrinėdamas ginčą dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo, kuriuo viešosios informacijos rengėjas buvo įspėtas už VIĮ pažeidimą, įvykdytą paskelbiant tikrovės neatitinkančią, juridinio asmens dalykinę reputaciją ir fizinio asmens garbę bei orumą žeminančią informaciją. LVAT konstatavo, jog sistemškai aiškinant VIĮ nuostatas darytina išvada, kad Inspektoriui yra suteikta kompetencija nagrinėti suinteresuotų asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo, gauti tyrimui reikalingą medžiagą iš pačių viešosios informacijos rengėjų bei skleidėjų ir iš įvairių valstybės institucijų, vertinti, ar visuomenės informavimo priemonėse paskleista informacija apie atitinkamą asmenį atitinka (neatitinka) tikrovę, taip pat – ar ji žemina fizinio asmens garbę ir orumą (juridinio asmens dalykinę reputaciją).

LVAT nesutiko su nuomone, esą asmens garbė ir orumas gali būti ginami tik teisme vadovaujantis Civilinio kodekso normomis. Teismas pabrėžė, kad specialiojo VIĮ normos suteikia asmeniui *teisę pasirinkti* ir šiuo įstatymu nustatytą administracinį savo pažeistų teisių gynimo būdą – kreiptis su skundu (prašymu) į Žurnalistų etikos inspektorių dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo, kad Inspektorius pagal savo kompetenciją taikytų viešosios informacijos rengėjui ar skleidėjui VIĮ numatytas priemones

(pavyzdžiui, paneigtų paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ir orumą ar kenkiančią jo dalykinei reputacijai, teisėtiems interesams) [2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-2326/2011].

Kitoje administracinėje byloje ginčas kilo dėl galimai tikrovės neatitinkančios informacijos apie asmenį, paskelbtos interneto svetainėje *www.lrytas.lt*, paneigimo. Asmuo teigė, jog paskelbta informacija pažeidė pareiškėjo, kuris yra viešas asmuo, garbę ir orumą. LVAT nurodė, jog Žurnalistų etikos inspektorius yra viešojo administravimo subjektas, todėl savo veikloje taip pat turi vadovautis Viešojo administravimo įstatymu, *inter alia* ir viešojo administravimo principais. Teismas pabrėžė, kad Žurnalistų etikos inspektorius privalo būti aktyvus ir atlikti išsamų skunde nurodytų aplinkybių tyrimą, priimamą individualų administracinį aktą pagrįsti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis, o taikomas poveikio priemonės tinkamai motyvuoti. Todėl kiekvieną kartą vertinant Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo teisėtumą iš esmės turi būti vertinami du aspektai: pirma, ar jis veikė pagal kompetenciją, nustatytą teisės aktais, antra, ar priėmė pagrįstą sprendimą: reikia įvertinti, kokiais faktiniais ir iš kokių asmenų bei kada gautais duomenimis jis grindžiamas, ar tyrimo metu surinktų įrodymų pakanka priimamam sprendimui pagrįsti. Šioje byloje LVAT, tiesiogiai remdamasis gausia Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, taip pat pažymėjo, kad saviraiškos laisvė, galiojanti su apribojimais, įtvirtintais Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje, taikytina ne tik „informacijai“ arba „idėjoms“, kurios priimamos palankiai, laikomos neužgauliomis ar nevertomis dėmesio, bet ir toms, kurios įžeidžia, šokiruoja ar trikdo. Tokie yra pliuralizmo, tolerancijos ir liberalumo, be

kurių nėra „demokratinės visuomenės“, reikalavimai. Svarbią reikšmę saviraiškos laisvės ir asmens garbės bei orumo gynimo kontekste turi atskira subjektų grupė – politikai ir kiti viešieji asmenys (įskaitant valstybės tarnautojus). LVAT pabrėžė, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje suformuluotas didesnės politikų tolerancijos kritikai reikalavimas. Šioje byloje LVAT konstatavo, kad Žurnalistų etikos inspektorius, įvertinęs viešosios informacijos rengėjo veiksmus, renkant ir skelbiant informaciją apie viešojo asmens – politiko turto deklaravimo aplinkybes, teisingai nustatė, jog viešosios informacijos rengėjas siekė sąžiningai informuoti visuomenę apie viešąjį asmenį, neiškraipė ir nenutylėjo informacijos, nepiktnaudžiavo teise skleisti informaciją, t. y. neperžengė saviraiškos laisvės ribų [2011 m. birželio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-62-795/2011].

Paminėtina ir administracinė byla Nr. A-525-668/2011, kurioje spręsti klausimai

dėl dviejų skirtingų subjektų, nagrinėjančių informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklą, kompetencijos atskyrimo ir atskleista procesinio pažeidimo – termino, per kurį Žurnalistų etikos inspektorius turi išnagrinėti pareiškėjo skundą (pareiškimą) – reikšmė priimto sprendimo teisėtumo vertinimui. Pirmuoju aspektu teismas pažymėjo, kad Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija (Komisija) ir Žurnalistų etikos inspektorius yra skirtingi subjektai viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklos priežiūros, savitvarkos ir reguliavimo kontekste, atliekantys skirtingas funkcijas. Be to, Inspektorius ir Komisijos veiklą reglamentuoja skirtingi aktai. Komisijos veiklai reglamentuoti yra priimtas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos reglamentas, o Inspektorius savo veikloje privalo vadovautis Žurnalistų etikos inspektorius veiklos reglamentu, kuris nenustato draudimo nagrinėti senesnius nei 12 mėnesių klausimus. Teismas padarė išvadą, kad Komisijos

reglamentas, kuris nustato skundo senaties terminą, nėra aktualus Žurnalistų etikos inspektoriumi, nes jo veikla reglamentuota Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos reglamentu ir Visuomenės informavimo įstatymu. Dėl antrojo argumento LVAT konstatavo, kad, pažeidus skundo nagrinėjimo procedūrą (skundas išnagrinėtas per ilgesnį terminą nei nustatyta teisės aktuose), skundo nagrinėjimo terminas nėra naikinamasis, ir toks procedūrinis pažeidimas nepažeidžia skundo nagrinėjimo ir sprendimo priėmimo objektyvumo, todėl nėra pagrindo išvadai, jog skundą išnagrinėjus per ilgesnį nei teisės aktuose nustatytas terminą buvo padarytas tokio pobūdžio pažeidimas, kuris sudarytų pagrindą naikinti sprendimą

[2011 m. kovo 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-525-668/2011].

Nagrinėdamas bylas žiniasklaidos teisės srityje LVAT nuolat susiduria su kelių konstitucinių vertybių: spaudos laisvės ir kitų asmens teisių (teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, teisės į atvaizdą, teisės į pagarbą žmogaus orumui ir kt.) konkurencija. Iš pateiktos apžvalgos matyti, kad Teismas, sprenddamas sudėtingus ir svarbius demokratinių vertybių atribojimo ir gynimo klausimus, kiekvienu konkrečiu atveju siekia užtikrinti žmogaus teisių pusiausvyrą ir taiko aukščiausius žmogaus teisių apsaugos standartus, taip garantuodamas tarptautiniam lygmeniui ekvivalentišką teisių apsaugą.

Pažeidė etiką

Spalio 20 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas (VAAT) kaip nepagrįstą atmetė komercinės televizijos TV3 skundą, kuriuo prašyta panaikinti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimą dėl Rūtos Janutienės vedamoje laidoje „Kodėl?“ pažeistos etikos.

Bendrovė „Tele-3“ prašė teismo panaikinti komisijos 2011 m. kovo 21-ąją priimtą protokolinį sprendimą. Juo komisija pripažino, kad 2010 m. rugsėjį rodytoje TV3 laidoje „Kodėl?“ buvo pažeistas Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 16 str. Minėtas Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso straipsnis įpareigoja atskirti informaciją, kurios paskelbimą iš tikrųjų pateisina visuomenės (viešasis) interesas, nuo informacijos, kuri tik tenkina smalsumą.

Teismo teigimu, laidoje „Kodėl?“ kurios tema „Kokios priežastys, veiksmai ar neveikimas lėmė tokį visuomenės nepasitikėjimą teisėsauga?“, iš esmės buvo diskutuojama apie Drąsiaus Kedžio bylą, aptarinėjant ir laidos dalyviams išsakant nuomonę apie anksčiau vykusius įvykius, nepateikiant visuomenei jokios naujos informacijos šiuo klausimu. Tai vertinama kaip smalsumo tenkinimas. Todėl teismas atmetė pareiškėjo „Tele-3“ skundą kaip nepagrįstą.

Dėl laidos „Kodėl?“ kreipėsi buvusi Teisėjų tarybos pirmininkė Laima Garnelienė, buvusi vaiko teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė ir parlamentaras Vytenis Povilas Andriukaitis. Skunde jie teigė, kad kviečiant pareiškėjus į laidos „Kodėl?“

filmavimą buvo pateikta nevisa ir klaidinga informacija apie laidos formatą, laidos dalyvius ir temas.

Pirmąkart istorijoje

Lapkričio 2 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas (VAAT), išnagrinėjęs administracinę bylą pagal komercinės televizijos uždarnosios akcinės bendrovės „Tele-3“, valdančios televizijos kanalą TV3, skundą Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai dėl sprendimo priskirti televiziją profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų kategorijai panaikinimo, atmetė pareiškėjos skundą kaip nepagrįstą.

Teismas pažymi, kad komisija teisėtai ir pagrįstai nusprendė laikyti „Tele-3“ laidų rengėja, todėl turėjo teisę bendrovei, kaip laidų rengėjai, taikyti Etikos kodekso 71 str. nuostatą ir viešosios informacijos rengėją priskirti prie profesinės etikos nesilaikančių rengėjų kategorijos.

TV3 televizija priskirta profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų kategorijai dėl per vienerius metus padarytų šešių profesinės etikos pažeidimų laidoje „Kodėl“, „Akistata“, „Paskutinė instancija“, „Žiūrime, ką turime“, „Prieš srovę“. Nepriklausomos Lietuvos istorijoje televizija neetiška pripažinta pirmąkart.

P. S. Abu skundus TELE3 apeliacine tvarka apskundė Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui.

www.delfi.lt, www.lzs.lt

Žiniasklaidos kelių taisyklės

• • •

Zita ZAMŽICKIENĖ

*Dar kartą apie
nepilnamečių
asmens duomenis
žiniasklaidoje*

• • •

Viktoras TROFIMIŠINAS

*Žiniasklaidos
savitvarka*

• • •

*Žurnalistų nuotaikos,
požiūriai, vertinimai*

• • •

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Dar kartą apie nepilnamečių asmens duomenis žiniasklaidoje

Zita ZAMŽICKIENĖ

Kodėl leidėjai ar žurnalistai – tie patys, kurie taip jautriai rašo patyčių mokykloje tema – lengva ranka, tyčia arba ne, paskleidžia draudžiamą informaciją apie nepilnametį: jo asmens duomenis, leidžiančius atpažinti vaiką, mokinuką, gimnazistą ir išukti jį į dar vieną patyčių ratą? Juk skaitytojas nenukentėtų nesužinojęs mokinuko (-ės) vardo ir pavardės ar inicialų (geriau parašyti, kad vardas pakeistas), miestelio ar kaimo pavadinimo (užtektų apskrities ar rajono), -erių ar -iolikos metų skaičiaus (pasitaiko ir gimimo datos), neišvydęs jo paties ar to namo (tvarto, daržinės, miško laukymės), kur viskas įvyko, nuotraukos... ir dar daugelio detalių bei „smulkmenų“, kurios tik suaugusiems atrodo smulkios ir nereikšmingos.

2011 m. pradžioje Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba gavo vienos mamos prašymą. Ir nors jame aprašyta situacija nėra tiesiogiai susijusi su nepilnamečių asmens duomenimis, bet iliustruoja suaugusiųjų visuotinę nejautrą

(kiti pasakytų – tėvų atsakomybės stoką, tik vaikams nuo to nėra lengviau). Istorija eilinė ir banali, tokių netrūksta kasdien ir bet kur: Naujųjų metų išvakarėse Vardenis Pavarde- nis vienos televizijos buvo nufilmuotas girtas ir konfliktinėje situacijoje. Laidos anonsas su šiuo siužetu rodytas beveik savaitę po ke- letą kartų per dieną. Jį nuolatos matė – buvo atostogos – abu nepilnamečiai (pradinukė ir paauglys) laidos herojaus vaikai ir dėl to labai jaudinosi, „o kai pamatė laidą, <...> jis 2 dienas į mokyklą nėjo, jam buvo gėda, bijojo klasės draugų reakcijos. <...> Mergaitė grįžusi sakė, kad tik viena mergaitė juokėsi. Sūnus <...> 3 dienas tylėjo, nieko nepasakojo, kol <...> pamatė, kad vėl rodys tėvą (t. y. laida bus kartojama), tada pradėjo pasakoti, kas vyko mokykloje tas 3 dienas. Pamokų ir pertraukų metu vos ne visi berniukai mintinai išmokę tėvo pasakytas frazes rėkavo, priėję prie sū- naus rodė, šaipėsi, į telefonus vos ne visa klasė,

Zita Zamžickienė (g. 1957 11 03 Širvintų r.) – teisininkė, žurnalistų etikos inspektorė. Baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. 1985 m. pradėjo dirbti juriskonsulte Statistikos departamente. 1992–2000 m. ėjo įvairias pareigas LR Seime. 2000 m. – Sveikatos apsaugos ministerijos Teisės ir personalo departamento direktorė. Seimo 2000 m. spalio 17 d. nutarimu paskirta Seimo kontroliere, 2004 m. rugsėjo 29 d. nutarimu paskirta Seimo kontroliere antrajai kadencijai. Seimo 2009 m. lapkričio 17 d. nutarimu paskirta Žurnalistų etikos inspektore.

net ir mergaitės, įsirašiusios tą siužetą rodinėjo sūnui. <...> Parnešė 13 vaikų ant popieriaus lapo surašytus pasišaipymus iš tėvo. Sūnus pasakė, kad į mokyklą daugiau neis, nežinau, ar juokais ar ne, kad nusižudys. Naktį blaškėsi, labai blogai miegojo. Rytą kartu su vaikais ėjau į mokyklą <...>.“ Mama prašė pagalbos, kad kartojamoje laidoje vaikų tėvo nerodytų. Deja, teko dar kartą pamatyti, kas taip linksmino klasės draugus ir žeidė dviejų vaikų širdis. Nes yra žmonių, nežinančių, kad viešai rodoma nepagarba vaiko tėvams psichologiškai žaloja patį vaiką. Ir kaip čia neprisiminsi Iljušos – Snegiriovo sūnaus iš Fiodoro Dostojevskio „Brolių Karamazovų“...

Šiuo atveju žurnalistai, laidos kūrėjai Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nepažeidė – vaikai visom prasmėm liko už kadro. O kokios būna pasekmės, kai Įstatymas pažeidžiamas? Pasekmės vaikams, ne žurnalistams...

Dešimtmečio patirtys

Žurnalistų etikos inspektoriaus ir jo vadovaujamos tarnybos kūrimosi pradžia – 1996 metai, kai pirmojoje Visuomenės informavimo įstatymo redakcijoje buvo įtvirtintas Žurnalistų etikos inspektoriaus institutas. O nuo 2002 m. inspektorius tapo pagrindiniu pareigūnu, be Visuomenės informavimo įstatymo, vykdančiu ir Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo (toliau – Įstatymas) priežiūrą. Draudimas visuomenės informavimo priemonėmis skleisti informaciją, susijusią su nepilnamečių asmens duomenimis, galioja jau beveik dešimtmetį. Taigi jau beveik dešimtmetį inspektorius vykdo ir specialiąją kontrolės funkciją – atlieka nepilnamečių teisių ir jų teisėtų interesų apsaugą visuomenės informavimo priemonėse, t. y. vertina neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją

ir taiko teisinės atsakomybės priemones už šių draudimų pažeidimus. Nors už Įstatymo nuostatų įgyvendinimą pagal savo kompetenciją atsakingos ir kitos Įstatyme išvardytos institucijos, inspektorius yra pagrindinis valstybės pareigūnas, prižiūrintis, kaip įgyvendinamos jo nuostatos.

Viešojo informacija, susijusi su nepilnamečių asmens duomenų paskelbimu, priskiriama draudžiamosios informacijos kategorijai. Jos kriterijai išvardijami Įstatymo 6 straipsnyje.

6 straipsnis. Draudimas skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią viešąją informaciją, susijusią su asmens duomenų paskelbimu

Visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją, susijusią su asmens duomenimis:

- 1) kai siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaukos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikalstamą veiką, kaltinamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;
- 2) kai skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;
- 3) kuria, pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai;
- 4) kai, piktnaudžiaujant nepilnamečių pasitikėjimu ir nepatyrimu, neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuomonės ir vertinimai;
- 5) kai neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar

filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti jo asmens tapatybę.

Beveik dešimtmetį galiojantis Įstatymas vis dar suprantamas ar interpretuojamas pagal norus ar poreikius. Žurnalistų etikos inspektoriaus ataskaitose ir analitinėse apžvalgose nuo 2003 iki 2010 m. nuolat konstatuojama, kad daugiausia pažeidimų nepilnamečių apsaugos srityje nustatoma tada, kai nepaisoma draudimo skelbti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią viešąją informaciją, susijusią su asmens duomenimis. Pastaruoju metu atlikta viešosios informacijos turinio analizė rodo, kad šią informaciją dar papildo įvykio, aplinkybių detalizavimas, pačių nepilnamečių vertinimai. Toks neigiamų socialinių reiškinių kontekstas gali tapti patyčių mokykloje ar net savižudybės priežastimi.

Iš visų Įstatymo kriterijų dažniausiai praktikoje taikomas 6 straipsnio 3 punktas. Per pirmąjį 2011 m. pusmetį (iki 2011 m. birželio 9 d.) publikacijos, kurias Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyrius pateikė Viešosios informacijos ekspertizės skyriui įvertinti, šį kriterijų atitiko dažniausiai – 19 kartų. (Per 2009–2010 m. laikotarpį šis kriterijus visai pateiktai informacijai taip pat buvo taikomas dažniausiai – 74 kartus.) Antras pagal dažnį taikomas Įstatymo kriterijus – 6 straipsnio 1 punktas: per pirmąjį 2011 m. pusmetį jį atitiko 22 publikacijos, kurias Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyrius pateikė Viešosios informacijos ekspertizės skyriui įvertinti (atitinkamai per 2009–2010 m. laikotarpį – 43). Štai keletas pavyzdžių, nenurodant visuomenės informavimo priemonės ir publikacijos pavadinimo, kada šie kriterijai taikoma.

Straipsnyje, kuriame aprašomos:

- *nepilnametės nužudymo aplinkybės, paskelbti nužudytos nepilnametės asmens*

duomenys: jos vardas, amžius, nuotrauka, mokyklos pavadinimas, klasė. Taip pat paviešinti nužudymo įtariamojo nepilnamečio asmens duomenys: jo vardas, pavardės pirmoji raidė, amžius, informacija apie gyvenamąją vietą;

- *žiauraus nužudymo aplinkybės, paskelbti nužudymu kaltinamų dviejų nepilnamečių asmens duomenys: vardai, pavardžių pirmosios raidės, amžius, mokyklos pavadinimas;*
- *nepilnamečio sužalojimo aplinkybės, paskelbti nuo nusikalstamos veikos nukentėjusio nepilnamečio asmens duomenys: vardas, amžius, tėvo vardas, pavardė, pamotės vardas, senelių pavardė, lankyto vaikų darželio pavadinimas;*
- *mažamečio asmens tvirkinimo aplinkybės, skelbiami nuo nusikalstamos veikos nukentėjusios nepilnametės asmens duomenys: vardo ir pavardės inicialai (3 raidės), gimimo data, taip pat skelbiama, kad nepilnametė yra socialinio tinklalapio vartotoja;*
- *rezonansinės bylos aplinkybės, skelbiami galimai nuo nusikalstamos veikos (seksualinio prievartavimo) nukentėjusios nepilnametės asmens duomenys: jos amžius, tėvo vardas ir pavardė, tetos vardas ir pavardė; atskleidžiama privati (medicininė) informacija, susijusi su mažamete, neigiamai atsiliepiama apie mergaitės motiną;*
- *nepilnamečių reketo aplinkybės, skelbiami už reketą nuteistų nepilnamečių asmens duomenys: jų vardai, pavardžių pirmosios raidės, amžius, mokyklos pavadinimas (taip pat patikslinta, kad vienas nuteistų nepilnamečių perėjo mokyti į kitą klasę, o kitas – į kitą mokyklą); taip pat paskelbti reketuoto nepilnamečio asmens duomenys: jo vardas, pavardės pirmoji raidė, mokyklos pavadinimas.*

Neretai visuomenės informavimo priemonėse paskelbiami ir netiesioginiai nepilnamečių

asmens duomenys, leidžiantys nustatyti asmens tapatybę. Deja, tokių duomenų apsauga ir kontrolė praktiškai yra neįmanoma, nes juos dažniausiai skleidžia patys nepilnamečio šeimos nariai, o kartais meškos paslaugą atlieka valstybės ir savivaldybių institucijos, privalančios garantuoti, kad informacija apie nepilnamečių teisių pažeidimus, taip pat jų asmens duomenis nebus viešinama žurnalistams ar leidėjams. Skelbiant šiuos duomenis žeminamas nepilnamečio orumas, pažeidžiami jo interesai. Keletas tokių pavyzdžių.

Straipsnyje, kuriame aprašomos:

- rezonansinės bylos aplinkybės, skelbiami dviejų galimai nuo nusikalstamų veikų (mažamečio asmens tvirkavimo ir seksualinio prievartavimo) nukentėjusių nepilnamečių asmens duomenys: vienos iš nepilnamečių vardas, motinos, tėvo, tetos vardo pirmoji raidė ir pavardė, senelės vardas ir pavardė; atskleidžiami netiesioginiai kitos nepilnamečės duomenys: jos mamos vardo pirmoji raidė ir pavardė, pasakoma, kad nukentėjusių mergaičių mamos yra seserys;
- motinos bandymo atsiimti savo dukras iš globos namų aplinkybės, skelbiami nepilnamečių asmens duomenys: amžius, gyvenamoji vieta; atskleidžiama nepilnamečių motinos vardas ir pavardė, brolio vardas, jų amžius;
- nepilnamečės žalojimosi aplinkybės, skelbiami netiesioginiai save sužalojusios nepilnamečės asmens duomenys: miestas, gimnazijos pavadinimas, klasė, amžius, nurodoma, kad nepilnamečė auga pas globėjus, turėjo psichologinių problemų, gulėjo ligoninėje, mėgo juodus drabužius.

Trečias pagal dažnį taikomas Įstatymo kriterijus – 6 straipsnio 2 punktą: per pirmąjį 2011 m. pusmetį jį atitiko 8 publikacijos, per 2009–2010 m. – 16. Keli pavyzdžiai:

- straipsnyje, kuriame nagrinėjamos nepilnamečio savižudybės aplinkybės, paskelbti nusižudžiusio nepilnamečio asmens duomenys: vardas, amžius, tėvų vardai ir pavardė, informacija apie gyvenamąją vietą (gyvenvietės pavadinimas, namo nuotrauka);
- straipsnyje, kuriame aptariama nepilnamečių savižudybių tematika, konkretūs savižudybės atvejai, paskelbti nusižudžiusių nepilnamečių asmenų duomenys: gyvenamoji vieta, klasė, vardas, amžius, nurodyta mokykla, kurioje nepilnamečiai mokėsi.

Nepilnamečio savižudybė ar bandymas nusižudyti – labai skaudus įvykis. Ir ne tik artimiesiems. Norėtųsi dar kartą atkreipti žurnalistų ir leidėjų dėmesį, kad ši itin jautri tema būtų tinkamai atskleidžiama – be savižudybės detalių, nepilnamečių nuotraukų, asmens duomenų. Pirmieji laikraščių puslapiai, taip pat ir romantinis stilius, tikrai netinka tokio pobūdžio informacijai. Mirtis negali būti aprašoma kaip vienintelis sprendimo būdas, išeitis iš sudėtingos situacijos, proga būti pastebėtam. Sensacija turėtų užleisti vietą prevencijai, nes rizika paskleisti savižudybės virusą – didžiulė. O vaikai ir paaugliai šiuo požiūriu yra pažeidžiamiausia visuomenės dalis. Apie tai jau ne vienerius metus kalba psichologai. Todėl dar kartą norisi priminti jų rekomendacijas žurnalistams, rašantiems savižudybės tema, vadovautis Psichologų sąjungos parengtais pagrindiniais savižudybės sukeltų krizių valdymo principais:

- lakoniškai konstatuoti įvykusį faktą;
- vengti emocinio sureikšminimo, romantizavimo, šlovinimo;
- detaliam neaprašinėti savižudybės būdo ir priemonių.

Dar viena ne vienerius metus besitęsianti problema – ikiteisminio tyrimo duomenų

skleidimas, labai dažnai susijęs ir su nepilnamečių asmens duomenimis. Apie tai jau rašyta žurnalistų etikos inspektoriaus 2005–2006 ir 2009–2010 m. analitinėse apžvalgose, tačiau iki šiol painiavos daugiau nei aiškumo, ypač kai nepilnamečių duomenys paviešinami baigus ikiteisminį tyrimą. Šia dviprasmiška situacija ir nebudžiamumu sėkmingai naudojasi kai kurie leidėjai ir žurnalistai, o inspektoriaus raginimas ginti viešąjį interesą atitinkamų institucijų vis dar negirdimas.

2010 m. kovo 1 d. įsigaliojusiame naujos redakcijos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme nustatyta, kad įstatymas taikomas visai viešajai informacijai. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje įsteigtas Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyrius atlieka viešosios informacijos (išskyrus radijo ir televizijos programas) stebėseną. Skyriaus sukaupti duomenys leidžia analizuoti ir apibendrinti tendencijas ar pokyčius, susijusius su Įstatymo kriterijų pažeidimais. Tačiau negalima viena-reikšmiškai atsakyti, ar pažeidimų, susijusių su nepilnamečių duomenų paskelbimu, daugėja, ar mažėja. Tiksliau būtų sakyti, kad jų fiksuojama daugiau. Ir tą lemia kelios priežastys. Visų pirma – interneto žiniasklaidos monitoringo paslaugos vartojimas. Ši paslauga Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyriui suteikia galimybę aprėpti per 300 naujienų portalų, laikraščių svetainių ir tinklaraščių. Paieškos profiliai ir raktažodžiai, informacijos atranka, medžiagos archyvavimas padeda greičiau rasti ribojamą ar draudžiamą skleistą informaciją. Dar vienas veiksnys – piliečių ir kitų valstybės ir savivaldybių institucijų darbuotojų aktyvumas. Skaitytojai jau žino, kas leidžiama, o kas draudžiama, ir vis dažniau kreipiasi į žurnalistų etikos inspektorių. Be to, Įstatymo pažeidimus, aptiktus internete, galima nedelsiant pašalinti. Todėl

žurnalistų etikos inspektorius atlieka ir preventcinį darbą: remdamasis Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyriaus duomenimis, per 2011 m. devynis mėnesius inspektorius 50 kartų (2010 m. – per 40 kartų) kreipėsi į interneto portalų ir laikraščių interneto svetainių redaktorių prašydamas kuo skubiau pašalinti nepilnamečių asmens duomenis. Redaktorių atsakymai ir pastangos šalinant Įstatymo pažeidimą sudarančią informaciją leidžia daryti išvadą, kad sąvoka „asmens duomenys“ yra suprantama labai skirtingai ir per siaurai. Čia tiktų priminti kelias ištraukas.

Iš Žurnalistų etikos inspektoriaus 2005–2006 m. analitinės apžvalgos ir 2006 m. veiklos ataskaitos: *„Duomenimis, pagal kuriuos galima nustatyti nepilnamečio asmens tapatybę, laikomi toje visuomenės informavimo priemonėje paskelbti duomenys, kurių visumos pakanka tam, kad nepilnamečio kaimynai, draugai ar kiti asmenys iš nepilnamečio aplinkos galėtų jį atpažinti, identifikuoti kaip įtariamąjį padarius nusikaltimą, kaltinamąjį, teisiamąjį, nuteistąjį ar nuo nusikalstamos veikos ar kitų teisės pažeidimų nukentėjusį asmenį. Itin svarbu, kad nepilnametis, tapęs smurto auka ar pažeidęs įstatymus, būtų apsaugomas nuo jo tapatybės viešinimo žiniasklaidoje. Toks įstatymo reikalavimas vis dar sunkiai suvokiamas viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams.“*

Iš Žurnalistų etikos inspektoriaus 2011 02 07 kreipimosi į viešosios informacijos rengėjus, skleidėjus, žurnalistus ir leidėjus dėl nepilnamečių asmens duomenų skleidimo: *„Neretai atsakomybę už nepilnamečių duomenų skleidimą viešosios informacijos rengėjas linkęs perkelti kitiems asmenims, nurodydamas publikacijos šaltinį, pabrėždamas, kad šiuos duomenis suteikė ar išplatino pareigūnai ir pan. Pažymėtina, kad*

nepilnamečių apsaugą nustatantis įstatymas nenumato išlygos skelbti visuomenės informavimo priemonėse draudžiamą informaciją, kai tą daryti yra suinteresuotų asmenų sutikimas, prašymas ar valstybės institucijų bei pareigūnų neatsargumas. Todėl nagrinėjamos publikacijose parengtos ir paskelbtos informacijos, kuri viešosios informacijos rengėjui buvo pateikta jose aprašomų asmenų tiek betarpiškai (kalbinant, prašant suteikti informaciją ar interviu metu), tiek netiesiogiai, paskelbimas nešalina viešosios informacijos rengėjo, atsakingo už visuomenės informavimo priemonės turinį, atsakomybės. Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta, kad viešosios informacijos skleidėjas yra ypatingas subjektas, kuris atsako už paskleistos informacijos teisėtumą. Todėl perduodamas pirminio informacijos šaltinio parengtą informaciją, kurioje atskleisti nepilnamečio asmens duomenys, viešosios informacijos rengėjas neišvengia atsakomybės. Už visuomenės informavimo priemonės turinį

atsakingo asmens pareiga – ne tik atsakyti už savo, bet ir kitų asmenų parengtą ir jo redaguojamame laikraštyje ar interneto portale paskelbtą informaciją.“

Inspektorius ir jo vadovaujamos tarnybos misija – užtikrinti, kad visuomenės informavimo srityje būtų gerbiamos žmogaus teisės ir laisvės, ugdyti visuomenės pilietiškumą, kritišką požiūrį į visuomenės informavimo procesus, kelti visuomenės teisinį sąmoningumą, žmogaus teisių suvokimą, derinti viešosios informacijos rengėjų ir platintojų santykius su visuomene, skatinti viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų atsakomybę už skelbiamos informacijos turinį, esant kraštutiniams atvejams – taikyti įstatymuose nustatytas poveikio priemones. Nepilnamečių apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, įstatymais uždraustos informacijos kontrolė – vieni svarbiausių uždavinių, kuriuos vykdydamas pavestas funkcijas įgyvendina žurnalistų etikos inspektorius.

Žiniasklaidos savitvarka

Viktoras TROFIMIŠINAS

Kultūros ministerija, kaip Vyriausybės įgaliota institucija visuomenės informavimo srityje, šiemet ėmėsi žiniasklaidos savireguliacijos sistemos pertvarkos. Tai įmanoma, nes dabartinė sistema, jos institucijų sudarymas ir finansavimas yra įteisintas Visuomenės informavimo ir kituose įstatymuose.

Kultūros ministro įsakymu sudaryta darbo grupė 2011-ųjų rudenį suformulavo keletą galimų pertvarkos variantų. Vienas iš jų numatė visišką įstatyminiu reguliavimo panaikinimą. Tuomet Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos veiklos principus ir darbo tvarką nustatytų jos steigėjai. Kitas variantas – Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos prijungimas prie Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos, užtikrinant valstybės finansavimą. Trečioji alternatyva – sukurti naują visuomenės informavimo etikos puoselėjimo modelį numatant, kad periodinės spaudos, radijo, televizijos, interneto subjektai, gaunantys komercinių pajamų, privalomai dalį lėšų skirs į specialų fondą. Iš šio fondo lėšos būtų skirstomos etikos ir profesinių klausimų nagrinėjimo struktūroms. Įgyvendinant bet

kurias šias permainas būtina keisti Visuomenės informavimo įstatymą.

Savitvarkos, arba savireguliacijos, sąvoka interpretuojama gana laisvai. Jei savitvarką suprantame kaip laisvą žurnalistų valią siekiant paveikti žiniasklaidą, tai bet kokie mėginimai įstatymiškai įpareigoti visuomenės informavimo priemonės dalyvauti šioje sistemoje yra nepriimtini. Įstatyminei savireguliacijai būdingas įpareigojimas steigti savireguliacijos institucijas teisės aktuose nustatyta tvarka. Tuomet išeina, kad ne dorovės normos yra teisės šaltinis, o įstatymai kuria etikos normas. Dar vienas požiūris į savitvarkos kūrimą remiasi įstatymine bendrųjų principų koncepcija: įstatymas nusako tik bendruosius savireguliacijos principus, kurie konkretinami kuriant etikos kodeksus, praktinius vadovus, steigiant savitvarkos institucijas. Šiuo atveju įstatymas ne įpareigoja, o tik suteikia visuomenei teisę kurti savireguliaciją.

Visuomenės informavimo priemonių savireguliacijos pobūdį lemia valstybės valdymo forma, demokratinių institucijų brandos lygis, kultūrinis ir istorinis kontekstas, doroviniai ir

Viktoras Trofimišinas (g. 1969 02 08 Karmėlavoje, Kauno r.) – žurnalistas, baigęs žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. 1993–2005 m. – Kauno r. laikraščio „Tėviškės žinios“, „Naujos tėviškės žinios“ apžvalgininkas, redaktoriaus pavaduotojas. Nuo 2005 m. – agroverslo žurnalo „Mano ūkis“ ir portalo *manoukis.lt* redaktorius, vyr. redaktoriaus pavaduotojas. LŽS ir NŽKA narys. LŽS Regioninės žiniasklaidos ir žemės ūkio žurnalistų klubo, LŽS Etikos komisijos pirmininkas, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos narys. Knygos „Karmėlava“ (1999) bendraautoris.

kt. konkrečios visuomenės ir valstybės ypatumai. Šie veiksniai apsprendžia, kokią savitvarkos sistemą – savanorišką ar įstatymų reguliuojamą – kuria visuomenė. Tokias išvadas pateikia tarptautinės žmogaus teisių organizacijos „Article 19“ atstovė Sandra Coliver, atlikusi Europos demokratinių šalių visuomenės informavimo įstatymų lyginamąją analizę.

Kolegų patirtis

Žiniasklaidos savitvarka gimė žemyninėje Europoje, o pavyzdine laikoma Švedijos, Norvegijos ir Nyderlandų savireguliacija. Pirmoji Europoje spaudos reikalų taryba 1916 m. įsteigta Švedijoje. Dabar ją sudaro 6 nariai: trys visuomenės atstovai (vienas iš jų renkamas pirmininku; paprastai tai Aukščiausiojo arba Vyriausiojo administracinio teismo teisėjas) ir trys žiniasklaidos atstovai (po vieną nuo tarybos steigėjų: Laikraščių leidėjų asociacijos, Žurnalistų sąjungos ir Nacionalinio spaudos klubo). Tarybos misija – užtikrinti, kad žiniasklaida paisytų etikos normų privačių asmenų atžvilgiu.

Spaudos tarybos nepriklausomumą garantuoja finansavimo modelis: biudžetas formuojamas iš Žurnalistų sąjungos lėšų, taip pat baudų, kurias tarybai moka ginčus pralaimėjusios žiniasklaidos priemonės.

Ieškant atsakymo į klausimą, kodėl Švedijos, Nyderlandų ir Norvegijos savitvarka yra efektyvesnė palyginti su kitų šalių analogiškais struktūromis ir kokios objektyvios priežastys lemia jų veiksmingumą, pirmiausia pabrėžiama šių šalių savitvarkos institucijų sudėtis. Visų Europos šalių analogiškas tarybas (išskyrus Austrijos ir Vokietijos) sudaro žiniasklaidos ir visuomenės atstovai. Jų atstovavimo santykis tarybose panašus (Nyderlanduose žurnalistai sudaro 8 iš 16 narių, Norvegijoje – 4 iš 7, Švedijoje – 3 iš 6). Toks formavimo principas užtikrina visuomenės kontrolę, garantuoja skundų

ir ginčų nagrinėjimo objektyvumą, kelia savitvarkos institucijų reputaciją visuomenės akyse.

Švedijoje, Nyderlanduose ir Austrijoje savitvarkos institucijoms vadovauja teisininkai. Švedijos spaudos reikalų tarybai paprastai vadovauja Aukščiausiojo arba Vyriausiojo administracinio teismo teisėjas. Teisinių dalyvavimas tarybos veikloje vertinamas kaip papildoma savitvarkos organų darbo efektyvumo garantija.

Teisininkai, dalyvaudami savitvarkos institucijų veikloje ir sprenddami ginčus bei konfliktus su visuomenės informavimo priemonėmis, dažnai panaudoja savo profesinę patirtį. Pavyzdžiui, Nyderlandų spaudos taryba taiko ne tik egzistuojančias sankcijas, bet ir savo sprendimais kuria naujus standartus. Be to, teisinių veikla sprendžiant ginčus yra vienas iš svarbių šalies žiniasklaidos teisės šaltinių.

Trečias efektyvumo veiksnys – didžiųjų laikraščių, leidėjų ir redakcijų bei žurnalistų pagarba priimamiems sprendimams.

Grįsdamos savo veiklą savanoriškumu savitvarkos institucijos priima sprendimus, kurie nesusiję su griežtomis teisinėmis sankcijomis, todėl daugių daugiausia gali tikėtis, kad etikos pažeidėjas sulauks visuomenės pasmerkimo ir nuoširdžiai gailėsis.

Tačiau už savitvarkos organų nugaros stovi autoritetingos leidėjų asociacijos, kurios, palaidydamos tarybos sprendimus, taiko ekonominio poveikio priemones. Pavyzdžiui, nustačius pažeidimą žiniasklaidos priemonėje, reklamos agentų asociacijos sustabdo reklamos skelbimą, kol nebus atitaisyta klaida, įvykdytas tarybos sprendimas. Neįvykdžiusi sprendimo žiniasklaidos priemonė gali patirti finansinių nuostolių.

Atsakomybė ir sankcijos

Sankcijos, kurias šių šalių savitvarkos institucijos taiko prasižengusiems leidiniams, yra panašios. Tarybos gali įpareigoti paskelbti sprendimą ar išvadas. Esminiu stimulu skelbti

sprendimus ir juos vykdyti yra žiniasklaidos priemonių noras išsaugoti narystę asocijuotose struktūrose, nesugadinti savo reputacijos ir įtikinti visuomenę, kad laikosi nustatytų taisyklių.

Atskiro dėmesio vertas žiniasklaidos „socialinės atsakomybės“ modelis, taikomas Danijoje ir Švedijoje. Šiose šalyse savireguliacijos institucijos ne tik priima sprendimus dėl etikos pažeidimų, bet ir turi teisę skirti pinigines baudas (jų dydis yra ribotas). Žiniasklaidai skiriamos baudos patenka į šių šalių savitvarkos institucijų iždą ir yra papildomas jų finansavimo šaltinis bei paskata greitai ir efektyviai nagrinėti skundus bei priimti nešališkus sprendimus.

Asmenys dėl pažeidimų žiniasklaidoje gali kreiptis ir į teismą. Švedijoje ieškovai (net tie, kurie laimi ginčus spaudos taryboje, bet yra nepatenkinti sankcijomis) savo ieškinius teismams dažnai grindžia nepriklausomų savitvarkos institucijų išvadomis. O teismai savo ruožtu jais pagrindžia savo sprendimus. Leidėjai ir žurnalistai dažnai kritikuoja tokią praktiką, nes savanoriškų procesų, kuriuos finansuoja žiniasklaida ir žurnalistų organizacija, rezultatai panaudojami prieš juos pačius. Todėl įvairių šalių spaudos tarybos stengiasi „atkalbėti“ ieškovus nuo teismo bylinėjimosi, argumentuodamos, kad tuomet skundo nagrinėjimas taps pertekliniu ir spauda bus linkusi ignoruoti sprendimus. Šiuo požiūriu įdomi Australijos spaudos reikalų tarybos patirtis. Norėdama išlaikyti savo autoritetą taryba reikalauja, jog skundų autoriai raštu įsipareigotų, kad nesikreips į teismą ir tuo atveju, jei nagrinėjimo rezultatai jų netenkina. Reikalavimas atsakyti beveik visada suveikia: labai mažai ieškovų lieka nepatenkinti tarybos sprendimais ir neginčija jų teisme.

Finansavimas – nepriklausomumo prielaida

Savitvarkos institucijų veikla finansuojama iš ją sudarančių organizacijų skiriamų lėšų.

Išimčių sudaro Švedijos ir Danijos spaudos tarybos, į kurių biudžetą plaukia ir prasižengusių žiniasklaidos priemonių baudos. Savitvarkos institucijų veikloje yra ir tokių atvejų (Kanada), kai visas išlaidas, susijusias su skundo nagrinėjimu, dengia skundo pateikėjas. Vienaip ar kitaip savitvarkos organai savo veiklą grindžia finansavimosi principu. Tai yra viena iš pagrindinių jų nepriklausomumo prielaidų.

Lenkijoje pateikiama įvairių šalių savitvarkos institucijų pavyzdžių, kurie padeda aiškiau suvokti Švedijos, Norvegijos ir Nyderlandų sistemų pranašumus bei Austrijos sistemos trūkumus. Austrijos spaudos reikalų tarybą 1961 m. įkūrė Laikraščių leidėjų asociacija ir Austrijos žurnalistų sąjunga, tačiau šios tarybos veiklą lydėjo steigėjų nesutarimai, todėl ji neturėjo autoriteto. 2011 m. nuspręsta pertvarkyti Austrijos savitvarkos sistemą. Sudaryta nauja savitvarkos institucija, kurią įsteigė 7 organizacijos – spaudos, vyriausiųjų redaktorių, regioninės žiniasklaidos, žurnalų, specializuotų leidinių sąjungos, žurnalistų profesinė sąjunga ir spaudos klubas „Concordia“. Į Spaudos reikalų tarybą jos deleguoja po 2 atstovus. Valstybė remia organizacijų dalyvavimą savitvarkos sistemoje ir skiria iki 150 tūkst. eurų dotacijas kiekvienai savitvarkoje dalyvaujančiai organizacijai. Spaudos reikalų tarybos nariais išrinkta daugiau teisininkų negu žurnalistų. Taryba yra nustačiusi, kad į ją besikreipiantys asmenys turi atsakyti tolesnio teismo reikalo nagrinėjimo.

Apie žiniasklaidos savitvarkos sistemos pertvarką visu rimtumu pradėta kalbėti Lenkijoje, kurioje nuo 1995 m. veikia Medijų etikos taryba. 2011 m. kovo mėnesį diskusija šia tema įvyko šalies prezidentūroje. Medijų etikos tarybai priekaištaujama dėl darbo neefektyvumo, o labiausiai ją diskreditavo tai, kad pastaruoju metu paskelbė ne vieną išvadą, neišsigilinusi į reikalo esmę ar vadovaudamasi klaidinga informacija. Lenkijos savitvarkos sistemos

reformos iniciatoriai ragina perimti Norvegijos patirtį.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija įkurta 1996 m. Ją išlaiko ne steigėjai (15 organizacijų), o valstybė, skirdama lėšų per Spaudos,

radijo ir televizijos rėmimo fondą. Kadangi skiriamų lėšų dalis nėra užfiksuota įstatyme, Komisijos veiklos užtikrinimas priklauso nuo valdžios. Tokia praktika mažina veiklos nepriklausomumą ir neužtikrina efektyvumo.

Kai kurių Europos šalių žiniasklaidos savitvarkos institucijos

Šalis	Pavadinimas, įkūrimo metai	Steigėjai	Sudėtis	Finansavimo šaltinis
Austrija	Spaudos reikalų taryba, 1961	Laikraščių leidėjų asociacija, Žurnalistų sąjunga	20 narių: po 10 nuo kiekvieno steigėjo	Žiniasklaidos organizacijos
	2011	Spaudos, žurnalistų, redaktorių ir žiniasklaidos organizacijos (iš viso 7)	14 narių (po 2 nuo kiekvieno steigėjo; deleguotų narių daugumą sudaro teisininkai)	Organizacijų dalyvavimas taryboje skatinamas valstybės subsidijomis
Nyderlandai	Spaudos taryba, 1960	Visuomenės informavimo priemonės	Žurnalistų, redaktorių, leidėjų, transliuotojų asociacijos, iš viso 16 narių: 8 žurnalistai ir 8 žiniasklaidos specialistai – ne žurnalistai. Vadovas ir sekretorius – teisininkai	Žiniasklaidos organizacijos
Norvegija	Spaudos taryba, 1936	Visuomenės informavimo priemonės	7 nariai: 4 žiniasklaidos ir 3 visuomenės atstovai. Pirmininku renkamas leidėjų arba žurnalistų atstovas	Žiniasklaidos organizacijos
Švedija	Spaudos reikalų taryba, 1916	Visuomenės informavimo priemonės	6 nariai: 3 visuomenės atstovai (tarp jų 1 teisėjas – tarybos pirmininkas) ir 3 žiniasklaidos (po 1 nuo Laikraščių leidėjų asociacijos, Žurnalistų sąjungos, Nacionalinio spaudos klubo)	Surenkamų baudų lėšos
Lietuva	Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, 1996	Viešosios informacijos leidėjų ir skleidėjų organizacijos	15 narių: po 1 nuo periodinės spaudos leidėjų, interneto žiniasklaidos, transliuotojų, reklamos, žurnalistų, žmogaus teisių, psichiatrų organizacijų, katalikų bažnyčios	Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Lenkija	Medijų etikos taryba, 1995	Lenkijos žiniasklaidos konferencija	11–13 narių, kurie renkami Lenkijos žiniasklaidos priemonių konferencijos susirinkime	Tarybos sekretoriato išlaidų ir administracinio aptarnavimo išlaidas prisiima organizacija, kurios atstovas pirmininkauja tarybai

Žurnalistų nuotaikos, požiūriai, vertinimai

Norint užtikrinti žurnalistų nepriklausomumą, pirmiausia jie turi turėti galimybę uždirbti. Galimybę būti nepriklausomiems dar mažina darbdavių spaudimas ir menka žurnalistų profesinė kompetencija. Tokius rezultatus gavo LŽS Etikos komisija, 2011 m. pavasarį atlikusi internetinę žurnalistų apklausą. Vertybės, į kurias labiausiai turėtų orientuotis Lietuvos žmonės, apklaustųjų manymu, yra teisingumas ir sąžiningumas, profesionalumas, pilietiškumas ir išsilavinimas. Demokratija ir laisvė į pirmąjį žurnalistų išvardytų vertybių dešimtuką nepateko.

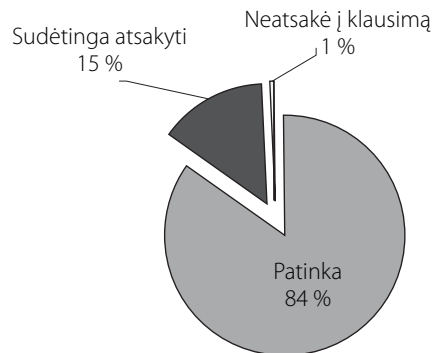
Apklausoje gautas 171 atsakymas: 66 anketos atsiųstos iš Vilniaus, 23 – iš Kauno, 6 – iš Klaipėdos, 2 iš Jurbarko, po 1 iš Šiaulių, Panevėžio, Raseinių, Kėdainių, Kaišiadorių. Dar 66 anketos gautos iš neidentifikuotų Lietuvos vietovių. Taip pat atėjo po 1 atsakymą iš Čekijos, Vokietijos ir Latvijos.

Moterys sudarė 55,6 proc., vyrai – 44,4 proc. apklausos dalyvių. Daugiau kaip pusė atsakiusių (53,2 proc.) nurodė, jog yra 35–55 metų amžiaus, beveik trečdalis (29,8 proc.) – 22–34 metų amžiaus, vyresni kaip 55 metų apklausos dalyviai sudarė 14,6 proc., jaunesni kaip 21 metų – 1,8 proc.

Ar Jums patinka Jūsų darbas?

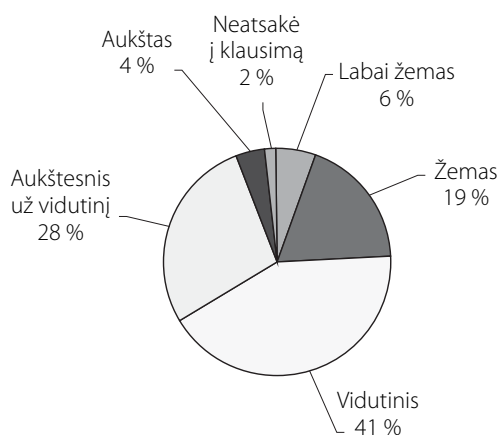
Didžiosios dalies respondentų požiūris į savo darbą yra teigiamas. Darbas vertinamas ne vien kaip galimybė ir būdas uždirbti, bet ir kaip saviraiškos, savirealizacijos forma. Apie tai liudija atsakymų į klausimus „Ar Jums patinka Jūsų darbas?“ ir „Kokio lygio yra Jūsų gaunamas uždarbis?“ rezultatai. Net ir ta dalis apklausos dalyvių, kurie nurodė, jog gauna mažą ir labai mažą atlyginimą, teigia, jog jų darbas jiems patinka.

Savo darbu yra patenkinti 84 proc. respondentų, o 15 proc. nurodė, jog sudėtinga atsakyti; neatsakė į klausimą – 1 proc.

Kokio lygio yra Jūsų gaunamas uždarbis?

Labai žemo lygio uždarbį gauna 6 proc. apklausos dalyvių, žemo lygio – 19 proc., vidutinio lygio – 41 proc., aukštesnio už vidutinį – 28 proc., aukšto – 4 proc. respondentų.

Penkios aktualiausios mūsų visuomenės problemos

Atsakymai į klausimą apie aktualiausias problemas, kurios trukdo visuomenės plėtrai, didžioji dauguma apklausos dalyvių į pirmą vietą iškėlė skurdą bei mažas pajamas – kyšininkavimą ir korupciją. Trečioje vietoje – emigracija, kuri, žurnalistų manymu, Lietuvoje taip pat aktuali kaip moralės ir dorovės krizė. Į aktualiausių problemų penketą taip pat pateko silpna ir mažai autoritetinga valdžia. Iš išvardytų problemų žurnalistų dėmesio paribiuose atsidūrė kultūra ir aplinkosauga.

Teiginys	Proc.
Skurdas, mažos pajamos	11,9
Kyšininkavimas, korupcija	11,9
Emigracija	11,6
Moralės ir dorovės krizė	10,9
Valdžios silpnumas, jos autoriteto nebuvimas	9,4
Aiškios šalies plėtros strategijos nebuvimas	8,5
Visų atsakomybės stoka	8,0
Nedarbas	6,9
Išbujojusi biurokratija	5,3
Nepalankios sąlygos vidutiniam ir smulkiam verslui	4,9
Nusikalstamumas	3,9
Neskaidrus teismų darbas	3,2

Menkas dėmesys kultūrai	2,9
Blogėjanti aplinkosaugos būklė	0,8

Į kokias vertybes turėtų orientuotis Lietuvos žmonės?

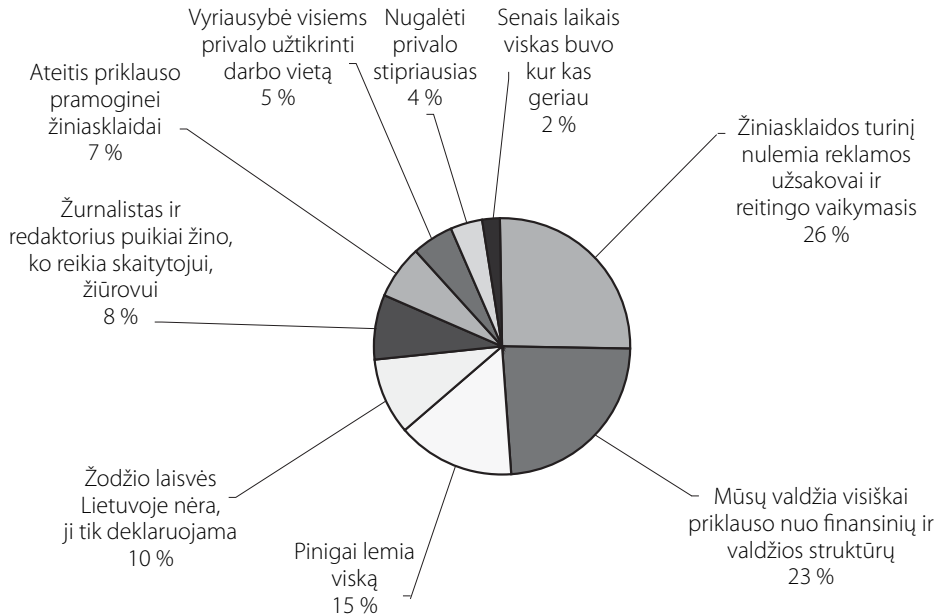
Apklausoje dalyvių daugumos manymu, pagrindinėmis vertybėmis turi tapti teisingumas ir sąžiningumas, profesionalumas, pilietiškumas ir išsilavinimas. Antrajame vertybių penkete – pagarba įstatymams, šeima, kultūra, dorovė ir bendruomeniškumas. Demokratija, laisvė, saugumas į pirmąjį žurnalistų išvardytų vertybių dešimtuką nepateko.

Teiginys	Proc.
Teisingumas	8,0
Sąžiningumas	7,8
Profesionalumas	6,9
Pilietiškumas	6,5
Išsilavinimas	5,9
Įstatymų gerbimas	5,7
Šeima	5,6
Kultūra	5,1
Dorovė	5,0
Bendruomeniškumas	4,9
Sveikata	4,6
Demokratija	4,2
Verslumas	4,2
Laisvė	3,8
Tvarka	3,5
Patriotizmas	3,3
Saugumas	3,2
Lygiateisiškumas	3,0
Finansinė gerovė	2,6
Santarvė	2,4
Gailestingumas	2,2
Karjera	0,7
Grožis	0,4
Neutralumas	0,3
Karingumas, galia	0,1

Su kuriais iš šių teiginių sutinkate?

Iš pateiktų teiginių žurnalistai labiausiai sutinka su trimis: žiniasklaidos turinį lemia reklamos užsakovai ir reitingų vaikymasis (26 proc.); mūsų valdžia visiškai priklauso nuo

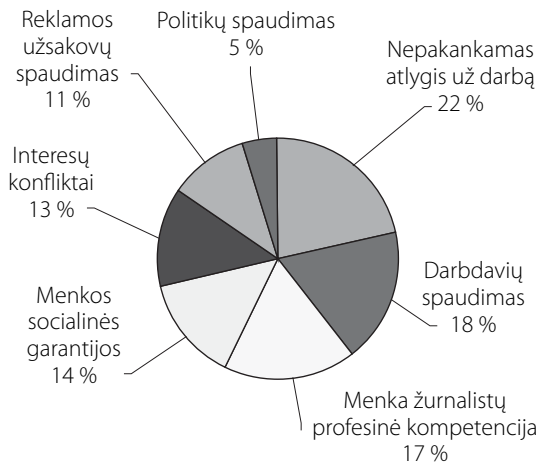
finansinių ir valdžios struktūrų (23 proc.); pinigai lemia viską (15 proc.). Ketvirtoje vietoje teiginys apie tai, jog žodžio laisvė Lietuvoje tik deklaruojama.

Kas Lietuvoje labiausiai trukdo užtikrinti žurnalistų nepriklausomumą?

Iš atsakymų į klausimą, kas Lietuvoje labiausiai trukdo užtikrinti žurnalistų nepriklausomumą, pirmoje pozicijoje yra nepakankamas atlygis už darbą, darbdavių spaudimas ir menka žurnalistų profesinė kompetencija, t. y.

labiausiai neapsaugoti ir pažeidžiami žurnalistai jaučiasi dėl gaunamų nedidelių atlyginimų. Mažiausią įtaką žurnalistų nepriklausomumui daro politikai.

Tyrimai ir tikrovė

• • •

Audronė NUGARAITĖ

*Modernioji žurnalistika
ir profesionalumo
standartų paieškos*

• • •

Justina DIRSYTĖ

*Akcijų privilegijos
ir kaprizai*

• • •

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Modernioji žurnalistika ir profesionalumo standartų paieškos

Audronė NUGARAITĖ

Modernioji realybė – tai lyg daugybę veidų turinti viešybė, kurioje gyvuoja įvairios teminės erdvės: politinė, virtuali, ekonominė, informacinė, kultūros, finansinė ar asmeninė. Ši įvairovė ne tik leidžia kalbėti apie mūsų dienų visuomenės skirtį nuo ankstesniųjų visuomenių. Šiuolaikinė viešoji erdvė vis glaudžiau siejama su komunikacija. Kaip teigia mokslininkai, „viešoji sritis tampa daugialype ir visa apimančia komunikacine terpe“¹, kurioje atsiranda naujos komunikacinės patirtys, susijusios su virtualumu, realiojo laiko komunikacija ar masinių komunikacijos priemonių demokratija (mediakratija).

Pasaulinis kontekstas, nepaisant globalizacijos procesų, dėl savo didumo žmogui yra neprieinamas pažinti tiesiogiai. Informacijos gausa, noras geriau suvokti gyvenimo aplinką

ir aktyviai dalyvauti visuomeniniuose procesuose verčia visuomenės narius savo informacinius poreikius daugiau sieti su tarpininku, t. y. pažinti pasaulį per masines komunikacijos priemones arba kitaip vadinamą žiniasklaidą. Laikraščiai, žurnalai, radijas, televizija ar internetas yra tarpininkai tarp objektyvios socialinės realybės ir asmeninės patirties, kurios asmuo negali įgyti tiesiogiai. Visuomenės informavimo procese žiniasklaidos priemonės, veikdamos globaliai, ne tik sudaro informacinės prieigos galimybes bet kuriame pasaulio krašte, bet ir yra susijusios su žmonių socialinio gyvenimo ypatumais ir viešosios nuomonės formavimu.

Daugiau kaip prieš keturiasdešimt metų medijų tyrinėtojas Marshalas McLuhanas pavadino medijas žmogaus tęsiniais sakydamas,

¹ Augustinaitis, A. (2006) Viešieji ryšiai ir viešybės valdymas žinių visuomenėje. *Informacijos mokslai*, [t.] 38, p. 22.

Audronė Nugaraitė (g. 1955 07 12 Kaune) – žurnalistė, komunikacijos ekspertė, socialinių mokslų daktarė, VDU docentė. 1978 m. baigė Vilniaus universitetą, kur įgijo žurnalistų specialybę. LŽS pirmininko pavaduotoja, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo tarybos narė.

kad ateityje naujosios technologijos turės dar didesnę įtaką žmonių veiklos mastui ir formai. Būtent masinių komunikacijos priemonių atliekamos funkcijos ir leidžia sujungti visuomenę su socialine realybe. Dar praeito šimtmečio pabaigoje mokslininko Denis McQuail padarytos išvalgos dėl masinių komunikacijos priemonių vaidmens kaitos ir galios didėjimo akivaizdžiai pasitvirtino. Viešojoje erdvėje žiniasklaida, kaip „visuomenės įvykių ir patirties atspindys“, sudaro galimybių sužinoti, kas vyksta aplink mus. Žiniasklaida, kaip „įvykių visuomenėje ir pasaulyje veidrodis“, kuris nepriklausomai nuo mūsų norų iškreipia ir koreguoja tai, ką mes matome. Mokslininkas pabrėžia masinių komunikacijos priemonių, kaip filtro, filtruojančio naujienas ir informaciją, reikšmę. Dar viena žiniasklaidos funkcija siejama su gido pareiga parodyti ir paaiškinti žmonėms, kas yra svarbiausia. Taip pat žiniasklaidos priemonėms priskiriama forumo vieta, kur sudaromos galimybės visuomenei ir žiniasklaidai keistis idėjomis. Mūsų dienomis ypač aktuali dar viena mokslininko išvalga apie žiniasklaidą, kaip „visuomenę nuo tikrovės atskiriančią ekraną, pateikiančią propagandos tikslais klaidingą pasaulio paveikslą“². Toks naujai kuriamas imituotas realybės supratimas gali turėti įtakos visuomenės nuostatoms ir sprendimams. Pasak mokslininkų, nors žiniasklaida nekeičia individų asmenybės, ji gali keisti jų elgesį, nes „žiniasklaida yra vienas iš galios svertų turinčių kanalų, konstruojančių bei reguliuojančių visuomenės žinojimą“³.

Todėl moderniosios visuomenės pokyčiai leidžia kalbėti apie žiniasklaidos, kaip

tarpininko, reikšmės didėjimą socialinio pasaulio konstravime, nes būtent per žiniasklaidą gauname didžiąją dalį informacijos apie savo patirtimi nepasiekiamus vykstančius reiškinius ar įvykius. Aiškindami socialinį konstravimą mokslininkai teigia, kad objektyvios realybės nėra, nes ji atsispindi socialiniuose vaizdiniuose, kurie ir kuria naują realybę. Todėl socialinis konstravimas yra socialinio pasaulio suvokimo procesas, kuriame atskiri realybės faktai ar įvairios interpretacijos tampa visuotiniu žinojimu, o žinojimas – kiekvienam suprantama „tikrove“⁴. Žiniasklaida tampa šio proceso aktyvia veikėja, kuriančia socialinius vaizdinius.

Šiuo požiūriu pravartu prisiminti Jean Baudrillard mintis apie simuliakrus, kuriais masinės komunikacijos priemonės išpraudė auditoriją į savo sukurtą realybę, kai „televizija įsiliejo į mūsų gyvenimą, o gyvenimas – į televiziją. Fikcija pasidarė reali, o realybė fiktyvi“⁵. Žiniasklaidos kuriamos realybės pateikimą galima paaiškinti ir mokslininko E. Goffman dramaturgijos teorija, kuri leidžia žiniasklaidos produkciją prilyginti tam tikram kuriamam spektakliui. Ši teorija numatė ne tik „scenos“, bet ir „užkulisių“ veiklos galimybę, nes užkulisiuose egzistuoja mažesni apribojimai, užkulisiai įdomesni auditorijai (šokių ar dainų projektai, realybės šou, kur matome užkulisių realybę). Scena – tai visos žiniasklaidos priemonės: laikraščiai ir žurnalai, radijas, televizija, internetas, nuolat pateikiančios save taip, kad atitiktų visuomenės supratimą ir lūkesčius, įtiktų visuomenei ir kartu, pasak tyrėjo E. Goffman, tikslingai „maskuojančios

² McQuail, D. (2005). *Mass Communication Theory*. Sage Publications.

³ Tereškinas, A. (2004). Šeimos bei partnerystės formos ir šeimos politika Lietuvos žiniasklaidoje. *Šeimos politikos ir teisės iššūkiai Europoje*, Vilnius.

⁴ Berger, L. Peter; Luckmann, T. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius.

⁵ Baudrillard, J. (2002). *Simuliakrai ir simuliacija*. Vilnius.

faktus“. Todėl neretai žiniasklaidos priemonės, prisistatydamos kaip visuomenės interesų gynėjos, realiai mėgina nuslėpti padarytas klaidas ar nelegalų informacijos rinkimą.

Tą patvirtina ir „Transparency International“ Lietuvos skyriaus atliktas žvalgomasis žiniasklaidos atskaitingumo tyrimas Lietuvoje, Latvijoje ir Švedijoje. Per tiriamąjį laikotarpį švedų dienraščiai „Dagens Nyheter“ ir „Svenska Dagbladet“ tikslino įsivėlusias klaidas iš viso 26 kartus. Ypač dažnai – 23 kartus – tai darė „Svenska Dagbladet“. Lietuvos ir Latvijos dienraščiai to nedarė. Šie rezultatai leido daryti išvadą, kad tokiu būdu minėti švedų laikraščiai stengiasi išvengti klaidų ir užtikrinti leidinio kokybę, turėti atsakingo leidinio reputaciją.⁶ Lietuviškoji žiniasklaidos praktika patvirtino stereotipinį požiūrį, kad jeigu taisyti klaidas, tai skaitytojai turės blogą nuomonę. Todėl padarytas klaidas geriau „nutylėti“.

Akivaizdus neetiškos veiklos, griaušančios žurnalistikos reputaciją, pavyzdys yra 2011 m. vasarą kilęs skandalas, dėl kurio Rupertas Murdochas ir jo sūnus Jamesas ne tik aiškino teisme, bet ir dėl nelegalaus informacijos rinkimo klausantis telefono pokalbių galiausiai buvo priversti uždaryti 168 metus ėjusį vieną skaitomiausių ir įtakingiausių Didžiosios Britanijos laikraščių „News of the World“. Pasak tyrėjų, maskuojantys faktai padeda sukurti iliuziją ne tik apie aktualiausias visuomenei temas, bet ir sudaro galimybių auditorijai aktyviai dalyvauti spektaklyje: leidiniuose yra laiškų skyreliai ar skaitytojų nuomonių puslapiai, kuriuose mėginama parodyti grįžtamąjį ryšį su skaitytojais. Naujosios žiniasklaidos priemonės sudaro galimybių komentuoti ir taip kurti išpūdį, kad skaitytojas yra aktyvus

naujienų pateikimo proceso dalyvis. Tuo pačiu naujosios technologijos vis daugiau leidžia piliečiui daryti įtaką naujienos konstravimui.

Žiniasklaida daro didelį poveikį auditorijai. Masinės komunikacijos priemonės turi įtakos socialiniams kultūriniais pokyčiams, žmonių reakcijoms. Mokslininkai poveikį sieja su dviem veiksniais: masto ir išpūdžio. Masto veiksnys susijęs su naujienos apimtimi ir svarba. Jis paaiškina, kodėl didelės apimties įvykiai patenka į pirmuosius leidinių puslapius ar pateikiami žinių laidų pradžioje. Išpūdžio kriterijus turi įtakos auditorijos emocinei reakcijai ir grįžtamajam ryšiui.

Kaip jau minėta, žiniasklaida yra filtras, filtruojantis informaciją ir paliekantis tikslinagai atrinktas reikšmes, simbolius, darančius poveikį visuotiniam žinojimui. Žiniasklaidos priemonės ne tik sudaro žinių darbotvarkę, sudėliodamos prioritetus, bet ir stereotipizuoja tikrovę, suteikdamos norimas reikšmes.

Žiniasklaidoje pateikiami stereotipai suvokiami kaip tam tikros realybės interpretacijos, susijusios su vertinimu, o šis leidžia kalbėti apie galios pasiskirstymą visuomenėje.⁷ Pasak tyrėjų, žiniasklaida naujienų pateikimo procese turi galimybių ištrinti ribas tarp faktų ir fikcijų, tiesos ir fantazijos. Konstruojant realybę žiniasklaida yra vienas svarbiausių lengvos prieigos stereotipizuotų vaizdinių kūrimo ir palaikymo šaltinių. Ypač svarbus yra pateikiamų stereotipų poveikis, kuris turi įtakos auditorijos vertinimams, teigiamų ir neigiamų vaizdinių santykiui.

Neigiami stereotipai, neretai dominuojantys žiniasklaidoje ir neturintys teigiamų vaizdinių atsvaros, gali tapti socialiai nepriimtino elgesio motyvacija. Žiniasklaidos aprašyti

⁶ http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=2&Itemid=9

⁷ McQuail, D. (2005). *Mass Communication Theory*. Sage Publications.

nusikaltimai ar nelaimės, pasak psychologės D. Gailienės, „tampa modeliu, pavyzdžiu. Žiniasklaida užtikrina simbolinį modeliavimą. Ypač per vaizdines informacijos priemones įvairaus amžiaus žiūrovams tapo prieinami nepageidautino elgesio modeliai, nes normaliaame gyvenime žmonės retai mato brutalią agresiją ar sunkius nusikaltimus“⁸. Kaip teigia socialinės kognityvinės teorijos kūrėjas A. Bandura, „anksčiau modeliavimo poveikis daugiausia apsiribodavo elgesio demonstravimu tiesioginėje bendruomenės aplinkoje, o šiais laikais skirtingi elgesio stiliai per televiziją pasiekia žmones, patogiai įsitaisiusius namie“⁹.

Tokią išvadą patvirtino ir Vilniaus universiteto psichologų 2006–2007 m. atliktas Lietuvos televizijų tyrimas, kuriame buvo tiriamos televizijos kanalų LRT, LNK ir TV3 laidos, siekiant įvertinti jose rodomą smurtą.¹⁰ Paaikškėjo, kad televizija parodo vidutiniškai 10,8 smurto akto per valandą. Dažniau toks informavimas apie smurtą susijęs ne tik su siekiu atkreipti dėmesį, bet ir sukelti „žiūrovų emocijas, nerodant jokių neigiamų padarinių aukai, o smurtautojui jo elgesys dažnai užtikrina teigiamus padarinius. Taigi esama labai palankių sąlygų formuoti žiūrovo nuostatai, kad smurtas yra tinkamas elgesys ir tinkamas problemų sprendimo būdas“¹¹. Todėl žiniasklaidos priemonės, dėliodamos savo darbotvarkę, turi į tai atkreipti ypatingą dėmesį.

Neretai realu būna tai, ką matome televizijos programose, o ne kasdien stebime ar patiriame.¹² Visa tai ir lemia žinojimo apie pa-

saulį ir tikrovę problemišumą. Visuomenė, laikydama žiniasklaidą ne tik eiliniu verslu, bet ir priemone, ginančia viešąjį interesą, iš jos daugiau ir reikalauja. Tuo pačiu skatina nuolatinės diskusijas, susijusias ne tik su žiniasklaidos tikrovės atvaizdavimu ir poveikiu auditorijai. Viešojo erdvėje išsakomi pastebėjimai dėl profesionaliosios žurnalistikos kokybės, žurnalistų darbo standartų, galinčių didžia dalimi veikti informacijos perteikimo procesą. Kaip teigia filosofas R. Ozolas, „žurnalistų padėtis išskirtinė, nes jis, turėdamas minties multiplikavimo galimybę, disponuoja itin spartaus savo minties organizuoto padauginimo ir išplatavimo, t. y. sklaidos, galiomis“¹³. Žiniasklaidos „demokratizavimas“ – tai technologijos, sudarančios galimybes piliečiams būti aktyviais žurnalistikos proceso dalyviais. Būtent naujos technologijos ir užaštrino klausimus, kas yra žurnalistika ir kas yra žurnalistas? Viešojoje erdvėje vis dažniau skamba kaltinimai dėl etikos nesilaikymo, nuomonės painiojimo su informacija, nuomonių balanso stygiaus, pateikiamos medžiagos šališkumo, faktų interpretacijos ir faktinių klaidų. Visi jie yra susiję ne tik su masinių informacijos priemonių valdymu, bet ir su žurnalistų profesionalumo veiksniais, kurie, kaip ir pačios žiniasklaidos priemonės, patiria pokyčių.

Apie profesionaliosios žurnalistikos problemas viešai pradėta kalbėti 1997 m. liepos mėnesį, kai 25 įtakingiausi JAV žurnalistai susirinko kartu aptarti ir išsiaiškinti, kas atsitiko jų profesijai tarp *Watergate* ir *Whitewater*

⁸ Gailienė, D. (2010). Žiniasklaida nuodija? *Naujasis židinys-Aidai*, nr. 1-2.

⁹ Bandūra, A. (2009). Socialiniai minties ir veiksmo pagrindai. Socialinė kognityvi teorija, Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.

¹⁰ Kiguolytė, R.; Valickas, G. (2008). Smurto rodymas Lietuvos televizijos laidose. *Psichologija*, 2008, nr. 37, p. 37-60.

¹¹ Gailienė, D. (2010). Žiniasklaida nuodija? *Naujasis židinys-Aidai*, nr. 1-2.

¹² Loseke, D. (1999). Thinking about Social Problems: An Introduction to Constructionist Perspectives. N.Y.

¹³ Ozolas R. (2010). Pirmieji tikrovės politikai. *Žurnalistika 2010*. Vilnius. P. 8-14.

įvykių. Tyrimai rodė, kad visuomenė jau nepasitiki žiniasklaida taip, kaip buvo anksčiau. Tuo metu jie jau jautė didelį reklamdavių ir naujų technologijų spaudimą redakcijoms, todėl prakalbo apie tai, kad skaitytojas, žiūrovas ir klausytojas, tai yra žmonės, naudojantys žinias, nosisuka nuo jų teikiamo produkto. Po gausybės pokalbių su visuomene ir žiniasklaidos atstovais buvo suformuoti pagrindiniai devyni žurnalistikos principai, kuriuos Tom Rosenstiel ir Bill Kovach pateikė knygoje „Žurnalistikos elementai“ (*Elements of Journalism*)¹⁴. Akcentuoti dalykai, kurie ir leidžia kalbėti apie žurnalistikos kokybę:

- svarbiausia žurnalistikos pareiga yra tiesa;
- svarbiausias žurnalistikos lojalumas piliečiams;
- žurnalistikos pagrindas yra faktų tikrinimas;
- žurnalistika turi būti nepriklausoma nuo tų, apie ką ji teikia informaciją;
- žurnalistika turi būti nepriklausoma valdžios stebėtoja;
- žurnalistika turi būti viešosios kritikos ir kompromisų forumas;
- žurnalistika turi siekti reikšmingo įdomumo ir svarbumo;
- žurnalistika turi siekti žinių išsamumo ir proporcingumo;
- žurnalistikos praktikai privalo būti sąžiningi.

Knyga, papildyta naujomis išvalgomis, vėl buvo išleista 2007 metais. Labai svarbu, kad sąrašas papildytas dar vienu principu, susijusiu su

auditorijos informaciniu raštingumu. „Piliečiai taip pat turi savo teises ir atsakomybes, kai tai susiję su naujienų procesu.“¹⁵ Šis knygos leidimas jau išverstas 14 šalių: Japonijoje, Brazilijoje, Rusijoje, Prancūzijoje ir kt.

Įvairių šalių mokslininkai ir toliau kelia klausimus apie šiuolaikinę žurnalistiką, globalaus ir nacionalinio konteksto įtaką, tarptautinius ir vietinius žurnalisto profesinius standartus, susijusius su vertybinėmis orientacijomis ir profesiniais gebėjimais. Per praėjusią dekadą ypač daug tradicinių žurnalistinių darbų buvo pakeisti naujų technologijų išradimais. Imta dažniau kalbėti apie tai, kad žurnalistas savo veikloje turi turėti daugiau techninių gebėjimų ir kad darbdavys vis labiau linksta prie vadinamųjų „laisvųjų žurnalistų, o ne pastoviai įdarbintų žiniasklaidos priemonėje žmonių“¹⁶.

2011 m. išleistoje knygoje „Medija Europoje šiandieną“ (*Media in Europe Today*)¹⁷ keliamas klausimas, kas yra profesionalus žurnalistas dabar ir kas buvo anksčiau? Atsakymai reikalingi gausiai žurnalistų bendruomenei. Tai patvirtina ir Tarptautinė žurnalistų federacija (*International Federation of Journalists, IFJ*), įkurta 1926 m. ir vienijanti daugiau kaip 600 000 narių iš daugiau kaip 100 šalių¹⁸.

Nuolat daromi moksliniai tyrimai padeda geriau suvokti situaciją ir pastebėti tendencijas. Pavyzdžiui, 2009 m. 11 Europos valstybių atliktas tyrimas, kurio metu apklausti 239 žurnalistai iš 40 daugiausia spausdintinės ir interneto žiniasklaidos priemonių. Tyrime siekta išsiaiškinti, kaip naujovės, susijusios su interneto

¹⁴ Kovach, B.; Rosenstiel, T. (2001) *The Elements of Journalism*. Three Rivers Press, New York.

¹⁵ Kovach, B.; Rosenstiel, T. (2007) *The Elements of Journalism*. *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. Sage.

¹⁶ Trappel, J.; Meier, W.; D'Haenens, L.; Steemers, J. and Thomass, B. (eds.) (2011) *Media in Europe Today*. Intellect. P. 226.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Terzis, G. (2009) *European Journalism Education*. Bristol and Chicago: Intellect.

plėtra, veikia žurnalistų darbą. Rezultatai leido padaryti apibendrinimą, kad net ir naudojant tarptautinius žurnalistikos standartus bei normas interneto žurnalistikos kultūra yra labai aiškiai veikiamą nacionalinio konteksto, ekonominių ir kultūrinių sąlygų.¹⁹ Vadinasi, nacionalinė žurnalistika pirmiausia siejama su šalies tradicijomis ir vertybine orientacija.

Akivaizdu, kad įvardindami moderniosios žurnalistikos profesinius standartus privalome atsižvelgti į technologijų poveikį, verčiantį žurnalistiką keistis iš esmės. Tik ta kaita turi būti

kaip pridėtinė žiniasklaidos vertė, iš kurios naudos pirmiausia turi turėti auditorija. Nors žurnalistikos diskursas yra glaudžiai susijęs su technologijų skvarba, vis tik svarbiausias dalykas išlieka vertybinis žurnalistikos pagrindas. Būtent jis padeda ne tik įrodyti kiekvienos žiniasklaidos priemonės, kaip verslo organizacijos, socialinę atsakomybę gaminant kokybišką produktą, bet ir sudaro galimybes puoselėti savo reputaciją, kuri leidžia tikėtis ir ateityje būti patikimu auditorijos šturmanu informacija perpildytoje viešybėje.

¹⁹ Trappel, J.; Meier, W.; D'Haenens, L.; Steemers, J. and Thomass, B. (eds.) (2011) *Media in Europe Today*. Intellect. P. 224.

Akcijų privilegijos ir kaprizai

Justina DIRSYTĖ

Interviu cikle nagrinėjamas Lietuvos žiniasklaidos organizacijų valdymas: akcininkai ir jų įtaka žiniasklaidos priemonei, turinio formavimas, reklamos poveikis, visuomenės informavimo priemonių kokybė.

Interviu „A. Šindeikis: „Žiniasklaida egzistuoja veikdama pagal privataus verslo taisykles“ pateikiama žurnalo „Veidas“ leidėjo Algimanto Šindeikio pozicija žiniasklaidos valdymo klausimu. Pašnekovas pasakoja apie žurnalistinį profesionalumą ir žodžio laisvę, atvirai kritikuoja leidinius, kurie dirba ne dėl skaitytojo, bet dėl savininkų įgeidžių.

Interviu „R. Burba: „Spauda yra daugiau nei bandelių kepimas“ savo nuomonę apie

regioninės žiniasklaidos kasdienybę, problemas ir jų sprendimą, požiūrį į reklamą ir užsakomuosius straipsnius, jų svarbą regioninės žiniasklaidos priemonės išlaikymui dėsto regioninės žiniasklaidos atstovas – „Alytaus naujienų“ redaktorius ir akcininkas Romas Burba.

„R. Barysas: „Leidinio reputacija yra valiuta“ – interviu su dienraščio „Verslo žinios“ redaktoriumi. Jame Rolandas Barysas pasakoja apie įmonės valdymo trūkumus ir privalumus užimant du – redaktoriaus ir generalinio direktoriaus – postus, aptaria „Verslo žinių“ poziciją reklamos ir užsakomųjų straipsnių klausimu.

A. Šindeikis: „Žiniasklaida egzistuoja veikdama pagal privataus verslo taisykles“

Dar mėginant telefonu susitarti dėl susitikimo su žurnalo „Veidas“ akcininku, leidėju ir publicistu Algimantu Šindeikiu, nuskambėjo pokštas: „Tai ką, tikitės, kad aš jums atskleisiu

visas komercines paslaptis?“ Paslapčių išgirsti nesitikėjau, tačiau apie šio verslo subtilybes magėjo sužinoti daugiau.

Justina Dirsyte (g. 1988 04 08 Vilniaus m.) – žurnalistė. Baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. 2011 m. rašė bakalaurinius darbus temomis „Akcijų privilegijos ir kaprizai“ ir „Wikileaks – anoniminės žiniasklaidos problema“. Dirbo dienraštyje „Vilniaus diena“ (2008–2009), naujienų portale *Balsas.lt* (2009–2010). Šiuo metu dirba naujienų portale *Zebra.lt*.

– ***Daugelis Lietuvos žiniasklaidos organizacijų pamiršo savo misiją, o į pirmą planą iškėlė pelną. Ar tokios pačios tendencijos vylia JAV ir Europoje?***

– Europos bendrovės veikia kitaip nei Amerikos. Po Antrojo pasaulinio karo žiniasklaidos administravimo sistemos („Bild“, „Die Welt“. – Aut. past.) atrinko žmones, kurie galėjo turėti ne tik finansinių, bet ir altruistinių, kultūrinių, intelektualinių ambicijų.

Europiečiai įrodė, kad skaitytojų pasitikėjimą reikia užsidirbti. Skaitytojai turi pasitikėti žurnalistu. Tad europietiškas modelis su savotiškais vadovais ir akcininkais siekia ne tik pelno, bet ir tam tikro ilgalaikio stabilumo.

– ***Europos modelis yra ilgaamžiškesnis, nes jis verslą sugebėjo nustumti į šalį?***

– Žiniasklaida turi veikti pagal privataus verslo taisykles. Ji turi pati užsidirbti, kad galėtų išgyventi. Jeigu mes, kaip visuomenės informavimo priemonė, nemokame išgyventi iš savo veiklos, man atrodo, tai yra labai aiški indikacija, kad nesame profesionalai. Aiškiau tariant, už tai, kad mes kažką rašome, darome, moka ne produktą vartojantys žmonės, o kažkas kitas. Vadinasi, tai neprofesionali veikla.

Pavyzdžiui, gali Lietuvoje įkurti simfoninį orkestrą, kuriam kas nors mokės pinigų, duos partitūrą ir pasakys, ką groti. Kažkas panašus yra ir mūsų žiniasklaidoje. Taip atsitiko ir Amerikoje, kai buvo šnekama apie siekį gauti pelno. Europos modelis savo ruožtu yra šiek tiek kitoks ir turi šansų būti ilgaamžiškesnis.

– ***Kokia „Veido“ akcininkų atsakomybė? Kokia jų sąveika ir įtaka redakcijos sprendimams?***

– „Veido“ leidykla turi leisti leidinius, kurie nedaro gėdos nei jos akcininkams, nei redakcijoje dirbantiems žurnalistams. Tai yra mūsų visuomeninė misija. Leidykla turi pati išgyventi

Algimantas Šindeikis

iš savo pajamų, patvirtindama, kad čia dirbantys žmonės – profesionalai. Pinigų turi užtekti leidyklos egzistavimui. Paskutinis rodiklis – bent minimalus pelnas. Toks ir yra „Veido“ akcininkų santykis su redakcija bei leidykla. Lietuvos rinka yra ne tik labai skurdi, labai maža, bet ir mažėjanti.

– ***Esate žurnalo „Veidas“ akcininkas ir leidėjas. Jei susiklostytų taip, kad būtumėte tik leidėjas, ko niekuomet nesutiktumėte daryti palieptas akcininkų?***

– Tai parašyta Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse. Nerengčiau kampanijų prieš žmones, kurie nepatinka savininkams dėl konkurencinės kovos tiek rinkoje, tiek finansiniuose reikaluose.

Galite klausti, kodėl to nedaryčiau. Mano nuomone, per leidinių sprendžiamos akcininkų problemos jį laiduoja. Jei „Veidas“ man nepatinkančius žmones pradėtų žeminti ir smukdyti tik tam, kad patenkintų mano asmeninius interesus, tai būtų krachas leidiniui.

Buvo ir tebėra leidinių, kurie sprendžia savininkų finansines ar įtakos problemas. Žinome, kad šiandien jų redakcijose yra gana sudėtinga padėtis ir jie traukiasi iš rinkos.

– **Kokia Jūsų nuomonė apie žurnalistinį darbą reglamentuojančius įstatymus? Ar jie veikia tinkamai, ar padeda išlaikyti žiniasklaidos kokybę?**

– Yra vienas teisinis būdas, kaip pakelti Lietuvos žurnalistikos kokybę. Tas būdas naudojamas Vakaruose. Informavimo kanalai, pažeidę Etikos kodeksą arba pralaimėję bylas dėl žmogaus garbės ir orumo žeminimo viešinant

privataus gyvenimo faktus, neturėtų dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Turiu omenyje viešuosius projektus, kuriuos reikia reklamuoti, pavyzdžiui, įvairius Europos Sąjungos projektus. Tačiau kol kas taip yra tik Vakaruose.

Lietuvoje trūksta reguliavimo, nes labai silpna žurnalistų savivalda. Žmonės, valdantys žurnalistinį darbą reguliuojančias organizacijas, tarp žurnalistų neturi autoriteto. Jų nuomonės nepaisoma, nes jie yra valdininkai, o ne asmenybės. Jie pirmiausia turėtų užsitarnauti pagarbą, kad galėtų valdyti profesinę sąjungą. Visuomet taip atsitinka, kai tokiuose postuose atsiduria talento neturintys žmonės, norintys tik vadovauti.

R. Burba: „Spauda yra daugiau nei bandelių kepimas“

Su „Alytaus naujienų“ vyriausiuoju redaktoriumi, direktoriumi ir akcininku Romu Burba, leidinyje dirbančiu jau 20 metų, kalbėjome apie regioninės spaudos valdymo ir būties ypatumus.

– **„Alytaus naujienos“ yra regioninis laikraštis. Kokiais kriterijais remdamiesi atrenkate naujienas?**

– Stengiamės parinkti kuo įvairesnę informaciją. Mūsų leidinyje informaciją turi rasti vyresnio, vidutinio amžiaus žmonės ir, žinoma, jaunimas.

Laikraštis išeina penkis kartus per savaitę, todėl atitinkamai susiskirsto ir turinys. „Sunkiausias“ laikraščio turinys būna antradieniais, o artėjant šeštadienio link jis lengvėja. Šeštadienį laikraštis yra truputį storesnis, jame daugiau dėmesio skiriame gyvenimo būdui ir įdomesnėms istorijoms.

– **Kaip vyksta pirminis temų atrinkimas: susirinkimuose ar temos pateikiamos be galimybės jas kvestionuoti?**

Mūsų kolektyve dirba 26 žmonės. Kartą per ketvirtį aptariame laikraščio koncepciją. Korespondentai turi savo zonas, kuriose nuolatose seka naujausią informaciją. Mes veniame didelių gamybinių susirinkimų, nes jie dažniausiai tampa arba prikaišiojimu vienas kitam, arba kritika, arba dar kažkuo.

Pirmiausia temas aptariame dviese su išleidžiančiąja redaktore. Atrenkame straipsnius pirmiesiems puslapiams. Dažniausiai tokius, kurie trauktų skaitytojus, bet nebūtinai būtų skandalingi. Svarbiausia – profesionaliai parengti. Stengiamės, kad vienas du straipsniai numeryje, žurnalistiškai tariant, būtų skaitalas, kuris patrauktų akį, o paskui lipdome aplinkui.

Atvirai kalbant, mes turime vieną „problema“ – medžiagos daugiau nei reikia. Žinoma, tai ne pirmo puslapio naujienos. Kasdien mums parašo apie dešimt skaitytojų, kurie nori pasiskųsti arba pasigirti. Taip ir sukaupiame temas. Mokame jiems už tai pinigų ar nemo-kame – nėra svarbu.

– *Ar, redaguojant tekstus, Jūs esate paskutinė instancija, kuri nulemia galutinį produkto pateikimą? Ar žurnalistas gali ginčytis, tarkim, dėl jo paties įsitikinimus liečiančių dalykų?*

– Žurnalistas visą laiką gali ir turi ginčytis. Paskutinė instancija yra Visuomenės informavimo įstatymas – jei reikia, peržiūrime jį kartu su žurnalistu. Kiekvienas tekstas redakcijoje pereina per kelias rankas, o kritiniai, politiniai straipsniai yra dar atidžiau peržiūrimi. Tikrai nėra taip, kad kažkas straipsnyje vienareikšmiškai nubraukiama. Jeigu braukiama, visada paaiškinama, kodėl.

Nėra ko slėpti, būna, kad labai vaidijamės ir įrodinėjame savo tiesas. Tuomet stengiamės išsikelti klausimą, ar ta tiesa yra pagrįsta. Esame dalyvavę beveik 40-yje teismų dėl garbės ir orumo įžeidimo. Mes tikrai ne šventieji, bet nė vieno ieškinio nesame pralošę. Kaip ir sakiau, korespondentas turi pagrįsti, kodėl jis kritikuoja.

– *Ar turite atskirą reklamos skyrių, kuriame dirba reklaminius straipsnius rašantys specialistai, ar minėtus straipsnius rašo tie patys dienraščio žurnalistai?*

– Rašo žurnalistai. Žinau, kad teoriškai tai nėra gerai. Reklamą stengiamės žymėti. Jeigu klausite, ar pasitaiko, kad praslysta nepažymėta, nemeluodamas atsakysiu: taip, pasitaiko. Žinoma, tai atsitinka labai retai. Kartais galima įžiūrėti ir paslėptos reklamos, bet kartais ji įžiūrima ten, kur jos nėra.

Tokių sąlygų, kad būtų paskirtas žurnalistas tik reklaminiams straipsniams rašyti, mano manymu, nei regioninė, nei vietinė spauda neturi. „Alytaus naujienose“ reklaminių straipsnių pasitaiko vienas kitas, todėl laikyti žmogų, rašantį tik užsakomuosius straipsnius, neapsimoka.

Žiūrėkime paprasčiau. Tarkime, reklaminis straipsnis gali būti apie gimdymą, melioraciją, statybą, liftų tarnybą ar alkoholį. Kur

Romas Burba

aš rasiu tokį žmogų, kuris išmano absoliučiai visas sritis? Žurnalistas, kuris dirba ir gilinasi toje srityje, daugiau išmano, laisvai ta tema parašo. Jam rekomenduojama nepasirašyti savo pavarde po straipsniu. Dažniausiai jos ir nerašo. Tokiu atveju po straipsniu pasirašoma slapyvardžiu arba pažymima, kad tai naujienų agentūros informacija.

– *Ar žurnalistas už tai gauna atlygį, ar tai yra šalia jo kasdienių darbų?*

– Jis gauna honorarą, procentus ir puikiai supranta, kad niekas be jo paties, be mūsų rašinių, be mūsų pardavimų tų pinigų neatneš. Mes patys esame dienraščio savininkai, todėl nepriklausome nuo jokio papildomo kapitalo. Kiekvienas žurnalistas, jo rašinys sunėša į bendrą aruodą pinigus. Mes visi iki vieno esame suinteresuoti dirbti, nes dirbame patys sau. Iš to išeina, kad žurnalistas, rašantis reklaminių užsakymą, gauna pagrindinį atlyginimą ir honorarą arba procentus.

– *Išeina, kad Reklamos skyrius tariasi su žurnalistais dėl į numerį dedamos reklamos ir straipsnių?*

– Taip. Tariasi, nes čia viskas susiję. Ypač jei reklama yra pirmuose puslapiuose, Reklamos skyrius tariasi su manimi. Jei reklama dėdama į 7–8 puslapį, dėl nieko tartis nereikia. Pasitarimas su Reklamos skyriumi yra visiškai normalus dalykas. Korespondentas savo ruožtu taip pat visko vienas nepadarys.

– *Pereikime prie žiniasklaidos savininkų. Kadangi Jūs ir akcininkas, ir vyriausiasis redaktorius, kaip manote, ar žiniasklaidos organizacijas valdantys asmenys turi nusimanyti apie žiniasklaidą?*

– Atvirai pasakysiu, esu kategoriškos nuomonės, kad žiniasklaidos organizacijos savininkai tikrai turi nusimanyti apie šį specifinį verslą. Labai džiaugiuosi, kad mes 1990 m. privatizavome „Alytaus naujienas“. Visi tuo metu dirbusieji laikraštyje išsipirkome po šiek tiek daugiau nei penkis procentus akcijų. Sakydamas visi, turiu mintyje ir valytoją, ir direktorių, ir redaktorių. Šiuo metu aš turiu daugiau kaip 70 proc. akcijų. Žmonės pardavė akcijas, o aš tokiu būdu investuoju į verslą.

Manau, savininkas turėtų išmanyti bent jau žurnalistikos pradus ir suvokti atsakomybę. Spauda ir leidyba – tikrai daugiau nei bandelių kepimas. Žurnalistika yra nuomonės formavimas, atsakomybė už tą nuomonę.

R. Barysas: „Leidinio reputacija yra valiuta“

„Vieną kartą pardavę savo reputaciją, manau, vargiai vėl susigrąžintume skaitytojus“; – tokios nuostatos laikosi „Verslo žinių“ redaktorius Rolandas Barysas. Pasitraukęs iš generalinio direktoriaus posto, jis nusprendė sugrįžti į žurnalistiką, nes „redakcijai buvo reikalinga galva“.

– *Vienu metu užėmėte ir generalinio direktoriaus, ir vyriausiojo redaktoriaus pareigas. Ar atstovavimas šiems dviem poliams neapsunkino sprendimų, susijusių su turiniu ir finansais, priėmimo?*

– Iš pradžių atrodė, kad bus sunku. Laikui bėgant ir įgijus šiek tiek daugiau patirties, šie dalykai nebeatrodė sunkiai suderinami. Visada lengviau sutarti su vienu žmogumi, nei su dviem. Sprendimų priėmimo greičio požiūriu, be jokios abejonės, užimti dvi kėdes buvo didelis pranašumas. Ypač jei bendrovei reikia greitų ir dinamiškų sprendimų, mažesnė hierarchija visuomet naudingesnė.

Žinoma, būna situacijų, kai iškyla tam tikrų dilemų, dažniausiai susijusių su žurnalistiniu darbu ir verslo reikalais. Žurnalistika, kad ir kaip žiūrėti, turi dualistinę prigimtį. Iš vienos pusės, ji yra misija, iš kitos – verslas. „Verslo žinios“ siekia pinigų tam, kad galėtų realizuoti savo misiją.

Natūralu, kad kartais kildavo tam tikrų situacijų, kai reikėdavo rinktis misiją arba verslą. Manau, jeigu mano profesija būtų vadybininkas ir aš tapčiau redaktoriumi, ko gero, labiau būčiau linkęs priimti sprendimus verslo, o ne žurnalistikos naudai. Tačiau aš mokiausi žurnalistikos ir esu žurnalistas iki kaulų smegenų, todėl ši dilema egzistavo tik teoriškai. Žurnalistiniai interesai visuomet buvo aukščiau verslo. Kitaip tariant, žodžio laisvė yra ne šiaip skambūs ir tušti žodžiai, jie yra pagrindas, kuriuo remiasi šiuolaikinė žurnalistika.

Aš priklausau žurnalistų kategorijai, manančiai, kad leidinio reputacija yra mūsų valiuta. Vieną kartą pardavę savo reputaciją, manau, vargiai vėl prisišauktume skaitytojus.

Be to, žurnalistinės etikos klausimai neturėtų kirstis su verslo etikos klausimais.

– Kokia žiniasklaidos organizacijos hierarchija yra patogiausia įmonei valdyti? Šios pareigybės geriau veikia kartu ar atskirai?

– Dienraštyje, ypač jei jis auga, atsiranda tam tikrų sunkumų. Tempas milžiniškas, tiek administracinėje, tiek kūrybinėje dalyje reikia priimti daug sprendimų, ir darosi sunku sėdėti ant dviejų kėdžių. Pradedi kažką aukoti. Šios dvi pozicijos ėmė reikalauti per daug pastangų ir laiko. Be to, sparčiai vystantis bendrovei arba prasidėjus krizei atsiranda labai daug administracinių reikalų, kuriuos reikia kuo greičiau išspręsti.

Vienu metu pastebėjau, kad redakcijai pradedu skirti gal tik 10 proc. savo laiko. O ten taip pat reikalinga galva, santykių su skaitytojais ir turinio strategas. Informacijos cirkuliacija ir santykiai su skaitytojais turi būti koreguojami tuojau pat. Darėsi vis sunkiau, tad teko pasirinkti arba vieną, arba kitą.

– Ar skaitytojas yra svarbus „Verslo žinių“ turinio formuotojas?

– Matyt, turinį dažniausiai formuoja darbuotojai, tačiau mes dirbame ne vien tik sau ar savo šeimoms. Mes esame taip pat adekvačiai suinteresuoti turiniu, kaip ir bet kuris skaitytojas. Jis mums yra tas lakmuso popierėlis, kuris pasako, ar mes teisingame kelyje. Mes savo skaitytoją visuomet jaučiame, net ir tada, kai nėra pinigų auditorijos tyrimams. Jei į šį klausimą reikėtų atsakyti vienu sakinium: taip, skaitytojas yra labai aktyvus turinio formuotojas.

– Ar Jūs esate „paskutinė instancija“, sprendžianti su turiniu susijusius klausimus?

– Taip, jeigu reikia paskutinės instancijos, ji visuomet yra vyriausiasis redaktorius. Jei

Rolandas Barysas

susiklosto kažkokia su turiniu susijusi situacija, redaktorius, vadovaudamasis savo patirtimi, suvokimu, ko reikia skaitytojams, priima sprendimą.

– Šiandien daug kalbama apie žiniasklaidos skaidrumą, kuris neretai priklauso nuo akcininkų. Ar sutinkate su teiginiu, kad „Verslo žinioms“ pasisėkė su akcininkais?

– Be jokios abejonės. Pirmiausia dėl to, kad jie yra šeimos bendrovė. „Verslo žinių“ savininkai jau 200 metų kuria žiniasklaidos verslą. Kapitalas yra labai aiškiai fokusuotas, be to, jo prekinis ženklas yra šeimos pavardė. Apie 90 proc. šeimos verslo sudaro žiniasklaida. Aš manau, kad verslo reputacija šiuo atveju yra labai svarbi.

Mums pasisėkė, nes per tuos 17 metų, kuriuos mes dirbame „Verslo žiniuose“, nebuvo pasitaikę atvejo, kad ta šeima iškeistų savo reputaciją, savo pavardę į Judo trigrašius. Jiems žurnalistika ir tarnystė visuomenei yra aukščiau visko. Šiuo požiūriu pas mus niekada nebuvo jokių konfliktų.

– **Vadinasi, akcininkai į Jūsų leidinio turinį nesikiša?**

– Visiškai nesikiša. Jie yra švedai, todėl labai supranta, kas čia vyksta. Vienintelis lietuvis akcininkas – aš. (UAB „Verslo žinios“ 73 proc. akcijų priklauso švedų bendrovei „Bonnier Business Press AB“ (BBP), 19 proc. – leidinio vyriausiajam redaktoriui R. Barysui ir 8 proc. – UAB „Cicera“. BBP priklauso tarp-tautinei, turinčiai daugiau nei 200 metų istoriją „Bonnier Group“, kuri vienija 175 įmones beveik 20-yje pasaulio šalių. Visa „Bonnier Group“ priklauso Bonnier šeimai. – RED.).

– **Ar sutiktumėte su teiginiu, kad užsienio kapitalas gali būti skaidrios žiniasklaidos saugiklis?**

– Priklauso nuo to, kas ir su kokiais tikslais ateina į žiniasklaidą. Turime pavyzdžių, kai pinigai ateina iš užsienio, tačiau jie turi visai kitokius tikslus. Blogiausia, kad žiniasklaida tapo įrankiu siekiant kitokių tikslų, o ne visuomenės informavimo.

Šiuo požiūriu, jei ateis užsienio kapitalas, saugiau tikrai nebus. Jei jis siekia tik uždirbti, laikydamasis tam tikrų taisyklių ir etikos normų, būdingų šiam verslui, viskas gerai. Jei nepaiso šių proporcijų ir akcentai perstumiami tik į piniginę pusę, tai neišvengiamai sukama prie neetiškos žiniasklaidos. Tokio poelgio rezultatas turi įtakos geram vardui, kokybei ir veda prie žlugimo.

Didžiausia Lietuvos žiniasklaidos problema, kad kritinę masę sudaro leidiniai, kuriems nerūpi būti komerciškai sėkmingiems. Jie turbūt mano, kad gerai būtų užsidirbti parduodant save, turinį ar paslaugas verslo grupėms, politikams. Deja, tokių leidinių po truputėlį daugėja, o žiniasklaida tampa viešosios nuomonės veikimo arba sąskaitų suvedimo priemone.

– **Kas, Jūsų manymu, turėtų būti tas saugiklis, prižiūrintis žiniasklaidą nuo verslo kišimosi į turinį? O gal toks atvejis yra utopija?**

– Pirmiausia žmonės turi būti sąžiningi. Jei redakcijoje dirba sąžiningi žmonės, jokie pinigai jų neišmuš iš vėžių, joks skurdas neprivers jų teikti paslaugų apgaudinėjant visuomenę. Aš tai vadinu profesine sąžine. Turi būti sąžiningas ir suprasti, kad pasirinkai išskirtinę profesiją. Išskirtinę ne tuo, kad tavęs bijo ar esi labiau matomas, bet tuo, kad tu tarnauji visuomenei. Kaip tas „sarginis šuo“, apie kurį visi šneka, bet labai retai juo nori būti.

Aš labai ramiai žiūriu į savo žurnalistus, jie man bet kada į akis pasakys: „Ne, aš nedarysiu tau tokios paslaugos“, jei aš kartais pareikalausčiau, kad apie kažką nerašytų arba kad apie vieną rašytų blogai, o apie kitą – gerai. Tai pasakęs būčiau miręs jų akyse kaip redaktorius. Jie patys išeitų arba priverstų mane atsistatydinti. Noriu pasakyti, kad turi būti tam tikros moralinės nuostatos. Žinoma, nepaprastai sunku laikytis tų nuostatų, kai esi alkanas, todėl žiniasklaida turi pakankamai gerai uždirbti, kad neprarastų savo nepriklausomos pozicijos. Gundytojų, patikėkite, aplink yra daugiau negu reikia.

– **Pakalbėkime apie „Verslo žinių“ poziciją reklamos ir užsakomųjų straipsnių klausimu.**

– Mūsų redakcijoje užsakomieji straipsniai yra kategoriškai draudžiami. Žurnalistas negali teikti jokių kitų paslaugų – tik visuomenei ir savo tiesioginiam darbdaviui. „Verslo žinių“ kainoraštyje nerasite tokios sąvokos, kaip „užsakomieji straipsniai“, nes mes jų nerašome. Mes parduodame tik reklamą. Geriau renkames skurdesnį gyvenimą, tačiau savo principų neišduodame. Mūsų redakcijoje žurnalistai pasirašo neprivalomą dokumentą, pagal kurį jie pripažįsta Etikos kodeksą ir sutinka, kad už jo pažeidimus būtų atleisti.

Straipsnis parengtas pagal Vilniaus universiteto žurnalistikos studijų programos bakalauro baigiamojo darbo „Akcijų privilegijos ir kaprizai“ kūrybinę dalį (vadovas dr. Deimantas Jastramskis)

Naujosios technologijos

• • •

Simona PETRONYTĖ

*Piliečių
žurnalistikos
projektai
Lietuvoje:
patirčių ir
galimybių
analizė*

• • •

Piliečių žurnalistikos projektai Lietuvoje: patirčių ir galimybių analizė

Simona PETRONYTĖ

Internetu ir mobiliųjų technologijų plėtra sudarė sąlygas informacinei visuomenei tapti aktyvia ir kūrybinga. Ji nebėra pasyvi žiniasklaidos vartotoja, o žiniasklaidos organizacijos vis aktyviau skatina dialogą su vartotojais ir kviečia naujienas kurti kartu. Žiniasklaida nėra vienalytė – ji keičiasi kintant technologijoms, o kartu su technine baze kinta ir vartotojų įpročiai. Šiame kontekste įvyko žiniasklaidos transformacijų ir radosi naujų jos tipų. Vienas jų – piliečių žurnalistika. Teoretikai ir praktikai akcentuoja, kad naujosios žurnalistikos tipo terminas yra keistinas arba adaptuotinas, nes praktikoje dažnai painiojamas su pilietine žiniasklaida. Anot kokybiniame tyrime dalyvavusių Lietuvos žiniasklaidos ekspertų, šis žurnalistikos tipas yra gana naujas pasaulyje, o mūsų šalyje dar tik pradeda plėtotis. Tačiau jau dabar kelia labai daug diskusijų, kurių pagrindinis klausimas: ar sparčiai besiplėtojanti piliečių

žurnalistika formuojasi kaip alternatyvi ir konkurencinė erdvė tradicinei žiniasklaidai?

Kas yra piliečių žurnalistika?

Mokslinėje literatūroje pateikiami ir vartojami du terminai: *piliečių žurnalistika* (angl. *citizen journalism*) ir *pilietinė žiniasklaida* (angl. *civic journalism*). Šio **straipsnio objektas** yra *piliečių žurnalistikos* projektai Lietuvoje. Išanalizavus mokslininkų Audronės Nugaraitės, Michael Skoler (2005) ir kt. terminų aiškinimą, *piliečių žurnalistika* siūloma vadinti piliečių kuriamą turinį apie valstybėje ir žmonių gyvenime vykstančius įvykius, kurie skatina pilietiškumą. Svarbu pabrėžti, kad tai nėra profesionali žurnalistika – *pilietis* tiesiog dalyvauja informacijos ir naujienų atrankos, analizės, kūrimo ir dalijimosi procese.

Piliečių žurnalistika pasireiškia kuriant vaizdus, tinklaraščius, mikrotinklaraščius, straipsnius, komentarus, garso ir vaizdo reportažus,

Simona Petronytė (1985 08 28 Panevėžyje) – Vytauto Didžiojo universiteto Viešosios komunikacijos katedros magistrė. 2011 m. apsigynė magistro darbą „Piliečių žurnalistikos projektai Lietuvoje: patirčių ir galimybių analizė“, 2009–2010 m. gilino žinias apie vartotojų kuriamą turinį Suomijoje, *University of Tampere*, vykdė piliečių žurnalistikos projektą *Ikrauk.lt UAB 15min.lt*, skaitė paskaitas seminaruose apie piliečių kuriamą turinį, toliau gilina ir analizuoja šią temą specializuotame tinklaraštyje <http://mediametamorfozes.wordpress.com/>.

dalyvaujant internetiniuose projektuose: forumuose, socialiniuose tinkluose, turinio bendruomenėse, virtualiuose pasauliuose ir kt. Richard Sambrook (2005) skiria keturis *piliečių žurnalistikos* veiklos polių: *įvykių liudininkų pasakojimai, filmuota ir fotografuota medžiaga, tinklaraščių informacijos ir komentarų integracija į naujienų turinį, naujienų kūrimas tam tikroje interneto platformoje ir piliečių įtraukimas į naujienų kūrimą.*

Piliečiai tapo aktyvūs ir gali bei daro įtaką tradicinei žiniasklaidai, kuri reaguoja ir suteikia piliečiams galimybes pranešti žinias. Anot S. Bowman ir C. Willis (2005), per pastaruosius dvejus metus *piliečių žurnalistika* nuo idėjos ir pažado būti pastebėta išaugo į pastebimą ir galingą šiuolaikinę žiniasklaidą. Tai susiję su patogiais internetinių platformų sprendimais, pasiekiamumu internete ir galinga mobiliųjų technologijų pažanga bei plėtra. Vadinasi, atsirado aktyvesnis ir efektyvesnis žiniasklaidos ir vartotojo dialogas. Pasikeitė *vieno–daugeliui* (angl. *one to many*) komunikacija – ji įgavo naujų formų. Didžiosioms žiniasklaidos organizacijoms tapo svarbus piliečių kuriamas turinys. Piliečių siunčiama informacija naudinga ir labai brangi. „Atsiųsk naujieną“, „Įkrauk žinių“, „Paskelbk naujieną“ – interneto naujienų portalai mirga nuo raginimų informuoti visuomenę. Didžiosios Lietuvos naujienų organizacijos *Alfa.lt*, *Balsas.lt*, *Delfi.lt*, *L.rytas.lt* ir *15min.lt* skaitytojus kviečia siųsti elektroninius laiškus, skambinti ir pranešti naujienas, dalytis įvairiomis žiniomis. Šios naujienų organizacijos sukuria įvairias platformas, kuriose jų skaitytojas gali pranešti žinias: užpildyti tam tikrą formą arba siųsti laišką redaktoriui. Tačiau iš visų išvardytų galimybių kurti naujienas kartu geriausios *piliečių žurnalistikos* raiškos formos yra sukurtos dviejų didžiųjų naujienų organizacijų UAB *Delfi.lt* ir UAB *15min.lt*. Jų sukurti

piliečių žurnalistikos projektai vadinasi atitinkamai *Pilietis* ir *Ikrauk.lt*.

Ikrauk.lt – piliečių kuriamas portalas

2009 m. liepą naujienų portalas *15min.lt* aktyviausiems skaitytojams pasiūlė naują – rubriką *Įkrauk žinių*, kuri tapo atskiru portalu nuo pagrindinio naujienų portalo. Joje skelbiamos tik skaitytojų pateiktos operatyvios žinios apie tai, kas, jų nuomone, yra svarbu ir įdomu sužinoti visiems Lietuvos žmonėms. Tokios naujienos redaguojamos ir tik redaktoriui patikrinus skelbiamos. *Ikrauk.lt* vartotojai, naudodamiesi *Word press* turinio valdymo sistema, gali patys kelti naujienas. Įdomiausias naujienos patenka ir į pagrindinį portalą *15min.lt* puslapį, spausdinamos laikraščiuose.

Šios *piliečių žurnalistikos* svetainės naujienų autoriai – išskirtinai šią platformą sukūrusiai žiniasklaidos organizacijai lojalūs skaitytojai. Pagrindinis tokios *piliečių žurnalistikos* veiklos modelio išskirtinumas – piliečiai gali aktyviai kalbėti tradicinei žiniasklaidai neaktualiais klausimais ar temomis.

Ikrauk.lt naujiena vadinamas piliečių kuriamas turinys apie, jų manymu, svarbius jų miesto ar pasaulio įvykius, kurie turėtų atsakyti į šiuos pamatinius klausimus: *kas, kur, kada įvyko?* Pastebėta, kad dažniausiai piliečiai dalijasi *aktualijas* atitinkančiomis naujienomis ir skundžia Kelių eismo taisyklių pažeidėjus. *Laisvalaikio* temos reporterius taip pat domina, tačiau *15min.lt* rubrikos populiarumas rodo, kad vartotojai nesupranta priskyrimo rubrikai, naujienas skirsto neadekvačiai turiniui. **Atsakomybė už turinį**, remiantis *Ikrauk.lt* taisyklėmis, atitenka turinio autoriui. Projektą administruojanti organizacija UAB *15min.lt* neprisiima atsakomybės už vartotojų kuriamą turinį, tačiau *Ikrauk.lt* redaktorius yra atsakingas už vartotojų kuriamo turinio atitiktį

taisyklėms. Kyla dviprasmybė ir tampa neaišku, kas yra atsakingas už publikuotą naujieną – vartotojas, kuris sukūrė naujieną, ar redaktorius, kuris ją publikavo?

Aktyvūs piliečiai skirstomi į aktyvius, nuolat rašančius naujienas, ir pasyvius, vieną ar kelis kartus publikavusius naujienas. Aktyviausi reporteriai dirba su *Ikrauk.lt* redaktoriaus *Google Docs* administruojama virtualia redakcija: seka būsimų naujienų tvarkaraštį ir bando gauti akreditacijas į renginius. Pasyvieji publikuoja naujienas vieną ar kelis kartus. Tai dažniausiai įvykių žinutės arba jų komentarai tam tikroms temomis.

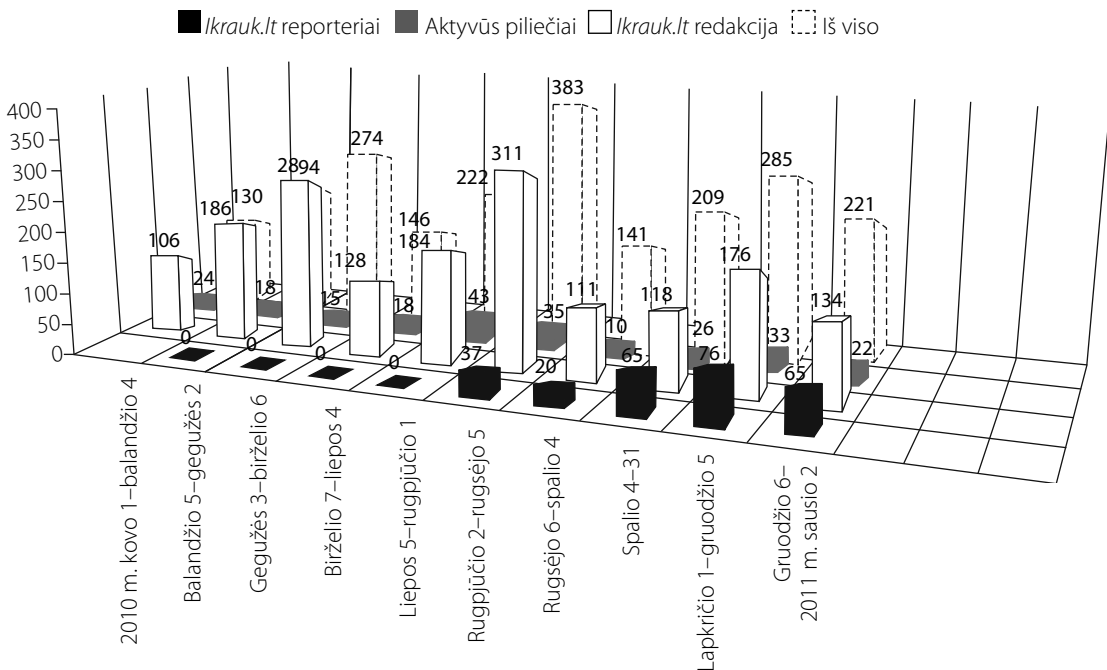
Ikrauk.lt dalyvių aktyvumas

Per pirmąjį projekto mėnesį į naujienų portalo *15min.lt* žurnalistų gretas įsiliejo 161 entuziastas iš visos Lietuvos. Po mėnesio rubrikoje buvo 512 patvirtintų skaitytojų įrašų, kuriuose užfiksuoti įvykiai, aktualūs ir įdomūs visai Lietuvai. *15min.lt* duomenimis,

skiltyje *Ikrauk žinių* per pirmąjį mėnesį apsilankė 166 tūkst. skaitytojų. Remiantis *Ikrauk.lt* statistika (2010 m. spalio 8 d.), *Ikrauk.lt* priklauso 2 363 registruoti vartotojai, paskelbę 2 883 naujienas. *Ikrauk.lt* apsilankė daugiau nei 1 163 344 skaitytojai. *Ikrauk.lt* duomenimis, iš 2 363 registruotų vartotojų 1 169 bent kartą yra paskelbę naujieną. Registruojasi, tačiau naujienų nepublikuoja daugiau nei pusė vartotojų. Remiantis statistiniais duomenimis, vartotojus galima skirstyti į publikavusius nuo 1 iki 10 naujienų ir skelbusius daugiau nei 10 naujienų.

Piliečių žurnalistikos projektų skaitytojai

15min.lt skaitytojai yra jauni, aktyvūs, dirbantys asmenys. Remiantis „TNS Gallup“ duomenimis, tai 25–34 m. (per 5 mln. realių skaitytojų) didmiesčių gyventojai, daugiau moterys (284 166 realūs vartotojai) nei vyrai (264 391). *Ikrauk.lt* iš 578 452 realių *15min.lt* skaitytojų skaito 58 535. Remiantis

1 pav. Piliečių aktyvumas 2010 m. kovo 1 d.–2011 m. sausio 2 d.

Google Analytics duomenimis matyti, kad daugiausia *Ikrauk.lt* skaitytojų grįžta skaityti naujienų (net 88,32 proc.) ir portale vidutiniškai praleidžiama 1,25 min. Skaitytojai labiausiai domisi *Aktualijomis* ir *Fotopolicija*. Jie dažniausiai skaito vieną naujieną ir peržiūri jos iliustracijas ar vaizdo įrašą, bet perskaitę vieną kartą nebegrįžta skaityti.

Piliečių žurnalistika skatina pilietiškumą

Straipsnio pradžioje minėta, kad *piliečių žurnalistika* skatina pilietiškumą. Pilietiškumo apraiškos gali būti įvairios. *Piliečių žurnalistika* gali turėti įtakos reguliuojant šalies politinį gyvenimą ir rengiant pilietines akcijas. Piliečiai aktyviai ir noriai dalyvauja kuriant naujienas, kurios liečia ir juos, pavyzdžiui, apie stichines nelaimes, žiaurų elgesį su gyvūnais.

Piliečiai aktyviai reaguoja įvykus stichinėms nelaimėms ar visuotinai svarbiems įvykiams, pvz., Lietuvą užklupus vėtrai arba potvyniams. Portalo redaktorius prie straipsnio prirašo, kad skaitytojai kviečiami dalytis nuotraukomis, vaizdo klipais ir trumpais komentarais, kas vyksta jų mieste. Toks kvietimas nelieka be atgarsio – žmonės ne tik siunčia nuotraukas ir vaizdo klipus, bet ir aktyviai kelia naujienas į *piliečių žurnalistikos* naujienų portalą *Ikrauk.lt*. Taip pat nurodo vardą, pavardę, miestą, kuriame gyvena, pateikia trumpus komentarus apie situaciją. Per parą žmonės įkėlė daugiau nei 100 naujienų apie stichinės nelaimės padarinius šalyje. Toks piliečių aktyvumas nebuvo vienadienis reiškinys. Žmonės aktyviai dalijosi stichinės nelaimės vaizdais kelias dienas po jos. Stiprių liūčių ir potvynių arba kitų stichinių nelaimių metu skaitytojai tampa aktyvūs naujienų skelbėjai ir kelia nuotraukas, trumpus komentarus apie padėtį jų mieste. Naujienų portalo redakcijai tai buvo labai naudinga: sudaryta didelė nuotraukų ir

vaizdo klipų galerija. Ji papildė profesionalių žurnalistų ir redakcijos fotografų nuotraukų archyvus.

Piliečių žurnalistikos projektas Piliėtis

Delfi.lt projektas *Piliėtis* startavo 2010 m. liepos 13 d. Platintame pranešime spaudai sakyta, kad *Delfi.lt Piliėtis* – tai naujas *Delfi.lt* projektas, kuriuo siekiama, kad kiekvieno skaitytojo gyvenimo aktualija, užfiksuotas, jo manymu, svarbus reiškinys rastų atgarsį, kad visi piliečiai lygiomis teisėmis galėtų dalyvauti naujienų sklaidoje. Svarbu yra ne tik tai, kas vyksta aukščiausiose valdžios institucijose, sostinėje, bet ir kituose regionuose, miesteliuose ir kaimuose. Žinoma, laukiama žinių ir iš didmiesčių, nes ne viską pastebi net ir budri profesionalaus žurnalisto akis.

Tai rimtosios *piliečių žurnalistikos* veiklos pakopa (Outing, 2005), vadinamasis profesionalų ir piliečių žurnalistikos hibridas. Toks hibridas turi specialiai jam sukurtą naujienų organizaciją, kuri vienija profesionalių žurnalistų ir piliečių darbą.

Piliėtis redakcija kviečia dalytis naujienomis. Šis naujienų portalas yra vienas seniausių Lietuvoje, o skaitytojus reikšti savo nuomonę jau dešimt metų kviečia rubrikoje *Vox Populi*.

Skaitytojai, kurie nori dalytis naujienomis, gali jas siųsti elektroniniu paštu arba užregistruotą savo *Delfi.lt ID* naudotis jiems sukurtu įrankiu. Naudodamasis šia sistema *Piliėtis* reporteris gali rinkti taškus, kurie keičiami į prizus, o jis pats turi žurnalistinę aplinką.

Delfi.lt projekto *Piliėtis* redaktorė A. Gudilkinė yra atsakinga už šios rubrikos naujienas ir bendravimą su piliečiais. Šiuo metu redakcija turi 213 registruotų vartotojų. Registracija veikia nuo 2010 m. gruodžio 8 d. Redakcija akcentuoja, kad šiuo atveju labai svarbu, jog visi užsiregistravę piliečiai būtų aktyvūs ir kuo

daugiau rašytų, tad užsiregistravusiųjų skaičius ne toks ir svarbus. Remiantis *Delfi.lt* pateiktu archyvu matyti, kad per dieną *Pilietis* publikuojama nuo vienos iki aštuonių naujienų, vidutiniškai 3 naujienas (per septynias dienas publikuota 21 naujiena).

Kas yra *Pilietis* naujiena? Anot A. Gudilkinos, skaitytojai siunčia rimtas žinias arba naujienas apie neteisybę ar valdžios neveiksnumą. Įvykių naujienų sulaukiama mažiau. Skaitytojai siunčia ir nuotraukas, vaizdo įrašus. Pastaruoju metu padaugėjo rašančiųjų recenzijas (kino filmų, knygų...). Redaktorė pastebi, kad jeigu pilietis rašo į rubriką *Vox populi*, tai dažniausiai parašyta labai raštingai, pasitaiko vos viena kita gramatinė klaida. Pasakodami apie situaciją skaitytojai dažniausiai parašo du tris sakinius, todėl reikia jiems skambinti, klausti daugiau. Be abejo, visada yra svarbi antroji pusė. Redaktorė praktiškai nepublikuoja naujienų be antrosios pusės komentarų, o piliečiai antrosios pusės nepakalbina, tad vyksta piliečių ir redaktorės bendradarbiavimas.

Įsimintiniausios *Pilietis* naujienos. Anot A. Gudilkinos, įsimintinių ir aktualių naujienų buvo nemažai, pavyzdžiui, viena iš įsimintinesnių istorijų buvo apie brakonierius (*Delfi.lt* skaitytojai ją išrinko Metų piliečio istorija), taip pat reakcijos sulaukė ir istorija apie dėl *Sodros* sistemos klaidos iš darbo priverstą išeiti vyrą (*Sodros* vadovas jo asmeniškai atsiprašė, atsiuntė pranešimą spaudai). Kartais žmonės parašo nuomonę į *Vox populi* apie valstybinės įmonės aptarnavimą, pavyzdžiui, VMI istorija. VMI darbuotojai kreipėsi į redakciją ir prašė piliečio kontaktų, kad galėtų išsiaiškinti situaciją. Taip pat aktuali istorija buvo apie lėlę – nei mergaitę, nei berniuką. Šią istoriją gvildeno ir kitos žiniasklaidos priemonės.

Rubrikos *Pilietis* redaktoriaus darbas. A. Gudilkina yra rubrikos redaktorė, kuri redaguoja ne tik *Pilietis* naujienas, bet ir

Vox populi. *Delfi.lt*, skirtingai nei *15min.lt*, redaguoja skaitytojų atsiųstas naujienas: jeigu tai yra *Vox populi*, t. y. nuomonė, tekstas beveik nesikeičia, bet redaktoriaus darbas yra pataisyti klaidas ir stilių (jeigu reikia). Ji, kaip ir *Ikrauk.lt* redaktorė, bendrauja su aktyviais piliečiais, domisi jų istorijomis ir skatina kuo daugiau naujienų kurti patiems ir jas publikuoti.

Statistika. Remiantis „Gemius Audience“ duomenimis, iš viso rubriką *Pilietis* perskaitė 237 295 skaitytojai, kurių daugumą sudaro vyrai (55 proc.). Pagal amžių didžiausią skaitytojų srautą sudaro 25–44 m. (25 proc.) grupė, mažiausią – 7–14 m. (4 proc.). Daugiausia skaitytojų (net 69 proc.) įgiję aukštąjį, aukštesnįjį išsilavinimą arba nebaigę aukštosios mokyklos. Daugiausia *Pilietis* skaitytojų yra iš Vilniaus (36 proc.), kiti skaitytojai pasiskirsto didžiuosiuose Lietuvos miestuose ir sudaro 35 proc. visų skaitytojų.

Piliečių naujienomis labiausiai domisi didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai, o kaimo gyvenvietėse jos nėra populiarios (9 proc.). Vadinasi, galima daryti išvadą, kad pilietiškumas, kaip vertybė, yra paplitusi didžiuosiuose Lietuvos miestuose.

Kokybės tyrimas: ekspertų ir praktikų nuomonių diskusija

Teoretikai kelia *piliečių žurnalistikos* kokybės klausimą ir analizuoja jos santykį su tradicine žiniasklaida. Profesionalus žurnalistas, radęs temą, į ją žiūri kaip į užduotį: atlieka tyrimą, kalbasi su žmonėmis, tikrina faktus, pateikia rezultatus, o tada imasi kitos. Tuo tarpu *piliečių žurnalistikos* atstovas ar tinklaraščio autorius gyvena istorija. Žiniasklaidos transformacijų metu keliami klausimai: ar piliečių žurnalistika daro įtaką (jei taip, kokią) tradicinei žiniasklaidai? Ar vartotojų kuriamas turinys gali pakeisti tradicinę ir profesionalią

žurnalistiką? Kokia tradicinės ir *piliečių žurnalistikos* ateitis? Todėl toliau šiame darbe aptariamas darbo autorės atliktas *piliečių žurnalistikos* projektų Lietuvoje tyrimas. Kadangi *piliečių žurnalistika* Lietuvoje dar menkai tyrinėta, pasirinktas kokybinis pusiau struktūruoto interviu metodas, kuris leido įvertinti, palyginti ir susisteminti ekspertų ir aktyvių *piliečių žurnalistikos* atstovų atsakymus. Tyrimą galima skirstyti į dvi dalis: pirmoji – ekspertų (5) nuomonių analizė, antroji – *piliečių žurnalistikos* atstovų (14) nuomonių ir įžvalgų analizė. Duomenys rinkti apklausos ir interviu metodais.

Žiniasklaidos ekspertams, kurie bus pristatyti toliau darbe, pateikta dešimt klausimų: gilintasi į tradicinės ir *piliečių žurnalistikos* santykį, klausta, ar galima naujienas kuriantį pilietį vadinti žurnalistu, ar *piliečių žurnalistikos* temos gali daryti įtaką *tradicinės žiniasklaidos* naujienų tvarkaraščiui, kokios naudos ir reikšmės *piliečių naujienos* turi naujienų portalo redakcijai, kas motyvuoja piliečius kurti ir dalytis turiniu, kokias *piliečių žurnalistikos* tendencijas ekspertai pastebi ir kokią šios žurnalistikos formos ateitį mato Lietuvoje, kokias stipriąsias ir silpnąsias vartotojų kuriamo turinio savybes jie išskiria ir galiausiai aiškinamasi, kas yra *piliečių* kuriamų naujienų skaitytojas.

Naujienas į portalą *Ikrauk.lt* keliančių piliečių klausta, kodėl jie nusprendė prisidėti prie šio projekto ir ar save vadina žurnalistais, kokio turinio ir tematikos žinias dažniausiai publikuoja, kaip mano, ar jų kuriamos publikacijos papildoma ir daro įtaką tradicinės žiniasklaidos turiniui, o gal vartotojų skelbiamos naujienos gali pakeisti kvalifikuotų žurnalistų rengiamus straipsnius? Taip pat domėtasi, ar jie jaučiasi laisvi publikuoti bet kokio turinio ir temos naujienas ir ką mano apie *piliečių žurnalistikos projektus* – jie komerciniai ar ne? Toliau darbe pateikiami susisteminti ekspertų atsakymai, išvados ir įžvalgos.

Respondentai buvo suskirstyti į dvi grupes. Pirmąją grupę sudarė minėti žiniasklaidos ekspertai ir redaktoriai, antrąją – *piliečių žurnalistikos* atstovai, kurie kuria naujienas *Ikrauk.lt* portale. Ekspertų atsakymai leido įvertinti *piliečių žurnalistikos* sampratą Lietuvoje, išsiaiškinti jos stipriąsias ir silpnąsias puses, apibūdinti aktyvių piliečių, kurie kuria turinį, portretus, jų turinio charakteristikas. Kitos respondentų grupės atsakymai padėjo nustatyti realų *piliečių žurnalistikos* kūrėjų portretą Lietuvoje, pakomentuoti jos raiškos formas bei pagrindines charakteristikas.

Apklausti žiniasklaidos ekspertai, kurie domisi vartotojų kuriamu turiniu ir patys kuria tinklaraščius: ryšių su visuomene konsultantas, pirmasis gavęs akreditaciją į Seimą, tinklaraščio *www.ulevicius.lt* kūrėjas Liutauras Ulevičius, naujienų agentūros BNS vadovas, žurnalistas, tinklaraštininkas *www.racas.lt* Artūras Račas ir didžiųjų Lietuvos žiniasklaidos organizacijų, kurios skatina ir plėtoja *piliečių žurnalistikos* projektus, redaktoriai: *15min.lt* vyriausiasis redaktorius Žilvinas Pekarskas, nemokamų laikraščių *15 minučių* redaktorė Asta Bliūdžiūtė ir naujienų portalo *Delfi.lt* vyriausioji redaktorė Monika Garbačiauskaitė.

Antroji tyrimo dalis – aktyvių piliečių anoniminė apklausa. Apklauskos tikslas – pateikti aktyvių, naujienas kuriančių piliečių charakteristikas: demografinius duomenis, užsiėmimą, išsilavinimą ir nurodyti kompetencijas bei kvalifikaciją. Į sudarytą anketą atsakė 21 respondentas. Apklausa anoniminė, tačiau dauguma respondentų nurodė vardus. Taip pat atliktas pusiau struktūruotas interviu. Jo tikslas – išsiaiškinti, kodėl respondentai nusprendė tapti aktyviais piliečiais ir prisidėti prie naujienų kūrimo, ką mano apie tradicinės ir *piliečių žurnalistikos* santykį ir ar galima juos vadinti žurnalistais? Į interviu klausimus atsakė 14 respondentų.

Piliečių žurnalistikos atstovų charakteristika

Susisteminius statistinius pirmoje darbo dalyje analizuotus ir apklausos duomenis, sudarytas aktyvaus piliečių žurnalistikos atstovo portretas ir charakteristikos. Remiantis *Ikrauk.lt* bendruomenės apklausa galima daryti išvadas, kad aktyviausias piliečių žurnalistikos atstovas Lietuvos interneto erdvėje – **jaunas, dar mokykloje besimokantis, studijuojantis arba studijas su darbu derinantis 16–27 m. asmuo**. Apibendrinus statistinius ir apklausos duomenis daroma išvada, kad aktyviausiai turiniu su naujienų redakcijomis dalijasi ir kelia į specialiai tam sukurtas platformas mokiniai ir studentai. Tai lemia kelios priežastys: interneto prieiga namuose, kompiuterinis raštingumas ir socialinių tinklų populiarumas. Jis skatina dalytis asmeniniu ir internete rastu turiniu. Be to, ši socialinė grupė aktyviau domisi naujausiomis technologijomis ir yra imlesnė. Dažniausiai tai yra **didmiesčio gyventojai**, bet ir regionai tampa aktyvūs. Pastebėta, kad **pusanthro karto daugiau moterų nei vyrų kuria turinį internete**. Jei lygintume moterų ir vyrų kūrybinį aktyvumą internete, pastebėtume tą pačią tendenciją, pavyzdžiui, socialiniais tinklais dažniau naudojasi moterys (64 proc.) nei vyrai (55 proc.). Vadinas, jos labiau linkusios ieškoti arba pačios kurti turinį ir juo dalytis su kitais. Turinys dažnai siejamas su asmens pomėgiais ar profesija. Apklausoje dalyvavę **dirbantieji nurodė su žurnalistika nesusijusias profesijas**, išskyrus vieną – *redaktorė*. Vis dėlto dauguma **nurodytų pomėgių siejasi su žurnalistika ir turinio kūrimu**. *Fotografavimas ir rašymas* kaip pomėgis gali būti priskirtas žurnalistinei praktikai, o kiti apklausoje nurodyti užsiėmimai siejami su žurnalistikos temomis, daugiausia priskiriamomis laisvalaikio rubrikai.

Vadinas, prie naujienų kūrimo prisidedantys asmenys dažniausiai neturi reikiamų

įgūdžių profesionaliai kurti turinį, bet yra labai iniciatyvūs ir aktyvūs. Jų išsilavinimas ar įgyta profesija dažniausiai nėra kliūtis, atvirkščiai, jų profesinės žinios dažnai tampa papildomu žinių šaltiniu tam tikrai temai plėtoti. Dažniausiai aktyvūs internetinio turinio kūrėjai turi istoriją ar nuomonę, kuria nori pasidalyti. Profesionalus žurnalistas, anot Visuomenės informavimo įstatymo (2006), yra fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys. Taigi aktyvūs piliečiai dažniausiai dalijasi istorija, kuri negali būti priskiriama profesionaliam turiniui ir vadintis *naujiena*.

2 pav. Darbo autorės sudarytas paveikslas: aktyvus piliečių žurnalistikos atstovas Lietuvoje

Vadinas, formuojasi aktyvi ir jauna turinį internete kurianti bendruomenė. Išanalizavus *Ikrauk.lt* ir *Delfi.lt* atvejus, matyti stiprios tokios bendruomenės augimo tendencijos, taigi plečiasi ir aktyvių piliečių geografija, aktyvėja regionai ir vis daugiau didmiesčio gyventojų įsilieja į turinį kuriančių piliečių bendruomenę. Ateityje ši moksleivių ir studentų socialinė grupė pereis į dirbančiųjų, taigi galima daryti išvadą, kad aktyviausi piliečių žurnalistikos atstovai ateityje bus dirbantys asmenys.

Didėja aktyvių piliečių bendruomenė, kuri dalijasi turiniu su bendruomene ir žiniasklaidos organizacijomis. Pastarosios jas publikuoja kartu su profesionalių žurnalistų parengtomis žiniomis. Pastebimas tradicinės žiniasklaidos ir piliečių bendradarbiavimas, aktyvus dialogas. Tačiau kyla klausimas, kokia *piliečių žurnalistikos* ateitis ir ar galima sakyti, kad kuriasi alternatyvi erdvė tradicinei žiniasklaidai?

Piliečių žurnalistika – alternatyvi erdvė tradicinei žiniasklaidai

Apklausti ekspertai sutinka, kad *piliečių žurnalistikos* temos gali daryti įtaką tradicinės žiniasklaidos naujienų tvarkaraščiui. Anot A. Račo ir M. Garbačiauskaitės, piliečiai parašo asmeninius įspūdžius arba nuomonę, tada tradicinė žiniasklaida plėtoja tą temą. Piliečiai praneša žinią, tačiau jos neišplėtoja, neapklausia kitų asmenų, įvykių liudytojų, nepateikia objektyvios nuomonės. Dažniausiai jie pasidalija nuotraukomis, vaizdo įrašais, nuomone, komentaru, asmenine refleksija, rečiau parašo išsamų ir objektyvų tekstą. Vadinasi, piliečiai inicijuoja jiems aktualias temas, o tradicinė žiniasklaida jas plėtoja arba publikuoja skaitytojo informaciją ir taip kviečia piliečius aktyviai diskutuoti. Tradicinė žiniasklaida reaguoja į piliečių kuriamą turinį ir jį plėtoja, o publikuoja tradicinėse žiniasklaidos priemonėse tik tada, kai naujiena yra profesionaliai paruošta ir atitinka etiką bei Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą. A. Bliūdžiūtė teigia, kad laikraštyje buvo publikuota daug piliečių *Ikrauk.lt* skelbtų temų, tačiau profesionalūs žurnalistai jas išplėtojo ir pateikė objektyvų, profesionalų tekstą. Tokiame tekste visada yra nurodomas pradinis šaltinis – pilietis.

Piliečiai ne tik inicijuoja temas straipsniams, bet ir, anot Ž. Pekarsko, **piliečių iniciatyva portaluose randasi naujų rubrikų**, pavyzdžiui, *15min.lt* buvo sukurta rubrika

Fotopolicija. Joje publikuojamos gausiai skaitytojų siunčiamos nuotraukos ir komentarai apie Kelių eismo taisyklių pažeidimus. Kaip pastebi šios rubrikos redaktorius, žmonės labai aktyviai ir nuolatos siunčia tokio pobūdžio informaciją. Ž. Pekarskas ir M. Garbačiauskaitė akcentuoja, kad į tokias pilietines iniciatyvas reaguoja ir atitinkamos instancijos, šiuo atveju į *Fotopolicijos* ir *Baudos kvito (Delfi.lt)* rubrikas reaguoja ir pažeidėjus baudžia policija. Redaktoriai pastebi, kad pilietines iniciatyvas seka, jomis domisi ir didžiosios verslo organizacijos: radusios komentarus, nuotraukų ar kitą piliečio sukurtą turinį, jos reaguoja ir siunčia pranešimus spaudai paaiškindamos susidariusią situaciją.

Piliečių inicijuotos temos ir naujienos papildė ne tik projektą kuruojančios žiniasklaidos organizacijos turinį, bet ir **pritraukia visos žiniasklaidos dėmesį**, pavyzdžiui, *Piliečio* tema apie dvilytę lėlę, šiukšlyne besimėtančius *Sodros* dokumentus ir kt. Vadinasi, piliečiai duoda pirminį signalą apie naujieną – **jie padiktuoja temą**. Tokio turinio ekspertai neдрįsta vadinti naujiena. Anot A. Račo, piliečių kuriamas turinys gali būti vadinamas žinia, naujiena, sumaišyta su refleksija. Piliečiai pasiūlo temą, bet iki galo pranešimo neparengia: nesiaiškina, *kas, kur, kodėl* įvyko. Anot M. Garbačiauskaitės, dažniausiai **piliečių sukurto turinio negalima vadinti naujiena**, įprastai tai yra nuomonė arba tema. Piliečių temos yra naudingos naujienų redakcijoms, nes kartais jos gvildena tokias problemas, su kuriomis žurnalistai nesusiduria.

Anot M. Garbačiauskaitės, piliečiai aktyviai prisideda kurdami turinį, pavyzdžiui, liūčių, pirmojo sniego metu. Redakcija skaitytojus kviečia siųsti nuotraukas ir trumpus komentarus apie padėtį jų krašte. Tokių nuotraukų žmonės atsiunčia per tūkstantį. *15min.lt* patirtis rodo tą patį. Vadinasi, **piliečiai aktyviai dalyvauja**

dialoge su skaitytojais ir į žiniasklaidos organizacijos kvietimą dalytis informacija, kad ir kas tai būtų: nuotraukos, vaizdo įrašai ar trumpi komentarai, aktyviai atsako.

Piliečių žurnalistikos atstovai

Visi apklausti piliečiai patvirtino tikį, kad jų kuriamas **turinys papildo tradicinės žiniasklaidos naujienas**, jei ne profesionaliai parengta naujiena, tai **nauja tema, kurią profesionalus žurnalistas gali išplėtoti** nurodydamas pirminį šaltinį – pilietį. Daugelis kuriamo turinio privalumu laiko kitokį, t. y. **laisvesnį, stilių ir subjektyvumo raišką straipsnyje**. Subjektyvi nuomonė čia vertinama kaip stiliaus elementas ir teksto nuoširdumo indikatorius. Piliečiai stengiasi aprašyti kitus įvykio akcentus, pavyzdžiui, daugiau dėmesio skiria žmonių reakcijai, jausmų refleksijai ir savo nuomonės raiškai, mažiau – įvykių aprašymams, kuriuos, jų nuomone, skaitytojai ras tradicinės žiniasklaidos tekstuose. Aktyviausi piliečiai patys kuria ir inicijuoja tekstus, juos iliustruoja. Šiuo metu, ekspertų teigimu, Lietuvoje yra pradinė **piliečių žurnalistikos** formavimosi stadija. Piliečiai pripažįsta, kad jų turinys profesionalia naujienų raiška nepasižymi: neatsako į klausimus *kas, kur, kada, kodėl* įvyko, nėra objektyvumo, trūksta nuorodų į kitus šaltinius. Žiniasklaidos organizacijos plėtoja dialogą su skaitytojais, kurie nemokamai siūlo temas ir idėjas tekstams apie opias problemas. Piliečių kuriamo turinio ekspertai rekomenduoja ne vadinti naujiena ir siūlo jį įvardyti informacija arba tema, nuomone.

Piliečių žurnalistikos projektų dalyvis

A. Račas sako, kad visų, kuriančių naujienas, **negalima vadinti žurnalistais, nes jie nedaro to nuolatos**. Jų dalyvavimas naujienų kūrimo procese yra periodiškas ir niekas nežino, kada

jiems tai atsibos ir jie nustos tai daryti. Be to, piliečiai galbūt daugiau linkę pasinaudoti žurnalistų teisėmis, bet pamiršta apie pareigas: laikytis etikos, būti objektyviais, pateikti šaltinių nuorodas ir kt. *Delfi.lt* ir *15min.lt*, publikuodami piliečių naujienas, prirašo, kad tai yra skaitytojo nuomonė, todėl žiniasklaidos priemonė neprisiima atsakomybės už turinį. Lieka neaišku, kas atsakingas už turinį: pilietis, kuris parašė žinutę, ar žurnalistas ir organizacija, kuri ją išplatino? Aptariamoms žiniasklaidos organizacijoms, pristatydamos **piliečių žurnalistikos** projektus, apibrėžia autoriaus teises ir visą atsakomybę už turinį perleidžia piliečiui. Tada lieka neaiški redakcijos pozicija – ji laukia ir vertina piliečių naujienas, bet už turinį neat-sako. Šie projektai turi redaktorius, kurie publikuoja piliečių parengtas naujienas. Vadinasi, redaktorius yra atsakingas už piliečių skelbiamos informacijos publikavimą, todėl turi vykdyti piliečio parengtos informacijos atranką.

A. Račas siūlo **piliečių žurnalistikos** atstovus vadinti aktyviais piliečiais, kurie prisideda prie naujienų kūrimo. Anot M. Garbačiauskaitės ir A. Bliūdžiūtės, visų, kurie dalijasi nuomonėmis, žinutėmis ir nuotraukomis, negalima vadinti žurnalistais, nes pagal Lietuvos teisės aktus ir Visuomenės informavimo įstatymą Lietuvoje žurnalistu gali būti vadinamas žmogus, turintis darbo sutartį su redakcija arba priklausantis žurnalistų bendruomenei. Tačiau L. Ulevičius priduria, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, jog žurnalisto požymius atitinka asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą, kurią pats panaudoja veikdamas kaip viešosios informacijos rengėjas, kitaip tariant, **esminiu kriterijumi tampa profesionalumas**. Jis apibrėžia viešai skleidžiamos informacijos patikimumą, jos atitiktį Lietuvos Respublikos įstatymams. Remiantis L. Ulevičiaus nuomone, galima daryti prielaidą: jei **piliečių žurnalistikos** atstovai

savo darbą atlieka profesionaliai, juos galima vadinti žurnalistais. Ž. Pekarskas priduria, kad *piliečių žurnalistikos* atstovams galima taikyti mažesnius kokybės kriterijus, todėl jų negalima lyginti su profesionaliais žurnalistais, bet žurnalistais vadinti galima. Galbūt tiesiog reikėtų pakeisti terminą.

Ekspertai vienu svarbiausių turinių kurti motyvuojančių veiksmų laiko saviraiškos galimybę ir daugiataūkstantinės auditorijos įvertinimą. Anot A. Račo, kalbant apie piliečių dalyvavimą turinio kūrimo procese, reikėtų paminėti dar du svarbius aspektus: **techninius sprendimus** (ne visi internautai geba susikurti platformą ir ją palaikyti, o žiniasklaidos organizacijos suteikia kokybiškas platformas su lengva turinio valdymo sistema) ir **finansus** (jei nori palaikyti savo platformą, turi mokėti už serverį ir kt.) bei **skaitytojų auditoriją**. Rašydamas tinklaraštį internautas gali pasiekti nuo keliolikos iki kelių šimtų skaitytojų, o paskelbęs naujieną, pavyzdžiui, *Delfi.lt*, gali sulaukti daugiataūkstantinės skaitytojų auditorijos. Ekspertai vienbalsiai tvirtina, kad viena labiausiai vartotojus motyvuojančių kurti prižasčių yra žiniasklaidos organizacijų turima skaitytojų auditorija. Todėl išaiškėja dar vienas juos motyvuojantis veiksnys – **žiniasklaidos galia**. Dažniausiai skaitytojai kreipiasi į žiniasklaidos priemones ir tarsi duoda pirminį

signalą – skundą, komentarą ar atsiliepimą su situaciją įrodančiu turiniu: nuotrauka, dokumentu ir kt. Tuomet tikisi, kad profesionalūs žurnalistai išplėtos temą ir žinia, pasklidusi viešai, padės išspręsti asmenines problemas. Tačiau M. Garbačiauskaitė priduria, kad dažniausiai žmonės patys nesiima aiškintis su tomis organizacijomis, bet viską perduoda žiniasklaidai.

Aktyvūs piliečių žurnalistikos projektų atstovai. Dauguma respondentų į klausimą, ar galėtų save vadinti žurnalistu, atsakė neigiamai dėl įgūdžių ir patirties stokos, nereguliaraus turinio kūrimo, gyvenimiškos patirties, kvalifikacijos ir kompetencijos trūkumo.

Aktyvių turinių kuriančių piliečių bendruomenė nuolat auga, nes tokia veikla jiems yra savirealizacija ir tobulėjimas, daugelis nori prisidėti prie bendraujančiųjų su žiniasklaida bendruomenės. Tačiau nė vienas iš respondentų nenurodė noro skatinti pilietiškumą. Šie rezultatai verčia susimąstyti apie termino tinkamumą vartotojų kuriamam turiniui vadinti ir, atsižvelgus į ekspertų siūlymus, terminą *piliečių žurnalistika* keisti kitu, pavyzdžiui, *socialinės žiniasklaidos* (angl. *social media*) terminu.

Ekspertai prieina prie bendros nuomonės, kad aktyvių piliečių žurnalistais vadinti nedėrėtų dėl profesionalumo stokos. Jie pripažįsta, kad piliečių kuriamam turiniui yra taikomi

mažesni reikalavimai, tačiau kokybės ir profesionalumo kriterijai išlaikomi. Piliečiai savęs nedrįsta vadinti žurnalistais, tačiau norėtų vadintis reporteriais, nes referuoja įvykius ir jais dalijasi su kitais.

Piliečių žurnalistikos projektų tendencijos ir ateitis

Piliečių žurnalistika Lietuvoje dar tik plėtojasi, todėl išvelgti aiškias tendencijas kol kas yra labai sunku. Ekspertų teigimu, *piliečių žurnalistikos* ateities viziją reikėtų sudaryti remiantis jaunųjų internautų (12–15 m. vaikų) socialine veikla ir pilietiškumo suvokimu. Aiškiai matyti, kad aktyvių piliečių bendruomenė sparčiai auga ir aktyviai prisideda prie žiniasklaidos kuriamo turinio, tačiau profesionaliai naujienos neparengia, dažniausiai domisi laisvalaikio temomis, o motyvacija – savirealizacija ir didelė žiniasklaidos organizacijos auditorija.

Piliečių žurnalistikos projektų privalumai ir trūkumai

Nerimsta diskusijos dėl tradicinės žiniasklaidos transformacijų, svarstoma, kokių pokyčių ji atneš. Tačiau kiekvienas pokytis turi teigiamų ir neigiamų padarinių. Šioje darbo dalyje trumpai pristatyta ekspertų ir aktyvių piliečių nuomonė apie stipriąsias ir silpnąsias *piliečių žurnalistikos* projektų puses.

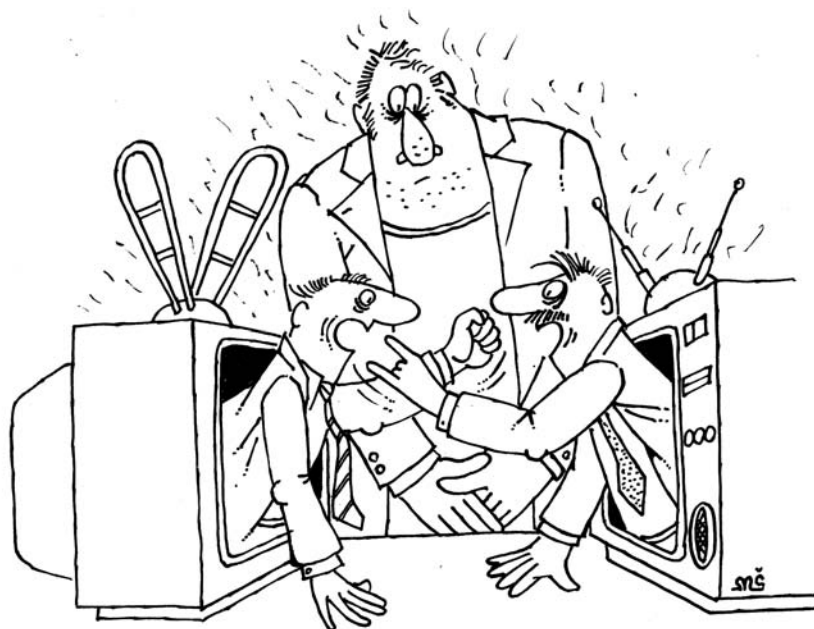
Stipriosios pusė. Ekspertai. Teigiamu *pilietinės žurnalistikos* bruožu daugelis ekspertų įvardija **demokratiškumą**, kaip galimybę kiekvienam dalyvauti kuriant naujienas. Skatinamas žiniasklaidos organizacijos ir piliečių **dialogas**, dėl kurio skaitytojas tampa aktyviu piliečiu ir prisideda prie naujienų kūrimo. Teigiamu *pilietinės žurnalistikos* bruožu A. Račas laiko piliečių **laisvę** nuo verslo santykių. Piliečiai yra laisvi reikšti subjektyvią nuomonę, kuri, būdama laisva nuo verslo santykių, tampa objektyvesnė nei žurnalistų. Randasi

naujas žinių ir temų **šaltinis**. Naujienos vyksta kasdien ir piliečiai gali pastebėti ir pranešti tokių žinių, kurios žiniasklaidai nėra prieinamos. Kaip teigiamą bruožą, ekspertai taip pat įvardija turinio pateikimo formas. Piliečiai kūrybingai pateikia turinį: patys fotografuoja, savo žinutes iliustruoja nuotraukomis ar filmuota medžiaga, be to, daug tekstų pateikia kūrybingai ir skaitytojas gauna netradicinį požiūrį apie tam tikrus įvykius. Kiti minėti privalumai: interaktyvumas, laisvė reikšti nuomonę, bendruomeniškumo formavimas, atvirumas ir iniciatyvumas, atsiribojimas nuo verslo ir politikos.

Stipriosios pusės. Aktyvūs piliečių žurnalistikos atstovai. Laisvė kurti įvairios tematikos žinias, nes pilietis nėra susisaistęs verslo ar politikos santykiais. Visi respondentai teigė, kad jaučiasi laisvi kurti ir publikuoti žinias bet kokiomis jiems aktualiomis temomis. Tačiau taip pat iškelta jau ekspertų minėta cenzūros problema. Anot Igno, apie *Ikrauk.lt* platformoje skelbiamą turinį galvojama daugiau, nes *Ikrauk.lt* nėra tas pats, kas rašyti į savo tinklaraštį. Rašydamas *Ikrauk.lt* daugiau apgalvoji turinį, dėlioji mintis, sieki, kad tavo naujieną paskaitytų kuo daugiau žmonių, nori sudominti juos.

Vienas didžiausių tokių projektų privalumų yra tas, kad piliečių naujienos **skatina pilietiškumą**. Pavyzdžiui, *15min.lt* portalio rubrika *Fotopolicija*, anot aktyvaus piliečio Mindaugo, tikrai veiksmingai kovoja su pažeidėjais. Niekas nenori atsiderėti interneto svetainėje kaip pažeidėjas. Dažnai piliečiai užfiksuoja ir visuomenei žinomų asmenų pažeidimus.

Aktyviausieji vienu didžiausių *piliečių žurnalistikos* projektų privalumų įvardija laisvę rašyti patogiu metu ir aktualiomis temomis. Anot Mindaugo, nenurodomos darbo valandos, todėl gali rašyti, kada nori ir apie ką nori. Paradoksalu, tačiau ekspertai nereguliarių turinio kūrimą vadiną minusu, o piliečiai – privalumu.

Silpnosios pusės. Ekspertai. Vienas didžiausių *piliečių žurnalistikos* neigiamų bruožų, anot ekspertų, yra **objektyvumo ir profesionalumo stoka**. Vartotojo kuriamas turinys dažnai atspindi vieną visos situacijos pusę, be to, trūksta tikslios informacijos, nerišliai ir neaiškiai nusakomi įvykiai. Šarūnas Matulevičius (2010) teigia, kad suasmeninta arba personalizuoti, konkretiems poreikiams pritaikyta žiniasklaida kelia didžiausią rūpestį. Būtent joje bus itin ryškus „informacijos filtravimo“ efektas. Galimybė pasirinkti, ką nori matyti, pasireiškia vienpusiu įvykių vaizdavimu: žmogų pasieks pro tam tikrą ideologinę / etinę prizmę „praėjusi“ informacija, jis nebesugebės matyti bendro vaizdo. Tačiau Ž. Pečiulis (2009) pastebi, kad gausėjant informacijos šaltinių gali kisti objektyvumo sąvoka. Dabartinis jos suvokimas susiformavo dar tada, kai žiniasklaidos priemonių buvo palyginti nedaug ir reikėjo vienoje žiniasklaidos priemonėje rasti įvairių nuomonių. Formuojasi kitas variantas – pasirinkti tą šaltinį, kuris atitinka tavo nuostatas.

Piliečių žurnalistika prisideda prie šios galimybės formavimo.

Nepastovumas – labai svarbus *piliečių* kuriamo turinio bruožas. Kyla klausimas: kas atsitiks, jeigu piliečiui atsibos skelbti ir dalytis naujienomis? Liksime be naujienų? Patikrinta ir atrinkta informacija – stiprioji kvalifikuoto žurnalisto savybė ir jis savo darbą atlieka nuolatos. Profesionalaus žurnalisto pateiktos naujienos – tarsi mediatorius. Remiantis jo surinkta ir pateikta informacija gali būti priimami įvairūs sprendimai. *Piliečių žurnalistikos* atstovas turiniu dalijasi nereguliariai, be to, šis turinys dažnai yra nuomonė arba komentaras, todėl nederėtų priimti sprendimų remiantis kažkieno subjektyvia nuomone.

Taip pat minėti šie *piliečių žurnalistikos* trūkumai: paviršutiniškumas, raštingumo stoka, anonimiškumas, nes dauguma piliečių turinį skelbia anonimiškai arba nurodo slapyvardžius.

Daugiau nei pusė apklaustųjų pagrindine problema įvardijo tai, kad jiems reikia sulaukti

redakatoriaus patvirtinimo – savo naujienų negali skelbti iškart ir patys.

Piliečių žurnalistika Lietuvoje, anot ekspertų, dar tik plėtojasi, tačiau vertinama už piliečių dialogo su tradicine žiniasklaida skatinimą, naujų temų ir šaltinių galimybes. Pripažįstamas jos turinio originalumas ir aktyvių piliečių drąsa reikšti nuomonę. Nuomonės raiška vertinama kaip neobjektyvumas, todėl didžiausiu neigiamu bruožu įvardijamas neprofesionalumas ir informacijos sklaidos nereguliarumas, kurių aktyvūs piliečiai iškelia kaip didžiausią privalumą.

Piliečių žurnalistika prieš tradicinę žiniasklaidą

Ekspertai. Apklausti ekspertai neturi vienos nuomonės šiuo klausimu: vieni kategoriškai teigia, kad **piliečių kuriamas turinys negali pakeisti profesionaliosios žurnalistikos**, kiti atsargiai sako, kad kol profesionalioji žurnalistika grįsta reguliaraus informacijos rengimo principais, o jų veikimą garantuoja darbo santykiai, tokios galybės nėra. Visi apklausti ekspertai sutinka, kad **piliečių žurnalistika kuria papildomą turinį**, tačiau jis negali tapti tradicinės žiniasklaidos alternatyva. Ji gali papildyti tradicinės žiniasklaidos turinį. Anot L. Ulevičiaus, skaitytojams atsiranda alternatyva: apie tuos pačius įvykius jie gali skaityti profesionalaus žurnalisto parengtą publikaciją arba tokio pat piliečio, kaip ir jie, parašytą žinutę. Tačiau A. Račas kelia profesionalumo ir įgūdžių problemą, kaip vieną iš svarbiausių faktorių, ir priduria, kad *piliečių žurnalistika* dabar ir netolimoje ateityje, atsižvelgus į fizinius ir finansinius išteklius, nebus pajėgi kurti profesionalaus turinio ir sudaryti naujienų tvarkaraščio. Ekspertai priduria, kad kol kas aktyvūs piliečiai tradicinės žiniasklaidos priemonės papildo turiniu: nuotraukomis, vaizdo klipais, nuomonėmis, komentarais, trumpomis

žinutėmis ir temomis. Piliečių temas profesionalūs žurnalistai plėtoja ir publikuoja nurodami pradinį šaltinį – pilietį.

Aktyvūs piliečių žurnalistikos atstovai. Anot *Ikrauk.lt* reporterių, **piliečių žurnalistika negali pakeisti tradicinės žiniasklaidos**, o pagrindinėmis priežastimis įvardija Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso laikymąsi, objektyvumą, profesionalumą ir naujienų tvarkaraščio sudarymą. Anot aktyvaus piliečio Eimanto, *tradicinės žiniasklaidos paskirtis yra rūšiuoti ir pateikti tai, kas svarbu, o piliečių – viską. Skaitytojas nenorės atsirinkinėti jam įdomios informacijos. Tai turi daryti kompiuterinės programos arba šiuo atveju tradicinė žurnalistika.* Vadinasi, **piliečiai nėra pajėgūs sudaryti naujienų tvarkaraščio ir nušviesti visų įvykių.** Jeigu liktų tik piliečių kuriamas turinys, skaitytojai prarastų aktualijas ir naujienas, nes remiantis *Ikrauk.lt* ir *Pilietis* praktika paaiškėjo, kad daugiau žmonių skaitytų įvairias nuomones, komentarus, skundus, renginių apžvalgas, kino ir spektaklių recenzijas, bendruomenės renginių apžvalgas, žiūrėtų fotopolicijos nuotraukas su Kelių eismo taisyklių pažeidėjais ir avarijomis, domėtusi sporto komandų pergalemis ir kitomis panašiomis žiniomis.

Dauguma *piliečių žurnalistikos* atstovų sutinka, kad piliečių kuriamas turinys **nėra profesionaliai parengtas.** Jie taip pat teigia, kad **reikalingos abi žurnalistikos formos**, nes jos papildo viena kitą. Jie pripažįsta tradicinės žurnalistikos profesionalumą, tačiau tiki, kad piliečiai gali įnešti daugiau miesto aktualijų ir tų temų, kurių tradicinė žiniasklaida dėl pasaulinių, ekonomikos, politikos ir kt. įvykių gausos tiesiog nepastebi. Apibendrinant galima teigti, kad sparčiai plėtojasi nauja žurnalistikos forma – *piliečių žurnalistika*, kurios žiniasklaidos ekspertai ir organizacijos nevertina kaip alternatyvos tradicinei. Tačiau prieita prie nuomonės, kad *piliečių žurnalistika* papildo

tradicinę žiniasklaidą turiniu, o skaitytojai turi didesnę pasirinkimo laisvę, kurios žiniasklaidos ekspertai ir organizacijos nevertina kaip alternatyvos tradicinei.

Išvados

Interneto ir mobiliųjų technologijų plėtra sudarė sąlygas informacinei visuomenei tapti aktyvia ir kūrybinga. Išaugo internautų bendruomenė, kuri nebėra pasyvi žiniasklaidos vartotoja. Žiniasklaidos organizacijos vis aktyviau skatina dialogą su vartotojais ir kviečia naujienas kurti kartu. Įvyko žiniasklaidos transformacijų ir radosi naujų jos tipų. Viena jų – *piliečių žurnalistika*.

Anot kokybiniame tyrime dalyvavusių Lietuvos žiniasklaidos ekspertų, pastaruoju metu pasaulyje ir Lietuvoje aktyviai kuriami *piliečių žurnalistikos* projektai, pavyzdžiui, *CNN iReport*, *Ikrauk.lt*, *Piliėtis*, o į aktyvių piliečių bendruomenę buriasi vis daugiau žmonių. Atlikus kokybinį tyrimą paaiškėjo, kad vis labiau populiarėja naujasis žurnalistikos tipas – *piliečių žurnalistika*, kuris prisideda prie tradicinės žiniasklaidos turinio kūrimo

proceso, tačiau tai nėra konkurencinga alternatyva tradicinei žiniasklaidai:

1. Tyrimas paneigia straipsnio pradžioje iškeltą prielaidą, kad *formuojasi alternatyvi konkurencinė erdvė tradicinei žiniasklaidai*. *Piliečių žurnalistikos* ir tradicinės žiniasklaidos santykius galima įvardyti kaip **bendradarbiavimą**.
2. *Piliečių žurnalistika* daro įtaką tradicinės žiniasklaidos turinio kūrimui. Kadangi tradicinės žiniasklaidos dialogas su *piliečių žurnalistikos* projektų dalyviais žurnalistams sudaro sąlygas operatyviai reaguoti į įvykius ir kartais papildyti jų naujienų tinklėlių ekskluzyviu turiniu, profesionalai mielai naudojami *piliečių žurnalistikos* atstovų pateikiamu turiniu kurdami **konkurencinį pranašumą prieš kitas tradicinės žiniasklaidos priemones**.
3. Plėtodamas *piliečių žurnalistikos* turinį **profesionalus žurnalistas jį paverčia naujiena**.
4. *Piliečių žurnalistiką* galima įvardyti kaip asmeninės patirties refleksiją apie tam tikrus įvykius. **Šis turinys nėra objektyvus**.

5. Atliktas tyrimas atskleidė, kad *piliečių žurnalistiką* kuria gana jauna bendruomenė – amžiaus vidurkis 19,6 m. Dažniausiai tai yra moksleiviai ir dirbantys studentai, kuriems svarbus bendruomenės pripažinimas paviešinus kuriamą turinį.

Remiantis kokybinio tyrimo išvadomis pastebėta, kad jeigu esmine motyvacija kurti ir dalytis turiniu išliks **pripažinimo poreikis**, tada ateityje ši auditorija socialine ir

demografinė prasme išliks nepakitusi. Ši išvada remiasi kokybinio tyrimo metu gautais rezultatais ir gali būti patvirtinta ir papildyta kiekybinio tyrimo metu.

*Straipsnis parengtas pagal Vytauto Didžiojo universiteto Viešosios komunikacijos katedros magistro darbą „Piliečių žurnalistikos projektai Lietuvoje: patirčių ir galimybių analizė“ (vadovė prof. Auksė Balčytienė).
Literatūros ir šaltinių sąrašas yra redakcijoje.*

Žiniasklaida: centras ir periferija

• • •

Jūratė SOBUTIENĖ

*Regioninė žiniasklaida
ir nūdienos iššūkiai*

• • •

*Lietuvos laikraščių
ir žurnalų tiražai*

• • •

*Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondo
gauti ir paremti projektai
1997–2010 m.*

• • •

Agnė GINTAUTAITĖ

2011 metų žiniasklaidos rinka

• • •

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Regioninė žiniasklaida ir nūdienos iššūkiai

Jūratė SOBUTIENĖ

Mokesčių reformos buldozeris skaudžiai pervaziavo per leidybos verslą: jo vienintelio PVM mokestis per vieną naktį padidėjo nuo 5 iki 21 proc., tais pačiais metais buvo „išsodrinti“ autoriniai atlyginimai (autorinių atlyginimų mokesčiai dabar išaugę ar ne keturis kartus,) gerokai pabrango popierius ir laikraščio pristatymas kaimo skaitytojams. Paklausti šias bėdas iškart įvardija visi regioninių, vietinių laikraščių leidėjai, redaktoriai.

Kiekvienas gelbėjasi kaip išmano: mažina atlyginimus, puslapių skaičių, retina periodiškumą, spalvotus puslapius keičia nespalvoti. Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija, vienijanti per 30 rajonų ir miestų laikraščių leidėjų, skaičiuoja: iš buvusio bendro asociacijos leidinių 200 tūkst. tiražo beliko 150 tūkst. egzempliorių.

Tie, kurie neatlaiko naktinės mokesčių reformos pasekmių, pakliūva vietinių politikų, verslininkų ar net stambių oligarchų kišenėn. Apie tai sužinome ne iš Kultūros ministerijai privalomų pateikti leidėjų deklaracijų, nes jos dažniausiai – nebylios. Apie permainas suprantame iš pasikeitusios laikraščio politinės krypties ir vertybių. Tiksliau, iš to, kad tų vertybių nebelieka...

Tai, kad ekonominė krizė sujaukia profesinių standartų, etikos, paprasčiausios pagarbos skaitytojui suvokimą, pajutau savo „kailiu“. Septynerius metus dirbusi savaitraščio „Šiauliai plius“ redaktore, darbo biografiją jame baigiau gegužės 7-ąją, Spaudos dieną... Leidėjai, paskaičiavę krizinius nuostolius, pareiškė: užteks būti geriems ir rašyti už „dyką“. Publikacijas apie gražias iniciatyvas lydėjo pretenzijos „kokia mums iš to nauda“, o sėkmės istorijas – „tokie dalykai kainuoja“. Gavusi drausminę nuobaudą už tai, kad su direktoriumi nederinu laikraščio temų (taip įsakyme ir įrašyta), nebelaukiau aiškinimosi teisme, kad pagal Visuomenės informavimo įstatymą už laikraščio turinį atsako redaktorius, o ne direktorius.

Tai, kad žiniasklaida – ne vien tik verslas, kad ji turi misiją šviesti, burti, skatinti iniciatyvas, būti visuomenės veidrodžiu ir katalizatoriumi, sunkiai suvokiama oligarchams ir savaiame suprantama rajonuose, mat čia leidinių akcininkai yra patys žurnalistai. „Mūsų savininkai – mūsų skaitytojai“, – tokia mintis vienija trijų redaktorių, leidėjų – Ramunės Ramanauskienės, Julijos Kirkilienės, Ramutės Šimukauskaitės – pasakojimus apie vietinei žiniasklaidai tenkančius iššūkius.

Jūratė Sobutienė (g. 1967 12 04 Šiauliuose) – žurnalistė. 1990 m. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos, 2000 m. – teisės magistro studijas. LŽS narė, LŽS Šiaulių skyriaus pirmininkė. Dirbo Šiaulių apskrities televizijoje laidų redaktore, programos vadove, savaitraštyje „Šiauliai plius“ vyriausiąja redaktore. Konkursų „Žiniasklaida prieš korupciją“ (2008), „Nmedia 2009“ nugalėtoja, „Euro Medija 2011“ laureatė.

Ramunė, kaip ji pati įvardija, patyrusi leidėjų cenzūrą, su bendraminčiais Tauragėje įsteigė naują laikraštį. Trečiąjį, per patį ekonomikos nuosmukį... Julija, sunkiai radusi profesionalių žurnalistų dirbti Elektrėnuose, pati nusprendė studijuoti žurnalistiką. Kai jau buvo perkopusi penktąją dešimtį... Ramutė, visai neseniai užleidusi Nacionalinės rajonų

ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos vairą kolegei Vilijai Butkuvieni, numynė takus takelius į Prezidentūrą, Seimą, kitas institucijas, su bendraminčiais mėgindama tramdyti politikus, neapgalvotais sprendimais žlugdančius rajoninius leidinius. Jos visos trys sako: „Mūsų skaitytojams svarbiausia tai, kas šalia. O mums svarbiausias jis, skaitytojas.“

Kai pavyksta įžiebtį šviesą

Ramunė Ramanauskienė, laikraščio „Tauragės žinios“ redaktore

Viešoji įstaiga „Tauragės žinios“ įkurta 2009 m. lapkričio 13 d. Pirmąjį numerį išleidome tų pačių metų Kūčių išvakarėse – gruodžio 23-iają. „Tauragės žiniomis“ „savo kūdikį“ pavadiname todėl, kad tarpukario Lietuvoje Tauragėje tokiu pavadinimu buvo leidžiamas laikraštis. Tauragės krašto muziejuje saugoma keletas tuometinio leidinio egzempliorių. Pasvarstėme, kad būtų puiki mintis „Tauragės žinias“ prikelti antram gyvenimui. Dabar jos skaitytojus pasiekia kiekvieną penktadienį.

Prieš pradėdama vadovauti „Tauragės žinioms“ dirbau kituose dviejuose Tauragės rajono laikraščiuose: beveik septynerius metus kalbos stiliste ir korespondente laikraštyje „Tauragiškių balsas“ ir septynerius metus korespondente, kalbos stiliste, redaktorius pavaduotoja, redaktore laikraštyje „Tauragės kurjeris“. Kelerius metus esu dirbusi lietuvių kalbos mokytoja Tauragės rajono mokyklose.

Savo veiklą pradėjome skambiu šūkiu „Be cenzūros!“ Tai buvo pirmoji mintis, nuo kurios pradėjome savo darbą „Tauragės žiniuose“. Kas yra cenzūra, manau, žino kiekvienas žurnalistas, neatmetu ir to, kad daugelis Lietuvos žurnalistų cenzūros „skonį“ yra patyrę savo kailiu. Laikraštyje, kuriame dirbau anksčiau,

Ramunė Ramanauskienė

teko tiesiogiai ją patirti. Laikraščio savininkai ne kartą yra pareikalavę, kad vienas ar kitas straipsnis neišeitų į viešumą. Su tuo taikstyti negalėjau ne tik aš, bet ir kiti kolegos. Kai žurnalistams pradėjome mokėti atlygį už neišspausdintus straipsnius, supratau, kad turiu ieškoti naujų darbo galimybių, darbas tokiam leidinyje tapo nebemielas. Aš ir keletas mano kolegų nusprendėme palikti laikraščio redakciją, kurioje dirbdami patyrėme spaudimą, ir kurti naują leidinį. Žinojome, kad bus sunku, tačiau tikėjome, kad pavyks. Ir pavyko.

Pirmoji „Tauragės žinių“ redakcijos kolektyvo darbo diena (2009 11 27). Pradinė komanda, iš kairės: dizainerė-maketuotoja Virginija Kryloviene, korespondentė Karina Sėrikova, redaktorė Ramunė Ramanauskienė, korespondentė Daiva Sitnikienė. Tiesiog atėjome į tuščią išsinuotą patalpėlę, pirmasis darbas, kurio griebėmės, – išgėrėme po puodelį kavos. Na, o tolesniems darbams reikėjo didelės drąsos ir ryžto

Priimame laikraščio pusmečio prenumeratą tradicinėje Tauragės miesto dienų šventėje, iš kairės: korespondentės Daiva Sitnikienė ir Karina Sėrikova, redaktorė Ramunė Ramanauskienė

Žinoma, mums dar labai sunku „užkariauti“ reklamos rinką, tačiau skaitytojų palankumą jau laimėjome. Girtis galbūt čia ne vieta, be to, nemėgstu to daryti, tačiau širdį glostančių skaitytojų atsiliepimų išgirstame, ypač už žurnalistinę drąsą.

Tikiu, kad laikraštis gali būti nepriklausomas. Nesvarbu, kam jis priklausys kaip turtas, svarbu, kaip dirbs jį leidžiantys žmonės, kokia

bus redaktoriaus pozicija. Jei redaktorius bus paperkamas, nuperkamas, apie jokią žodžio laisvę nė kalbėti neverta, jei gebės atsispirti neigiamoms įtakoms – laikraštis bus laisvas. Viskas priklauso nuo konkretaus žmogaus.

Kas tos neigiamos įtakos? Jos gali būti labai įvairios – politikų pažadai padėti laimėti informacijos viešinimo konkursus; pažadas už tai, kad atitinkama informacija nepasieks

skaitytojų, reklamuoti savo verslo paslaugas tame laikraštyje; netgi tiesioginiai kyšiai. Jei manyčiau, kad nesugebu nepriklausyti nuo tokių dalykų, žurnalistinio darbo nedirbčiau.

O į klausimą, ar įmanoma išgyventi naujam laikraščiui regione, atsakysiu – įmanoma, tik darbas laukia ilgas, labai sunkus, sudėtingas, be atostogų, kartais už ne tokį atlyginimą, kokio tikėtasi. Jei netikėčiau, kad išgyventi įmanoma, tikrai to nebūčiau ėmusis.

Smagu dirbti mėgstamą darbą, kai niekas netrukdo. Smagu „pakariauti“ su politikais, pamatyti, ko nepastebi eilinis rajono gyventojas. Išklaudyti, padėti, pasidžiaugti, kai po mūsų skambučio miesto seniūnui, kad rytais gatvėse aklina tamsu, jau kitą rytą miesto pakraščiuose išžižiebia šviesos. Velniskai gera eiti rytą į darbą ir žinoti, kad tavęs laukia kolegos, kuriems gali sakyti viską, ką galvoji, kai darbe nėra jokių paslapčių. Tokie stengiamės būti ir su savo auditorija.

Nežinau, ar reikia spaudą skirstyti į regioninę ir nacionalinę. Esame regioninis, tiksliau,

savo rajono laikraštis ir nesiekiame bent kol kas vadintis apskrities laikraščiu. Laikaisi principo, kad rajono laikraštis – savo kiemo naujienos. Jame gali būti visko, ir rimtų žurnalistinių tyrimų, ir ekonominių naujienų, ir bulvarinių žinučių, ir skaitytojų laiškų, ir mokyklų naujienų. Tik svarbu visa tai pateikti, kad būtų neperkrauta, nepertempta, įdomu.

Visada sakau, kad provincijoje dirba puikių žurnalistų, kurie visai pelnytai nušluostytų nosį respublikinėms žiniasklaidos žvaigždėms. Tik rajonų žurnalistai nesiafišuoja, nesireklamuoja ir netampa šou žvaigždėmis. Ir neturėtų jomis tapti, žurnalistų darbo tikslas ne toks.

Vietinių laikraščių žmonėms tikrai reikės. Pamenu, ir prieš dešimt metų ieškojome atsakymo į tą patį klausimą: ar bereikės žmonėms laikraščių? O laikraščiai eina kaip ėję ir štai dar nauji kuriasi. Tikiu, kad popierinis laikraštis, kaip ir knyga, neišnyks dar ilgai. Negalėčiau knygos skaityti internete. Netikra, negyva, virtualu. Galbūt klystu, tačiau jei situacija keisis, prie jos taikysimės.

Valdžiai nereikia mūsų, nes nereikia tiesos?

Julija Kirkilienė, laikraščio „Elektrėnų kronika“ redaktorė

Kazlų Rūdoje gyvenęs Aleksandras Mininas turėjo gerą idėją ir lėšų kurti regioninių laikraščių tinklą. Laikraščiai buvo maketuojami Kazlų Rūdoje ir spausdinami jo spaustuviėje. Gera idėja nepasiteisino: Kazlų Rūdoje nebuvo leidybos specialistų. Net 26 rajonuose ėjusios „Kronikos“ žlugo dėl A. Minino įmonės bankroto. Bet kai kurie laikraščiai, kaip, pavyzdžiui, „Kazlų Rūdos kronika“, „Kalvarijų kronika“, „Elektrėnų kronika“, įkūrė savo redakcijas ir gyvuoja iki šiol.

„Elektrėnų kronika“ pradėta leisti kaip tik tuo metu, kai kūrėsi nauja Elektrėnų savivaldybė. Naujai besikuriančios savivaldybės

išrinktieji politikai suprato spaudos reikšmę ir Elektrėnuose iš parapijos leidžiamo laikraščio „Elektrėnų žinios“ įkūrė vietinį to paties pavadinimo laikraštį. Taip savivaldybėje atsirado du laikraščiai: „Elektrėnų kronika“ ir „Elektrėnų žinios“.

Per vienuolika leidybos metų „Elektrėnų kronikos“ pakeitė formą, spalvotumą ir tiražą. Pradėjęs eiti A4 formato, vieno spaudos lanko nespalvotas laikraštis išaugo iki 4 lankų spalvoto laikraščio. Esame savaitraštis, išeinantis kiekvieną penktadienį.

Julija Kirkilienė

Į žurnalistiką patekau atsitiktinai. Tiesiog likimas nubloškė subankrutavus įmonei, kurioje dirbau. Į Elektrėnus atsiųstas naujai kuriamo laikraščio „Elektrėnų kronika“ redaktorius turėjo vienintelį inventorių – rašiklį. O aš turėjau fotoaparata, automobilį ir būrį pažįstamų, kurie pigiai išnuomojo patalpas redakcijai, paskolino pinigų įsigyti telefono ir fakso aparatui, padovanojo biurui stalą ir kėdžių. Tai buvo 2000 metais. Tuo metu turėjau individualią įmonę ir teikiau „Kronikos“ redakcijai paslaugas: platinau laikraštį ir ieškojau reklamos. Bevažinėdama po rajoną, bendraudama su žmonėmis, atveždavau ir aktualios informacijos. Literatūroje turėjau menkos patirties: būdama moksleivė rašinėjau į rajoninį laikraštį, kartais žinutes išspausdindavo moksleivių leidiniai „Lietuvos pionierius“ ir „Moksleivis“. Baigusi vidurinę mokyklą kelerius metus dirbau lietuvių kalbos mokytoja ir tuomečiame Vilniaus pedagoginiame institute neakivaizdiniu būdu studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą. Dėl jaunystės maksimalizmo mokslus mečiau ir pasukau į gamybos sferas. Taip atsitiko, kad, sulaukus penkiasdešimtmečio, likimas vėl

bloškė ten, iš kur buvau pabėgusi, bet jaunystės patirtis labai pravertė.

A. Minino firmai bankrutavus, ieškojau Elektrėnuose rėmėjų, dariau tyrimus, ar Elektrėnams reikia jau pamėgto, kritišką nuomonę nebijančio reikšti laikraščio. Reikėjo. Taip 2002 m. rugsėjo mėn. buvo įkurta UAB „Elektrėnų kronika“, kurios vadove ir tapau.

Mažame rajone labiausiai trūko žurnalistų. O tie, kuriuos radau gretimame rajone, rašė ne taip, kaip man atrodė, kad reikia. Vienuose mokymuose Žurnalistikos instituto dėstytojų paraginta ryžausi stoti į Vilniaus universitetą, kuri sėkmingai baigiau, įgijau žurnalisto specialybę.

Toks dėsnis, kad kuo daugiau žinai, tuo daugiau nieko nežinai, pradėjus dirbti laikraštyje, užgulė mano pečius sunkiau, nei kas galėjo pamanyti. Nuolatinės pinigų paieškos tapo Sizifo darbu. Jau turime platų ratą laikraščio skaitytojų, tūkstančius svetainės www.kronika.lt lankytojų, radome ir profesionalių žurnalistų, ir kompiuterių specialistų, kuriems krizės laikotarpiu nedaug didesnis už minimalų atlyginimą yra pinigai, o leidyba vis brangsta. Nors manau esanti patriotė ir suprantu būtinumą

remti Lietuvos verslą, laikraštį spausdinti tenka Lenkijoje. Pigiau. Jei būtume likę lietuviškose spaustuose, būtų tekę laikraštį nustoti leisti. Kelti kainas? O kaip išduoti tuos kaimo žmones, kurie iš menkos pensijos tą penketą litukų kiekvieną mėnesį skiria tam, kad pas juos nors kartą per savaitę užsuktų laiškinkė su rajono naujienomis.

Žmonės laikraščiuose perskaito viską. Žinome iš grįžtamojo ryšio. Mums skambina dėl kiekvienos padarytos klaidelės, net dėl suklysto mėnulio tekėjimo laiko. Sulaukiame padėkų, kad laikraščio herojais tampa eiliniai žmonės, nusipelnę gal tik tuo, kad gražiai gyvena šeimoje, išaugino ir į mokslus išleido dorus vaikus ir visą gyvenimą daug dirbo. Didžiausia padėka

neretai gaunama iš nepažįstamų žmonių: „Aš jus gerbiu.“ Ši padėka už tai, kad nemeluojame, nepagražiname įvykių. Esame metraštininkai, informacijos šaltinis ateities kartų istorikams. Kad esame reikalingi, suprantame ir iš pasitaikančių grasinimų... Dažniausiai grasina politikai ir dėl menkniekių. Ne kartą buvome skūsti teismams, bet byloms pradėti nebuvo pagrindo.

Ar ilgai tokie išliksime, prognozuoti ne-drįstame. Jeigu laikraščių neišlaikys žmonės, kuriems esame reikalingi, jei valdžia leidybą ant vienos lentynos dės su degtinės gamyba, jei mažės verslo įmonių ir joms neberekės reklamos spaudoje, Lietuvoje liks tik politikų leidžiami laikraščiai ir viena tiesa.

Esame daugiau nei naujienų skleidėjai

Ramutė Šimukauskaitė, laikraščio „Gyvenimas“ redaktorė

2011 m. „Gyvenimui“ sukako 65-eri. Pirmasis „Naujo gyvenimo“ laikraščio numeris išėjo 1946 m. gruodžio 7 d. Tokiu pavadinimu laikraštis buvo leidžiamas penkis dešimtmečius. Kai atkūrus Nepriklausomybę tuometinė Vyriausybė 1995 m. priėmė nutarimą dėl periodinių leidinių privatizavimo, mes buvome, ko gero, tarp pirmųjų, kuriems pavyko sėkmingai, be didelių problemų, įveikti privatizacijos slenksčius. Įkūrę uždaryją akcinę bendrovę norėjome, kad ir bendrovė, ir laikraštis turėtų tą patį vardą. Laikraščio pavadinimo keisti nenorėjome, kadangi jis ir skaitytojai ir yra didžiausias laikraščio turtas. Taip gimė idėja tik susitrumptinti – ir laikraštis tapo „Gyvenimu“. Mums tiesiog pasisekė, kad tie pirmieji laikraščio leidėjai pavadinimui buvo parinę tokį prasmingą žodį.

Daugelį metų ėjęs tris kartus per savaitę, blokados metais laikraštis buvo pradėtas leisti du kartus per savaitę. Tokį periodiškumą ir

palikome. Savas korekcijas padarė pasikeitusi mokesčių sistema, išaugę prenumeratos pristatymo ir kiti kaštai. Dabar skaitytojais trečiadieniais ir šeštadieniais gauna dvylikos puslapių laikraštį, skirtą Prienų rajono ir Birštono krašto žmonėms.

Visos bendrovės akcininkės – redakcijos darbuotojos, todėl tikrai galime tvirtinti, kad esame savarankiško, laisvo spaudos leidinio statusą išlaikančio laikraščio leidėjos. Vienintelis mūsų vertintojas – skaitytojai. Ir mes už pripažinimą ir didesnę tiražą kovojam galvodami apie laikraščio turinį ir kokybę. Skaitytojai, ypač rajone, labai greitai atsirinka, kas suteikia gyvybės syvų vienam ar kitam leidiniui.

Kodėl žurnalistika? Matyt, todėl, kad dar būdama pradinukė ir nežinodama žodžio žurnalistas sakiau, jog kai užaugsiu, rašysiu laikraščius. Taigi ir rašau... Žurnalistikoje – nuo

1971 m. gruodžio. Būtent tada peržengiau savo gimtojo rajono laikraščio „Naujas gyvenimas“ redakcijos slenkstį. Vėliau buvo dešimties metų pertrauka, kai dirbau Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedroje (1981–1991), o 1991-ųjų gegužę rajono taryba (laikraštis dar priklausė savivaldybei) pakvietė dirbti redaktore. Sugrįžau į savo buvusį kolektyvą, žinoma, ne visus radau, atėjo naujų žmonių. Esu bendrovės direktorė ir redaktorė, beje, kaip ir dauguma mano kolegų.

Manau, kad didžiausias vietinės spaudos išskirtinumas tas, kad ji yra arčiausiai savo skaitytojo. Jau pati sąvoka – vietos laikraštis – kalba apie tai, kad pirmenybę teikiame būtent vietos gyvenimo aktualijoms, toms temoms, kurios respublikinei spaudai neretai atrodo per menkos ir nereikšmingos.

Būti arčiausiai skaitytojo – tai ir didelė atsakomybė. Už kiekvieną, tegul ir nežymią klaidą mes mokame labai brangiai – laikraščio autoritetu ir skaitytojų pasitikėjimu, kuriam pelnyti reikia ne dienos, ne mėnesio ir ne vienerių metų.

Dar vienas bruožas, kurį pastebėjo ir regioninę žiniasklaidą tyrinėjusi Didžiosios Britanijos politikė Anna Coffey, yra tas, kad vietinė žiniasklaida yra daugiau negu naujienos, tai yra viso regiono žmonių susibūrimo vieta ir nuolatinis jų gyvenimo istorijos fiksavimas. Tai yra susitelkusi, vieninga bendruomenė. Tai, kad vietinė žiniasklaida labiausiai pasitikima kaip žiniasklaidos priemonė, iliustruoja ir sociologinių tyrimų rezultatai. Remiantis „Verslo žiniose“ paskelbtais tyrimų bendrovės TNS duomenimis, galima tvirtinti, kad vietinės naujienos nedidelio miestelio gyventojams atrodo tikresnės ir aktualesnės nei toli sostinėje vykstantys įvykiai. Be to, tai – vienintelis demokratijos ir viešumo garantas vietose.

Ramutė Šimukauskaitė

Juk jeigu mes būtume nereikalingi, neturėtume ir skaitytojų.

Ar lengva šiandien? Žinoma, kad ne. Mus, kaip ir kitus laikraščių leidėjus, prislėgė tos pačios problemos, susijusios su PVM tarifo skrydžiu, „Sodros“ mokesčiais, prenumeratos pristatymo kaimo vietovėse kaštų šuoliu ir iškreipta konkurencija. Be to, mes negauname ir valstybinių užsakymų Seimo, ministerijų ir kitų institucijų užsakomajai informacijai spausdinti.

Nerimą kelia ir nesąžininga konkurencija, kai žaidžiama vietos politikų ar savų ambicijų turinčių verslo atstovų pinigais. Gaila, bet ir rajonuose atsiranda leidinių, turinčių neaiškius užnugarius.

Kas padėjo išlikti? Kolektyvo profesionalumas, sukaupta patirtis, gražus būrys laikraščio bendradarbių ir pelnytas skaitytojų pasitikėjimas. Skaitytojų, kuriuos užsiauginome, auginame ir auginsime.

Lietuvos laikraščių ir žurnalų tiražai

Siekiant iš esmės spręsti periodinių leidinių tikrojo tiražo nurodymo problemas dar 2010 m. pabaigoje Kultūros ministerijoje buvo organizuota diskusija „Laikraščių ir žurnalų tiražai bei jų kontrolė“, į kurią buvo kviečiami visi šiuo klausimu suinteresuoti asmenys. Po išsakytų skirtingų diskusijos dalyvių pozicijų prieita prie išvados, jog tiražo tikrinimo savireguliacijos metodus periodinėje leidyboje nėra tinkamas ir priimtinas, o ir finansinės tiražo patikros našta leidėjui perkant paslaugą rinkoje per sunki. Atsižvelgiant į tai, minėtos laikraščių ir žurnalų tiražo tikrinimo funkcijos buvo numatytos Kultūros ministerijai.

Vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis, 2011 m. kovo mėn. kultūros ministro įsakymu patvirtinta Vietinių, regioninių ir nacionalinių laikraščių, žurnalų, išskyrus tuos, kurių tiražas mažesnis negu 500 egzempliorių ir (arba) kuriuose nespausdinama reklama, tiražo tikrinimo tvarka. Ja remdamiesi leidėjai du kartus per metus, t. y. iki kiekvienų metų sausio ir liepos mėnesių 10 dienos, pagal nustatytą formą Kultūros ministerijai pateikia duomenis apie leidžiamą laikraščio, žurnalo tiražą, jo kitimo duomenis ataskaitiniu laikotarpiu. Šiemet pirmąkart gauti duomenys skelbiami viešai.

www.zurnalistika-kitaip.lt

LIETUVOS LAIKRAŠČIŲ IR ŽURNALŲ TIRAŽAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJOS INFORMACIJA

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo (2006, Nr. 82-3254; Žin., 2010, Nr. 123- 6260) 36 straipsnio 2 dalimi bei 2011 m. kovo 25 d. Kultūros ministro įsakymu „Dėl tikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Kultūros ministerija skelbia:

DUOMENYS APIE VIETINIŲ, REGIONINIŲ IR NACIONALINIŲ LAIKRAŠČIŲ, ŽURNALŲ, IŠSKYRUS TUOS, KURIŲ TIRAŽAS MAŽESNIS NEGU 500 EGZEMPLIORIŲ IR (ARBA) KURIUOSE NESPAUSDINAMA REKLAMA, VIDUTINĮ TIRAŽĄ

Nr.	LEIDĖJAS	LEIDINIO PAVADINIMAS	2011 M. I PUSM.VIDUT. TIRAŽAS
1.	VŠĮ „Abigailė“, j. k. 302300533	Žurnalas „Tapati“	3800
2.	VŠĮ „AJA viešieji ryšiai“, j. k. 30067945	Žurnalas „Naujagimis“	25000
3.	VŠĮ „AKIRACIŲ“ REDAKCIJA, j. k. 125009474	Mėnraštis „Akiratis“	1000
4.	UAB „AL GRUPĖ“, j. k. 301099547	Laikraštis „Reikia“	14000
5.	UAB „ALIO“, j. k. 120662699	Žurnalas „Alio kryžiažodžiai“	14000
		Laikraštis „Alio reklama“	3080
		Laikraštis „Alio sodas“	40000
		Žurnalas „Sveikas.lt“	100000
		Žurnalas „Vaikų gidas“	70000
6.	UAB „Alytaus naujienos“, j. k. 149641240	Laikraštis „Alytaus naujienos“	5078
7.	UAB „Antikva“, j. k. 269952260	Laikraštis „Druskininkų naujienos“	2288
		Plungės rajono ir Rietavo krašto laikraštis „Žemaitis“	5589
8.	UAB „Anykštos redakcija“, j. k. 154129124	Laikraštis „Anykšta“	2931
9.	UAB „Aukštinė varpa“, j. k. 167933940	Žurnalas „Aukštaitiškas formatas“	3050
		Laikraštis „Aukštinė varpa“	3436
10.	VŠĮ „Baltijos miškai“, j. k. 302467500	Žurnalas „MIŠKAI“	1766
11.	VŠĮ „Bičiulystė“, j. k. 122244264	Savaitraštis „BIČIULYSTĖ“	2860
12.	UAB „Biržiečių žodis“, j. k. 254807960	Laikraštis „Biržiečių žodis“	2571
13.	VŠĮ „Bitutės žurnalas“, j. k. 301697053	Žurnalas „Bitutė“	2500
14.	VŠĮ Caritas leidykla „Artuma“, j. k. 134460120	Mėnraštis „Artuma“	10800
15.	VŠĮ „Demokratijos plėtros fondas“, j. k. 300125156	Žurnalas „VALSTYBĖ“	8742
16.	UAB „Druskininkų savaitė“, j. k. 152059225	Laikraštis „Druskonis“	5000
17.	UAB „Ekspress leidyba“, j. k. 120213829	Žurnalas „Cosmopolitan“	28833
		Žurnalas „Cosmopolitan priedas“	16000
		Žurnalas „Justė“	10000
		Žurnalas „Luka“	10000
		Žurnalas „Mano namai“	13950
		Žurnalas „Mano namai. Aplinka“	8000
		Žurnalas „Mano namai. Augalai“	7750
		Žurnalas „Mano namai. Virtuvė“	9500
		Žurnalas „Moteris“	20333
		Žurnalas „Naminukas“	20000
		Žurnalas „Panelė“	38050
		Žurnalas „Panelė priedas“	16000
		Žurnalas „Penki“	12000
		Žurnalas „Tavo vaikas“	12833
		Žurnalas „Tavo vaikas. Ekspertas“	6000
18.	UAB „ELEKTRĖNŲ KRONIKA“, j. k. 281642160	Laikraštis „Elektrėnų kronika“	1442
19.	UAB „ET Investment“, j. k. 124832864	Žurnalas „+36,6C“	15000
20.	UAB „Flobis“, j. k. 123778171	Laikraštis „Domašnij doktor v Litve“	13980
		Laikraštis „Obzor“	20465
21.	UAB „Galvok“, j. k. 300139775	Laikraštis „GALVĖ“	1000
22.	UAB „Gargždų banga“, j. k. 163131010	Laikraštis „Banga“	5988
23.	UAB „Gimtasis Rokiškis“, j. k. 173030846	Laikraštis „Gimtasis Rokiškis“	5817
24.	UAB „Gimtoji žemė“, j. k. 182883779	Laikraštis „Gimtoji žemė“	3098
25.	UAB „Gyvenimas“, j. k. 170648264	Laikraštis „Gyvenimas“	2350
26.	UAB „Joniškio dienos“, j. k. 302347636	Laikraštis „Joniškio dienos“	1000
27.	UAB „Jurbarko laikas“, j. k. 15831857	Laikraštis „Mūsų laikas“	1303
28.	UAB „Jurbarko šviesa“, j. k. 158273111	Laikraštis „ŠVIESA“	3749
29.	UAB „Kaišiadorių aidai“, j. k. 158840622	Laikraštis „Kaišiadorių aidai“	3383
30.	UAB „Katikauga“, j. k. 123658364	Žurnalas „Augalų pasaulis“	8000
		Žurnalas „Floristika“	2580
		Žurnalas „Mano gėlynas“	7167
		Žurnalas „Sodo idėjos“	9500
		Žurnalas „Sodo spalvos“	15517
31.	UAB „Kosto leidyba“, j. k. 185599645	Žurnalas „Žolynų“ žurnalas	5900
		Savaitraštis „Kalvarijos kraštas“	1000
		Savaitraštis „SAVAITĖ“	1600

LIETUVOS LAIKRAŠČIŲ IR ŽURNALŲ TIRAŽAI

		Savaitraštis „100 procentų“	21970
32.	UAB „Kupiškėnų mintys“, j. k. 164724750	Laikraštis „Kupiškėnų mintys“	3396
33.	VšĮ „Kurier Wilenski“, j. k. 300073186	Laikraštis „Kurier Wilenski“	2850
34.	IĮ K. Matulevičiaus firma „Ryto žvaigždė“, j. k. 165208427	Laikraštis „Lazdijų reklama“	1264
		Laikraštis „Lazdijų žvaigždė“	4700
35.	UAB laikraščio „Kalvotoji Žemaitija“ redakcija, j. k. 180152188	Laikraštis „Kalvotoji Žemaitija“	2800
36.	Asociacija LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SĄJUNGA, j. k. 191913666	Laikraštis „Varpas“	800
37.	Asociacija Lietuvos maironiečių draugija, j. k. 190784631	Laikraštis „Sandrava“	1500
		Žurnalas „ITIN“	8400
		Savaitraštis „Laikinoji sostinė“	23163
38.	UAB „Lietuvos rytas“, j. k. 120030315	Laikraštis „Lietuvos rytas“	55702
		Žurnalas „Stilius“	48648
		Žurnalas „TV Antena“	126461
39.	Asociacija Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, j. k. 290666790	Žurnalas „VILTIS“	3500
40.	Asociacija Lietuvos žemėtvarkos ir hidrotechnikos inžinierių sąjunga, j. k. 290789750	Žurnalas „Žemėtvarka ir hidrotechnika“	650
41.	UAB „Lietuvos žinios“, j. k. 122220740	Laikraštis „Lietuvos žinios“	10135
42.	UAB „Litera“, j. k. 177085295	Laikraštis „Pamarys“	3001
43.	VšĮ „Literatūra ir menas“, j. k. 120150460	Savaitraštis „Literatūra ir menas“	1138
		Laikraštis „Komsomolskaja pravda v Litve“	3537
44.	UAB „Litovskij kurjer“, j. k. 186232118	Laikraštis „Litovskij kurjer“	20653
45.	UAB „Medikų žinios“, j. k. 122052125	Savaitraštis „Lietuvos sveikata“	13005
46.	VšĮ „ML PILIETINĖS INICIATYVOS“, j. k. 300150138	Savaitraštis „Radviškio naujienos“	3500
47.	UAB „Mugės redakcija“, j. k. 300134080	Laikraštis „Kėdainių mugė“	2400
48.	UAB „Mūsų gairės“, j. k. 122576665	Žurnalas „Gairės“	1500
49.	VšĮ „Mūsų girios“, j. k. 125302897	Žurnalas „Mūsų girios“	1954
50.	UAB „Mokslas ir gyvenimas“, j. k. 123738077	Žurnalas „Mokslas ir gyvenimas“	1762,5
51.	UAB „Molėtų Vilnis“, j. k. 167575347	Laikraštis „Vilnis“	2507
52.	UAB „Naminė pelėda“, j. k. 286749650	Žurnalas „VYNO ŽURNALAS“	3500
53.	UAB „Nauja vaga“, j. k. 155423050	Laikraštis „Nauja vaga“	924
54.	UAB „Naujasis aitvaras“, j. k. 122200481	Dienraštis „Vakaro žinios“	54844
55.	VšĮ „Naujasis amžius“, j. k. 135193485	Laikraštis „XXI amžius“	2542
56.	UAB „Naujienų“redakcija“, j. k. 156740018	Laikraštis „Naujienos“	3000
57.	VšĮ „Nugalėk save“, j. k. 124628737	Žurnalas „Bičiulis“	1900
58.	UAB „Pakaunė“, j. k. 302514170	Laikraštis „Naujos tėviškės žinios“	1117
59.	UAB „Panevėžio dienraštis“, j. k. 300612961	Dienraštis „Panevėžio balsas“	11700
60.	Asociacija „Panevėžio rajono bendruomenių sąjunga“, j. k. 168984667	Laikraštis „Tevynė“	2200
61.	UAB „Panevėžio rytas“, j. k. 302253998	Laikraštis „Panevėžio rytas“	8299
62.	UAB „Pasvalio laikraštis“, j. k. 169123771	Laikraštis „Darbas“	3538
		Laikraštis „Daržas+Sodas+Namai“	13550
63.	UAB „Patarimų leidyba“, j. k. 135875475	Laikraštis „Žiniuočių Patarimai ir kitos smulkmenos“	11565
64.	UAB „Pliusas ir ko“, j. k. 134259594	Laikraštis „Pliusas“	1900
65.	UAB „Plungės žinios“, j. k. 171716024	Laikraštis „Plungės žinios“	2651
		Žurnalas „AHA“	7167
		Žurnalas „PAGUNDA“	13500
		Žurnalas „PAGUNDA Lengvi“	13333
		Žurnalas „PAGUNDA Panoraminiai“	7167
		Žurnalas „PAGUNDA plus“	11500
		Žurnalas „PAGUNDA XL“	7000
		Žurnalas „PAGUNDA 5 minutės“	7000
		Žurnalas „PERLAS“	7250
		Žurnalas „RINKTINIAI ANEKDOTAI“	6000
		Žurnalas „SU DOKU“	3667
		Žurnalas „SUPER BUMAS“	14500
		Žurnalas „SURASK ŽODŽIUS“	7000
		Žurnalas „50 PANORAMU“	7250
		Žurnalas „50 SU DOKU“	5583
67.	UAB „Pronaturalis“, j. k. 301306686	Žurnalas „Gyvenimiškos istorijos“	11871
68.	UAB „Rejspa“, j. k. 186441559	Savaitraštis „Tygodnik Wilenszczyzny“	2853
69.	UAB „Respublikos leidiniai“, j. k. 124251033	Dienraštis „Respublika“	21653
		Dienraštis „Respublika“ rusų kalba	6622
70.	UAB „Rijalis“, j. k. 124831762	Žurnalas „Santuoka“	4667
71.	UAB „Rinkos aikštė“, j. k. 161406582	Laikraštis „Rinkos aikštė“	5962
72.	UAB „ROSEBA“, j. k. 162511718	Laikraštis „Bičiulis“	3186
73.	UAB „Rožinis dramblys“, j. k. 174950616	Laikraštis „Šalčios žinios“	500

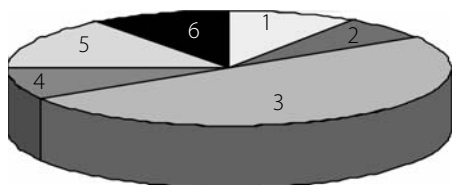
LIETUVOS LAIKRAŠČIŲ IR ŽURNALŲ TIRAŽAI

		Laikr	is „Vesti Šalėi“	3000
74.	UAB „Santakos laikraštis“, j. k. 185137471	Laikraštis „Santaka“		6316
75.	UAB „Santarvės laikraštis“, j. k. 166410296	Laikraštis „SANTARVĖ“		5444
76.	VšĮ „Savaitraštis Nemunas“, j. k. 132678259	Savaitraštis „Nemunas“		1500
77.	UAB „Sekundės redakcija“, j. k. 300534847	Dienraštis „Sekundė“		13400
78.	UAB „Sidabrės laikraščio redakcija“, j. k. 157501626	Laikraštis „Sidabrė“		3334
79.	UAB „Strateginių projektų vystymo grupė“, j. k. 226093540	Žurnalas „Restoranų verslas“		5000
80.	UAB „Sveikas žmogus“, j. k. 135160421	Žurnalas „Sveikas žmogus“		6200
81.	UAB „Šilalės artojas“, j. k. 176600454	Laikraštis „Šilalės artojas“		3916
82.	UAB „Šilalės žinios“, j. k. 300150647	Laikraštis „Šilalės žinios“		4100
83.	UAB „Šilutės leidyba“, j. k. 177242177	Laikraštis „Šilutės naujienos“		3002
84.	Asociacija Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyrius j. k. 291360490	Žurnalas „Rubinaitis“		600
85.	VšĮ „Šiauliai plius“, j. k. 300618252	Laikraštis „Šiauliai plius“		21522
86.	UAB „Šiaulių kraštas“, j. k. 144032335	Laikraštis „Kelmės kraštas“		1773
		Laikraštis „Mūsų kraštas“		2634
		Laikraštis „Šiaulių kraštas“		12698
		Laikraštis „Pakruojo kraštas“		2074
		Laikraštis „Šiaurės rytai“		4674
87.	UAB „Šiaurės rytai“, j. k. 155287878	Laikraštis „Šiaurės rytai“		4674
88.	VšĮ „Tauragės žinios“, j. k. 302458024	Laikraštis „Tauragės žinios“		3080
89.	UAB „Ukmergės žinios“, j. k. 183121372	Laikraštis „Ukmergės žinios“		2521
		Savaitraštis „Ukmergė“		3002
90.	UAB „Utenio redakcija“, j. k. 183772760	Laikraštis „Utenis“		2746
91.	UAB „Utenos diena“, j. k. 301537159	Laikraštis „Utenos diena“		3300
92.	UAB „Utenos Indra“, j. k. 183746114	Laikraštis „Utenos apskrities žinios“		2824
93.	UAB „Ūkininko patarėjas“, j. k. 133122411	Laikraštis „Kaimo laikraštis“		9084
		Laikraštis „Ūkininko patarėjas“		4963
		Žurnalas „Rasos“		9700
		Žurnalas „Seimininkė“		15400
94.	UAB „Vakarų ekspresas“, j. k. 141405163	Laikraštis „Vakarų ekspresas“		9974
95.	UAB „Vienybės redakcija“, j. k. 152903959	Laikraštis „VIENYBĖ“		2610
96.	UAB „VVARFF“, j. k. 169700486	Laikraštis „Plungė“		3051
		Laikraštis „Telsių ŽINIOS“		6100
97.	VšĮ „Žalioji Lietuva“, j. k. 121895293	Laikraštis „Žalioji Lietuva“		1000
98.	UAB „Žeimenos krantų“ redakcija, j. k. 178614545	Laikraštis „Žeimenos krantai“		741
99.	UAB „Žemaitijos leidyba“, j. k. 166903442	Laikraštis „Būdas žemaičių“		2013
100.	UAB „Žmogaus studijų centras“, j. k. 35707270195	Žurnalas „Psichologija Tau“		10457
101.	UAB „Žurnalų leidybos grupė“, j. k. 136048635	Žurnalas „Būrėja“		18166
		Žurnalas „Edita“		38166
		Žurnalas „Edita pataria. Gyvenk sveikiau“		10333
		Žurnalas „Ji“		59300
		Žurnalas „Laima“		21667
		Žurnalas „Natūralioji medicina“		10166
		Žurnalas „Privatu plius TV Gidas“		34600
		Žurnalas „Virtuvės paslaptys“		11000
		Žurnalas „Žmonės“		129525
		Žurnalas „Žmonės. Legendos“		12500
102.	Asociacija Žurnalo „Šiaurietiški atsivėrimai“ visuomeninė redakcija, j. k. 169287176	Žurnalas „Šiaurietiški atsivėrimai“		500
103.	UAB „15 minučių“, j. k. 126366874	Laikraštis „15 min“		58906

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo gauti ir paremti projektai 1997–2010 m.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Pateiktų projektų skaičius	106	144	199	158	138	134	156	243	241	255	305	260	283	406
Paremtų projektų skaičius	54	92	97	70	52	84	96	136	156	168	179	184	210	244

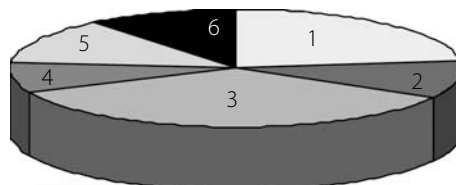
2010 m. paremti projektai pagal programas

1 – programa   3 – programa   5 – programa
2 – programa   4 – programa   6 – programa

1. Kultūros, meno leidinių – 23 projektai.
2. Šviečiamąjio pobūdžio leidinių – 16 projektų.
3. Regioninės žiniasklaidos (regionų, vietinių laikraščių, žurnalų ar kitų specialių leidinių, radijo ir televizijos) – 122 projektai.
4. Radijo ir televizijos – 23 projektai.
5. Internetinės žiniasklaidos – 35 projektai.
6. Vaikų ir jaunimo kultūrinio švietimo – 25 projektai.

2010 m. projektų finansavimas pagal programas (Lt)

1 – programa   3 – programa   5 – programa
2 – programa   4 – programa   6 – programa

Kultūros, meno leidinių programai skirta 1 601 000 Lt, šviečiamąjio pobūdžio leidinių – 711 170 Lt, regioninės žiniasklaidos – 2 430 380 Lt, radijo ir televizijos – 565 000 Lt, internetinės žiniasklaidos – 900 000 Lt, vaikų ir jaunimo kultūrinio švietimo – 744 000 Lt.

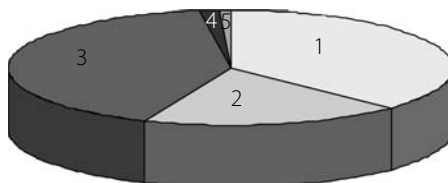
Paremtų projektų pasiskirstymas pagal technologijas 2002–2010 m. (tūkst. Lt)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Spauda	51	50	52	55	50	84	92	99	141
Televizija	14	15	22	23	31	33	34	37	39
Radijas	6	9	9	11	12	21	19	28	28
Internetas	13	23	26	36	39	41	39	46	36

Spaudos projektų išlaidos pagal sąnaudų rūšis

<http://www.srtfondas.lt/>

Daugiausia iš Fondo gaunamų lėšų spaudos projektų vykdytojai skiria honorarams (44,67 proc.), gamybos išlaidoms (37,78 proc.), administravimui (14,81 proc.).

1 – Medžiagos, gamyb. išlaidos   4 – Ryšių paslaugos
2 – Administravimas   5 – Transportas
3 – Honorarai

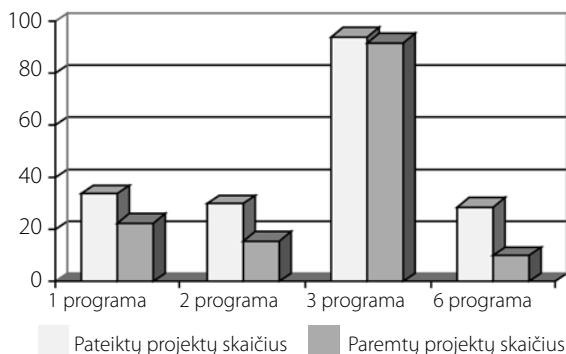
	Medžiagos, gamyba	Administravimas	Honorarai	Ryšių paslaugos	Transporto išlaidos
Suma (Lt)	1 784 691	699 767	2 109 738	71 939	57 415
Proc.	37,78	14,81	44,67	1,52	1,22

Spaudos projektų išlaidų pagal sąnaudų rūšis kitimas 2004–2010 m.

	Medžiagos, gamyba (Lt)	Administravimas (Lt)	Honorarai (Lt)	Ryšių paslaugos (Lt)	Iš viso
2004 m.	896 370	625 660	573 490	26 150	2 121 670
2005 m.	854 737	646 440	573 385	24 290	2 098 852
2006 m.	1 027 659	708 945	772 179	32 846	2 541 629
2007 m.	1 111 103	786 040	1 068 956	42 302	2 966 099
2008 m.	1 365 229	684 822	1 423 890	60 204	3 534 145
2009 m.	1 741 522	890 139	1 928 202	67 819	4 627 682
2010 m.	1 842 106	699 767	2 109 738	71 939	4 723 550

Pateiktų ir paremtų spaudos projektų skaičius pagal programas 2010 m.

Parama skirta 141 projektui: 23 – I programos (kultūros, meno leidinių), 16 – II programos (šviečiamojo pobūdžio leidinių), 92 – III programos (regioninės žiniasklaidos), 10 – VI programos (vaikų ir jaunimo kultūrinio švietimo).

Šaltinis <http://www.srtfondas.lt/>

2011 metų žiniasklaidos rinkas

Agnė GINTAUTAITĖ

Rinkos situacija 2011 m. daugeliui žiniasklaidos priemonių leido truputį atsikvėpti – skaitytojų, klausytojų ir žiūrovų ratas mažėjo, tačiau ne taip drastiškai kaip anksčiau metais, reklamos pajamos pirmąjį pusmetį netgi augo. Tai leido žiniasklaidos vadovams imtis ilgalaikių tikslų, peržiūrėti turinio strategijas. 2011 m. televizijų rinką papildė kanalas moterims „TV8“, žurnalų – mėnraštis vyrams „Top Gear“.

Tačiau metų pabaigoje žiniasklaidos padangę sudrebino vieno skaitomiausių dienraščių šalyje „Lietuvos rytas“ nacionalizavimas kartu su jo savininku AB banku „Snoras“.

2011 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Vyriausybė nacionalizavo AB banką „Snoras“ kartu su jam priklausančiomis įmonėmis Lietuvoje. Po dviejų savaičių inicijuotas banko bankrotas. Kadangi 2009 m. vasarą 34 proc. „Lietuvos ryto“ akcijų įsigijo antrinė „Snoro“ įmonė „Snoras media“ ir tapo didžiausia žiniasklaidos grupės akcininke, ši žiniasklaidos grupė po nacionalizacijos perėjo valstybės domėn.

Finansų ministrė Ingrida Šimonytė žiniasklaidoje išreiškė nuomonę, jog Vyriausybė nebus „Snoro“ bendrovių, tarp jų ir „Lietuvos ryto“, akcininke. Ji neketina kištis ir į įmonių pardavimo procesą – tai banko laikinojo administratoriaus Simono Freakly reikalas. O štai socialdemokratas Algirdas Butkevičius iškėlė mintį, jog būtų geriausia, jei „Lietuvos rytas“ pats susirastų investuotoją. (Rengiant straipsnį dar nebuvo aišku, kas įsigis valstybei priklausancias 34 proc. „Lietuvos ryto“ grupės akcijų.)

Ši grupė užima lyderiaujančias pozicijas spausdintos ir interneto žiniasklaidos versle. Tyrimų bendrovės „TNS LT“ duomenimis, „Lietuvos rytas“ yra skaitomiausias dienraštis Lietuvoje. Tiesa, jo auditorija, kaip ir visų leidinių, menksta. Vasarą „Lietuvos ryto“ vidutinė skaitytojų auditorija siekė 393 600 Lietuvos gyventojų, 2010 m. vasarą – 426 800. Paskutiniaiais Kultūros ministerijos duomenimis, vidutinis 2011 m. vasaros leidinio tiražas – 55 702 egz. Tai pačiai grupei priklausantis naujienų portalas *lrytas.lt* 2011 m. lapkritį turėjo 794 000 unikalių lankytojų ir buvo ketvirtas pagal

Agnė Gintautaitė (g. 1986 09 23 Marijampolėje) – žurnalistė. Baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Nuo 2006 m. dirba korespondente dienraštyje „Verslo žinios“. Nuo 2008 m. yra „Verslo žinių“ rubrikos „Media“ korespondentė ir redaktorė. 2008 m. „Media“ už inovatyvų sprendimą spaudoje apdovanota Lietuvos žurnalistų sąjungos ir bendrovės „Nokia“ rengiamame konkurse „NMedia“.

populiarumą portalas šalyje. Kitokia „Lietuvos ryto“ televizijos padėtis: 2011 m. spalį ją žiūrėjo 3 proc. Lietuvos gyventojų. Ši televizija lapkritį sumažino sąnaudas naujų autorių laidų sąskaita. Tiesa, Vidmantas Strimaitis, bendrovės „Lietuvos rytas“ generalinio direktoriaus pavaduotojas, aiškino, kad taupymas nėra susijęs su „Snoro“ nacionalizacija. Ši įmonių grupė taip pat turi dvi spaustuves.

Banko nacionalizacija apnuogino ir kitą žiniasklaidos skaudulį – imta viešai abejoti „Lietuvos ryto“ turinio skaidrumu. Šis leidinys straipsniuose palaikė finansiniais nusikaltimais kaltinamus „Snoro“ akcininkus Vladimirą Antonovą ir Raimondą Baranauską.

Premjeras Andrius Kubilius žiniasklaidoje pareiškė, kad „Lietuvos ryte“ pasirodžiusios publikacijos yra melagingos ir gal netgi nusiikalstamos, todėl, premjero nuomone, didžiausio šalies dienraščio turinys galėtų atsidurti teisės saugos akiratyje.

Abejotina reputacija galimai apsunkins „Lietuvos ryto“ akcijų pardavimą. Jau dabar ši grupė, Karolio Rūko, įmonių susijungimo ir įsigijimo sandoriuose tarpininkaujantis Švedijos bendrovės „Keystone Advisers“ partnerio Lietuvoje, skaičiavimu, yra nuvertėjusi kelis kartus. Jis skaičiuoja, kad, įvertinus „Lietuvos ryto“ grupės 2010 m. finansinę ataskaitą, grupės vertė svyruoja nuo 10 mln. Lt iki 20 mln. Lt. Ir tik tuo atveju, jei į grupę ketintų investuoti strateginis investuotojas, kuris planuotų pagerinti įmonės veiklą ir perimti rinkos dalį, įmonės vertė galėtų padidėti iki 30 mln. Lt. 2009 m. „Snoras“ už trečdalį akcijų sumokėjo 20 mln. Lt. Tai reiškia, kad visą įmonę bankas įvertino 60 mln. Lt.

Galimai ne visiškai skaidrios „Lietuvos ryto“ publikacijos Seimą privertė sugrįžti prie Visuomenės informavimo įstatymo pataisos, kurioje būtų numatyta, kad žiniasklaidos priemonių negali valdyti ne tik bankai, bet ir

jų antrinės įmonės. Minėtą pataisą lapkričio pabaigoje Seime įregistravo Liberalų sąjūdžio frakcijos narys, Seimo vicepirmininkas Erikas Tamašauskas.

Visuomenės informavimo įstatymo pataisa turėtų paliesti ir kitos žiniasklaidos grupės „Diena Media News“, valdančios dienraščius „Vilniaus diena“, „Kauno diena“ ir „Klaipėda“, ateitį. Minėtą grupę 2010 m. birželį įsigijo finansų patarėjo įmonė „Baltijos įmonių finansai“. Pirkinį finansavo Ūkio bankas. Tačiau viešojo erdvėje sklando prielaida, kad Ūkio bankas yra tikrasis „Diena Media News“ pirkėjas. 2011 m. bendrovė „Baltijos įmonių finansai“ žiniasklaidos grupės „Diena Media News“ valdymą perleido antrinei įmonei „Baltic Media Holding“.

2011 m. klausimų kilo ir dėl koncernui „Achema“ priklausančio nacionalinio dienraščio „Lietuvos žinios“ ateities. Mirus koncerno „Achema“ prezidentui Bronislovui Lubiui iškilo klausimas, ar kiti „Achemos“ savininkai plėtos nepelningą žiniasklaidos verslą. Iki metų pabaigos pokyčių neįvyko. „Lietuvos žinios“ 2010 m. patyrė 0,367 mln. Lt nuostolį – 22 proc. mažesnę nei 2009 m. Bendrovės pajamos beveik nekito.

Sunkumus toliau išgyvena ne tik minėti leidiniai, bet ir visa spausdinta žiniasklaida. Tyrimų bendrovės „TNS LT“ duomenimis, pagrindinius 19 dienraščių 2011 m. vasarą vidutiniškai skaitė 38 proc. Lietuvos gyventojų, t. y. 2 procentiniais punktais mažiau nei 2010 m. vasarą. 57 pagrindinius savaitraščius vidutiniškai skaitė 55 proc. Lietuvos gyventojų, kai 2010 m. vasarą – 60 proc. Mėnraščių auditorija palyginamuoju laikotarpiu mažėjo 7 procentiniais punktais – iki 31 proc. Tiesa, mažėjimas nėra toks drastiškas, kaip 2010 m. ar 2009 m.

„Spausdintos žiniasklaidos skaitytojų mažėjimas yra bendra rinkos tendencija. Tačiau

skaitytojai yra stabilesni nei reklamos rinka“, – komentuoja V. Strimaitis.

Pasak jo, pirmąjį metų pusmetį reklamos pajamos „Lietuvos ryto“ leidiniuose augo, tačiau antrąjį pusmetį dėl neaiškios tarptautinės ekonominės padėties jos vėl ėmė kristi.

V. Strimaičiui pritaria ir Juozas Mačys, „Žurnalų leidybos grupės“ vadovas: „Šiuo metu žurnalai gyvena stabiliai. Pirmas pusmetis buvo geresnis, vasara – prasta, lūkesčių nepateisino ir rudenį vykęs Europos krepšinio čempionatas.“ Minėta įmonė leidžia skaitomiausią savaitraštį „Žmonės“, žurnalą „Laima“.

Pasak Vaido Chormanskio, reklamos planavimo agentūros „Carat“ žiniasklaidos vadovo, 2011 m. sparčiausiai mažėjo socialiai jautrių gyventojų grupės skaitytojų. Spauda yra mokama žiniasklaida ir netraktuojama kaip pirmo būtinumo prekė. Taip pat jaunesnė auditorijos dalis keliai į internetą.

„Ateityje laimės tos žiniasklaidos priemonės, kurios turinio sklaidai išnaudos technologijų plėtrą – mobiliuosius įrenginius, planšetinius kompiuterius, internetą, socialinius tinklus“, – komentuoja Arūnas Kemežys, reklamos planavimo agentūros „Open Agency“ direktorius.

Interneto skvarba 2011 m. tarp Lietuvos gyventojų viršijo 60 proc. Populiariausiu naujienų portalu išliko *delfi.lt*, kurį, tyrimų bendrovės „Gemius Audience“ lapkričio duomenimis, skaito 1,034 mln. internautų. 2010 m. lapkritį šį portalą skaitė 1,103 mln. internautų.

Kita vertus, spausdinta žinių versija dar surenka daugiau auditorijos nei internetinė. Pavyzdžiui, dienraštį „Lietuvos rytas“ 2011 m. vasarą vidutiniškai skaitė 394 000 Lietuvos gyventojai, o interneto svetainę *lyrytas.lt* vidutiniškai liepą per dieną skaitė 137 000 unikalių lankytojų. Nemokamą dienraštį „15 minučių“ vasarą skaitė vidutiniškai 215 000 Lietuvos

gyventojų, o interneto portalą *15min.lt* – 111 000 unikalių lankytojų.

Artūro Jonkaus, ryšių su visuomene agentūros „Publicum“ vadovo, manymu, Lietuvoje sparčiai didėja ne tik naujų portalų įtaka, bet ir socialinės žiniasklaidos. Vien socialiniame tinkle „Facebook“ yra 966 460 Lietuvos gyventojų (gruodžio 1 d. duomenys).

„Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad, pavyzdžiui, tinklaraščius skaito nedaug žmonių, tačiau sudėjus visus jų skaitytojus į vieną, akivaizdi šios žiniasklaidos formos įtaka“, – pažymi A. Jonkus.

O štai pagrindinių televizijos kanalų žiūrovų kiekis 2011 m. mažėjo ir toliau moteriškėjo. Pagrindinis televizijos žiūrovas yra vyresnė nei 25 metų moteris, gyvenanti mieste.

2011 m. 11 mėnesių, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, keturių

didžiausių televizijos kanalų – LNK, TV3, LTV ir BTV – auditorija mažėjo 0,9–2,4 procentiniais punktais, o užsienio kanalų auditorijos dalis 5 procentiniais punktais augo. Tai lėmė, kad vis daugiau žmonių pereina prie skaitmeninės televizijos, todėl daugėja galimybių pasirinkti kanalus.

Palyginamuju laikotarpiu 3 minutėmis trumpėjo visų televizijų žiūrėjimo laikas. Dar sparčiau – 14 minučių – trumpėjo 8 lietuviškų komercinių televizijų žiūrėjimo laikas.

Sparčiausiai minėtų kanalų atsisako aukščiausias pajamas gaunantys Lietuvos gyventojai, mažų miestelių ir miestų gyventojai, 25–34 m. žmonės. O štai miestuose nuo 30 000 iki 100 000 gyventojų minėtų 8 kanalų žiūrimumas augo. Taip pat televizijas daugiau žiūrėjo 30–40 metų aktyvūs, vidutines ir aukštesnes pajamas gaunantys žiūrovai.

„Tai galėjo lemti stabilesnę ekonominę situaciją“, – svarsto V. Chormanskis.

„Televizija išlieka pigia pramoga, laisvalaikio leidimo forma“, – komentuoja A. Kemežys.

Pasak Audriaus Siaurusevičiaus, VŠĮ Lietuvos radijo ir televizijos generalinio direktoriaus,

televizijų pajamos 2011 m. stabilizavosi po spartaus kritimo 2009–2010 m.

„Prieš dvejus metus televizija, kaip ir visa žiniasklaida, balansavo ties išlikimo riba. Tai lėmė sumažėjusios reklamos pajamos, padidėję mokesčiai, – komentuoja A. Siaurusevičius, – išbandymą atlaikėme, dabar stabilizacijos laikotarpis.“

O štai radijo stočių klausytojų ratas 2011 m. sumažėjo. Ypač mažėjimas juntamas tarp jaunų, aukštesnio socialinio statuso klausytojų. Pagrindinė radijo stočių auditorija išlieka vyresni nei 30 metų vyrai ir moterys, gaunantys vidutines ir aukštesnes pajamas.

Reklamos pajamos žiniasklaidoje

2011 m. pradžios prognozė lyginant su 2010 m.

Televizija	+10 %	153 mln. Lt
Internetas	+23 %	25 mln. Lt
Laikraščiai	+0 %	60 mln. Lt
Žurnalai	+0 %	34 mln. Lt
Radijas	+0 %	26 mln. Lt

Šaltinis: TNS LT

Žurnalistikos didieji

• • •

Aldona ŽEMAITYTĖ

*Dinamiška
Juozo Keliuočio
dvasia*

• • •

Domas ŠNIUKAS

*Simas Miglinas:
žurnalistas tarp
karo girnų*

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Dinamiška

Juozo Keliuočio dvasia

Fragmentai

Aldona ŽEMAITYTĖ

Žurnalistas, meno istorikas, rašytojas Juozas Keliuotis gimė 1902 m. rugpjūčio 22 d. Joniškio vienkiemyje, šalia Rokiškio. Nepriklausomoje Lietuvoje jis buvo žinomas kaip iškilus žurnalo „Naujoji romuva“ (1931–1940) redaktorius. Prie žurnalo telkėsi šviesiausios to meto intelektualinės kultūros pajėgos. Vokietmečiu J. Keliuotis redagavo žurnalą „Kūryba“ (1943–1944), savo tendencijomis „Naujosios romuvos“ tęsinį. Šalia redaktoriavimo ir gausių tekstų rašymo įvairiomis meno, literatūros, kultūros temomis, šalia bandymų kurti romanus ir pjeses, J. Keliuotis Vytauto Didžiojo universitete 1935–193 m. dėstė žurnalistiką. 1942–1943 m. buvo Sociologijos-žurnalistikos katedros adjunktas. J. Keliuotis baigė filosofijos (Vytauto Didžiojo universitete Kaune), meno istorijos ir žurnalistikos (Sorbonos universitete

Paryžiuje) studijas. Grįžęs į Lietuvą parengė paskaitų ciklą „Jaunam spaudos veikėjui“, išleido knygą „Šių dienų spaudos problemos, publicistika“. VDU prof. Leonas Gudaitis 2000 m. parengė spaudai J. Keliuočio žurnalistinių raštų rinktinę „Žurnalistikos paskaitos“.

Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai buvo du kartus suimtas ir išvežtas į lagerius, iš kurių grįžo tik 1956 m. Iki pat mirties (1983) jis buvo savotiškoje tremtyje savo tėvynėje: saugumiečių šnipinėjamas ir terorizuojamas lyg koks pavojingas nusikaltėlis, materialiai ir moraliai žlugdomas. Nepaisant visų sekimų ir persekiojimų jo atsiminimai apie gulago lagerius buvo persiųsti į Ameriką ir 1986 m. išleisti knygoje „Dangus nusidažo raudonai“ („Į laisvę“ fondas, Čikaga). Be to, J. Keliuotis, kaip gyva legenda, traukė jaunus sovietinės sistemos

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė gimė 1945 07 31 Simokų kaime, Vilkaviškio rajone. 1970 m. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos studijas. LŽS ir NŽKA narė. Dirbo „Komjainimo tiesos“, „Literatūros ir meno“, „Nemuno“ redakcijose, Lietuvos architektų sąjungoje. Vilniaus sąjūdžio savitraščiui „Vilniaus balsas“ redaktorė (1989–1990 m.). 1990 m. įkūrė kultūros savitraščių „Dienovidis“ (nuo 2000 m. – žurnalas). Buvo jo steigėja, leidėja ir vyr. redaktorė (1990–2003 m.).

2000–2004 m. žurnalo „Į laisvę“ redaktorė. 2007–2009 m. JAV lietuvių dienraščiui „Draugas“ savaitinio kultūrinio priedo „Kultūra“ redaktorė. Nuo 2008 m. LŽS p-ko pav. kūrybos reikalams. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos narė, Nacionalinės UNESCO komisijos narė.

1988 m. sudarė knygą „Amžino įšalo žemė“ (išversta į ispanų k.), parašė scenarijų televizijos filmui „Apraudotieji mūsų namai“. 2005 m. išleido knygą „Šviesa ištirpsta tamsoje“ (apie prof. Kazimierą Antanavičių). Redagavo knygas istorinės atminties tema, taip pat grožinės literatūros leidinius.

Justinas Vienožinskis. Juozo Keliuočio portretas. Drobė, aliejus. 1949 m.

kritikus ir intelektualus, kurie ankštame jo bute (Vilniuje, Antakalnio g. 39) rasdavo ne tik įdomų pašnekovą, savotišką vedlį į prieškarinio Lietuvos dvasinį kultūrinį gyvenimą, bet ir daug meno žurnalų, klasikinės ir moderniosios muzikos plokštelių, kurias Keliuočiui atsiųsdavo bičiuliai iš Prancūzijos, taip pat atkeliaudavo jo bičiulių rašytojų laišakai ir siuntiniai iš Amerikos. Vieną kitą vertimą ar net prisiminimų pluoštelį sovietmečiu jam pavyko išspausdinti „Švityryje“, „Pergalėje“.

Didžiausia J. Keliuočio rankraštinio palikimo dalis atsidūrė Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje, šiek tiek J. Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyvuose, taip pat Rokiškio Juozo Keliuočio bibliotekos archyve. Beje, rokiškiečiai organizavo Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centrą. Atsiminimų knygą „Mano autobiografija“ 2003 m. išleido Rašytojų sąjungos leidykla. Knygoje yra dvi dalys: „Mano autobiografija“,

apimanti laikotarpį nuo vaikystės iki 1944 m., ir „Sugrįžus į tėvynę“ – gyvenimas grįžus iš sibirinių gulagų... Knyga baigiama tragiška gaida: „Aš ir toliau giliai kenčiu, kad savo tėvynėje negaliu rašyti, ką noriu, negaliu realizuoti savo talento, negaliu vykdyti savo kūrybinio pašaukimo. Vis tiek jaučiuosi patekęs į baudžiamą, neturįs nei laisvės, nei laimės. Dieną ir naktį virš galvos jaučiu žiauraus okupanto tirono geležinę ranką kuri mane nuolat slegia ir kankina. Taip pat jaučiuos iš visų pusių apsuptas lietuviškų judošių.“ Tie „judošiai“ – KGB agentai, kurių, anot J. Keliuočio sekimą tyrinėjusios literatūros mokslininkės Ritos Tūtlytės, buvo apie 60. Beje, knygos gale įdėtas ir R. Tūtlytės tekstas: „Juozo Keliuočio antroji sekimo byla“.

... buvau Renesanso epochos žmogus

Juozas Keliuočis – reto dinamizmo asmenybė. Tas dinamizmas pasireiškė dar gimnazijoje ir neblėso iki pat jo mirties. Sangvinikas, kaip ir jo brolis Alfonsas, tikras aukštaitis, tęsiantis aukštaičių sangviniukų rašytojų plejadą (Vaižgantas, A. Miškinis, K. Binkis, B. Sruoga ir kt.). Nuo vaikystės kupinas meninių aspiracijų, anksti ėmęs sau ir kitiems kelti klausimus apie kultūrą, meną, modernizmą kultūroje ir mene, visame žmogaus gyvenime, apie žmogaus pastangas tobulėti. Anksti susidūrė su žmonijos filosofijos ir literatūros istorijoje apskritai neišsprendžiama gėrio ir blogio dilema, kankinančia dažną jautresnės sielos, idealistinių nuostatų asmenybę – ypač jaunystės metais.

Iš prigimties jis buvo žurnalistas (nors vienu metu teigė nemėgštą šios profesijos), kultūrininkas ir visuomenininkas (jau Panevėžio gimnazijoje redagavo moksleivių ateitininkų laikraštėlį), diskusijų organizatorius. „Aš buvau nusiteikęs gyventi ir darbuotis tik visuomenės labui. Tam ir mokiausi, kad jai būčiau naudingas. Jokių egoistinių ar karjeristinių

tikslų neturėjau, jais visiškai nesidomėjau, tiesiog jų net nežinojau. Ir šie mano visuomeniniai jausmai gaivališkai atsirado, užvaldė visą mano prigimtį, todėl buvo absoliučiai nuoširdūs ir niekuo nepakeičiami. Visuomeniškumas man buvo kaip pašaukimas, kaip gyvenimo tikslas ir prasmė“ (iš kn. „Mano autobiografija“ – apie savo jaunystės idealus).

J. Keliuotis užaugo gausioje ūkininkų šeimoje, todėl nebuvo lepūnas, anksti pradėjo savarankišką gyvenimą ir išsiugdė savarankišką mąstyseną. Iš brolių ir seserų jam artimiausias buvo devyneriais metais jaunesnis brolis Alfonsas, taip pat literatas, sovietinio režimo nublokštas iš Kauno, kur pradėjo savo literatūrinį ir redakcinį gyvenimą. Nors ir turėjo toliau visą gyvenimą dirbti provincijos mokytoju, tačiau poetinės plunksnos nepadėjo ir tapo populiariu tarp rokiškėnų poetu. Literatūros istorijoje liko jo ankstyvųjų literatūrinių metų eilėraštis „Joninės“, kaip, beje, ir Viktorijos Kumpikevičiūtės (Kalpokienės) eilėraštis „Pamilo dobilas raudonas...“ iš vienintelio jos rinkinio „Vasara laukuos“. Šiedu abiejų jaunų poetų eilėraščiai virto liaudies dainomis ir susilaukė įvairių variacijų.

Dar būdamas gimnazistas Keliuotis troško naujovių Lietuvos kultūroje, kuri XX a. 3–4 dešimtmečiais ėmė sparčiai plėtotis bręstant kultūrinei inteligentijai, kai susidūrė ir susiliejo Rytų (dalis vyresnės kartos menininkų, išsimokslinusių carinėje Rusijoje) ir Vakarų (Friburgo, Paryžiaus, Miuncheno, Berlyno universitetų studentai) kultūrų įtakos. Nuo ramaus ir gana sotaus gyvenimo aptingusią visuomenės, ypač valdininkijos, dvasią J. Keliuotis ėmė judinti po studijų Sorbonos universitete. Kaip minėjau, ten šalia filosofijos, sociologijos, meno istorijos jis studijavo ir žurnalistiką, į Kauną parsivežė visai kitokią – naujovišką – žurnalizmo sampratą.

Tiesą sakant, dėl žurnalistikos teorijos ir praktikos pagrindų iki Keliuočio niekas pernelgy nesuko galvos, nors lietuviai nuo pat savo rašto atgavimo pasižymėjo ypatingu pomėgiu leisti laikraščius ir žurnalus. Lietuviški leidiniai nuo XX a. pradžios, nepaisant visų okupacijų ir draudimų, pylėsi kaip iš gausybės rago. Manau, kad tautos genuose buvo ir tebėra daugiau emocionalaus nei racionalaus prado, nuo senųjų laikų besireiškiančio per tautosaką (dainos ir pasakos), poeziją (vos ne kas antras – eiluojujantis humanitaras), per laikraštiją... Nuo J. Basanavičiaus „Aušros“ ir V. Kudirkos „Varpo“ laikų turime visą plejadą laikraštinių mėgėjų, pirmosios Nepriklausomybės dešimtmečiais numezgusių tankų įvairios spaudos tinklą. Redaktoriai ir laikraščių darbuotojai bei bendradarbiai būdavo įvairių profesijų žmonės, dažniausiai literatai, nemažai tarp jų būta dvasininkų, tad retai kuris gilinasi į specifinius žurnalistikos teorijos ir metodikos, žanrų, apipavidalinimo ir kitus dalykus.

Tad J. Keliuotis, Sorbonoje įgijęs žurnalistikos istorijos, teorijos, žanrų ir kitų žurnalistinio darbo struktūros žinių, troško ir galėjo Lietuvos žurnalistiką pakelti į aukštesnį lygį. Ir tai jam sekėsi. Neveltui šiandieniniai mūsų Žurnalistikos instituto studentai (drįstu manyti, kad ir dėstytojai) laiko jį Lietuvos žurnalistikos tėvu, ir jo garbei 2006 m. kovo 24 d. Žurnalistikos institute buvo atidaryta Juozo Keliuočio auditorija. Grįžusį iš Sorbonos (į Paryžių buvo išsiųstas Katalikų mokslo akademijos po sėkmingų studijų VDU Teologijos-filosofijos fakultete) krikščionys demokratai tuoj paskyrė jį savo dienraščio „Rytas“ redaktoriumi. J. Keliuotis, laisvos dvasios menininkas, svajojantis apie modernią žurnalistiką, modernų tautišką meną, neišsitemko siauruoje partinio laikraščio rėmuose. Neilgai trukus susipyko su „Ryto“ leidėjais (tarp jų buvo

Juozas Keliuotis Lietuvių-prancūzų draugijos narių susitikime su prancūzų rašytoju Žiuliu Romenu. 1938 m. Kaunas

kunigų, net Bažnyčios hierarchų), ėmė skelbti apie savo antiklerikalizmą, nors per visą gyvenimą išsaugojo gilią pagarbą tikėjimo, santykio su Dievu klausimams. Tiesą sakant, idealistas ir svajotojas Keliuotis ir negalėjo tikėtis to, ko vos tapęs redaktorium pareikalavo iš „Ryto“ leidėjų. Jis reikalavo, kad laikraštis būtų nepartinis, kad dienraštyje dirbtų apie 150 redaktorių, reporterių ir nuolatinių korespondentų, kad prie redakcijos būtų įkurta didelė biblioteka su lietuvių, prancūzų, anglų, vokiečių, italų ir rusų kalbomis išleistomis enciklopedijomis ir tomis kalbomis leidžiamais, redakcijos bibliotekoje komplektuojamais didžiaisiais dienraščiais... 1929 m. pasaulinės ekonominės krizės sąlygomis tai buvo neįmanoma.

Keliuotis paliko „Rytą“ padirbėjęs vos trejetą mėnesių ir savarankiškai ėmė kurti literatūrinį almanachą „Granitas“. Prie jo telkė jaunesnės kartos dailininkus ir literatus. „Granitas“ buvo pirmasis J. Keliuočio bandymas žurnalistiką *daryti kitaip*. Almanachas išėjo 1930 m., bet jau tada J. Keliuotis buvo supratęs, kad almanachas netenkina jo vizijos. Jis pradėjo mąstyti apie dvisavaitinį kultūros žurnalą, kurį pavadino „Naująja romuva“ ir kuris – jo kūrybinės drąsos, išmonės ir atkaklaus darbo kūdikis – ne

tik pranoko kitą to meto lietuvių spaudą, bet ir tapo visų Keliuočio nuveiktų darbų simboliu bei Juozo Keliuočio „*alter ego*“. „Naujoji romuva“ ėjo kone visą dešimtmetį (1931–1940).

Ėmėsis „Naujosios romuvos“ (savo „Autobiografijoje“ rašo apie žurnalo steigimo sunkumus), net nenutuokė, koks titaniškas darbas – kūrybine, technine ir materialine prasme – jo laukia. Leidinį jis ėmė projektuoti tuščioje vietoje. Nebuvo pinigų, darbuotojų, patalpų, tik didelis noras per žurnalą telkti Lietuvos kultūros modernizavimo bendraminčius. Aistringai studijavęs (visą gyvenimą Keliuotis viską, ko imdavosi, darydavo su dideliu entuziazmu ir aistra) dailės, teatro, literatūros, psichologijos, sociologijos, estetikos, apskritai moderniosios kultūros apraiškas Vakarų Europoje, iš Paryžiaus jis grįžo prisisėmęs naujų idėjų ir drąsos. Yra išsitaręs: „buvau Renesanso žmogus“. Jis turėjo galvoje Lietuvos laukiantį renesansą visose srityse, o pirmiausia – kultūroje. Iš tiesų ketvirtąjį ano amžiaus dešimtmetį Lietuvos ir užsienio universitetus baigusi ar juose studijavusi jaunoji inteligentija buvo pasiruošusi permainoms. Tai rodo ir vadinaujamųjų naujakatalikių judėjimas (Antanas Macėina, Juozas Ambrazevičius, emigracijoje tapęs Brazaičiu, Pranas Dielininkaitis,

*„Naujosios romuvos“
bičiulių sąjungos su-
šaukto lietuvių kongreso
Kaune atidarymas:
Juozas Keliuotis – kong-
reso pirmininkas. 1935 m.*

Juozas Grinius, Jonas Girnius ir kiti neokatalikai konfliktavo su senaisiais klero atstovais). Taip pat ir naujos srovės bei manieros poezijoje, dailėje, teatre bei nauji mokslo pasiekimai.

Gavęs Kauno apskrities viršininko leidimą leisti naują kultūros žurnalą, Keliuotis tuoj aplankė Bažnyčios hierarchus, valstybės vadovus, tarp jų ir prezidentą Antaną Smetoną, užsitikrino, kad iš jų pusės nebus trukdymų, ir pasiuntė dešimtis laiškų iškiliausiams to meto visų meno sričių atstovams, neužmiršdamas ir jaunųjų menininkų, kviesdamas visus bendradarbiauti naujajame žurnale. Tai rodė jo žurnalistines įžvalgas ir tikrą organizacinį talentą. Bet reikėjo pinigų. Ir „antiklerikalas“ Keliuotis jų gavo iš turtingų kanau-ninkų profesorių.

Kaip visada Lietuvoje koją sėkmingai žurnalo leidybai bandė pakišti lietuviams būdingas pavydas, apkalbos, konkurento juodinimas ir t. t. Pirmas „Naujosios romuvos“ numeris išėjo blankokas, kaip pripažino ir pats redaktorius, bet vėliau, anot jo, susiformavo „jos tikrasis veidas, jos originalumas, jos nuosavas individualumas, nepakartojamas stilius. Ir tik palaipsniui į ją įsilies ištisi literatūriniai, meniniai, visuomeniniai ir kultūriniai sąjūdžiai ir sudarys naują didelį ir originalų sąjūdį“. Taip

ir atsitiko. Kaune buvo įsteigtas „Naujosios romuvos“ klubas, į kurį rinkdavosi ne tik gryniosios kultūros žymieji atstovai, bet ir politikai, ekonomistai, gamtininkai, agronomai... Čia virdavo diskusijos, iš kurių redaktorius turėdavo daug medžiagos, kad užpildytų žurnalo puslapius. Be to, jis labai rūpinosi „Naujosios romuvos“ menine išvaizda, sutelkdamas joje žinomus dailininkus ir fotografus. Tad žurnalas tapo tarsi to dešimtmečio mažąja kultūros enciklopedija, kurią vartyti ir skaityti įdomu šiandien. Nuo šiandieninių ne itin turtingo turinio ir blankokos išvaizdos kultūros savaitraščių bei žurnalų „Naujoji romuva“ skiriasi savo gaivumu ir turiningumu.

Po metų, 1932-aisiais, J. Keliuotis įkūrė „Naujosios romuvos“ bičiulių sąjungą, kurios nariais „galėjo būti visi „Naujosios romuvos“ prenumeratoriai ir skaitytojai, neatsižvelgiant į tai, kokių politinių, filosofinių ir religinių pažiūrų jie bebūtų“. Tai leido jam per žurnalą paskelbti lyg ir savo manifestą, kurio esmė – „visoje Lietuvoje sukelti lietuviškos kultūros ir krikščioniško humanizmo sąjūdį... visus lietuvius prantinti prie bendro, darnaus kultūrinio veikimo, visame krašte kultivuoti tai, kas mus, visus lietuvius, jungia, ir ignoruoti tai, kas mus skiria, visam Lietuvos gyvenimui suteikti lietuvišką ir

modernų pobūdį, visą lietuvių tautą sutelkti lietuviško kultūros ir krikščioniško humanizmo pagrindais.“ Šie užmojai „Naujosios romuvos“ redaktoriui, galima sakyti, tapo realybe, nes žurnalas pasiekė neregėtą iki tol 10 tūkstančių egzempliorių tiražą, o sąjungos skyriai kūrėsi įvairiose Lietuvos vietose. Jų veikla – paskaitos, koncertai, meno parodos, kultūros savaitės. Skyrius kūrė ir pats redaktorius, ir vietos kultūrininkai, suvokę Keliuočio ir jo žurnalo misijos svarbą.

Iš prigimties veržlus temperamentas, gailišką entuziazmas ir gebėjimas greitai rašyti J. Keliuočiui garantavo sėkmę būtent leidžiant žurnalą, kurio dažnas periodiškas (kas dvi savaites), turinio originalumas bei universalumas stebina ir domina šiandieninius skaitytojus... Tad verta pakalbėti apie išskirtinį „Naujosios romuvos“ redaktoriaus kalbėjimo ir rašymo bruožą, kuris gali būti mūsų dienų spaudos psichologų (jeigu tokie Lietuvoje yra) ir pačių redaktorių bei žurnalistų tyrinėjimo objektas. Skaitant J. Keliuočio tekstus, iš paviršutiniško pirmojo žvilgsnio į akis krinta savotiška egzaltacija, kai jis kalba apie jį sudominusį ir uždegusį objektą arba reiškinį. Ta egzaltacija jokiais būdais nėra ašaringa. Filosofas Juozas Girnius Juozo Keliuočio kalbėjimo manierą apibūdino taip: „Kalbėjo lyg uždusdamas, kvapo pritrūkdamas, nes kalbėjo pergyvendamas. Rašant mintis liejosi patvinusios upės srautu. Buvo įtaigus jausminis žodžio intensyvumas.“ Man asmeniškai tai atrodo kaip pašėlęs žodžių ir sakinys jungimo ritmas, kai rašanti ranka bėgte bėga paskui mintį ir vos spėja ją pasivyti. Tai lyg nesuvaldomas vaizduotės žaismas, nes, anot J. Keliuočio, viskas jį „*jaudina, emocijų ir jausmų galios neužmiega nei dieną, nei naktį. Dažnai mane ištinka emocijų ir jausmų audros – ir jos mane blaško, daužo, drasko ligi naujos tragedijos, ligi sąmonės netekimo. Ir*

mano valia bejėgė jas sutramdyti arba bent joms diriguoti. Dėl to mano gyvenimas toks audringas ir neramus, nelygus ir kartais neharmoningas bei stingęs nuoseklumo, kitiems sunkiai ar visiškai nesuprantamas.“

J. Keliuotis buvo universalistas-idealistas iki kaulų smegenų ne tik ideologine ar kūrybine prasme. Būties jam irgi tarsi neegzistavo nei būnant studentu, nei redaguojant „Naująją romuvą“, nei sovietmečiu, grįžus iš lagerių, kai teko gyventi neįtikėtinais skurdžiomis sąlygomis. Taip jis ir mirė 1983 m. Iš pradžių atsidūręs Subačiaus gatvės (Misionierių bažnyčios teritorija) ligoninės koridoriuje, kur jį surado gausus gerbėjų būrys, netrukus buvo perkeltas į Santariškių ligoninės palatą-vienutę. Bet jau buvo be sąmonės, kliedėjo savo gyvenimo *alfa* ir *omega* temomis – apie Dievo ir Šėtono (Gėrio ir Blogio) kovą žmoguje. Tą kovą jis laimėjo pačiu nepalankiausiu idealistinei žmogaus dvasiai laiku. Bet ar gali būti kada nors palankus metas idealizmui?

Taurioji žurnalistika

J. Keliuočio maksimalus idealizmas atsispindi jo svarstymuose apie žurnalistiką, kurios pagrindus stengėsi perduoti savo studentams 1935–1936 m. ir vėliau dėstydamas universitete. Paryžiuje žurnalistikos ir sociologijos mokslus studijavo Aukštojoje socialinėje mokykloje, kur šalia profesorių dėstė ir didžiųjų Prancūzijos dienraščių redaktoriai, dalindamiesi su studentais savo praktine patirtimi. Tekdavo rašyti straipsnius aktualiomis temomis, būdavo organizuojamos diskusijos, greta žurnalistikos buvo mokoma iškalbos ir diskusijų meno. Sorbonos universiteto Literatūros fakulteto dekanas Henri Delacroix skatino rašyti disertaciją apie spaudos psichologiją. Disertacijos Keliuotis taip ir neparašė, nes po trejų studijų metų buvo atšauktas į Lietuvą ir įsuktas į laikraščio redagavimo darbus.

Lietuvoje J. Keliuotis susidūrė su žurnalistiniu neišprusimu, nes gausybė leidinių buvo redaguojami įvairių žmonių, kurie turėjo didelį norą per spaudą su savo idėjomis išeiti į viešumą. Apie žurnalistikos teoriją, jos uždavinius, leidinio turinį, jo kūrimo metodus, žanrus jie mažai nusimanė. Taigi Keliuotis iš užsienio sugrįžo lyg į plyną žurnalistikos lauką. Jis ėmėsi parengti „Paskaitas jaunam veikėjui“, o dėstydamas universitete pamažu supažindino studentus su žurnalistikos pagrindais, tikslais, uždaviniais ir principais. Šių dienų žurnalistikos praktikų akimis žiūrint, J. Keliuočio mintys yra tik graži siekiamybė, kurios nepaisyti esą verčia gyvenimo realybė ir bendros žurnalistikos laisvės ir laisvo žodžio tendencijos, išplitusios visame pasaulyje. Iš tiesų, bendrosios sampratos ir ypač naujosios technologijos pakeitė žurnalistikos veidą, tačiau susipažinti su J. Keliuočio žurnalistikos samprata, manau, būtina kiekvienam apie savo profesiją mąstančiam žurnalistui.

Žurnalistikos paskaitose Keliuotis, kalbėdamas apie laikraščio, apskritai spaudos, tikslą, misiją ir uždavinius, pirmiausia kėlė savo mėgstamą tezė – visuomenės ir pavienio žmogaus dinamiškumą ir visuomeniškumą kaip leidinio gyvybės šaltinį. Iš tokios sampratos plaukia ir pagrindiniai tikslai: kovoti dėl didžiųjų tiesos, gėrio ir grožio idealų, t. y. dėl visuomenės idealų, dėl laisvės, teisingumo ir meilės, tarnauti bendrajam gėriui, būti didžiuoju kultūrinės ir visuomeninės pažangos veiksmu, tautinės konsolidacijos židiniu, visuomenės kelrodžiu... O žurnalistikos uždaviniai – turtinti, skaidrinti savo skaitytojų gyvenimą, jiems teikiant naujų tiesos, gėrio ir grožio spindulių, teikti informaciją apie viską, kas įdomaus ir aktualaus, nuostabaus ir ypatingo vyksta visame Žemės rutulyje. Taip pat sudominti žmones viešaisiais ir bendraisiais reikalais, atitraukiant juos nuo

siaurų egoistinių tikslų, atveriant jiems platesnius akiračius, nuolat kelti naujas problemas ir būti nuolatine didžiųjų diskusijų arena, skatinti žmogų mąstyti, būti intelektualiai judriu ir dvasiškai veikliu, nuolat grumtis su galingųjų noru panaudoti valdžią savo egoistiniams tikslams.

Skaitydami šias eilutes ir gilindamiesi į jų turinį matome tą patį J. Keliuočio egzaltacinį entuziazmą, kuris lydėjo jo asmenybę nuo pat sąmoningo gyvenimo pradžios ir šviesia aureole juosė visą jo, kaip kultūrininko ir visuomenininko, veiklos lauką. Paradoksaliausia ir liūdniausia (o gal kaip tik juokingiausia) šių dienų žurnalistikos veikėjams būtų skaityti Keliuočio nubrėžtus žurnalistinės veiklos principus. Jų visa eilė, kai kuriuos iš jų čia išvardinsiu. Manau, kad vis dėlto jie šiandien turėtų būti aktualūs kiekvienam sąžiningam žurnalistui, ypač pradedantiems savo žurnalistinį kelią. O tai visų pirma: liudyti didybę, o ne menkystę; jungti, o ne skaidyti; gydyti, o ne nuodyti; gairinti, o ne smukdyti; šviesti, o ne kvailinti ir tamsinti; sutelkti idėjos žygiams, o ne išblaškyti ir išsklaidyti; kovoti dėl tiesos, gėrio ir grožio idealų, o ne slopinti teisybę, nešti nelaimės, degraduoti visas grožio vertybes, reklamuojant šlamštą ir menkystę. Taip pat – nesudaryti klaidingo ir vienašališko gyvenimo vaizdo; nesiekti *biznieriškų* tikslų; nebūti propagandine valdančios grupės priemone, nevirsti demoralizacijos veiksmu...

Šitaip Keliuotis įsivaizduoja tauriąją žurnalistiką, kurios misija ir būtų tarnauti bendrajam gėriui, būti savarankiška, nesivaikyti pelno, nepataikauti žemiems žmonių instinktams, nevergauti valdančioms grupuotėms... Pelno, arba sensacinė, anot Keliuočio, žurnalistika, kuri į pirmus laikraščio puslapius iškelia kriminalinius įvykius, pikantiškas asmenines „žvaigždžių“ (anuomet dar nebuvo

Jaunųjų literatų bendradarbių būrelis „Naujojoje romuvoje“. Pirmoje eilėje iš kairės: Kotryna Grigaitytė, redaktorius Juozas Keliuotis, Bernardas Brazdžionis, Antanas Vaičiulaitis; antroje eilėje: Alfonsas Keliuotis, Mykolas Linkevičius, Kazys Zupka

tokio žodžio Lietuvos žurnalistikoje) istorijas, katastrofų aprašymus, o į antrą planą nustumia humanistinės kultūros (meno, literatūros, bendrosios kultūros) reikalus, Keliuočiui atrodo kaip „tuštumos pripildyta pilnybė, kur telpa tūkstančiai smulkmenų, bet nėra nė vienos eilutės, kuri verstų susigalvoti“ (susimąstyti. – A. Ž.). Pelno spaudoje „faktas užmuša idėją, informacijos pražudo straipsnius... nes primityvios kultūros žmonės nesigilina į faktų priežastis“. Skaitytojai domisi tik gyvenimo paviršiumi. Ypač tai pasakytina apie XXI amžių, kurio esminis bruožas – vartotojų visuomenė. Keliuotis tarsi numatė šiuolaikinės žiniasklaidos, „pelno spaudos“ ateitį, nes jau praėjusio amžiaus viduryje drauge su naujomis technologijomis, lengvinančiomis žmonių darbą ir gyvenimą, didėjo vartotojų klasė, vadinamoji *buržua*. Tokio tipo spauda „sudaro išpūdžio, kad pernelyg daugiau niekšų, ištvirkėlių, nnormalių, kriminalistų, negu dorų, šviesių ir

kultūringų žmonių. O skaitytojas, kasdien sekdamas blogybės šėlimą, juo užsikrečia...“

Keliuočio nuomone, spauda (žiniasklaida), išskeldama negatyviąją gyvenimo pusę į pirmą vietą, gimdo neurastenikus. Kadangi šiuolaikinė civilizacija didesnę reikšmę teikia materialinei, o ne dvasinei kultūrai, todėl pastarąją mažiau ir domimasi. Šiuolaikinis žmogus „be-galiniai sielojas savo egoistiniais reikalais, per daug jaudinasi dėl savo likimo, ir tai sukelia jam neurasteniją, net isteriją: jis ima drebėti dėl kiekvieno įvykio, kurs galėtų jam laimę ar nelaimę atnešti. Kai žmogus atitrūksta nuo dvasinio gyvenimo centro, jis atskyla nuo gilumos ir atsiduria paviršiuje. Nutolimas nuo dvasinio centro jį daro paviršutinišką.“ Anot Keliuočio, toks neurasteniškas žmogus jaučiasi nesaugus būdamas laisvas, o psichinis žmonių nuovargis, kurį sukelia įvairios krizės, nuolat platina mi spaudos pranešimai apie tragiškus įvykius pasaulyje ir savoje valstybėje, yra labai palanki

dirva politinėms diktatūroms arba anarchiškai laisvei ir iš jos kylančioms riaušėms.

Kalbėdamas apie leidinio (šiuo atveju laikraščio ar televizijos laidos) turinį, Keliuotis pabrėžia visuotinumą principą, t. y. kad žurnalistas privalo rašyti apie tai, kas svarbu visiems, o ne knaisiotis asmeniniuose žmonių gyvenimuose. Anot jo, kai žurnalistas „*dėl biznio pamiršta tiesą: jos nemato, iškraipo, slepia nuo visuomenės akių, vietoj jos pateikia melą ar tik dalinę tiesą*“, jis netenka garbės, tiksliau pasakius, tampa pasidavėliu. Būdamas pats laisvas nuo partinių įsipareigojimų, Keliuotis ir savo studentams diegia mintį, kad žurnalistas gali turėti savo politinę ideologiją, bet nepavirsti partiniu fanatiku. Ir mūsų dienomis aktuali jo pastaba apie publicisto darbo principus: „...*pirmiausia reikia atsižvelgti į bendrą visų žmonių gerį. Jei kurio nors asmens aferos kenkia visuomenės gyvenimui, jas reikia kelti aikštėn. Politinėse polemikose žemo lygio publicistai knisiasi asmeniniame gyvenime. Tai rodo prastą išsiauklėjimą...*“

Matyt, remdamasis savo asmeniniu pavyzdžiu, redaguodamas „Naująją romuvą“ J. Keliuotis kalba apie redaktoriaus atsakomybę. Jis rašo: „*Prieš akis turėdamas laikraščio idėją ir savo skaitytojus, redaktorius... kuria laikraštį kaip visuomeninę, intelektualinę ir estetinę vertybę, gausiai ir labai įvairiai jo medžiagai suteikia vieningumo.*“ Nors ir žinai, kad redaktorius praktikas ir žurnalistikos teoretikas J. Keliuotis orientuojasi į idealą – taurią žurnalistiką, kurią pasiekti gali tik idealo vėliavnešys, vis tiek smagu, svarbu ir naudinga skaityti Keliuočio mintis, daugiau kaip po pusšimčio metų tarsi naujas. O iš tiesų amžinas tiesas, kaip amžinos yra tikrosios vertybės.

Pabaiga

Kaip jau minėjau, J. Keliuotis mirė 1983 m., vienišas, kankinamas fizinės ir dvasinės

negalios, apniktas fobijų ir realių persekiotojų, kurie nei jam, nei jo tikriems draugams nedavė ramybės. Tokia buvo jo dalia, jo nenustygstantis charakteris, jo pavydėtinas gyvybingumas ir smalsumas viskam, kas darosi aplinkui. Pas Keliuotį vieni vesdavo kitus, šie atsivesdavo dar kitus, tad jis jau ir nepajėgė atskirti, kas yra draugas, o kas priešas. Beje, pasak Ritos Tūtlytės, tyrinėjusios Keliuočio sekimo bylą, saugumo agentais tapdavo jo artimiausi draugai. Režimas mokėjo prie kiekvieno prieiti individualiai, žinodamas, kokį mygtuką paspausti žmogaus baimėje ar kompleksuose. Vieni saugumui pranešinėjo apie Keliuotį nuoširdžiai, kiti formaliai, bet ne tai yra esmė. Žmogus buvo pjudomas kone iki mirties lyg koks pavojingas žvėris, kurį reikia uždaryti į narvą. Ankštas butas trečiame aukšte (Antakalnio g. 39) ir buvo tas narvas, kur garsus žurnalistas ir meno kritikas, puikus pasakotojas ir melomanas lyg magnetas traukė kitus sava laisvo žmogaus mąstysena.

Prisimenu: senovinis rašomasis stalas (dabar jis yra Keliuočio dukterėčios Eglės nuosavybė) pristumtas prie vienos sienos, virš jo kabo tamsių tonų Justino Vienožinskio tapytas buto šeimininko portretas. Prie kitų sienų – knygų lentynos su daugybe įvairiomis, daugiausia prancūzų, kalbomis išleistų knygų, meno albumai. Virš lentynų sukabinti paveikslai. Etažerėje šūsnyns modernios muzikos plokštelių, kurios lyg masalas viliojo jaunuo menę, pasiilgusią ko nors dvasingesnio negu įkyrėjusios sovietmečio kompozitorių melodijos. Tai buvo laisvės sala, kur visi atėjusieji užmiršdavo gyvenantys dideliame socializmo narve.

Pas Keliuotį apie 1975–1978 m. mane navedė vienas pažįstamas. Nustebino bendravimo lengvumas, įdomūs, šmaikštūs pasakojimai apie prieškarinio Kauno menininkus... Aš jam pasakiau, kad dar besimokydama

mokykloje ant aukšto tremtinių paliktuose namuose, kur mudvi su mama gyvenome irgi besislapstydamos nuo tremties, radau apiplyšusius „Naujosios romuvos“ numerius. Kad jie padarė didelį įspūdį, nes tokios spaudos nebuvo mačiusi. Pirmai pažinčiau to užteko, sutarėm kitus pasakojimus atidėti vėlesniam laikui. Tuomet dirbau „Literatūros ir meno“ redakcijos Dailės ir architektūros skyriuje. Kai kitą rytą po viešnagės pas Keliuotį atėjau į darbą, pasikvietė tuometis „Literatūros ir meno“ redaktorius. Stovėdamas anapus savo rašomojo stalo ir žiūrėdamas kažkur į šoną, jis man griežtai pasakė: „Daugiau nesilankykit ten, kur vakar buvot.“ – „Iš kur Jūs žinot?“ – paklausiau apstulbusi. – „Kasa spravok nedajot“ (Kasa neteikia pažymų. – Rus.), – kreivai vyptelėjo. Išdūlinau iš kabineto it musę kandusi, galvodama, kas galėjo taip žaibiškai jam pranešti apie mano vizitą pas Juozą Keliuotį...

Juozas Keliuotis Pervalkoje apie 1975 m.

P. S. Juozo Keliuočio citatos paimtos iš jo knygos „Mano autobiografija“ (2003) ir jo „Žurnalistikos paskaitų“, kurios buvo išleistos 2000 m. Kaune.

Simas Miglinas: žurnalistas tarp karo girnų

Domas ŠNIUKAS

Tik trečdalį XX amžiaus Lietuva gyveno savo galva, kad ir ne visada demokratiška, o du trečdalius kentė svetimųjų jungą – carinį, kaizerinį, sovietinį, nacistinį ir vėl sovietinį. Vilniaus krašto laisvę dar dviem dešimtmečiais sutrumpino lenkų okupacija. Tokį pat erškėčių kelią nuėjo ir lietuvių periodika, ant profesionalumo pagrindų pradėjusi stotis vos XIX a. pabaigoje, spausdinta griežtos cenzūros sąlygomis, Prūsijoje ar nelegaliai.

Ilgiausias iš čia minėtų periodų buvo sovietinis, o drakoniškiausias spaudai – nacistinis. 1941–1944 m. Lietuvoje legaliai ėjo vos keli laikraščiai ir žurnalai: dienraščiai „Į laisvę“ (1941–1942), „Ateitis“ (1943–1944, abu Kaune), „Naujoji Lietuva“ (Vilnius), savaitraščiai „Lietuviai“ (dirbantiems Reiche), „Tėviškė“ („Tėvynė“;

Šiauliai), „Žemaičių žemė“ (Telšiai), „Naujosios Biržų žinios“, „Panevėžio apygardos balsas“, žurnalai „Kūryba“ (nuo 1943), „Naujoji sodyba“, „Žiburėlis“, „Savaitė“, dar vienas kitas žinybinis leidinys. Visiems laikraščiams buvo būdingi tie patys publikacijų blokai: 1) privalomi oficialūs pranešimai apie „nenugalimosios Reicho armijos“ pergales Rytų fronte bei nacistiniai propagandiniai straipsniai, 2) privalomi civilinės vokiečių valdžios nurodymai, 3) praktinio pobūdžio straipsniai, 4) publikacijos istorijos, kultūros ir meno klausimais, grožinė kūryba. Viskas buvo griežtai cenzuruojama. Kaip liudija „Naujojoje Lietuvoje“ dirbusi Salomėja Narkeliūnaitė, pačią menkiausią žinutę, net skelbimus reikėjo versti į vokiečių kalbą ir nešti cenzoriui [12]. Buvo draudžiamas net nacių spaudos tekstų, kuriuose atviriau kalbėta apie okupantų tikslus užkariautuose

Domas Šniukas (g. 1932 09 27 Vaišnorų k., Gruzdžių vlsč.) – žurnalistas, lietuvių žurnalistikos tyrėjas. Baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete (VU) ir aspirantūrą Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete. Dėstė VU. 1972–1989 m. metraščio „Žurnalistika“ atsakingasis redaktorius-sudarytojas (išėjo 18 knygų). 1988–1990 m. LŽS pirmininkas. LŽS ir NŽKA narys. Išleido knygas: „Ežerų vilnimis“ (1958), „Žalioji tėviškės vasara“ (A. Šiekštelės piešiniai, 1974), „Juozas Olinardas Penčyla: šaržų karalius“ (2004). Dvitomės monografijos „Gruzdziai“ (2009 ir 2010) vyriausiasis redaktorius ir sudarytojas.

kraštuose, perspausdinimas. Ką tik minėto leidinio redaktorius Rapolas Mackonis, cenzoriui neapsižiūrėjus perspausdinęs straipsnį iš esesininkų organo „Die Schwarze Korps“, pateko į nacių saugumo nemalonę, vėliau buvo ištremtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą.

Apie nacių okupacijos metų spaudą mes turime bene menkiausią supratimą dėl to, kad sovietmečiu ji buvo slepiama už devynių užraktų bibliotekų „specfonduose“, taip pat ir dėl įsigalėjusio politinio požiūrio, pagal kurį asmenybę žeminančios ir labai rizikingos žurnalistų pastangos nacmečiu tarnauti Lietuvai, visuomenei nubraukiamos magišku kolaboravimo verdiktu. Šiandien būti principingu praeities atžvilgiu yra labai lengva, net konjunktūriška, o nacmečio redaktorius, norėdamas ką nors pasakyti net tarp eilučių, privalėjo apsidrausti keleriopu tariamo lojalumo perkūnsargiu. To meto visuomenė, skirtingai nuo kai kurių dabartinių vertintojų, buvo supratinga ir už tai dėkinga.

Šiame straipsnyje per žinomo ir įdomaus likimo žurnalisto Simo (Simono) Miglino biografiją plačiau atskleidžiamas ir vienas laikraštinių veiklos nacmečiu epizodų – Šiaulių savaitraščio „Tėviškė“ leidyba.

Tarp kūrybos ir komercijos

S. Miglino asmenį apibūdinti nėra lengva. Niekur plačiau apie save nepaskelbė, niekas ir iš bendražygių viešai nepapasakojo. Mano inspiruotas „Tėvynės“ (Niujorkas, JAV) redaktorius Vytautas Kasniūnas 1997 m., po žurnalisto mirties, pateikė apie jį enciklopedinių žinių tikėdamasis, kad kas nors atsilieps, papildys asmeniniais liudijimais, tačiau tokių neaptikau [8]. Mat S. Miglinas, priešingai nei daugelis karo pabėgėlių, išvykusių už Atlanto ar į Australiją, liko Vokietijoje, tapo izoliuotas nuo kolegų, nuo gausios išeivijos

Simas Miglinas. 1957 m.

periodikos Amerikoje. Vasario 16-osios gimnazijos direktorės dr. Bronės Narkevičienės liudijimu, Lietuvių kultūros instituto Lamperheime-Huetenfelde (Vokietija) archyve yra tik S. Miglinui skirta dėžutė su laikraščių iškarpomis, žinių apie jį patį nėra. Nieko informatyvaus nėra ir Lietuvių išeivijos instituto archyve Kaune. 37 žurnalisto laišakai rašytojui Kazimierui Barėnui saugomi Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės Bitės viešosios bibliotekos rankraštyne [4], tačiau jie itin sausi, dalykiški. Paskutiniu metu pavyko susisiekti su S. Miglino dukterimi, teatro dailininke Giedra, gyvenančia Miunchene. Ji pakoregavo Vokietijos periodo tėvo biografiją [5]. Taigi iš esmės tenka remtis jo redaguotais leidiniais, enciklopedijomis, periodikos publikacijomis. Čia taip pat nemažai painiavos. Pavyzdžiui, bostoniškė „Lietuvių enciklopedija“ klaidingai nurodo, kad S. Miglinas 1933 m. redagavo katalikiškąją leidinį „Vienybė“ (iš tikrųjų A. Kupcikevičius), kad 1935 m. Darbo rūmų

Simas
Miglinas.
1931 m.

leidinyje „Darbas“ pateikė „arti 200 įvairių darbo sričių profesinių apybraižų“ [10, 14]. Iš tikrųjų keliolika jo reportažų šiame leidinyje buvo išspausdinta 1936–1937 m.

Simas Miglinas gimė 1907 04 29 kalnakasių miestelyje Skrantone (*Scranton*), Pensilvanijoje, JAV. Tėvai – Stasys Miglinas ir Magdalena Marčiulynaitė – susilaukė 10 ar 11 vaikų, bet išgyveno tik Simas su seserimi. Motina su jais grįžo į Lietuvą. Nors tėvas liko Amerikoje, šeimą materialiai rėmė [5]. Simas 1931 m. Kaune baigė S. Daukanto mokytojų seminariją, o 1931–1934 m. Vytauto Didžiojo universitete studijavo lietuvių ir visuotinę literatūrą. Į spaudą pradėjo rašyti 1924 m., pirmuosius literatūrinius bandymus skelbė mokytojų seminarijos šapirografuotuose laikraštėliuose „Pavasariop“, „Speigas“. Įvairiu laiku bendradarbiavo leidiniuose „Darbas“, „Lietuvos aidas“, „Mūsų Vilnius“, „Trimitas“, „Ūkininko patarėjas“, „Laikas“ ir kt. Tarp to meto pamėgtų žanrų – kelionių reportažai: 1937 m. paskelbė ciklą „Žingsniai per Neringą“ (leidinio nepavyko nustatyti), 1938 m. „Lietuvos aide“ – per 60 atkarpų iš įvairių Lietuvos vietų [8].

Neįsitvirtinęs ar nepanorėjęs įsitvirtinti kuriame nors leidinyje, ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje ėmėsi spaudos verslo: 1938–1939 m. kartu su Mečiu Ugianskiu leido humoro žurnalą „Naujoji spaktyva“, o 1940 m. jau vienas – laikraštį „Vakarinės naujienos“. Deja, dėl to meto politinių realijų ir skaitytojų pasyvumo komercinė spauda Lietuvoje neįsitvirtino, ją bandė inicijuoti ne turtingi verslininkai, o patys vargani žurnalistai. Nesėkmė ištiko ir S. Miglino leidinius: žurnalo išleista 14, o laikraščio – vos 9 numeriai.

Vytauto Kasniūno liudijimu [8], kolegos manė, jog S. Migliną imtis spaudos verslo pasiekti ir pinigais paremti galėjo turtingi giminės Amerikoje, bet tų dviejų leidinių profesinis lygis ir likimas versijos nepatvirtina. Jie buvo kompiliacinio pobūdžio, tik „Naujojoje spaktyvoje“ pasirodė keletas originalių B. Borjero, J. Penčylos, A. Vaičiaičio, V. Vagusevičiaus, S. Žuko karikatūrų, Liūnės Janušytės-Eikytės Pasikarkytės feljetonų. Taigi leidėjas neturėjo pakankamai lėšų geriems žurnalistams nusišamdyti ar honorarams mokėti.

Sovietų invaziją Lietuvon S. Miglinas pasitiko kartu su Justu Paleckiu dirbdamas Henriko Blazo redaguojamame bulvariniame „Laiko“ laikraštyje. Savo pokalbius tomis tragiškais tautai dienomis su kolega – būsimu sovietinės Lietuvos prezidentu vėliau paviešino prisiminimuose (Mažos tautos dideli vargai, *Tėviškė*, 1942, rugpjūčio 7).

Tėvynė sumažėjo iki „Tėviškės“

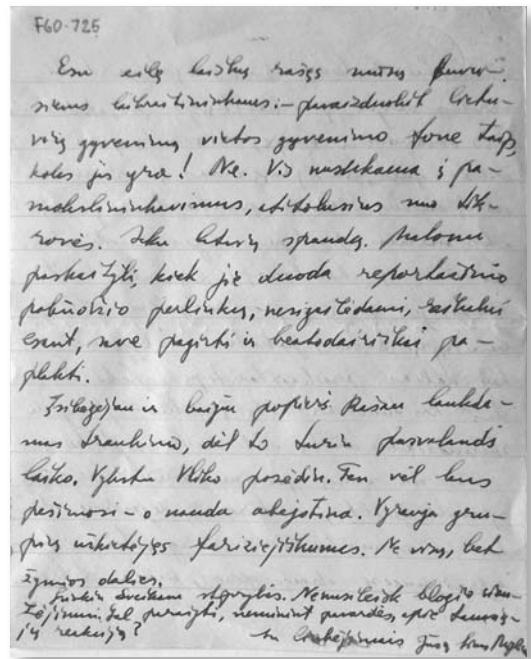
Antrojo pasaulinio karo pradžioje S. Miglinas atsidūrė Šiauliuose, kur 1941 m. liepos 6 d. pasirodė Lietuvos aktyvistų fronto, vėliau lietuvių nacionalistų „Geležinio vilko“ sąjungos (voldemarininkų) laikraštis „Tėvynė“. Jo redagavimą perėmė nuo tų pat metų rugpjūčio 17 d., kai leidinio skiltyse jau buvo kiek apirimusi neapykantos ir keršto retorika buvusių

sovietinių aktyvistų ir žydų atžvilgiu. Žinoma, ir dabar buvo akcentuojami generalinio tarėjo Kubiliūno žodžiai, pasakyti voldemarininkų vizito pas jį metu („nacionalistai yra pasiryžę pertvarkyti gyvenimą pagal ašies ideologiją nacionalizmo ir fašizmo pagrindais“), pratęsti vedamojo teiginiais: „Mums nepakeliui nei su sovietų raudonojo teroro atstovais, nei su plutokratine Anglija ir tariamai „demokrati-ne“ Amerika“ (Tėvynė, 1941, rugpjūčio 17). Tačiau ir visišką ištikimybę Vokietijai deklaruojanti partija okupantams nebuvo reikalinga, 1941 m. pabaigoje ji buvo paleista. Laikraštis paskelbė, kad, „pasitraukus iš visuomeninio gyvenimo“ leidėjui, nustoja eiti ir „Tėvynė“, ji uždaroma redakcinio kolektyvo, o ne administracinių organų sprendimu. Vietoj jos išeis visuomenės laikraštis „Tėviškė“ (Tėvynė, 1941, gruodžio 20).

Šiandien sunku pasakyti, kaip ten buvo: ar žurnalistai nutarė dėl viso pikto atsiriboti nuo praeito veiklos etapo ir pradėti naują, ar privertė vokiečių valdžia. Mat esama versijos, kad laikraštį leisti senu pavadinimu uždraudę okupantai, pareiškę, kad tėvynė esanti Vokietija, o Lietuva galinti būti tik tėviškė.

„Tėviškės“ pirmojo numerio vedamajame straipsnyje „Mūsų kelias“, stropiai apeinant politinius Lietuvos klausimus, buvo ambicingai deklaruoti organizaciniai ir moraliniai-etiniai leidinio uždaviniai: lietuvių visuomenės telkimas bendram tikslui, nuoširdus darbas ir susiklausymas, bolševikinių žaizdų šalinimas, parama silpniesiems, žmogaus vertinimas pagal jo darbą visuomenei ir kt. (Tėviškė, 1942, sausio 4).

S. Miglino organizacinių gabumų dėka po laikraščio straipsniais ėmė rodytis visoje Lietuvoje žinomų žmonių – žurnalistų, literatų, pedagogų, kultūros veikėjų, prieškarinio politikų parašai. „Tėviškės“ bendradarbiais tapo (išvardijami mažėjančio aktyvumo

Simo Miglino laiškas Kazimierui Barėnui

tvarka) žurnalistas Bronys Raila (E. Erdvilas, A. Valkiniškis), žurnalistas, teisininkas ir politikas Vincas Rastenis, literatas Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis (A. T.), pedagogas filosofas dr. Vytautas Soblys, kompozitorius, Šiaulių muzikos mokyklos direktorius Juozas Karosas, žurnalistai ir literatai Aleksandras Merkelis, Rapolas Mackonis, Adomas Vilainis-Šidlauskas, Stepas Povilavičius-Vykintas, pedagogas Juozas Gobis, teisininkas ir kultūrininkas Pelikšas Bugailiškis, poetas Faustas Kirša, „karo korespondentai“ Augustinas Astrauskas (Aštrauskas), Zenonas Gerulaitis, Vytautas Kasniūnas ir kiti. Tokio bendradarbių būrio provincijos laikraščiu galėjo pavydėti net rimtas prieškarinio Kauno leidinys. Žinoma, čia būtų galima pastebėti, kad, katastrofiškai sumažėjus periodikai, žurnalistai ir literatai džiaugėsi gavę bet kur ir bet kokią tribūną. Netekus Klaipėdos, Šiauliai buvo trečiasis šalies intelektualinis centras.

Susidarius kvalifikuotų autorių branduoliui keitėsi laikraščio veidas. Jame palaipsniui

mažėjo oficialių pranešimų iš Rytų fronto (gal ir todėl, kad nuo 1943 m. pradžios vokiečiams nebuvo kuo pasigirti), kitos propagandinės medžiagos, o gausėjo kultūrinio etinio pobūdžio publikacijų. Nuolat ėmė rodytis puslapis „Kultūrinis gyvenimas“, vėliau „Menas. Mokslas. Kultūra“, kuriame buvo komentuojamas gyvasis meno procesas, visų pirma teatrų veikla, primenami Lietuvai brangūs istorijos puslapiai, žymios asmenybės, XIX a. tautos atgimimo idėjos (S. Daukantas, M. Valančius, J. Basanavičius, V. Kudirka, Maironis, J. Tumas-Vaižgantas, M. K. Čiurlionis, V. Mykolaitis-Putinas, S. Darius ir S. Girėnas, aušrininkai ir varpininkai). Kultūra buvo ta vienintelė terpė, teikusi lietuviui atgaivą ateities nežinomybės akivaizdoje.

Aktyviausių publicistų trijulę sudarė pats redaktorius, B. Raila ir V. Rastenis. Visi buvo pamėgę tęstinių straipsnių formatą. S. Miglinas, kaip leidinio vadovas, turėjo imtis paties nedėkingiausio darbo – rašyti okupantus tenkinančius vedamuosius straipsnius, kitus politinius tekstus, paprastai be parašo. Gudrauti čia būta maža galimybių, nebent stiprinant antikomunistinę retoriką nacių pagyrų, vasališko paklusnumo sąskaita. Tai ir buvo daroma. Maža to, siekta įmanomomis progomis praskleisti slepiamus okupantų planus, taip žadinant tautos budrumą, vienybę ir galimą pasipriešinimą.

1942 m. lapkritį Lietuvos žurnalistų grupė propagandiniais tikslais buvo pakviesta į Vokietiją. Iš šios kelionės S. Miglinas paskelbė reportažų ciklą „Nūdienė Vokietija“. Viename jų autorius perpasakojo nacių atstovo atsakymą į žurnalistų klausimą dėl Lietuvos pokario ateities. Šis atsakęs maždaug taip: „Jei ši karą laimės Europos valstybės vadovaujant Vokietijai, savaime suprantama, kad kiekviena Europos tauta, dalyvavusi šioje gyvybinėje kojoje, turės tam tikrą vietą. Tačiau jau dabar esą

galima atvirai pasakyti, kad nebus daromos tos klaidos, kokios buvo daromos po Pirmojo pasaulinio karo. Tada Ženevos spektaklyje visos valstybės buvo padarytos lygiateisėmis, neatsižvelgiant į jų svorį. Gi po šio karo – laimėjimo – turės būti jėga, kuri vadovaus visoms Europos tautoms.“ Kas ta būsimoji jėga, visiems buvo aišku. Autorius leido suprasti, kad Lietuvai gal bus suteikta tam tikra kultūrinė autonomija (*Nūdienė Vokietija*, 1943, sausio 16).

J. Gobis, supažindinęs su Rygoje leidžiamame „Ostland“ žurnale (1942, nr. 5) išspausdintu aukšto nacių valdininko dr. Wernerio Esseno straipsniu, pacitavo autoriaus žodžius, kad „mažai lietuvių ūkininkų tautai (Bauernvolk)“ mielai bus leista „kartu žygiuoti Europos eilėse, jei ji į tai sąmoningai pasakys „Taip“ (*Lietuvos likimas žurnalo „Ostland“ šviesoje*, 1942, gruodžio 4).

S. Miglinas iš „Naujosios Lietuvos“ persispausdino straipsnį „Dėl Rytų germanizavimo“, kurį pastaroji perpasakojo iš vienintelio Reiche necenzūruojamo esesininkų organo „Das Schwarze Korps“. Citata: „Mūsų uždavinys yra ne germanizuoti Rytus senąja prasme, t. y. čia gyvenantiems primesti vokiečių kalbą ir vokiškus įstatymus, bet rūpintis, kad Rytuose gyventų tik žmonės, kurie yra tikrai vokiško germaniško kraujo“ (1942, rugsėjo 21).

„Tėviškė“ paviešino vokiečių planuojamą švietimo reformą Baltijos kraštuose, išdėstytą laikraštyje „Deutsche Zeitung im Ostland“ (1942, gruodžio 11). Jos esmė tokia. Kadangi lietuvių, latvių ir estų likimas esąs „neatmaimomai sujungtas su vokiečių tautos likimu“, jų mokykla bus pasukta praktiškumo, suprofesinimo keliu: „Pagal buvusio liberalistinio ir žydiškojo laikmečio samprotavimą aukščiausią kultūrą įgijusi buvo laikoma ta tauta, kuri buvo išugdžiusi daugiausia akademikų.

A. Hitleris vokiečių tautą išmokė, kad ši tezė yra klaidinga. Naujai Europai reikia kitokių žmonių. [...] *Buvusių* (! – *Aut. past.*) Baltijos kraštų mokyklinės sistemos tokių žmonių paruošimui yra netinkamos, nes jos nedviprasmiškai turi jųjų liberalistinių demokratinių kūrėjų kultūrinio pasaulėvaizdžio žymes.“ Girdi, Baltijos kraštuose universitetą baigusieji dirbo šoferiais ir kaklaryšių pardavėjais, kas rodo „kenksmingą tautos turtų bei jėgos eikvojimą“. Ateityje „tų pačių tautų interesams, [...] užsiėmimo neturinčios inteligentijos atsiradimui“ bus užkirstas kelias. Taigi lietuvių laukė darbininkų ir žemdirbių dalia (*Lietuvos mokyklų reformos klausimai*, 1943, sausio 1).

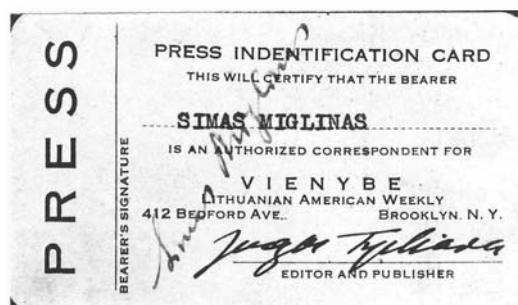
Kai nebuvo galimybių kalbėti apie Lietuvos ateitį, S. Miglinas, kaip redaktorius ir publicistas, stengėsi apžvelgti, paanalizuoti tragiškuosius valstybei ir tautai 1939–1941 m. įvykius – 1942 m. vasarą išspausdino 13 atkarpų straipsnį „Mažos tautos dideli vargai“. 1944 m. pradžioje, kai jau ryškėjo hitlerinės Vokietijos krachas, 8 atkarpų cikle „Tautos vienybė, solidarumas, partijos“ jis bandė analizuoti tarpukario gyvenimo klaidas, konsoliduoti visuomenę grįžtančios bolševizmo grėsmės akivaizdoje. 1943 m. buvo paskelbti Antano Smetonos apmąstymai prie Šventaičio ežero „Pro memoria“ („Lietuvos laisvės pasakutinės valandos“).

V. Kudirkos publicistikos idėjas aktualizavo autoriniame cikle „Dr. V. Kudirkos varpai šiandien“.

B. Raila, daugiausia rašęs ideologijos ir kultūros sąveikos klausimais, 1943 m. paskelbė net 29 atkarpų ciklą „Iš antikomunisto užrašų“. Kitame mažesniame cikle „Dvasiniai mūsų tautos ginklai“ apžvelgė liaudies kūrybos, literatūros, teatro ir dailės svarbą tautos išlikimui ir raidai. Apžvalgose „Puota maro metu“, „Menų atokaitoje“, „Ir vėl nauja rašyba“, „Kultūros darbas karo metais“ ir kt.

„Tėviškės“ redaktoriaus pažymėjimas

„Vienybės“ bendradarbio pažymėjimas, pasirašytas Juozo Tysliavos

autorius su jam būdingu kategoriškumu ir polemiskumu komentavo lietuviškąjį meno ir mokslo procesą.

V. Rastenis, okupacijos metais Šiauliuose dirbęs prokuroru ir advokatu, ryškiau debiutavo autobiografiniu ciklu „Viena iš daugelio istorija apie bolševikų kalėjimus“. Mat autoriui, sovietų kalintam Vilniaus, Maskvos ir Kauno kalėjimuose, karui prasidėjus pavyko išsilaisvinti. S. Rastenis savo tekstuose akcentavo žmogaus atsakomybės visuomenei, tarnavimo jai klausimus. Tai iliustruoja rašiniai „Apie darbą tautos gerovei“ (5 straipsniai), „Laikraštininkas ir visuomenė“.

Visi trys paminėti publicistai, ypač B. Raila, aktyviai recenzavo Šiaulių, Panevėžio ir net Kauno bei Vilniaus teatrų spektaklius, sekė literatūros naujienas, polemizavo su „Naujaja

Lietuva“ (dėl „Tėviškės“ nuomone, jauno literato Adolfo Sprindžio pernelyg pretenzingo ir nesavarankiško straipsnio), išsakė pastabas žurnalo „Kultūra“ leidėjams.

A. Merkelis, dirbęs Studijų biure Kaune ir rengęs dokumentus apie sovietų nusikaltimus Lietuvoje, pasakojo apie okupantų aukas Šiaulių krašte („Neužmirškime Lietuvos kančių kelio“, „Bolševikai visą laiką kovojo prieš nepriklausomą Lietuvą“). A. Šešplaukis Tyruolis nuolat rašė literatūros klausimais, J. Karosas rengė muzikinį skyrių.

Nedidelio nukrypimo prašosi „karo korespondentų“ A. Astrausko (Aštrausko), Z. Gerulaičio ir Vytauto Kasniūno rašiniai iš Rytų fronto. Kaip teigia dailininkas ir žurnalistas Vladas Vijeikis [13], į okupantų administracijos priekaištus, kodėl lietuvių žurnalistai silpnai nušviečia Vermachto žygdarbius, šie teisinosi, kad neturi galimybių nuvykti į frontą. Tada vokiečiai surinko žurnalistų grupę, nuvežė į Rygą, apvilko karių uniformomis ir nugaubė į pafrontę. Grįžusių nebepaleido, sudarė karo korespondentų grupę, kurios vadovu paskirtas kariškis žvalgybininkas Bronius Aušrotas. Šiai grupei visą laiką ar trumpai priklausė Augustinas Astrauskas (Aštrauskas), Petras Babickas, Henrikas Blazas, Vladas Cinvinskas, Zenonas Gerulaitis, Jurgis Kalakonis, Vytautas Kasniūnas, Juozas Rimas, dailininkai Povilas Osmolskis ir Vladas Vijeikis, kai kurie kariškiai. Jie buvo nuvežti į fronto ruožus prie Gatčinos, Lugos, Pskovo, prie Ilmenio ežero, aplankė lietuvių dalinius. B. Aušrotas ir V. Cinvinskas buvo pasiūsti net į Belgiją įsitikinti, kad Reichas patikimai saugo Atlanto pakrantes. Arba šiems vyrams nieko pafrontėse nerodė, arba ypač griežta buvo cenzūra, bet jų rašiniai sukurpti pagal schemą: N fronto ruože kalbantis su lietuvių karininku N sužinota apie rūsčius įvykius N už N upės. Tokius pranešimus buvo galima parašyti ir neiškėlus kojos iš

namų, todėl „Tėviškės“ autoriai – „karo korespondentai“ čia rašomi kabutėse.

Raudonajai armijai įsiveržus į Lietuvą, „karo korespondentai“ per Šiaulius, Rygą ir Liepoją atsidūrė Vokietijoje, čia kurį laiką leido „Kario“ laikraštį. Apdairiai nusimetę kariškas uniformas, sulaukė sąjungininkų kariuomenės.

Kad priklausytų karo korespondentų būriui, S. Miglinas niekur nemini, nors paskelbė rašinių iš Minsko, Estijos, Latvijos.

1944 m. pavasarį Rytų frontui artėjant prie Lietuvos, „Tėviškės“ turinys ėmė prastėti: beveik dingo įvykių kronika, gausėjo abstraktaus turinio straipsnių, didėjo jų apimtys. Paskutinis numeris pasirodė liepos 11 d.

Karo tremtyje leista „Tremtis“

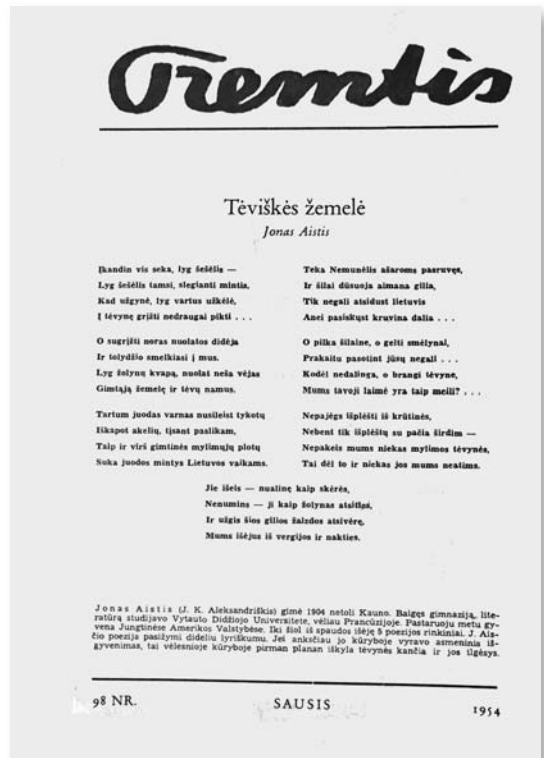
Biržų krašto Smaltiškių ūkininko Jokūbo Kėželio ir Palmiros Kuginaitės šeimoje augo gražuolė Livija. Kraštotyrininko Jono Dagilio [6, 7] duomenimis, netoliese savo tėvonijoje viešėdavęs Borisas Dauguvietis ją pastebėjo ir pakvietė į Kauną, į teatro studiją. Čia su mergina susipažino S. Miglinas ir ją vedė, jaunai porai gimė duktė Giedra. Vokietmečiu šeima iš Šiaulių lankydavosi žmonos gimtinėje, dukra vasarodavo pas senelius. Sunki karo metu S. Miglinas net buvo užsimojęs ant Nemunėlio kranto pasistatyti raudonų plytų mūriuką. Deja, nebaigė.

Priartėjus frontui šeima nutarė trauktis į Vakarų. Po vieno smarkaus Šiaulių bombardavimo nusamdytu automobiliu žmona ir dukra buvo išvežtos į Palangą. Vėliau traukiniu iš Klaipėdos jos patraukė į Vokietiją. S. Miglinas iš Lietuvos neskubėjo – kurį laiką apsisotojo Telšiuose ir organizavo Tėvynės apsaugos rinktinės leidinį „Lietuvos gynėjas“. Išleisti penki numeriai: pirmasis liepos 18 d., paskutinis – rugsėjo 29 d. Kaip liudija Marius Katiliškis savo knygoje „Išėjusiems negrižti“,

spaustuvėje elektros jau nebebuvo, bet redaktorius pasikviesdavo būrį jaunų vyrų iš komendantūros, kurie sukldavo spausdinimo mašiną. Tuo metu šis A4 formato 4 puslapių laikraštėlis buvo vienintelis Lietuvoje į vakarus nuo fronto linijos.

Vokietijoje, Tiuringijos Sonnenbergo apylinkėse, S. Miglinas susirado šeimą, kur ji gyvena pas ūkininkus. Kartu vargo įvairiose karo pabėgėlių stovyklose – Dachau, Andechs Erlinge. Ieškodamas draugų ir kur geriau įsikurti, važinėjo po įvairius miestus. Liubeke buvo anglų internuotas, grasinta perduoti sovietams. Žurnalistas paskelbė bado streiką ir tuo, matyt, paveikė kariškius [5]. Pagaliau įsikūrė JAV zonos Memmingene, netoli lietuvių pabėgėlių stovyklos. Palaikė ryšį su savo kolegomis, dalyvavo abiejuose lietuvių žurnalistų suvažiavimuose Hanau (1946 m.) ir Schweinfurte (1947 m.), tačiau į atkurto sąjungos vadovybę neišrinktas. Apskritai iki 1950 m. jo pavardės nepavyko rasti nei tarp gausios lietuviškos spaudos redaktorių, nei tarp bendradarbių. Duoną šeimai uždirbdavo pripuolamai, prekiauo [5]. To meto jo buities ir dvasinę būseną atspindi 1948 m. išleista knyga „Neapkenčiamo žmogaus užrašai“ [3], kurioje autorius su nuoskauda ir sarkazmu aprašo DP (perkeltųjų asmenų) dalią. Kai kurie UNRRA (Jungtinių Tautų pagalbos ir rehabilitacijos administracijos) biurokratai, tebegyvendami draugystės su SSRS iliuzijomis ir pataikaudami jos emisarams, kagėbistams, nesuvokė Baltijos šalių pabėgėlių tragizmo, žeminamai kabinėjosi prie jų vadinamojo *skryningo* (filtracijos) metu.

„Man atrodo, kad aš, numeruotasis DP, esu blogesnėje padėtyje už grūdą, patekusį į giras. Grūdai yra aišku, kad jis bus sumaltas, kad išsigelbėti nėra nei galimumo, nei perspektyvos. Gi aš esu įstumtas į tokią būseną, kuri primena patekusį tarp sunkių girnų akmenį, kada aplinkui yra susirinkusi didžiulė minia. Viena

Vieno paskutiniųjų „Tremties“ numerių viršelis

jos dalis, manęs neapkenčianti, džiūgauja, kad pagaliau tasai nereikalingas daiktas bus su-traiškintas, kiti – man sugalvoję dar bjauresnes kankinimo priemones – šaukia: „Atiduokit jį mums“. Pagaliau yra ir nuduodančių žmogiškumą. Jie stovi minioje, apsupusioje giras, ir, nė vienas nepajudindamas piršto jų sukiumisi sulaukyti, šnekučiuojasi, bene reikėtų, pagaliau, tą sumaitotą DP išplėsti iš girnų nasrų“, – rašė jis.

1948 m. prasidėjo masinė lietuvių karo pabėgėlių emigracija į Ameriką, Australiją, Didžiąją Britaniją. Vienas po kito ėmė užsidarinti stovyklą ar platesnio masto periodiniai leidiniai. Ir štai šiuo metu, kaip ir 1944 m. dar sovietų neokupuotoje Žemaitijoje, su paskutiniu „Tremties“ laikraščiu pasirodo S. Miglinas. Šis leidinys, ėjęs Memmingene nuo 1950 m. liepos 14 d. iki 1955 m. kovo, keitė apimtį, periodiškumą ir formatą, tačiau siekė to paties

*Simas Miglinas.
1963 m.*

tikslo: burti Vakarų Vokietijoje ir Europoje likusius tautiečius, palaikyti lietuvišką jų dvasią ir bendromis jėgomis kelti tėvynės išlaisvinimo bylą.

Kaip ir Šiaulių „Tėviškės“ atveju, taip ir čia S. Miglinas atsiskleidė kaip geras organizatorius, brandus redaktorius, publicistas. Tai vėl liudija „Tremties“ bendradarbių gretos. Pirmasis jo talkininkas buvo rašytojas Kazimieras Barėnas (slapyvardis B. Kazimieraitis, Anglija), bene antrasis – Vytautas Alantas. Toliau eina gal ne aktyvių, tačiau garsių vyrų eilė: rašytojai ir diplomatai Jurgis Savickis (Prancūzija), Ignas Šeinius (Švedija), Vydūnas (Vokietija), žurnalistai Bronys Raila (Prancūzija), Jeronimas Cicėnas (JAV), Kazys Obolėnas (Anglija) ir kt.

Laikraštis aktyviai įsiterpė į kilusią diskusiją tarp VLIK'o vadovybės ir užsienyje pripažįstamos Lietuvos diplomatinės tarnybos Lietuvos reikalų atstovavimo klausimu. Redaktoriaus paprašyti savo poziciją išdėstė J. Savickis, I. Šeinius, V. Alantas. Visų, tarp jų ir redaktoriaus, nuomonė buvo vieninga: tėvynės laisvinimo bylai neturi trukdyti partinės ar asmeninės ambicijos. Beje, S. Miglinas nuo 1951 m. veikė VLIK'ė: iki

1954 m. buvo Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio atstovas.

Kitas nuomonių pasikeitimas kilo dėl V. Alanto, rengusio rubriką „Lietuviai amerikozmo katilė“, straipsnio. Autorius teigė, kad dvikalbystė vedanti prie tautinės savižudybės. I. Šeinius ir kiti manė, kad emigracijoje, norint būti visaverčiu piliečiu, tautinis užsisiklendimas neįmanomas: „Lietuvių tautai pakenkė praeityje daugiausiai tai, kad per ilgai sėdėta užsidarius giriose.“ Esama kitų būdų išlaikyti lietuviybę.

„Tremtis“ sekė lietuviškų knygų leidybą, jas recenzavo, skyrė daug dėmesio grožinei kūrybai.

Nuolatinės laikraščio rubrikos: „Svarstymai“, „Lietuviai visame pasaulyje“, „Knygų temomis“, „Tremties informacija“, „Stovyklose“, „Buitis svetur“, „Pro geležinę uždangą“, „Ką kalba Vilnius“ ir kt. Pastarosios dvi pateikdavo tik neigiamų faktų iš SSRS, okupuotos Lietuvos, kartais ir iš fantastikos srities, pvz., kad Kėdainių apskrityje apgyvendinama 40 korėjiečių šeimų, 200 jų vaikų ir kt.

Mažėjant lietuvių Vokietijoje, jiems integruojantis į vietos visuomenę, mažėjo ir prenumeratorių skaičius. Iš pradžių

ėjusi 52,5 x 36 cm formatu kartą per savaitę, „Tremtis“ po dvejų metų pasirodydavo kartą per mėnesį. 1953 m. pabaigoje formatas sumažėjo iki 26,56 x 21,5 cm. Pagaliau 1954 m. liepos–1955 m. kovo mėn. kas ketvirtį išeidavo tik 20 x 13,5 cm formato sąsiuvinukai, labiau primeną literatūrinius skaitinius.

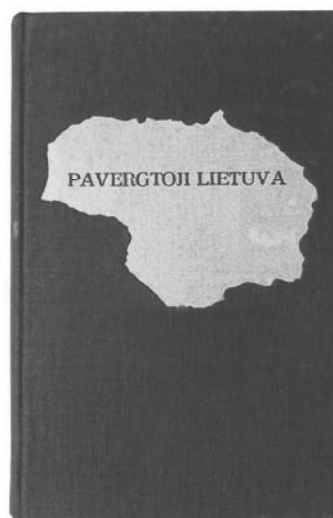
Pradėjęs laikraštį redaktorius ambicingai pabrėždavo, kad jį leis savo lėšomis, neskelbs aukų vajų. Jis paskaičiavo, kad knygų leidyba turėtų būti pelningesnė už laikraščio, taigi galėtų jam padėti, tad įsteigė ir „Tremties“ leidyklą. Išėivija tuo metu jautė didelį lietuviškosios literatūros badą.

Čia reikia grįžti į prieškarinio metus, kai S. Miglinas išbandė tiek finansines leidybos galimybes („Naujosios spaktyvos“ ir „Vakarinių naujienų“ atvejai), tiek knygų parengimą spaudai. Jis sudarė almanachus ar rinkinius „Meilės lyra“ (1930), „Mūsų Vilniaus poezija“ (1932), „Motina“ (1932), „Mieloji motina“ (1937), išvertė romanus – F. Werfelio „Abiturijentų diena“, E. Hofmanno „Velnio elekstras“ (1937). Taigi knygų leidyboje nebebuvo naujokas. Vokietijoje jis ėmėsi tik lietuvių, tarp jų ir originalių, kūrinių leidybos, skelbdamas išankstinę prenumeratą. Išleisti originalūs kūriniai: V. Alanto „Pragaro pašvaistės“ (1951), R. Spalio (R. Giedraičio) „Gatvės berniuko nuotykių“ (1952), J. Savickio „Šventoji Lietuva“ (1952), R. Spalio „Ant ribos“ (1954), pakartotinai – V. Mykolaičio-Putino „Altorių šešėly“ (1951), I. Šeinaus „Kuprelis“ (1951), Vinco Kudirkos „Raštai“ (1953), K. Barėno „Giedra visad grįžta“ (1953), Jono Remeikos „Lietuvos pajūrio padavimai“ (1954). Rengdamas knygą spaudai jos ištraukas S. Miglinas paskelbdavo „Tremties“ laikraštyje.

Kurį laiką „Tremties“ leidykla davė pelno, taigi gelbėjo ir savitraščių, tačiau pamečiui padėtis prastėjo. Siunčiamos į įvairias šalis knygos prasmėgdavo pas platintojus kaip į smėlį.

Stasys Mingaila
„Neapkenčiamo
žmogaus užrašai“

„Pavergtoji
Lietuva“

Leidėjas gelbėjosi paskolomis, pasirašinėjo vekselius, bet nebegalėjo konkuruoti su užatlantės leidėjais lietuviais. 1954 m. nutarė įsigyti mažą spaustuvėlę ir sumažinti leidybos kaštus. Tekstus iš atskirų raidžių rinko visa šeima, o S. Miglinas spausdino. Tada Miglinai gyveno dviejų kambarių palėpėje Unterhausene, netoli Reutlingeno, turėjo įsigiję net seną automobilį. Leidyklos, deja, nepavyko išsaugoti [5]. Žmogus, kelerius metus pasiaukojamai dirbęs leidėju, redaktoriumi, metrapažu, ekspeditoriumi, korektoriumi, ėmėsi kito darbo, gal ir kad su skolininkais atsisteistų. Po kurio laiko

*Jonas Paulius II
spaudžia ranką
Livijai Miglinienei
(be akinių).
Roma, 1987 m.*

„Tremties“ leidyklos vardu dar išleido apžvalginę studiją „Pavergtoji Lietuva“ (1958) ir rinkinį „Lietuva sovietinės agresijos dokumentuose“ (1959).

Livija Miglinienė, padėdama vyrui, kartu ieškojo savarankiško užsiėmimo ir uždarbio. Turėdama įgimtą eleganciją, išlavintą skonį ir darbščias rankas, Memmingeno damoms siuvo sukneles. Pagyvenusi teatro atmosferoje Kaune, ji ir Vokietijoje ieškojo to paties – dalyvavo filmų kūrimo masuotėse, įsidarbino Massbacho *Fraenkisches Theater* drabužių siuvimo meistre. Matyt, mamos profesija lėmė, kad duktė Giedra Miuncheno dailės akademijoje baigė teatro kostiumo ir dekoracijos studijas. Nutoles nuo žurnalistinio darbo S. Miglinas Massbache tarnavo amerikiečių organizacijoje.

Sulaukę pensinio amžiaus, Miglinai persikėlė į Asslingo miestelį netoli Miuncheno, o apie 1982 m. – į Miuncheną, kur jau buvo įsikūrusi dukra. Lankė lietuvių bendruomenės susirinkimus, teatrą, parodas.

Dukters liudijimu, tėvas buvo rimtas, tiesus ir griežtas, bet mokėjo ir džiaugtis, dalyvauti kompanijose. Mėgo gamtą – žvejoti,

grybauti, uogauti. Kolekcionavo pašto ženklus, monetas. Sulaukęs septyniasdešimties pradėjo tapyti, daugiau dėmesio skirdamas spalvai.

Visi trys Miglinai 1992 m. apsilankė Lietuvoje. Simui jau buvo 85 metai, tad jis nebeieškojo jaunystės takų Kaune ar brandesnių Šiauliuose. Džiaugėsi Biržų krašto peizažu ir tyliu Nemunėlio sruvenimu. Buvo laimingas jame pagavęs keletą žuvų [5].

Čia pats metas paskelbti viso gyvenimo S. Miglino slapyvardžius: Mg.; -ms.-; Milius S.?.; Mingaila St.; Mingaila Stasys; Rigmantas Arvydas; S-as M-nas; S.M-as; S.M-nas; S.M.; S.Mg.; S.Mgl.; Sim.; Sim. M-nas; Simas Mgln.; Tyla S. [9].

Requiem aeternam ant Nemunėlio kranto

Anksčiau buvo užsiminta apie S. Miglino turtingus gimines Amerikoje. Iš tikrųjų jų būta, o garsiausias – nekilnojamojo turto magnatas, iškilęs Čikagoje per statybų bumą XX a. devintąjį dešimtmetį, multimilijonierius Leonas (?) Miglinas (*Lee Miglin*, 1925–1997). Amerikos šaltiniai nurodo, kad jis

gimęs Danvilyje (*Danville*), Ilinojue, lietuvių angliakasių šeimoje. Tuo tarpu Simas gimė Skrantone, Pensilvanijoje. Taigi Leonas galėjo būti nebent kažkoks giminaitis, kurio tėvai, kaip ir Simo, emigravo į Ameriką veikiausiai iš Suvalkijos. Žinoma, ir be giminių S. Miglinas galėjo emigruoti į Ameriką, kur patraukė dauguma lietuvių karo pabėgėlių, bet, dukters Giedros liudijimu, nenorėjęs ten gyvenimą pradėti kokių nors kapinių sargu. Be to, puikiai mokėjo vokiečių kalbą, čia jau buvo įleidęs šaknis. Dukra prisimena, kad Vokietijoje tėvą aplankė kažkokie giminės iš Skrantono, bet ne turtuoliai.

Lee Migliną 1997 m. gegužės 4 d. nužudė plačiai išgarsėjęs maniakas Andrew Cunnananas, tas pats, kuris kiek vėliau nušovė ir mados pasaulio įžymybę Gianni Versace. Lee Miglino žmona Merlin (*Marilyn*) taip pat yra JAV garsenybė – dirbo modeliu, šiandien kosmetikos verslo magnatė, pagerbta dešimtimis įvairių apdovanojimų.

S. Miglinas, nesulaukęs 90 m. amžiaus, mirė tų pat metų sausio 18 d. Miunchene. Jo žmona Livija Anapilin iškeliavo anksčiau – 1994 m. Abu buvo išsakę valią būti palaidoti Biržų žemėje, Livijos Kėželytės gimtinėje. Taip ir buvo padaryta. Šleideriško kaime, ant Nemunėlio kranto, yra nedidelės kapinaitės. Ten jie ir ilsisi. Kapą žymi kuklus paminklinis akmuo su užrašu: „Miglinai / Livija 1908–1994 / Simonas 1907–1997“.

Simas Miglinas priklausė tarpukario Lietuvos išmokytam ir subrandintam žurnalistų būriui, kuriam buvo įskiepyta ne žodžiais deklaruojama, o darbais patvirtinama meilė Tėvynei, tarnavimas visuomenei. Šiuos savo vertybinius bruožus jis išsaugojo Antrojo pasaulinio karo metais, likdamas ištikimas

žurnalistiniam pašaukimui, – tiek hitlerininkų okupuotoje Lietuvoje, tiek Vakarų sąjungininkų nugalėtoje Vokietijoje. Karo metai – brandžiausi kūrybiniai žurnalisto ir redaktoriaus metai.

S. Miglino 1941–1944 m. Šiauliuose leistas savaitraštis „Tėviškė“ („Tėvynė“) yra svarbus karo meto liudytojas, kai žurnalistams reikėjo laviruoti tarp nacių propagandos, jų drakoniškos cenzūros ir patriotizmo, tautinio orumo, noro pranešti visuomenei bent tiesos trupinius. „Tėviškės“ puslapiuose ne kartą buvo praskleista okupantų kėslų Lietuvos ateities atžvilgiu uždanga. Laikraštis būrė inteligentiją, suteikė tribūną jos meno kūriniams ir publicistikai. Publikacijomis apie garbingą tautos praeitį, jos žymius žmones skatino visuomenę neprarasti vilties, solidarumo, dvasinių vertybių. Priverstinų publikacijų žurnalistai nepasirašinėjo.

S. Miglino 1950–1955 m. Vokietijoje leistas laikraštis „Tremtis“ užpildė viešą dvasinę tuštumą, kuri Vakarų Europoje atsirado po visą pasaulį išsivažinėjus karo pabėgėliams, o su jais ir žurnalistų žiedui. Laikraštis ryžtingai ragino puoselėti lietuvių, tikėti tėvynės išlaisvinimu, aktyviai dalyvavo pasaulio lietuvių bendruomenei atstovaujančių organizacijų diskusijose. Dėl leidyklos „Tremtis“ veiklos pasirodė nauji V. Alanto, J. Savickio, R. Spalio (Giedraičio) kūriniai, buvo leidžiamos V. Mykolaičio-Putino, I. Šeiniaus, V. Kudirkos, K. Barėno, J. Remeikos knygos, tuo bent iš dalies švelninant lietuviškosios knygos badą.

Simas Miglinas ir jo leidiniai, jo publicistika – gražus ir brangintinas lietuvių žurnalistikos žiedas.

Šaltiniai ir literatūra

1. *Tėviškė (Tėvynė)*, Šiauliai, 1941–1944 m. komplektai.

2. *Tremtis*, Memmingenas, Vokietija, 1950–1955 m. komplektai.
3. Mingaila S. (Miglinas S.). *Neapkenčiamo žmogaus užrašai*. (Rankraščio teisėmis). Guzenhausen (Vakarų Vokietija), 1948.
4. Miglinas S. Laiškai K. Barėnui 1951 09 22–1959 01 24. K. Barėno rankraščių fondas F60.725, *Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka*.
5. Giedros Miglinas atsakymai į straipsnio autoriaus anketą el. paštu 2011 09 21–23.
6. Dagilis J. Prisiminkime žurnalistą Simą Migliną. *Šiaurės rytai*, Biržai, 2008, sp. 14.
7. Dagilis J. Medžiaga Parovėjos valsčiaus istorijai, rankraštis. *Biržų viešosios bibliotekos fondai*.
8. Kasniūnas V. *Žurnalistas Simas Miglinas ir Lee Miglin giminystė. Tėvynė*, Niujorkas, 1997, spalio mėn.
9. Mačiulis J. *Slapyvardžių sąvadas*, Vilnius, CD-ROM.
10. Miglinas Simas. *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1958, t. 18, p. 391-392.
11. Palukaitis J. P. *Lietuvių periodika Vakarų Europoje 1944–1952*, Vilnius, 1993, p. 11, 13-16, 145-147, 226.
12. Šniukas D. S. Narkeliūnaitė: žurnalistika – didysis mano gyvenimo nuotykis. *Žurnalistų žinios*, 1997, nr. 16.
13. Šniukas D. Vladas Vijeikis: dailininkas, žurnalistas, leidėjas. *Žurnalistų žinios*, 1998, nr. 6.
14. Tamošiūnas J. *Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija*, Kaunas, 1991, p. 262.

Istorijos vingiai

• • •

Domas ŠNIUKAS

Buvo ir Sausio 11-oji...

• • •

Žurnalistai liudija

Jūra Marija BAUŽYTĖ

Išvyti, bet išlikę

• • •

Algimantas DEGUTIS

Pasaulis turėjo žinoti tiesą

• • •

Alfonsas UŽA

Vienos paros kronika

• • •

Viktoras DENISENKO

*Žodį tarė Vilniaus
universitetas*

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Buvo ir Sausio 11-oji...

Prieš 20 metų, nuo 1991 m. sausio 11-osios iki rugpjūčio 23-iosios, iš Spaudos rūmų sovietinių desantininkų išvyti žurnalistai ir spaus-tuvininkai apgulties sąlygomis kartu su Lietuvos televizijos ir radijo kolegomis, kartu su tauta gynė Nepriklausomybę ir laisvą žodį.

Domas ŠNIUKAS

Šiomet sukako 20 metų nuo tragiškųjų, tačiau pergalingų Sausio 13-osios įvykių, kai imperinės SSRS jėgos tankais, šarvuočiais ir kalašnikovais bandė likviduoti atkurtą Lietuvos nepriklausomybę. Kaip kasmet, taip ir šiomet, ir tai natūralu, pagrindinis iškilmių dėmesys buvo skirtas televizijos bokšto, Lietuvos ra-dijo ir televizijos rūmų gynybai, žuvusiųjų gy-nėjų atminimui, RTV žurnalistų veiklai tomis dienomis ir mėnesiais pagerbti. Tik prabė-gomis buvo prisiminta, kad ginkluota agre-sija prasidėjo sausio 11 d. Krašto apsaugos departamento ir Spaudos rūmų užgrobinu. O pirmasis savanorių gynėjų ir žurnalistų su-sigrūmimas su sovietiniais kariškiais įvyko būtent prie Spaudos rūmų. Kibtasi į atlapus, aidėjo automatų ir tankų šūviai, pralietas krau-jas. Spaudos žurnalistai, kaip ir RTV kolegos, liko be pastogės ir gamybos priemonių.

Aštuonis mėnesius, iki pat Maskvos pučo rugpjūtį žlugimo, atvėrusio kelius realiai Lietuvos nepriklausomybei, lietuviai žurnalis-tai ir dauguma jų kolegų rusų, lenkų demons-travo ypatingą ištikimybę tėvynės laisvei ir nepriklausomybei, profesinei pareigai, patri-otizmą ir tarpusavio solidarumą. Tai buvo bene

skaidriausias, be savanaudiškumo krislo naujo-sios Lietuvos žurnalistikos periodas, deja, val-džios nepastebėtas. Tarp 4 238 apdovanotųjų Sausio 13-osios atminimo medaliu be savos pastogės dirbusių periodikos žurnalistų pa-vardžių, išskyrus bene porą fotoreporterių, lyg tyčia nerasime.

Šiame straipsnyje gal pirmą kartą komplek-siškiau apžvelgiami iš Spaudos rūmų išguitų ir kai kurių kitų leidinių redakcijų, poligrafininkų veiksmai ekstremaliomis sąlygomis – netekus patalpų, spaustuvės ir popieriaus.

Periodikos žurnalistai: pozicijos iki 1991 m. sausio 11 d.

1985 m. pastatyti Spaudos rūmai priklausė Lietuvos demokratinės darbo partijos (buv. LKP, 1989 m. atsiskyrusios nuo SSKP) leidybos įmonei „Spauda“. 18 aukštų korpuse buvo įsikū-rusi leidyklos administracija ir redakcijos, že-mutiniame – spaustuvė su visais jos padaliniais.

Istorinę Kovo 11-ąją Spaudos rūmuose pasitiko šių dienraščių ar kitokių leidinių re-dakcijos: „Tiesos“, „Sovetskaja Litva“, „Kurier Wileński“ (iki 1990 m. „Czerwony sztandar“), „Lietuvos ryto“ (iki 1989 12 31 „Komjaunimo

tiesa“), „Vakarinių naujienų“ (lietuvių ir rusų kalbomis), „Valstiečių laikraščio“, „Aitvaro“ (buv. „Lietuvos pionieriaus“). Jų priklausomybę ir publikacijų turinį jau buvo paveikęs Atgimimo procesas.

Lietuvos Lenino komunistinės jaunimo sąjungos Centro komiteto organas „Komjaunimo tiesa“ nuo savo šeimininko atsiskyrė 1989 m. pabaigoje ir 1990 m. sausio 1 d. pasirodė „Lietuvos ryto“ pavadinimu. *„Atsižvelgdamas į tą aplinkybę, kad Lietuvos TSR Konstitucijos 6 straipsnio naujos redakcijos pagrindu Respublikos politiniame gyvenime vis labiau įsigali daugpartinė sistema, atskiriamos partijų ir valstybės funkcijos, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas, Lietuvos TSR Ministrų Taryba ir Lietuvos Komunistų partijos Centro Komiteto biuras“* 1990 m. vasario 23 d. nutarė „Tiesos“ laikraštį laikyti LKP (tuo metu jau atsiskyrusios nuo SSKP) laikraščiu, o „Sovetskaja Litva“ ir „Kurier Wileński“ – Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų Tarybos laikraščiais.

Spaudos rūmų lietuviškųjų leidinių žurnalistai vieningai rėmė Lietuvos nepriklausomybės siekį. Kitokia padėtis susiklostė „Sovetskaja Litva“ redakcijoje. 1989 m. gruodį LKP atsiskyrus nuo SSKP, dalis jos darbuotojų solidarizavosi su įsikūrusia vadinamąja „LKP ant SSKP platformos“ (vadovas Mykolas Burokevičius). To meto dienraštyje galima rasti tarnystės dviem ponams požymių. 1990 m. kovo 10 d. laikraštis dar skelbė didžiulį direktyvinį SSKP CK nurodymą, kaip švęsti V. Lenino 120-ąsias gimimo metines, LKP/SSKP plenumo ataskaitą, o kovo 13 d. „Sovetskaja Litva“ (!), jau kaip Lietuvos Respublikos (!) AT ir Ministrų Tarybos laikraštis, paskelbė Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo aktą. Susizgribę LR AT Prezidiumas kovo 15 d. laikraščio pavadinimą pakeitė į „Echo Litvy“ („Lietuvos aidą“), ir rytojaus dieną dienraštis pasirodė nauja antrašte.

Sovietinei imperijai ištikimi, prieš Lietuvos nepriklausomybę nusiteikę redakcijos darbuotojai nepakluso naujiems pokyčiams. Vadovaujami Aleksandro Gelbacho, Vlodo Bikuličiaus ir Žanos Naumovos, jie tose pačiose „Echo Litvy“ patalpose kovo 26 d. atgaivino „Sovetskaja Litva“ ir leido ją iki birželio 4 d. Spaudos kontrolės valdyba, remdamasi, kad pavadinimas „Sovetskaja Litva“ yra dienraščio „Echo Litvy“ nuosavybė, nepriklausomybės priešininkų leidinių uždraudė. Tada nuo 1990 m. birželio 11 d. jie pradėjo leisti savaitraštį „Litva sovetskaja“. Jis buvo spausdinamas Baltarusijos KP CK leidyklos spaustuvėje. Be minėtos trijulės, jame bendradarbiavo A. Iljina, I. Kučerovas, V. Matevosian, V. Olševskis, S. Smolenskis, J. Stroganovas, V. Šileikis ir kt. Laikraštis paskelbė liūdno atminimo buvusio LKP CK antrojo sekretoriaus N. Mitkino straipsnį „Kaip tai buvo“, kuriuo išdavyste komunizmo idealams kaltino savarankiškos LKP (vėliau LDDP) vadovus.

Kremliai ruošiant generalinį puolimą prieš teisėtą Lietuvos valdžią, 1991 m. sausio 1 d. buvo pradėtas leisti LKP/SSKP savaitraštis „Tarybų Lietuva“. Skelbta, kad redakcija įsikūrusi Vilniuje, Kaštonų g. 7 (buv. LKP CK Politinio švietimo namuose), laikraštį rinko partijos CK poligrafijos centras, o spausdino Baltarusijos KP CK leidyklos Minsko Darbo Raudonosios vėliavos ordino spaustuvė. Kad tai buvo Maskvos projektas, liudija abiejų prieš Lietuvos nepriklausomybę nukreiptų laikraščių platinimas. Viename iš „Litva sovetskaja“ numerių leidėjai atviravo, kad laikraščių medžiagą į Minską ir tiražus į Lietuvą gabena kariniai sraigtasparniai, o kartu su kariškiais skraido ir redakcijų darbuotojai.

„Tarybų Lietuvos“ redaktorė buvo Stanislava Zuzana Juonienė, bendradarbiai – Mykolas Burokevičius, Juozas Jermalavičius,

Ivanas Kučerovas, Stasys Laurinaitis (Liu-
das Stasaitis), Julius Pagirys, Jonas Sakalaus-
kas, Konstantinas Surblys. Jeigu laikraščiuose
„Sovetskaja Litva“ ir „Litva sovetskaja“ dirbo
daugiausia žurnalistai, tai „Tarybų Lietuvoje“
jų nebuvo nė kvapo. Prieš Lietuvos nepriklau-
somybę propagandinį karą vedė marksizmo
leninizmo, komunistų partijos istorijos dė-
tytojai, LKP (SSKP) funkcionieriai.

1990 m. balandžio 30 d. V. Landsbergis pa-
sirašė LR AT Prezidiumo nutarimą nuo gegu-
žės 1 d. Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų
Tarybos laikraštį „Valstybės žinios“ reorga-
nizuoti į valstybinį laikraštį „Lietuvos aidas“.
Pirmasis jo numeris pasirodė gegužės 8 d.
Redakcija įsikūrė adresu Gedimino pr. 1, kur
veikė ir Sąjūdžio vadovybė. Spausdinamas
buvo Spaudos rūmuose. Vėliau redakcija per-
sikėlė į Seimo rūmus.

Kruvinoji agresija ir žurnalistų atsakas

Paskelbus Kovo 11-osios Aktą, Maskva šalia
kitų priemonių – atvirų grasinimų ir ultima-
tumų, ekonominės blokados, karinių provoka-
cijų, vietos antivalstybininkų rėmimo – stiprino
ir SSKP CK turto kortą. Mat 1989 m. pabaigoje
nuo SSKP atsiskyrusi LKP (nuo 1990 m. gruodžio – LDDP) ir toliau naudojosi jos jurisdik-
cijoje buvusiais partinių komitetų pastatais,
Spaudos rūmais. Tuo tarpu SSKP vadovybė
skelbė, kad tai jos nuosavybė, triukšmą kėlė
jos padalinys Lietuvoje. Ypač Maskvą siutino
tai, kad „Spaudos“ leidybos įmonė atsisakė
spausdinti burokevičinius leidinius. 1990 m.
balandžio 3 d. ginkluoti desantininkai užėmė
„Spaudos“ leidyklos žurnalų spausdinimo
cechą Maironio gatvėje, bet, atsisakius bendra-
darbiauti darbininkams, po kurio laiko oku-
pacija buvo atšaukta. Tą pačią dieną bandyta
užgrobti „Vilties“ (buv. M. Šumausko) spaus-
tuvę, bet sutrukdė susirinkę žmonės.

Kremliai tuo metu pakako jėgų nuslopinti
Lietuvos laisvės siekį, tačiau pagrindinis *pe-
restroikos* architektas M. Gorbačiovas norėjo
pasaulio bendruomenei atrodyti patrauklus.
Pradėta kantriai ruošti penktąją koloną, kurios,
kaip „liaudies masių atstovės“, prašymu būtų
gražinta sovietinė valdžia.

Dar 1989 m. gegužę buvo įkurta proimpe-
rinė organizacija „Jedinstvo“ (vadovas Valerijus
Ivanovas), leidusi to paties pavadinimo savai-
traštį. SSRS ir SSKP vadovybės nurodymu,
praėjus vos trims dienoms nuo ekonominės
blokados įvedimo, LKP/SSKP 1990 m. balan-
džio 21 d. įkūrė Lietuvos SSR piliečių komi-
tetą, birželį – užgrobtose Vilniaus pedagoginio
universiteto (buv. Vilniaus aukštosios parti-
nės mokyklos) patalpose „Tarybų Lietuvos“ ra-
dija, kuriam vadovavo Leonas Bartoševičius ir
Stanislovas Mickevičius (apie antivalstybinius
LKP/SSKP laikraščius papasakota aukščiau).
Rugpjūčio 7 d. pradėtos kurti „darbininkų
draugovės“, tą pačią vasarą – Laisvųjų versli-
ninkų asociacija, Maskvai pavaldus Naujosios
Vilnios bankas. Gruodžio 16 d. visų šių organi-
zacijų, kuriose mirgėjo tos pačios pavardės, at-
stovai susirinko į skambiai pavadintą Lietuvos
demokratinų jėgų kongresą.

1991-ieji metai prasidėjo SSRS agresijos
stiprėjimu Baltijos šalyse. Sausio 2 d. kariš-
kiai Vilniuje užėmė LKP archyvą, o Rygoje –
Spaudos rūmus. Sausio 9 d. rytą virš Vilniaus
skraidė SSRS kariniai sraigtasparniai, mėtė
propagandinius lapelius. Vilniaus oro uoste
nusileido lėktuvas su 50 Pskovo divizijos de-
santininkų. Naktį kariniai šarvuočiai blokavo
sostinės tiltus. Sausio 10 d. M. Gorbačiovas ul-
timatyviai pareikalavo Lietuvoje atkurti SSRS
konstitucijos galiojimą, atšaukti visus nepri-
klausomybės aktus. Imperines jėgas drąsino ir
prasidėjusi sumaištis Lietuvos valdžioje: sau-
sio 9 d. vakare atsistatydino K. Prunskienės
vyriausybė.

1990 m. balandis.
Desantininkų antpuolis
prieš „Spaudos“ leidybos
įmonės Maironio g.
filialą

Generalinis puolimas prieš Lietuvą buvo suplanuotas visų pirma užgrobian Krašto apsaugos departamentą ir masinės informacijos priemones – gyvybiškai svarbų ryšį tarp valstybės valdymo institucijų ir tautos. Eilinį kartą buvo koziriuojama būtinybe „apsaugoti SSKP turtą“, nors para vėliau užpulti Lietuvos radijas ir televizija šiai turto kategorijai nepriklausė.

Spaudos rūmuose dirbę žmonės – leidyklos darbuotojai, žurnalistai, spauštuvinininkai – jautė realų užpuolimo pavojų. Redakcijos iš esmės apsiribojo žvilgčiojimu pro langus, o leidykla ėmė ruošti rimčiau. Tam ji turėjo vienareikšmiškų ženklų.

1991 m. išvakarėse ar pirmosiomis dienomis į leidyklą atvyko SSKP emisarai – CK reikalų valdybos partinių leidyklų gamybinio skyriaus vedėjas Vadimas Kostrovas ir instruktorius Galaktionovas, kuris sovietmečiu kuravo vilniškę leidyklą. Kartu jie atsivedė LKP/SSKP funkcionierių, buvusį LKP CK bendrojo skyriaus vedėją Leoną Bartoševičių. Pareiškė perimamą valdymą: atleidžią iš direktoriaus pareigų Alfonsą Pivoriūną ir į jo vietą skiria L. Bartoševičių.

Leidyklos darbuotojai iš tokio reikalavimo pasišaipė ir nekviestus svečius išprašė. Nuo tos

dienos pastato penktąjį aukštą, kur buvo įsikūrusi leidyklos vadovybė, pradėjo saugoti ginkluoti savanoriai. Kiti savanoriai, pasirengę užpuolikus pasitikti gaisrinių žarnų vandens čiuurkšlėmis, budėjo spaustuvėje, redakcinio korpuso vestibulyje.

Tuometinės leidyklos vyriausiosios buhalterės Viktorijos Gužauskaitės liudijimu, vadovybė tarėsi, kaip pasiruošti darbui pusiau legaliomis ar nelegaliomis sąlygomis. Baimintasi, kad bus perimta ar užblokuota leidyklos sąskaita, tad iš banko buvo paimti visi pinigai – apie milijonas rublių. Laikiniai pinigai padėjo buhalterijos seifuose.

Du tankai, keturi šarvuočiai ir du sunkvežimiai su kariais – 237-ojo parašiuotinių desanto pulko 2-asis batalionas – prie Spaudos rūmų atsirado sausio 11 d. šiek tiek po 12 val. Patrankų ir kulkosvaidžių vamzdžiai buvo atsukti į pastatą. Vėliau į pagalbą dar atvyko 234-ojo pulko padaliniai.

Spaudos rūmų antpuolio dar nelaukta, žmonių būriai prie jų nebudėjo. Redakcijų korpusą, susikabinę rankomis, bandė ginti būrys vyrų. Už jų stovėjo moterys. Ginkluoti kariškiai žiauriai sumušė „Vyturio“ leidyklos direktorių Juozą Vaitkų, išdaužė durų stiklus. Ant

solidarumas. Jie suprato, kad ateina naujas kovos dėl tėvynės nepriklausomybės etapas, pilietiškumo valanda; kad kuo greičiau reikia viešai ir nedviprasmiškai pareikšti: jokie spaus-tuvių ar redakcijų užgrobimai neprivers jų iš-siskirstyti ir pasyviai sekti įvykius.

„Respublikos“ dienraščio redakcija tada buvo įsikūrusi pastate prie Katedros aikštės (Šventaragio g. 4, dabar Vilniaus arkivyskupijos kurija). Jos vadovai – Vitas Tomkus, Vitas Lin-gys ir Rytis Taraila – pakvietė išvytuosius red-aktorius pas save pasitarti. Svarstyta, kokia bus tolesnė įvykių seka. Ar puls ir kitas redak-cijas? Ar bus puolama šalia „Respublikos“ re-dakcijos esanti Vidaus reikalų ministerija? Išėję į lauką redaktoriai pamatė automatais ginkluo-tus milicijos pareigūnus, jie buvo pasiryžę kau-tis. Tai taip pat padaršino.

Nutarta, jog, okupantų pykčiumi ir Lietuvos žmonių vilčiais, privalome parodyti, kad lais-vas spausdintas lietuviškas žodis ant kelių ne-siklaups. Vietoj „Respublikos“ jau rytoj turi pasirodyti bendras visų užgrobūtų (ir ne tik) redakcijų leidinys. Jis buvo pavadintas „Laisva Lietuva“ ir išėjo sausio 12 d., šeštadienį. Beveik visą pirmą puslapį užėmė nuotrauka su gin-kluoetu desantininku ant tanko Spaudos rūmų fone. Redakciniame pareiškime buvo sakoma:

„Vieni iš svarbiausių Lietuvos nervų, kuriuos pirmiausia pakirto kareivos, Spaudos rūmai ir spaustuvė. Čia leidžiami pagrindiniai Lietuvos laikraščiai. Šitaip bandoma padaryti galą laisvai ir nepriklausomai spaudai.

Mes, įvairių Lietuvos laikraščių leidėjai bei žurnalistai, pareiškiame, jog padarysime viską, kad šiomis sunkiomis dienomis Lietuva ir jos žmonės neliktų be objektyvios informacijos. Mūsų profesijos lemtis – būti dramatiškiausių įvykių sū-kuryje ir sakyti tiesą. Išleisdami bendrą laikraštį lietuvių, rusų ir lenkų kalba „Laisva Lietuva“, manome, jog tai yra pats tikriausias kvietimas visiems Lietuvos geros valios žmonėms vienytis.

Trylikos redakcijų leidinio „Laisva Lietuva“ pirmasis puslapis

vestibiulio stogo įsitaisę jaunuoliai ir užpuolikus nukreipė vandens čiurkšles. Įsiutęs pulkininkas Vasilijus Kustrio paleido jų pusėn šuvių seriją ir į veidą sunkiai sužeidė Krašto apsaugos de-partamento savanorį Vytautą Lukšį. Nuo išpė-jamųjų tankų šuvių išbyrėjo kai kurie pietinio fasado langai, frontoną sudarkė automatų kul-kos. Kalašnikovais ginkluoti kareiviai laiptais užbėgo iki viršutinio aukšto ir, sklisdami po redakcijas, šturkščiai plūdo, stumdė žurnalis-tus, neleido jiems nieko pasiimti, grūdo lauk.

Be ceremonijų elgėsi ir padalinys, puolęs spaustuvę. Radęs užblokuotą pagrindinį įė-jimą, taranavo jį šarvuočiu. Leidėjai ir spaus-tvininkai taip pat buvo išvyti į šaltį. Buhalterijos moterys susiėmė už galvų: manė pinigus išgel-bėjusios, o dabar jie atiteko desantininkams.

Lauke atsidūrusius žurnalistus sujungė ben-dra neapykanta smurtininkams ir profesinis

*Beginkliai prieš
kalašnikovus prie
Spaudos rūmų*

*„Vyturio“ leidyklos
direktorius
Juozas Vaitkus
grumiasi su
desantininkų
karininku*

Dabar ne metas ambicijoms ir tarpusavio kaltinimams. Tik susitelkimas, rimtis ir orumas – ginklas, kurį galime ir visada galėsime priešpastatyti brutaliai okupantų jėgai.

Kreipiamės į pasaulio visuomenę, visų valstybių kolegas, kviesdami išsakyti aiškią poziciją dėl naujos okupacijos grėsmės Lietuvai. Šis akivaizdus Helsinkio, Madrido, Paryžiaus bei

kitų valstybinių susitarimų dėl žmogaus teisių, tarptautinės teisės, pagaliau moralės principų nepaisymas aiškiai rodo tikrąją imperijos prigimtį, genetinę Molotovo ir Ribentropo akto tąsą. Kartu sunaikinami tie demokratijos daigai, kuriais buvo pradėjusios tikėti Tarybų Sąjungos tautos. Todėl smogiama ne tik mums, bet ir visoms demokratinėms jėgoms.“

Laikraštis paskelbė LR Aukščiausios Tarybos pareiškimą, kreipimąsi į Lietuvos žmones dėl prasidėjusios karinės SSRS agresijos, pirmuosius žurnalistų liudijimus apie patirtą smurtą, bendroje akcijoje dalyvaujančių redakcijų straipsnius lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis, informavo apie padėtį šalies miestuose. Kai kurių straipsnių rankraščius buvo spėta paimti iš Spaudos rūmų.

Unikalų, Lietuvos žurnalistikoje precedento neturintį leidinį „Laisva Lietuva“ išleido laikraščių „Aitvaras“, „Atgimimas“, „Echo Litvy“, „Gimtasis kraštas“, „Golos Litvy“, „Kurier Wileński“, „Lietuvos rytas“, „Literatūra ir menas“, „Mažoji Lietuva“, „Respublika“, „Tiesa“, „Vakarinės naujienos“ ir „Valstiečių laikraštis“ redakcijos. Paskutiniame puslapyje buvo pateikti jų redaktorių ar atstovų faksimiliniai parašai. Tokia parašų forma buvo pilietinė ir patriotinė pozicija, atviras iššūkis Maskvos parankiniams.

Prisidėti prie leidinio buvo siūlyta ir „Lietuvos aidui“, bet jo vadovybė atsisakė. Apie Spaudos rūmų užgrobimą, prasidėjusius kolegų vargus per keletą mėnesių oficiozas atsiliepė vienintele žinute:

„12.45 kariškiai įsiveržė ir į Spaudos rūmus, žmonės varomi iš pastatų, yra sužeisti.“ (1991 m. sausio 12 d.)

„Laisva Lietuva“, Ryčio Tarailos liudijimu, buvo spausdinama „Spaudos“ leidybos įmonės filiale, Maironio gatvėje, knygų plokščiaspaude. Kol išspausdino 300 tūkst. egzempliorių, ilgai užtruko. Romaldas Pakulis tvirtina, kad bent dalis tiražo buvo išspausdinta „Vilties“ spaustuvėje. Tikėdamasis kariškių antpuolio, jis budėjo, o signalinį numerį pasirašęs kartu su G. Vainausku ir V. Tomkumi. „Laisvą Lietuvą“ gavo „Respublikos“ prenumeratoriai, ji buvo platinama tarp Seimo gynėjų.

Kauno laikraščių redakcijos tuo metu nuo sovietinės agresijos nenukentėjo, tačiau miesto

žurnalistai nutarė solidarizuotis su vilniečiais ir jų pavyzdžiu taip pat išleido bendrą numerį „Laisvasis Kaunas“. Jis pasirodė sausio 14-ąją, neįprastą spaudai dieną – pirmadienį, ir buvo trijų redakcijų – „Kauno dienos“, „Kauno laiko“ ir „Tėviškės žinių“ bendras laikraštis (redaktoriai Teklė Mačiulienė, Kazys Požėra, Nijolė Grinevičiūtė).

„Šiandien Jūs vietoj įprastų Kauno laikraščių gaunate vieną. Šią rūšį Lietuvai išbandymo valandą esame kartu – „Kauno diena“, „Kauno laikas“ ir „Tėviškės žinios“. „Laisvasis Kaunas“ teliudija mūsų atsakomybę prieš Tėvynę ir prieš Jus“, – kreiptasi į skaitytojus.

Numerio honorarą žurnalistai skyrė žuvusių Vilniaus televizijos bokšto gynėjų kauniečių šeimoms.

Kitus 7 „Laisvojo Kauno“ numerius, ėjusius iki sausio 23 d., ir 4 numerius, pasirodžiusius Maskvos pučo dienomis – rugpjūčio mėnesį, pasirašė tik pirmųjų dviejų laikraščių redaktoriai.

Išleidę pirmuosius bendrus numerius „tremtyje“, žurnalistai puolė į karštų įvykių sukurius. Prie Spaudos rūmų, televizijos bokšto, LRT pastato labai rizikuodami pasižymėjo fotokorespondentai. Aleksandro Juozapaičio, Virgilijaus Usinavičiaus, Mariaus Baranausko, Vyganto Brajo, Vlodo Ščiavinsko ir kitų nuotraukos pasklido po pasaulį, įtikinamai atskleidamos SSRS kariaunos nusikaltimų mastą.

Ekstremaliomis sąlygomis, surėmę pečius

SSRS kariškiams užgrobęs Spaudos rūmus, o po kelių dienų ir „Spaudos“ leidyklos sandėlius Aukštuosiuose Paneriuose, laisvoji Lietuvos spauda neteko labai svarbios poligrafinės bazės ir ritininio popieriaus. Kadangi buvo paralyžiuota ir Lietuvos radijo ir televizijos veikla, susidarė viešojo žodžio, valstybės

Desantininkų šarvučiai prie Spaudos rūmų gamybinio korpuso

Spaudos rūmų gynėjų neišgąsdino ir tankų šūviai

įstaigų ir visuomenės komunikacijos vakuumas. Jaunai valstybei, kurios likimas dar kabojo ant plauko, tai buvo labai grėsminga situacija. Valstybės, visuomenės, leidėjų, poligrafinių, popieriaus gamintojų ir žurnalistų

pastangomis energingai imtasi tą vakuumą skubiai likviduoti.

Sausio 14 d., pirmadienį, Lietuvos žurnalistų sąjungos būstinėje, Vilniaus g. 25, įvyko skubus pasitarimas, kuriame dalyvavo Spaudos departamento vadovas Pranas Damijonaitis, Žurnalistų sąjungos pirmininkas Rimgaudas Eilunavičius, „Vilties“ spaustuvės direktorius Romaldas Pakulis, laikraščių redaktoriai. Tartasi, kuris leidinys kurioje spaustuvėje bus spausdinamas.

LR Aukščiausios Tarybos ir Ministrų Tarybos laikraščiais – „Lietuvos aidu“, „Echo Litvy“, „Kurier Wileński“ – buvo pavesta rūpintis Spaudos departamentui. „Spaudos“ leidybos įmonės globojami leidiniai taip pat nebuvo palikti likimo valiai. Likusieji viskuo turėjo pasirūpinti patys.

Pagrindine laikraščių spaustuve tapo „Viltis“ (Strazdelio g. 1), kur stovėjo „Cirkon“ rotacinė mašina. Čia jau buvo spausdinami ar pradėti spausdinti valstybiniai „Lietuvos aidu“, „Echo Litvy“ ir „Kurier Wileński“ dienraščiai, „Atgimimas“, „Tėvynės šviesa“ (vėliau – „Dialogas“), „Šiaurės Atėnai“. Vėliau čia spausdinamų leidinių skaičius išaugo iki 30.

„Spaudos“ leidybos įmonės tarnautojai ir darbininkai pasitarti, kaip toliau dirbs ir gyvens, sausio 15 d., antradienį, susirinko Statybos technikumо salėje (Antakalnio g. 54A). Įmonės direktorius Alfonsas Pivoriūnas, spaustuvės inžinieriai, darbininkai-veteranai vieningai pasmerkė tragiškų sausio 11-osios ir sausio 13-osios įvykių kaltininkus, keletą savo kolektyvo atplaišų ir kategoriškai atmetė L. Bartoševičiaus viliones grįžti dirbti į užgrobtus rūmus.

Maskvos valdžia, aiškinusi, kad ji viso labo tik apsaugon paėmė SSKP turtą, kažkodėl neužgrobė „Spaudos“ leidyklos filialo (Maironio g. 1), kuriame buvo spausdinami žurnalai. Galima tik spėlioti, kodėl ji to nepadare. Gal per žioplumą neištraukė į akcijos planą, gal laikė nereikšmingu objektu, kuris savaime atitektų LKP/SSKP, likvidavus Lietuvos nepriklausomybę. Gal dar tyrė LDDP poziciją: girdi, mes pasiėmėme didžiąją dalį, o jums taip pat šį tą palikome, tad bendraukime. Kad ir kaip ten būtų, tai buvo rimtas agresoriaus neapsižiūrėjimas. Spaustuvėje taip pat buvo „Cirkon“ rotacinė mašina, ji galėjo spausdinti „Respubliką“, „Tiesą“, „Valstiečių laikraštį“ ir kitus laikraščius. Be trukdymų dirbo Kauno „Aušros“ – bazinė „Kauno dienos“ – spaustuvė. „Lietuvos ryto“ ėmėsi „Spindulio“ spaustuvė. Ribotą tiražą galėjo pateikti Panevėžio, Utenos, Šiaulių ir kitos periferijos spaustuvės.

„Spaudos“ įmonė, praradusi centrinį pastatą, turėjo dar vieną galvos skausmą: buhalterijos seifuose liko išvakarėse iš banko paimti visi pinigai – apie milijonas litų. Buvo nedidelė viltis, kad seifai neišplėšti, tad buhalterijos moterys, tuo metu jų būta net 18, susirinkusios V. Gužauskaitės bute, tarėsi, kas daryti. Nutarta prašyti grobikų leidimo užteiti į patalpas pasiimti asmeninių daiktų ir, radus pinigus, pabandyti juos išnešti. O tam reikėjo kažkaip įgyti sargybos malonę, užliūliuoti jos budrumą.

Nupirko kelis butelius degtinės, keletą bloką cigarečių, išvaizdesnės, drąsesnės ir šnekesnės moterys pasiskirstė vaidmenimis. Pradžia buvo labai nesėkminga: kažkuris iš leidyklos kolaborantų (iš 300 tarnautojų ir gamybininkų išdavikų atsirado apie 10) pamatė vyriausiąją buhalterę V. Gužauskaitę ir garsiai rėkdamas įsakė sargybai jos neįleisti. Likusios po trumpalaikio sumišimo vykdė aptartą planą. Dovanos buvo priimtos, kareiviai atlyžo, pasikui darbuotojas nesekiojo. Buhalterių džiaugsmui, seifai buvo nepaliesiti. Jos krovė pinigus, būtiniausius dokumentus į dideles rankines ir, tirtėdamos dėl įtampos ir naštų sunkumo, nešė lauk. Vyriausiosios buhalterės pavaduotoja Rita Pachalkienė sugebėjo suvaikščioti net tris kartus, kol kažkoks karininkas pradėjo šūkauti: „Kiek asmeninių daiktų ta moteris turi?“ Dabar leidykla galėjo savo darbuotojams ir leidinių žurnalistams laiku mokėti atlyginimus, honorarus. Administracija persikėlė į Maironio gatvės filialą.

Čia reikia paminėti ir Spaudos rūmų redakcijų vairuotojų indėlį. Jie redakcijoms priskirtų leidyklos automobilių, nepaisydami L. Bartoševičiaus ir jo parankinių grasinimų, kad kariškiai juos gaudys gatvėse, į garažą negrąžino, visaip slapstė.

Spaustuvės turėjo šiokių tokių popieriaus rezervą, tačiau „Cirkon“ mašinoms jo greitai būtų pritrūkę, jeigu ne Naujųjų Verkių popieriaus gamintojų patriotiškumas ir sumanumas.

To meto fabriko vyriausiasis inžinierius, o vėliau „Spaudos“ leidybinės įmonės vadovas Antanas Skaisgiris štai ką paliudijo.

Fabrikas buvo specializuotas visos SSRS poreikiams gaminti techninį popierių: pusiau pergamentinį („sviestinį“), cigarečių filtrams, gofruotą kartoną kabelių ir transformatorių gamybai. Dirbo apie 460 žmonių. Kai 1988 m. pradėjo eiti Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio laikraštis „Atgimimas“, iš karto susilaukęs

didžiulio visuomenės dėmesio, taigi ir tiražo, iškilo popieriaus klausimas. (Su šia problema susidūrė ir 1989 m. rugsėjo 16 d. pasirodžiusi „Respublika“.) Kaip žinome, SSRS viskas buvo planuojama ir paskirstoma, rezervų nebuvo. Kita vertus, sovietinė valdžia tuo ir nebuvo suinteresuota. Tada „Atgimimo“ redaktorius Romualdas Ozolas ir kiti laikraščio steigėjai ėmė tartis su Naujųjų Verkių fabriko vadovais.

Specialistai manė, kad fabrikas galėtų gaminti ir laikraštinių popierių. Tam buvo sugalvotas ir pateisinimas, nes tuo metu įmonės šalia planinės produkcijos buvo raginamos taip pat teikti paklausias plataus vartojimo prekes. Šia priedanga ir pasinaudota, nors būta išpėjimų, jog už tai kai kas gali nukentėti, juoba kad darbo kolektyve buvo daug *jedinstvenininkų*.

Iš dviejų turėtų pusiau pergamentinio popieriaus gamybos mašinų viena buvo paskirta ritininio laikraštinio popieriaus, tinkančio „Cirkon“ tipo spausdinimo mašinoms, gamybai. Reikėjo pertvarkyti ir gamybos liniją, ir technologiją. Teko taupyti fonduojamą celiuliozę, tad popieriaus masę sudarė 30–40 proc. nespalvotos makulatūros ir 60–70 proc. balintos celiuliozės. Spausdinimo mašinos nepakentė neblizgaus popieriaus, spaustuvių dažai reikalavo, kad jis būtų minkštas, taigi buvo pridama medienos.

Žinoma, ritiniai buvo menkos kokybės. Esant geram popieriui, iš vienos ofseto formos galima atspausdinti iki 80 tūkst. lakštų, naudojant Naujųjų Verkių gamybos – tik apie 20–30 tūkst. Ritiniai neretai trūkdavo, plaušai užteršdavo mašinas, spaustuvininkai dirbo sukančę dantis – ir dėl rotacinių „sveikatos“, ir dėl prastovų.

Šių popierių kantriai naudojo „Vilties“ spaustuvė (direktorius R. Pakulis, vyriausiasis inžinierius Juozas Ražukas), Maironio g. filialas (Mindaugas Čėsna ir kiti spaudėjai).

Per 8 mėnesius, kol buvo užgrobti Spaudos rūmai, Naujųjų Verkių popierius, ypač pirmosiomis savaitėmis, kol pavyko gauti kokybiško, suvaidino itin svarbų vaidmenį. Šių popierių, prisiminę ir „Atgimimo“ savaitraščio leidimą, drąsiai galime vadinti Atgimimo popieriumi.

Nauji adresai

Iš Spaudos rūmų penktadienį išvyti žurnalistai šeštadienį, sausio 12 d., išleido „Laisvą Lietuvą“, sausio 13 d., sekmadienį, „Respublikos“ ekstra numerį, o kitos dienraščių redakcijos antradienį, sausio 15 d., kaip įprasta, – eilinius numerius. Per tą trumpą laiką reikėjo kažkur prisiglausti, skubiai susirasti, kas spausdins, ir, suprantama, suformuoti turinį.

„Lietuvos rytui“ du kambarius skyrė tuo metu veikęs Lietuvos jaunimo forumas (Gedimino pr. 14). Kadangi dienraštis turėjo didelį tiražą, kreiptasi pagalbos į Kauno „Spindulio“ spaustuvę. Jos vadovai – direktorius Vladas Vaicekuskas ir gamybinio skyriaus viršininkas J. Ginevičius iš karto sustabdė „Tarzano“ knygos spausdinimą ir ėmėsi laikraščio. Pirmieji trys numeriai, spausdinti plokščiaspaude, išėjo keistoki – su didžiuliais tuščiais pakraščiais. Kitų numerių maketo ir spausdinimo mašinos formatai jau buvo suderinti. Laikraštį rinko ir maketavo UAB „Viltis“, iš pradžių labai smulkiu šriftu: petitu (8 p.), nonpareliu (6 p.) ar net minjonu (5 p.). Nuo sausio 17 d. iki rugsėjo 17 d., kai buvo grįžta į Spaudos rūmus, numeriai žymėti užrašu „Vakarinė laida“. Tai diktavo platinimo aplinkybės: „Lietuvos spaudos“ sunkvežimiai paryčiais į Kauną nuveždavo Vilniuje spausdintus laikraščius, o tik tada sostinėn pristatydavo spausdintus Kaune. Numerio maketas į spaustuvę taip pat buvo vežamas automobiliu. Dienraštis buvo spausdinamas 230 tūkst. egzempliorių tiražu, išeidavo 4 kartus per savaitę.

Buvęs „Lietuvos ryto“ atsakingasis sekretorius Jonas Litvinavičius prisimena: *„Vežti laikraštį tekdavo sovietų kontroliuojamais keliais. „Spindulyje“ išspausdinę pirmojo numerio tiražą, dalį jo sukrovėme į „Volgos“ bagažinę ir pavakariais grįžome į Vilnių. Savanorių prospekte mus sustabdė karinis patrulis, vartė mano ir vairuotojo dokumentus. Mus abu sukauštė negeras jausmas: kas bus, jeigu atidarys bagažinę? Laimei, neatidarė, ir jau po pusvalandžio galėjome platinti laikraštį.“*

„Lietuvos spaudos“ mašinoms kelių netoli Vilniaus visada pastodavo būrys ginkluotų kareivių – komendanto valandos sargybinių. Karininkas, kažkoks Gromovas, pašviesdavo vairuotojui į veidą, šiurkščiai įsakydavo pakelti aukštyn rankas, patikrindavo jo dokumentus, priekabiai apžiūrėdavo krovinio turinį. Kiekvieną kartą tvyrojo įtampa, nežinant, kuo patikrinimas baigsis.

„Tiesos“ žurnalistai buvo priglauti „Spaudos“ įmonės filiale (Maironio g. 1). Pirmuosius numerius jie rengė „Periodikos“ žurnalų redakcijų pastate (Algirdo g. 31). Kompiuterį broliškai pasiūlė „Liaudies ūkio“ redaktorius Viktoras Liubomiras Žeimantas. Parengti maketai buvo vežami į Panevėžio ir Utenos spaustuves. Siekiant išvengti susidūrimų su kariniais postais, maršrutai buvo keičiami, vingiavo nuošalesniais keliais. Redakcijos atsakingasis sekretorius Antanas Stasiukaitis, kuris pats ir keliaudavo, juos laikė paslapyje. Vėliau numerius maketavo UAB „Viltis“, spausdino „Spaudos“ filialas.

„Vilties“ bendrovė, kuriai vadovavo Alfonsas Ambrazas ir kuri buvo įsikūrusi Pilies g. 8, tuo metu taip pat atliko labai svarbų vaidmenį padedant laisvajai spaudai, pereinant prie naujų technologijų. Baiminantis desantininkų vizito, kompiuteriais čia buvo renkami ir maketuojami keli leidiniai.

„Echo Litvy“ iš pradžių įsikūrė ant Tauro kalno – Profsajungų rūmų bibliotekoje (V. Mykolaičio-Putino g. 5). Pirmasis numeris pasirodė sausio 16 d., trečiadienį. Birželio 18 d. numeryje nurodytas naujas redakcijos adresas – A. Jakšto g. 7. Valstybinis laikraštis buvo spausdinamas „Vilties“ spaustuvėje.

„Kurier Wileński“, kurio tiražas buvo kuklus, „apgyvendintas“ „Vilties“ spaustuvės filiale (Latako g. 6.). Čia laikraštis buvo spausdinamas plokščiąja mašina. Didžiausias keblumas buvo tas, kad tekstą rinko linotipininkas lietuvis, apie lenkų kalbą nieko neišmanęs. Po savaitės kitos Vilniaus savivaldybė redakcijai suteikė kitas, gana erdvas patalpas priešais Filharmoniją (Subačiaus g. 2).

„Valstiečių laikraščio“ pirmasis numeris išėjo sausio 19 d. Jis buvo parengtas Žemės ūkio darbuotojų profsajungos respublikinio komiteto patalpose (J. Basanavičiaus g. 24/1). Čia redakcija glaudėsi visą priverstinės tremties laiką. Laikraščio tiražas buvo apie 210 tūkst. egz.

„Respublika“, deklaravusi 240 tūkst. egzempliorių tiražą, problemų dėl patalpų neturėjo, tačiau ir ji buvo parengusi konspiracinį butą Karoliniškėse. Spausdinta „Spaudos“ įmonės filiale, dėl popieriaus trūkumo tik vieno lapo. Vasario 4 d. parsigabeno iš Danijos dovanų gautą naudotą spausdinimo mašiną, tačiau jos paleidimas užtruko.

Čia būtina pastebėti, kad „Respublika“ 1990 m. sausio 7 d. išleido ir pirmą rusiško varianto numerį (redaktorius Nikolajus Žukovas). Jis ir toliau buvo leidžiamas. Po 10–15 tūkst. egzempliorių laikraščio išsiveždavo Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos platintojai, prisidėjo ir geležinkelininkai. Analogiškai buvo platinamas ir kitas savaitraštis – „Golos Litvy“ (redaktorius D. Šniukas). Šie leidiniai stengėsi sklaidyti Maskvos oficialiosios propagandos melą, jie buvo grobstomi geležinkelių ir autobusų stotyse, metro perėjose, kioskuose.

Ką tik iš Spaudos rūmų išvyti „Tiesos“ žurnalistai Milda Augulytė, Elena Baltrušaitytė, Domas Šniukas ir Loreta Žilinskaitė. Antrajame plane – vairuotojas Henrikas Motiejūnas

Po pirmųjų naujakurystės vargų redakcijos palengva grįžo į kasdienį ritmą. Buvo nušviečiamas atsikuriančios valstybės gyvenimas, besiplečią jos tarptautiniai ryšiai, budriai sekami SSRS kariuomenės ir LKP/SSKP funkcionierių žingsniai, ypač propagandiniai. Iš Maskvos naujienas pranešdavo Balys Bučelis („Elta“), Rūta Grinevičiūtė („Lietuvos rytas“), Domas Šniukas („Tiesa“), Aurelija Liauškienė („Lietuvos aidas“) ir kt.

Iš savo patalpų staiga išguitos redakcijos neturėjo informacinių bibliotekų, pakankamai rašomųjų mašinėlių. Čia nemažai pagelbėjo visuomenė. Teletaiपो ryšiai buvo nutrukę, tad „Eltos“ pranešimus gabendavo kurjeriai. Tačiau niekas nedejavo, neskaičiavo valandų, niekas nesiguodė, kad maži honorarai. Visi suvokė: bet kada vėl gali nusitiesti reali fronto linija, pasigirsti šūviai, tad reikia būti budriems ir tvirtiems.

Žurnalistų sąjungos veiksmai

Kai 1989 m. sausio 29 d. neeiliniame suvažiavime buvo atkurta prieškariniu veikusi Lietuvos žurnalistų sąjunga, jos būstinė tapo

judria šalies ir užsienio žurnalistų susibūrimų, spaudos konferencijų vieta. Čia buvo įsikūrusi ir „Žurnalistų žinių“ redakcija.

Visų medijų žurnalistus vienijanti LŽS ėmėsi įvairiopų žygių švelninant sunkią redakcijų ir žurnalistų padėtį, jiems netekus pastogės.

LŽS savo patalpose tuojau pat priglaudė Lietuvos radijo ir televizijos vadovybę, „Panoramos“ redakciją, kitas tarnybas. Pasiūlė savo stalus, telefonus ir visa kita, ką turėjo. Vėliau čia įsikūrė „Mažosios Lietuvos“ ir „Pirmadienio“ redakcijos. (Šiomet prie LŽS pastato buvo pritvirtinta memorialinė lenta, teigianti, kad prieš 20 metų čia dirbo LRT. Kaip būtų šią lentą papuošęs paprastas dėkingumo intarpas: „Svetingai sutikta ir globojama“!)

Po sausio 11–13 d. įvykių LŽS vykdomasis komitetas paskelbė kreipimąsi, kuriame buvo sakoma:

„Sunkių Lietuvos Respublikai valandą Tarybų Sąjungos agresijos akivaizdoje, grubiai bandant užgniaužti viešą spaudos žodį, trylikos užgrobtų laikraščių redakcijų žurnalistai pradėjo leisti „Laisvos Lietuvos“ laikraštį. LŽS Vykdomasis komitetas šį žingsnį vertina kaip

tikro žurnalistinio solidarumo pasireiškimą ir karštai remia laisvo žodžio išsaugojimą bet koikiomis sąlygomis.

Žurnalistinis solidarumas telydi mus tiek sunkią, tiek laisvą valandą.

Žurnalistų sąjunga perspėja Lietuvos žmones, kad gali būti išleisti laikraščiai įprastais pavadinimais, bet kito turinio.“

Tokių leidinių-falsifikatų tada tikėtasi iš užgrobtų Spaudos rūmų.

Apie Lietuvos žiniasklaidos persekiojimą LŽS stengėsi informuoti Rusijos, kitų SSRS regionų žurnalistus, per į Vilnių komandiruotą korespondentą Grantą Gukasovą bendravo su Rusijos demokratinės spaudos flagmanu – savaitraščiu „Moskovskije novosti“. Pakviesta šio leidinio vadovybės, į Maskvą vyko LŽS delegacija – LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatas Vytautas Kvietkauskas, LRT valdybos pirmininkas Laimonas Tapinas, LŽS Vykdomojo komiteto narys Domas Šniukas, „Žurnalistų žinių“ ats. sekretorius Aleksandras Juozapaitis. Kadangi visur šmižinėjo ginkluoti kareiviai, vaizdo kasetė, kurioje buvo sumontuoti kruviniųjų įvykių Lietuvoje epizodai, buvo paslėpta „Lietuvos“ traukinio patalynėje. Sausio 18 d. „Moskovskije novosti“ redakcijoje, pirmininkaujant redaktoriui Jurijui Jakovlevui, įvyko vilniečių spaudos konferencija SSRS ir užsienio žurnalistams, taip pat buvo sutarta, kad kolegos savo ruožtu atvyks į Vilnių.

Sausio pabaigoje į Vilnių atvyko SSRS prezidento įgaliotinio Georgijaus Tarazevičiaus vadovaujama delegacija. Visam pasauliui pasmerkus įvykius Lietuvoje, Kremliai reikėjo paieškoti kokių nors kontaktų su jos valdžia ir LDDP vadovybe. Šia proga pasinaudojo ir LŽS pirmininkas Rimgaudas Eilunavičius. Pokalbis buvo mandagus, bet M. Gorbačiovo emisaras galėjo pažadėti tik perduoti objektyvią informaciją Maskvai, pasirūpinti, kad būtų grąžinti asmeniniai žurnalistų daiktai.

Užgrobus LRT į Vilnių atvyko Centrinės televizijos (CT) pirmininko pavaduotojas, praeityje saugumietis, Michailas Suchovas, tačiau jis slapstėsi, kontaktavo tik su LKP/SSKP funkcionieriais, tarėsi, kokių specialistų ir aparatūros reikia, kad užgrobtoji Lietuvos televizija galėtų atgaivinti veiklą kaip burokevičinė.

Man, kaip patalpas praradusios „Tiesos“ redaktoriui, buvo suteikta galimybė vasario 5 d. dalyvauti LDDP vadovų Algirdo Brazausko ir Vladimiro Beriozovo derybose su M. Gorbačiovu dėl kariškių užgrobtos turto. Nušvietėme tikrąją tragiškų įvykių seką ir padarinius. Kalbėdamas kaip LŽS Vykdomojo komiteto narys, pastebėjau: kokią vertę turi teiginys, jog siekta apsaugoti SSKP turtą, jeigu kareiviai jį niokoja tarsi prieš? M. Gorbačiovas laikėsi kariškių suformuotos ir jam patogios įvykių versijos, priekaištavo, kodėl „Spaudos“ įmonė nespausdino burokevičinių leidinių, stengėsi būti savimi pasitikin-tis, gana oficialus, bet matėsi, kad jis nebėra padėties šeimininkas.

Pasitarę tarpusavyje ir su LŽS, iš Spaudos rūmų išguitų leidinių redaktoriai Z. Balcevičius, V. Būtėnas, L. Drazdauskaitė, V. Jemeljanovas, D. Šniukas, G. Vainauskas ir V. Žeimantas vasario 13 d. į M. Gorbačiovą kreipėsi kolektyviniu laišku reikalaudami, kad būtų grąžinti užgrobti pastatai, grobėjai atsiprašytų, o jų veiksmus įvertintų teisės sauga. Suprantama, tai buvo viešoji akcija, nesitikint rezultatų. Vargu ar šis laiškas M. Gorbačiovą pasiekė, tikriausiai nusėdo jo aparato filtruose.

Viešiesiems ryšiams LŽS panaudojo ir SSRS žurnalistų sąjungos VII suvažiavimą, kuris vyko vasario 6–7 dienomis. Jame dalyvavo LŽS pirmininkas R. Eilunavičius, LRT tarybos pirmininkas L. Tapinas ir D. Šniukas. L. Tapinui iš tribūnos kalbant apie krauju apšlakstytus įvykius Vilniuje, obstrukciją bandė sukelti delegatai kariškiai ir SSKP apologetai, bet buvo

Žurnalistų protesto mitingas prie LKP/SSKP rūmų. Kalba LŽS pirmininkas Rimgaudas Eilunavičius

ir palaikančiųjų. Po to buvo surengta Lietuvos, Latvijos ir Estijos atstovų spaudos konferencija. Jos metu paskleistos žinios buvo didelė naujiena Rusijos periferijos žurnalistams.

Už tai, kad CT vadovas Leonidas Kravčenka įvedė cenzūrą, persekioja „Televizijos žinių tarnybos“, „Vzgliad“ laidas, suteikia eterį A. Nevzorovui ir kitiems dezinformatoriams, Jurijus Jakovlevas suvažiavimui pasiūlė jį pašalinti iš sąjungos narių. Nors daug delegatų šį pasiūlymą parėmė, sprendimui priimti pritrūko balsų. Mudviejų su L. Tapinu užspiestas į kampą, L. Kravčenka gynėsi, jog jokių turtinių pretenzijų Lietuvos radijui ir televizijai neturi, o specialistus pasiuntė todėl, kad „*sugadintą daiktą vis vien reikia taisyti*“.

LŽS kartu su dauguma išguitų leidinių redaktorių priekaištavo tuometinei valdžiai, kad ji rūpinasi tik LRT ir valstybinių dienraščių veikla, o abejinga kitų leidinių būklei. Nors vargu ar ką realaus šioje srityje tuo metu ji galėjo nuveikti, kaltinimas nebuvo iš piršto laužtas.

Tarp Aukščiausiosios Tarybos daugumos, kurioje aktyviai reiškėsi radikalai, ir

nevalstybinės spaudos būta šaltuko. Politikai manė, kad spauda, kažkada tarnavusi komunistų partijai ir sovietams, dabar tokiu pat nuolankumu turi jų klausyti. Tuo tarpu redaktoriai ir žurnalistai, jau kurį laiką šviečiami laisvosios Vakarų spaudos profesorių, buvo supratę, kad jie turi turėti laisvą požiūrį į valdžią, turi teisę jai oponuoti. Šią situaciją gana aiškiai iliustruoja vasario 3 d. Aukščiausiosios Tarybos rūmuose įvykęs V. Landsbergio, Virgilijaus Čepaičio, Romualdo Ozolo ir redaktorių, LŽS Vykdomojo komiteto narių susitikimas, surengtas ryšium su netrukus vyksiančia visuotine apklausa-plebiscitu dėl Lietuvos ateities. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas nieko nepažadėjo spaudai, tačiau atsargiai formulavo, kokia ji privalėtų būti.

„Vienas kitas momentas iš mūsų spaudos, – kalbėjo profesorius, – gal padės suprasti tuos dalykus. Spausdinama nuotrauka, kurioje vyriausybės galva pavaizduotas labai keistai, nufotografuotas specialia optika. Gal netyčia. Bet atrodo negerai. Gal redakcijai nepatinka vyriausybė, bet tikrai ne laikas taip reikšti savo

nusistatymą, kada kalbama apie konsolidaciją, mūsų bendrą pagrindinį tikslą. Kur nors užsienyje nuskamba abejonių dėl mūsų vyriausybės. Nuskamba tam, kad būtų atspausdinta čia. Ir redakcija komentuoja, savo autoritetu patvirtindama, pateikdama neteisingą argumentą. Kol ten kas išsiaiškina, padaromas darbas, kurį vargu kas iš čia esančių žurnalistų pažymėtų pliuso ženklu. [...] Stebiesi, kad žmonės, kurie tai daro, nesupranta, kam jie daro didžiulę paslaugą. Mūsų bendram priešui.“ (Žurnalistų žinios, 1991, Nr. 1–2.)

Gal nusivylęs šiuo susitikimu, LŽS Vykdomasis komitetas aptarė spaudos laisvės garantijas ir viešai pareiškė, kad LR vadovybė mažai rūpinasi, jog būtų grąžinti užgrobti Spaudos rūmai ir popieriaus sandėliai, televizijos bokštas, LRT pastatai. Neplečiama poligrafijos bazė, todėl dauguma leidinių, išskyrus „Lietuvos aidą“ ir LKP/SSKP laikraščius, leidžiami sumažintos apimties, prastos poligrafinės kokybės, pavėluotai pasiekia prenumeratorius. Popieriaus kaina išaugo daugiau kaip 10 kartų, tad, Vyriausybei nesukūrus kainų reguliavimo mechanizmo, dauguma demokratinei visuomenei reikalingų leidinių bankrutuos. Valdžia siekia monopolizuoti informacijos teikimą visuomenei. Buvo pasiūlyta šalies vadovybei „imtis visų teisinių ir ekonominių priemonių, kad visuomenei būtų garantuota teisė į objektyvią ir operatyvią informaciją.“

Į tai įgaliotas Vyriausybės spaudos biuras atsakė: „Vyriausybė įvairiais būdais siekia sugrąžinti užgrobtus pastatus ir paremti redakcijų kolektyvus. Ekonomikos ministerijai pavesta sureguliuoti popieriaus kainas. Konkrečius ekonominius ir socialinius klausimus kviečiame nagrinėti dalykinių susitikimų metu, o ne abstrakčiais filosofiniais pareiškimais.“

Švenčiant Kovo 11-osios Akto metines, „už ištikimybę Lietuvos nepriklausomybės idealams, parodytą narsą ir pavyzdingai atliktą profesinę

pareigą 1991 m. sausio 11–13 dienomis“ LŽS premijomis buvo apdovanoti žurnalistai: Ala Asovskaia, Eglė Bučelytė, Janina Stašauskienė, Nijolė Steiblienė (LTV „Panorama“), Liubovė Čiornaja (savaitraštis „Soglasije“), Aleksandras Juozapaitis („Žurnalistų žinios“), Bernadeta Lukošiuotė, Algimantas Sadukas (LR diktoriai), Hansas Steinfeldas (Norvegijos TV), Virginijus Usinavičius („Švyturys“), Vytautas Vitkus (LRT sporto redakcija), Edmundas Ganusauskas („Lietuvos rytas“), Aleksandras Demčenka (Rygos kino studija), LRT, Ryšių bei Vidaus reikalų ministerijų, Krašto apsaugos departamento darbuotojai: Algis Bigelis (TV technikas), Daiva Česnulevičiūtė (TV režisieriaus asistentė), Benas Juškaitis (Kauno TV techninio centro direktorius), Virginija Kikilaitė (TV režisierė), Vladimiras Loginovas (TV vairuotojas), Jurijus Nikolajevs (TV inžinierius), Algis Ramanauskas (LRT cecho viršininkas), Virginijus Zalencas (UTB cecho viršininkas), Rimgaudas Markevičius (Kauno radijo relinio cecho viršininkas), Aidas Dapkus, Piotras Gnezdovas, Janas Grencevičius (apsaugos būrio policininkai), Laimis Guzikas, Andrius Kaminskas, Vitas Lukšys (mokomosios kuopos kariūnai), Sigitas Pilkauskas (Klaipėdos apsaugos būrio policininkas), Arūnas Steponaitis (Krašto apsaugos departamento apsaugos tarnybos darbuotojas), Antanas Stonkus (Šilalės r. vidaus reikalų skyriaus viršininko pavaduotojas).

LŽS prezidiumas ryžtingai reagavo į pranešimą, kad birželio 5 d. įkurta Lietuvos tarybinių žurnalistų sąjunga. Nors Lietuvos žurnalistai turi teisę burtis į įvairias organizacijas, tačiau „įkurtoji organizacija, besiremianti nesančios Tarybų Lietuvos jurisdikcija, yra neteisėta ir atstovauti Lietuvos Respublikos žurnalistams neturi teisės“, – teigta pareiškimė. Priminta, kad į nelegalią organizaciją susibūrę žmonės

skleidžia pasaulio visuomenę klaidinančią informaciją, t. y. atstovauja jėgoms, kurios sausio mėnesį organizavo kruvinus įvykius, inspiravo Spaudos rūmų ir LRT užgrobimą.

Birželio 30 d. LŽS asocijuotuoju nariu vėl buvo priimta į Tarptautinę žurnalistų federaciją. Jai priklausė ir tarpukariu.

Šiuo įtemptu žiniasklaidai laikotarpiu kovingos buvo „Žurnalistų žinios“. Jose darbuosį Aleksandras Juozapaitis, Leonas Jurša, Leopoldas Mykolaitis. Pastarojo sudaryta žurnalistų grupė rengė rajoninės spaudos apžvalgą ir jas teikė LR Aukščiausiajai Tarybai.

Užsienio kolegų solidarumas

Sausio 11–13 d. sovietų kariuomenės kruvini veiksmai atsidūrė pasaulio ir Rusijos demokratinės visuomenės dėmesio akiratyje. Nušviesti įvykių ir susiklosčiusios politinės padėties į Vilnių atvyko daug žurnalistų iš užsienio. Jeigu vakariečiai ieškojo tiesos ir solidarizavosi su Lietuvos žurnalistais, tai atvykėliai iš SSRS užėmė skirtingas pozicijas. TASS'o, Centrinės televizijos, „Pravdos“ ir kitų oficialių žiniasklaidos priemonių atstovai gynė griūvančios imperijos veiksmus, o kuklus būrelis demokratinų korespondentų stengėsi pramušti tirštą Kremliaus propagandos dūminę uždangą.

Tarp pirmųjų ypač pasižymėjo Leningrado televizijos laidos „600 sekundžių“ vedėjas Aleksandras Nevzorovas, šlykščiai falsifikavęs Vilniaus televizijos bokšto gynybos faktus: įrodinėjo, kad gynėjai žuvo nuo savųjų kulų, liaupsino ypatingos paskirties milicijos būrio (OMON'o) vado Boleslovo Makutinovičiaus išdavystę – perėjimą Maskvos pusėn. TASS'o korespondentas Serafimas Bychunas, šiandien reziduojąs Voroneže, ne tik telegramomis gynė imperiją, bet, žlugus Maskvos pučiui, asmeniškai gelbėjo M. Burokevičių, sunkvežimiu prastais keliais iš Vilniaus lydėdamas į savo

tėvų sodybą Baltarusijos Uzdos rajone. Lietuvą piktino CT komentatorių Germano Sedovo, Dmitrijaus Biriukovo melas.

Demokratinėms Rusijos jėgoms atstovavo „Moskovskije novosti“ laikraštis, į Vilnių pasiuntęs korespondentą G. Gukasovą. Įvykiams Lietuvoje ir Latvijoje savaitraštis paskyrė net du numerius. Tomis dienomis virš jėgimo į redakciją kabėjo gedulo vėliava ir šūkis: „*Vilniuje pralietas kraujas – tai ir mūsų kraujas*“. Laikraščio steigėjų vardu vyriausiasis redaktorius Jurijus Jakovlevas (1930–2005) paskelbė pareiškimą, kurio apibendrintą turinį pateikiame žemiau.

Režimas Vilniuje sušaudė ne tik žmones, bet ir demokratiją, smogtas smūgis žmonių teisėtai išrinktai valdžiai. Kviečiame vienyti demokratijos jėgas, nes Vilniaus pavyzdžio „nacionalinio gelbėjimo komitetai“ gali pasirodyti ne tik Pabaltijy, bet ir Maskvoje, Leningrade. Ypač kreipiamės į žurnalistus. Jeigu nėra jėgų ir galimybės išsakyti tiesą, tai bent nedalyvaukite skleidžiant melą. Aš didžiuojuosi savo kolegomis Lietuvoje, didžiuojuosi Egle Bučelyte, kuri bebaimiškai laikėsi ekrane iki paskutiniųjų tankų atakos minučių. Ir man skaudu, kad tarp žurnalistų yra Nevzorovas, Biriukovas.

Pareiškimą parašais parėmė Rusijos meno, publicistikos, politikos garsenybės: T. Abuladzė, E. Abramcumovas, A. Bovinas, O. Bogomolovas, A. Borščagovskis, A. Gelmanas, I. Golembvskis, I. Drucė, M. Žvaneckis, T. Zaslavskaja, M. Zacharovas, J. Kariavinas, E. Klimovas, I. Kliamkinas, G. Lisičkinas, A. Nuikinas, B. Okudžava, N. Petrakovas, G. Popovas, J. Ryžovas, Z. Saraskina, S. Stankevičius, G. Starovoitova, V. Tichonovas, S. Fiodorovas, J. Černičenka, S. Šatalinas, V. Šostakovskis, N. Šmeliova, A. Cinko.

Asmeniškai susipažinti su padėtimi, pareikšti solidarumo sausio 30 d. į Vilnių atvyko šio leidinio vyriausiasis redaktorius Jegoras Jakovlevas, jo pavaduotojas Stepanas Kiseliovas,

publicistai Jurijus Černičenka (1929–2010), Igoris Kliamkinas, Andrejus Nuikinas. Maskviečiai susitiko su Lietuvos vadovais, Mokytojų namuose (Vilniaus g. 39/6) surengė spaudos konferenciją, su Lietuvos žurnalistais aptarė ateities įvykių variantus.

Kai kurie net oficialių Rusijos žiniasklaidos institucijų žurnalistai gebėjo jeigu ne pramušti teisybės angą, tai bent pademonstruoti savo pilietinę poziciją. CT laidos „Televizijos naujienų tarnybos“ žurnalistai buvo parengę juostą, sumontuotą iš Latvijos, Švedijos ir kitų šalių žurnalistų siužetų, nušviečiančių objektyvų Vilniaus įvykių vaizdą. Kai vadovybė jį transliuoti uždraudė, laidos vedėja Tatjana Mitkova atsisakė skaityti pakištą melagingą pranešimą. Šūvius Vilniuje ji girdėjo telefonu: Lietuvos televizijos direktorius Saulius Sondeckis pro atvirą langą laikė telefono ragelį, nukreiptą į tankus, ir taip transliavo agresiją.

Būdamas Maskvoje paskambinau Tatjanai, padėkojau už jos poelgį ir paprašiau, kad ji mane ir kolegę Rūtą Grinevičiūtę priimtų pasikalbėti. Ji pakvietė į Ostankiną – CT būstinę, pažadėjo pavaišinti arbata. Deja, mudviejų vidun neįleido. Pasirodžiusi Tatjana paaiškino, kad vadovybė yra specialiai nurodžiusi neleisti pas ją žurnalistų, neseniai su amerikiečių TV jai teko bendrauti žiemą lauke. Pareiškė tvirtai apsisprendusi tarnauti tik tiesai ir apgailestavo, kad Rusijoje viešumui vis sunkiau, televizijoje praktiškai įvedama politinė cenzūra. Išjuokė akivaizdžią A. Nevzorovo klastotę, kurią sukritikavęs net kitas melagis – Dmitrijus Biriukovas, atsiduso: „*Atrodo, žurnalistikai vėl ateina sunkus metas.*“ Jai buvo malonus Lietuvos žurnalistų sąjungos padėkos laiškas, palinkėjo mūsų žurnalistams stiprybės.

Leningrado televizijoje taip pat dirbo ne vien nevzorovai. Populiarios laidos „Penktasis ratas“ vedėja Bela Kurkova parodė įvairių TV

kompanijų filmuotus kadrus iš Vilniaus, kuriuos komentavo žurnalistai Birutė Mižutavičienė ir Ričardas Sartatavičius. M. Gorbačiovą aštriai kritikavo Anatolijus Sobčiakas.

Iš užsienio kolegų tuo metu ypač išsiskyrė Norvegijos televizijos korespondentas Hansas Wilhelmas Steinfeldas, pirmasis užsienin perdavęs vaizdus apie Kremliaus agresiją. Vilniaus televizijos bokšto gynybos metu desantininkai atėmė jo kamerą, sumušė operatorių, tačiau vyrai darbą tęsė iš kolegų danų ir švedų skolinomis priemonėmis.

Filmuodami Lietuvos medijų užgrobimą nukentėjo ar brangią aparatūrą prarado Didžiosios Britanijos ITN, Prancūzijos TF1, Ispanijos ir kitų kompanijų žurnalistai, operatoriai. Ispanas Mikelis Aregi skubiai išskrido į Madridą gydytis.

Su Lietuvos žurnalistais solidarizavosi daug užsienio profesinių organizacijų, redakcijų.

Švedijos žurnalistų sąjungos, vienijančios per 16 tūkst. narių, pirmininkas Claes Leo Lindwalis SSRS prezidentui M. Gorbačioviui nusiuntė telegramą, kurioje išreiškė protestą dėl Lietuvos ir užsienio žurnalistų persekiojimo Vilniuje. „*Švedijos žurnalistų sąjunga pareiškia remianti Lietuvos žurnalistų sąjungą, laisvą spaudą, teisę gauti informaciją Lietuvoje. Reikalaujame grąžinti Spaudos rūmams buvusią jų funkciją, neatidėliojant paleisti suimtus žurnalistus.*“

Maskvos žurnalistų sąjunga savo pareiškime pabrėžė, kad masinės informacijos pasatų Vilniuje užgrobimas „*būdingas iš anksto suplanuotam prievartiniam įsilaužimui, kad būtų pašalinta teisėtai išrinkta suverenios Respublikos vadovybė, gyventojai netektų objektyvios informacijos*“. Maskviečiai paragino sąžiningus žurnalistus parodyti stiprybę ir drąsą ginant demokratiją, pasmerkė aki-vaizdžiai tendencingą TASS'o ir CT teikiamą informaciją.

SSRS valdžią smerkiančius pareiškimus paskelbė Tarptautinė žurnalistų federacija.

Kitapus barikadų

Ginklu užimdami Spaudos rūmus, LRT pastatą ir televizijos bokštą, Maskvos kolarantai tikėjosi tapti padėties šeimininkais viešosios informacijos erdvėje. Jie arogantiškai pareikalavo, kad leidyklos darbuotojai ir spaustuvės darbininkai iki sausio 21 d. grįžtų į darbą, kitaip būsią atleisti. Sulaukę vieningo „Ne!“, „malonę“ pratęsė iki vasario 8 d. Veltui.

Sausio 25 d. LKP/SSKP CK būstinėje (Gedimino pr. 11) įvyko šios partijos vadovų M. Burokevičiaus, A. Naudžiūno ir J. Kuolelio derybos su Spaudos departamentu, LDDP, išguitų leidinių atstovais. Atvykusieji kategoriškai atsisakė priimti įvairias siūlomas redakcijų ir leidyklos grįžimo sąlygas, reikalavo atkurti buvusią padėtį. Spaudos departamento vadovas P. Damijonaitis, redaktoriai V. Jemeljanovas, Z. Balcevičius ir kai kurie kiti demonstratyviai paliko salę.

Vasario 8 d. į Vilnių diktuoti savų sąlygų buvo atvykęs SSKP CK reikalų valdybos vedėjas pavaduotojas V. Mišinas, bet ir jis turėjo išvykti musę kandęs.

Burokevičiniai atsidūrė prie sudužusios geldos. Nors užgrobtuose Spaudos rūmuose „Litva sovetskaja“ bei „Tarybų Lietuvos“ redakcijos“ ir įsikūrė, laikraščiai ir toliau buvo spausdinami Minske, nes nebuvo kam dirbti galingomis rotacinėmis „Rondoset“ mašinomis.

Į Vilnių iš Minsko, Maskvos, Rostovo prie Dono ir Kaliningrado buvo atsiųsta specialistų grupė, kuri po kelių dienų paleido spausdinimo mašinas. Vasario 13 d. „Tarybų Lietuvos“ laikraštis skelbiamu 18 tūkst. egzempliorių tiražu jau buvo išspausdintas Spaudos rūmuose. Vėliau čia dar buvo spausdinamas

„Sovetskij sport“. Centriniai SSRS leidiniai – „Pravda“, „Izvestija“, „Socialističeskaja industrija“, „Selskaja žizn“ ir kiti – nebedrįso būti čia spausdinami, be to, Ryšių ministerija atsisakė teikti fototelegrafo paslaugas. Labai pajėgi spaustuvė beveik neveikė.

Abu savaitraščiai – „Litva sovetskaja“ ir „Tarybų Lietuva“ – atstovavo SSKP ir SSRS politikai, vykdė jų užduotis. Čia buvo skelbiami LKP/SSKP, vadinamojo Nacionalinio gelbėjimo komiteto dokumentai, falsifikuojami sausio 11–13 d. įvykiai, šmeižiami žuvusieji, vadinant juos „nacionalistų psichozės aukomis“, taip pat reikalauta Lietuvoje įvesti tiesioginį SSRS prezidentinį valdymą, pasmaugti jos nepriklausomybę. Nesulaukusi reikiamos pagalbos iš Maskvos, rugpjūčio 18 d. „Litva Sovetskaja“ išspausdino Pabaltijo kariškių koordinacinio centro „Sojuz“ pareiškimą, kuriame buvo atvirai raginama nuversti M. Gorbačiovą ir stoti į kovą su „nacijos išdavikais“.

Vasario 5 d. pasirodė LKP/SSKP savaitraštis „Ojczyzna“, skelbęs „Czerwony sztandar“ laikraščio tradicijų paveldėtoju. Jį pasirašinėjo Feliksas Merkulovas. Kartu tai buvo Vilniaus krašto lenkų separatistų ruporas – publikavo Mostiškėse vykusio separatistų suvažiavimo dokumentus: Vilniaus lenkų nacionalinio teritorinio krašto statuso projektą, himną, (M. Kanopnickos „Priesaikos“, kažkada konkuravusios su Dambrovskio mazurka įteisinant Lenkijos himną, žodžiais), vėliavos aprašymą. Iš pradžių ėjo A3 formatu ir bazavosi LKP/SSKP būstinėje, o paleidus spausdinimo mašinas Spaudos rūmuose, persikraustė ten ir buvo A2 formato. Nacionalinėje bibliotekoje saugomas komplektas baigiasi liepos 2 d. data (Nr. 21).

Šalčininkų rajono tarybos laikraštis „Lenino priesakai“ iki Maskvos pučo žlugimo taip pat buvo LKP/SSKP ir lenkų separatistų šalininkas. Po to ėmė vadintis „Laba diena“.

Sovietų komunistinę spaudą Lietuvoje leidę žurnalistai ir įvairūs funkcionieriai birželio 5 d. buvo įkūrę Lietuvos tarybinių žurnalistų sąjungą. Kaip pranešta, į steigiamąją konferenciją Vilniuje buvo susirinkę laikraščių „Litva sovetskaja“, „Tarybų Lietuvos“, „Ojczyzna“, „Tarybų Lietuvos“ teleradijo asociacijos, miestų ir rajonų (?) laikraščių bendradarbiai. Skelbta, kad Sąjungos tikslas yra „operatyvi, teisinga ir savalaikė informacija“, žurnalistų gynimas „nuo moralinio politinio teroro, kurį išvystė separatistinė respublikos vadovybė“, tarptautiniai ryšiai. Šios trumpalaikės, neįteisintos ir niekieno nepripažintos sąjungos koordinacinis komitetas rugpjūčio 9 d. net priėmė kreipimąsi „į TSRS ir Europos žurnalistus“. Štai šio kreipimosi ištrauka:

„Vyriausybės ir nacionalistų įtakoje esančios masinės informacijos priemonės Respublikos vyriausybei tyliai pritariant pritempia faktus, daro neįrodytus sprendimus, platina nepatikrintus pranešimus, tuo pačiu slėpdamos gerokai svarbesnę informaciją. Nacionalistinis totalitarizmas, gudriai maskuojamas demokratijos lozungais, ypač aiškiai pasireiškia vertinant Tarybinės Armijos ir TSRS VRM padalinius, kurie garantuoja TSRS piliečių konstitucines teises Lietuvoje.“

Kolegų „Tarybų Sąjungoje ir Europoje“ buvo prašoma „neleisti dezinformuoti visuomenės apie padėtį Lietuvoje“.

„Žurnalistų žinių“ duomenimis, šios sąjungos pirmininku skelbėsi „Ojczyzna“ redaktorius F. Merkulovas.

Vasario 22 d. Spaudos kontrolės valdyba LKP/SSKP laikraščių, kaip antivalstybinių, – „Litva sovetskaja“, „Tarybų Lietuvos“, „Klaipėda sovetskaja“, „Sozvezdija“ ir „Mūsų pozicijos“ – leidimą sustabdė. Tada leidėjai kreipėsi į SSRS valstybinį spaudos komitetą, kuris savaitraščiams „Litva sovetskaja“ ir „Tarybų Lietuva“ skubiai suteikė leidimus ir „visasąjunginių“

leidinių statusą. Suprantama, Lietuvoje jie galios neturėjo. Burokevičiniai laikraščiai nuo vasario 22 d. Lietuvoje buvo nelegalūs.

Žlugus SSRS gelbėtojų pučui Maskvoje, LKP/SSKP funkcionieriai ir jiems tarnavę žurnalistai išsilakstė kas kur. Pagal nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos duomenis, paskutinis „Litva sovetskaja“ numeris pasirodė rugpjūčio 18 d., o „Tarybų Lietuvos“ – rugpjūčio 20 d.

Epilogas, arba laiminga pabaiga

Pasklidus žiniai, kad nušalintas SSRS prezidentas M. Gorbačiovas, o valdžią į savo rankas paėmė retrogradinis Valstybinis nepaprastosių padėties komitetas, Lietuvoje per kelis mėnesius aprimusi įtampa vėl paastrėjo. Ginkluoti kariškiai grobė objektus, tarp jų ir žiniasklaidos: LRT Kauno redakciją, Sitkūnų radijo stotį, Marijampolės, Šiaulių, Panevėžio televizijos retransliatorius. Žurnalistai vėl pasijuto dirbą karo sąlygomis, tačiau, kaip ir sausio mėnesį, liko ištikimi Lietuvai, jos nepriklausomybei, napanikavo. „Lietuvos rytas“, „Tiesa“, Trakų „Galvė“ išleido ekstra laidas, „Kauno tiesa“ ir „Kauno laikas“ atgaivino bendrą laikraštį „Laisvasis Kaunas“. Žurnalistai savo produkciją su paskutinėmis naujienomis veltui dalijo Aukščiausiosios Tarybos rūmų gynėjams, praeiviams.

Rugpjūčio 22 d. demokratinės Rusijos jėgos, vadovaujamos prezidento Boriso Jelcino, pučistus įveikė. Kariuomenės Lietuvoje užgrobti pastatai buvo gražinami. Rugpjūčio 23 d. 13.15 val. ant Spaudos rūmų vėl suplevė savo trispalvė. Įvyko gausus ir džiaugsmingas žurnalistų, leidyklos darbuotojų ir spaustuvininkų mitingas.

Tiesa, į pastatą jie grįžo maždaug po mėnesio, pirmieji tiražai buvo atspausinti rugsėjo 17 d. data. Iki tol Vyriausybės sudaryta komisija, kuriai vadovavo Aleksandras Abišala, inventorizavo įmonės turtą, vertino okupantų

padarytą žalą, rengė nacionalizavimo projektą, redakcijoms skirstė patalpas – mažesnes, negu jos turėjo.

Prasidėjo naujas jau tarptautiniu mastu pripažintos nepriklausomos Lietuvos ir jos žiniasklaidos etapas. Jis kėlė naujų problemų, siūlė įvairių jų sprendimo būdų.

Išvados

1. SSRS vadovybė atvirą karą prieš nepriklausomą Lietuvą pradėjo nuo viešosios komunikacijos priemonių – Spaudos rūmų ir LRT pastato – užgrobimo. Tuo ji pripažino iš Glavlito varžtų išsivadavusios, laisvos ir Tėvynei ištikimos žiniasklaidos jėgą.
2. Staigios ir kruvinos nelaimės akivaizdoje Lietuvos žurnalistai pademonstravo savitarpio solidarumą, greitą prisitaikymą prie naujų darbo sąlygų, visišką atsidaivismą profesijai, ištikimybę tėvynei ir tiesai. Trylikos redakcijų išleistas bendras laikraštis „Laisva Lietuva“ – Lietuvos žurnalistikoje precedento neturintis įvykis. Nė vienas iš Spaudos rūmų išguitas leidinys neprašė Maskvos kolaborantų malonės, nė vienas lietuvis žurnalistas nenuėjo jiems tarnauti.
3. Įveikti aštuonių mėnesių įtampos maratoną, palaikant ryšį tarp vadovaujančių valstybės organų ir tautos, padėjo bendros žurnalistų, leidėjų, spaustuvinių, spaudos platintojų, transportininkų pastangos, absoliutus ambicijų, kurių paprastai tokioje koreliacijoje netrūksta, atsiskyrimas.
4. Suvokdama sunkų Lietuvai, jos vadovybei metą, remdama ją, spauda kartu išlaikė savo orumą, nepriklausomumą, nepasidavė bandymams ją auklėti ar prijaukinti. Tai buvo mūsų spaudos skaidriausias, nesavanaudiškiausias etapas.

5. Šį sunkų metą Lietuvos žurnalistai sulaukė užsienio kolegų, tarp jų ir iš Rusijos, tarptautinės žurnalistų organizacijos paramos.
6. Be būstų likusią žiniasklaidą moraliai ir materialiai rėmė visuomenė. Organizacijos ir paprasti piliečiai redakcijoms dovanojo ar skolino rašomąsias mašinėles, enciklopedinius žinytus, žodynus, kitą informacinę literatūrą, pranešdavo iš LKP/SSKP stovyklos nugirstas naujienas. Tai buvo spaudos ir visuomenės solidarumo žvaigždžių valanda.
7. 1991 m. Lietuvos spauda įrašė vieną ryškiausių ir tauriausių puslapių į savo istoriją.

Šaltiniai ir literatūra

1. Laikraščių „Echo Litvy“, „Kurier Wileński“, „Laisva Lietuva“, „Laisvasis Kaunas“, „Lenino priesakai“ (Šalčininkai), „Lietuvos aidas“, „Lietuvos rytas“, „Litva sovetskaja“, „Ojczyzna“, „Respublika“, „Tarybų Lietuva“, „Tiesa“, „Žurnalistų žinios“ 1991 m. komplektai.
2. Buvusių: „Spaudos“ įmonės fotorinkėjos Ligitos Dambrauskaitės, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininko Rimgaudo Eilunavičiaus, „Valstiečių laikraščio“ atsakingojo sekretoriaus Leono Grubinsko, „Spaudos“ leidybos įmonės vyriausiosios buhalterės Viktorijos Gužauskaitės, „Lietuvos ryto“ atsakingojo sekretoriaus Jono Litviničiaus, „Vilties“ spaustuvės direktoriaus Romaldo Pakulio, „Kurier Wileński“ atsakingojo sekretoriaus Mečislavo Radzvilovičiaus, Naujųjų Verkių popieriaus fabriko vyriausiojo inžinieriaus Antano Skaisgirio, „Tiesos“ redaktoriaus pavaduotojo Algirdo Strumskio liudijimai, vieno iš „Respublikos“ dienraščio steigėjų Rychio Tarailos ir autoriaus prisiminimai.
3. *Lietuva, 1991. 01. 13: dokumentai, liudijimai, atgarsiai*. Vilnius, 1991.
4. Šimkūnas A. *Sausio 13-oji: SSRS propagandinio karo užkulisiai*, Vilnius, 2005.
5. Ganusauskas E. *Gyvoji barikada, 1991 01 13*, Vilnius, 2010.

Žurnalistai liudija

2011-aisiais minėjome Lietuvos Respublikos Laisvės gynėjų dienos 20-metį. Įvyko ne vienas renginys, kuriame dar kartą prisiminta laisvo žodžio kova prieš agresiją, minėtas užsienio žurnalistų vaidmuo. Apmaudu, kad iki šiol žurnalistų prisiminimai nesugulė į vienokį ar

kitokį leidinį – yra tik atskiri bandymai tai padaryti. Siekdami ištaisyti šią klaidą, kreipėmės į kolegas, prašydami pasidalyti savo prisiminimais apie 1991 m. sausio įvykius. Spausdiname žurnalistų Jūros Baužytės, Algimanto Degučio, Adolfo Užos, Viktoro Denisenkos mintis.

Užsienio žurnalistai 1991 m. sausį LR Aukščiausiosios Tarybos posėdžių salėje

Išvyti, bet išlikę

Jūra Marija BAUŽYTĖ

1991 m. sausio 11-ąją, prieš pat pietų pertrauką, sėdėjau prie rašomosios mašinėlės savo kabinete, aštuntajame Spaudos rūmų aukšte. Staiga nuo Viršuliškių pusės ataidėjo šūvių garsai. Tomis dienomis jie nebuvo didelė naujiena, patys rašėme ne tik apie šaunamųjų ginklų papliūpas. Vilniaus gatvėse vienur kitur rodėsi ir tankai. Sklido žinios apie grobiamus pastatus.

Tą patį rytą, atėjusi į darbą, pirmame rūmų aukšte pastebėjau ištiestas gumines žarnas – buvo ruošiamasi vandeniui ginti Spaudos rūmus. Tik įėjus į kabinetą suskambo telefonas. Naujojoje Akmenėje dirbęs žurnalistas klausė, ar „Tiesa“ spausdins jo atsiųstą straipsnį.

– Manau, spausdins, jei redakcijos darbuotojai, tarp jų ir aš, liksime gyvi, – atsakiau pro langą matydama, kaip nuo Viršuliškių pusės artinasi karinė technika. Sugaudė rūmuose įtaisyta pavojaus sirena.

Tik spėjau padėti ragelį, kai prie centrinio įėjimo privažiavo tankai, o paskui juos ir šarvuoti automobiliai. Mikliai iš jų iššokę, automatus atstatę kareiviai lėkė prie abiejų rūmų įėjimų. Keletą minučių jie kažkur uždelsė, kaip vėliau sužinojau, brovėsi į vestibulius pro rankomis susikibusių spaustuvės darbininkų – vyrų ir moterų barikadas. Švaistydami ginklų buožėmis jie prasiveržė į

rūmus, pareikalavo išjungti lifthus ir kaip skėriai pasileido laiptais aukštyn į redakcijas.

Gatvėje ir kieme aidėjo šūviai. Prie rūmų skubiai rinkosi žmonės – daugiausia pensinio amžiaus, nes kitiems buvo darbo metas. Atskubėjo moksleiviai. Prie mūsų aukšto durų desantininkai pastatė sargybinius, keli, atkišę ginklus, trankiai atidarinėjo duris, įsakinėdami darbuotojams nešdintis lauk. Jau anksčiau visi buvome susitarę, kad laikysimės, kiek galėsime. Neskubėjau vilktis palto ir aš, tik sugriebiau, kas reikalingiausia – dalį asmeninių daiktų, rankraščių, svarbesnių skaitytojų laiškų susikišau į rankinę ir krepšį.

Kabineto tarpdury išdygo apspangęs kareivis. Jis mostelėjo ginklu rodydamas į išėjimą. Vis dar stovėjau nejudėdama. O neprašytas ateivis kiek netikėtai prisiartino prie sienos, ant kurios buvau sukabinusi įvairių rajonų redakcijų dovanotus keraminius ar medinius suvenyrinius medalionus. Susidomėjęs vieną kitą pavartė.

– Už ką jūs varote mus iš mūsų pačių namų? – įsidrąsinusi paklausiau.

– Chren ego znajet. Veleno i vsio, graždanka. Davaj, uchodi. Ja sam ukrainec (*Velniaižin. Liepta ir viskas, piliete. Išėik. Aš ukrainietis. – Rus.*), – pridūrė nuleidęs šautuvą.

Jūra Marija Baužytė – žurnalistė, LŽS narė. Baigė Vilniaus universitetą. Dirbo „Valstiečių laikraštysje“, „Komjaunimo tiesoje“, „Tiesoje“ (32 metus), „Geležinkelininke“. Daugiausia rašė dorovinio auklėjimo klausimais. Parašė ir sudarė 12 publicistikos knygų. Apdovanota LŽS medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“ (2008).

– Čevo zevaješ? Skazal bystreje vygnat! (*Ko žiopsai? Sakiau greičiau išvaryti!* – Rus.), – staiga atsiradęs vyresnysis užriko ant kareivio ir, pikta žaibuodamas akimis, nukurnėjo koridoriumi tolyn.

Nugriaudėjo pabūklo salvė. Pažiro mūsų aukšto langų stiklai. Išeidama pažvelgiau į kiemą – mačiau, kaip žmonės, suėmę už pažastų, kažkur veda vaikiną kruvina galva. Kaip netrukus paaiškėjo, sužeistasis buvo tą dieną Spaudos rūmuose budėjęs Krašto apsaugos departamento savanoris Vytautas Lukšys. Pamatęs kareivių mušamą moterį, jis paleido vandens čiurkšlę, kuri kliudė ant tanko stovėjusį desantininkų papulkininkį. Stipri srovė numušė pastarojo kepurę ir visą apipylė vandeniu. Šis, surikęs „ubju!“ (*užmušiu* – rus.), ėmė tratinti iš automato. Kulkos kliudė, anot Jermalavičiaus, „karinio perversmo dalyvį, reakcinį buržuazinio nacionalizmo atstovą“. (Laimė, Vytautas Lukšys liko gyvas ir savo prisiminimus apie įvykius prie Spaudos rūmų sausio 11 dieną aprašė knygoje „Lietuva. 1991 01 13“).

Pagaliau jėga užgrobę Spaudos rūmus sovietiniai desantininkai išdundėjo rengtis generaliniam radijo ir televizijos pastatų šturmui. Šiurpią sausio 13-osios naktį man teko būti prie televizijos bokšto. Vėliau rašiau apie žuvusius L. Asanavičiūtę, A. J. Povilaitį, A. Kavoliuką, rengiau visą knygos „Lietuva. 1991 01 13“ skyrių apie padėjusius galvas už Tėvynę prie televizijos bokšto bei radijo ir televizijos pastatų S. Konarskio gatvėje.

„Tiesa“ išsamiai aprašė visus tragiškai žuvusius tą kraupiąją naktį ar nuo žaizdų mirusius kiek vėliau. Pasakojimų autoriai buvo redakcijos žurnalistai, viena neetatinė korespondentė. Publikacijas įrėmindavo lotyniškas posakis „Dulce et decorum est pro patria mori“ („Kilnu ir garbinga už Tėvynę mirti“). Šitie rašiniai išvydo šviesą ne naujuose Spaudos rūmuose, iš kur brutaliai buvome išvyti, bet prisiglaudus senose buvusios mūsų redakcijos patalpose Maironio gatvėje.

Spaustuvę jėga užėmus desantininkams, teko pagalbos ieškoti periferijoje. Vieną laikraščio numerių atsakingasis sekretorius slapta vežė spausdinti į Uteną ir Panevėžį. Ypač įsimintinas mažo formato vos vieno lapo „Tiesos“ ekstra numeris, rengtas beveik po grindžio sąlygomis ir su užrašu „Nemokamai“ pasirodęs sausio 15 d. Jame buvo paskelbtas Sausio 13-osios aukų sąrašas. Redakcijos darbuotojai nusprendė jį platinti patys. Pasiskirstę po du, pasklidome sostinėje. Mes su Vanda Lipikaite pasirinkom vietą prie Seimo, vidinėje barikadų pusėje. Ant gelžbetonio luito susidėjome laikraščius. Išsirikiavo eilutė.

Spaudos rūmų užgrobimo istorija tęsėsi dar ilgokai. Šiandien 1991 m. sausio 11-osios įvykius jaunesniems sostinės gyventojams ir svečiams primena kulkų žymės virš įėjimo į Spaudos rūmus, deja, dažniausiai užgožiamos reklaminių skydų.

Pasaulis turėjo žinoti tiesą

Algimantas DEGUTIS

Kai retkarčiais apsilankau Varšuvoje, visada paskambinu buvusiam „The Associated Press“ (AP) korespondentui, dabar pensininkui Jerziui Turekui. Dažniausiai susitinkame pačioje jaukiausioje Lenkijos sostinės Nowy Swiat gatvėje prie Bliklio kavinės. Antrą šimtmetį skaičiuojanti cukrainė verda skaniausias Lenkijoje spurgas. Mėgaujamės jomis ir nejučiomis pokalbyje nuskamba žodžiai: „Ar prisimeni?“

Mūsų pažintis, o vėliau ir draugystė užsimezgė sunkiomis Lietuvai dienomis, kai Vilniaus ir kitų miestų gatvėmis kasdien riedėjo sovietų tankai ir tvyrojo nepaprasta įtampa. Tai buvo prieš 20 metų. Pirmasis užsienio žurnalistų „desantas“ iš Varšuvos „Eltoje“, kurioje dirbau užsienio informacijos vyriausiuoju redaktoriumi, pasirodė gerokai anksčiau nei prasidėjo sausio 13-osios įvykiai. Tai, kad Lietuvoje bus apsieita be kraujo praliejimo, manau, mažai kas tikėjo nuo pat 1990-ųjų kovo 11-osios. Juk

po visą Lietuvą buvo išdėstyti sovietų kariniai daliniai. Karinės technikos buvo prikimštas ir Šiaurės miestelis Vilniuje. Pamenu, kartą, gal 1990 m. rudenį, kaip korespondentas dalyvavau Vilniaus rajono Tarybos suvažiavime. Miestelio kino teatro salėje beveik pusė deputatų buvo ne žemesnio kaip majoro laipsnio sovietų kariškiai.

Todėl užsienio spaudos dėmesys Lietuvai tuo metu buvo pastebimai padidėjęs. Užsienio dienraščių ir spaudos agentūrų vadovams buvo paprasčiau ir operatyviau Lenkijoje dirbančius savo korespondentus siųsti į Vilnių nei važiuoti iš JAV, Prancūzijos ar Vokietijos. Tarp jų buvo ir J. Turekas. Pavykdavo juos apgyvendinti tuometiniame „Neringos“ viešbutyje ir kas vakarą apie 20 val. viešbučio bare surengti jiems spaudos konferencijas. „Elta“ svečių poreikiams tada skyrė ir turimą menką techniką – telefonų linijas, teletaipą, faksą, tačiau ryšys su Varšuva buvo labai prastas. Todėl dažniausiai

Algimantas Degutis gimė 1934 m. 1957 m. baigė Vilniaus universitetą. LŽS, NŽKA narys. Dirbo „Lietuvos geležinkelininke“, Lietuvos radijo ir televizijos komiteto Televizijos žinių redakcijoje. Nuo 1970 m. (24 metus) dirbo Lietuvos telegramų agentūroje „Elta“. Vėliau 16 metų – Varšuvoje: TASS, „Eltos“, BNS korespondentu, Lietuvos ambasados Lenkijoje II sekretoriumi. 1976 m. suteiktas nusipelnusio žurnalisto vardas, 2002 m. apdovanotas Lenkijos nuopelnų ordino Kavalieriaus kryžiumi, 2008 m. drauge su žmona Edita tapo Lietuvos ir Lenkijos seimų asamblėjos Abiejų Tautų premijos laureatais. Su lenkų žurnalistu Jaceku Komaru parašė knygą apie generolo P. Plechavičiaus Vietinės rinktinės ir Vilniaus apygardos Armijos Krajowos veteranų susitaikymą „Paduoti rankas – suartinti tautas“, o 2008 m. su Rimantu Dichavičiumi išleido fotoalbumą „Lietuva ir Lenkija – suartėjimo keliu“, skirtą abiejų šalių diplomatinių santykių atkūrimo 15-mečiui.

žurnalistams sutartu laiku skambindavo iš Varšuvos – taip buvo paprasčiau.

Dažnai Vilniuje lankydavosi FP korespondentas Michelis Viatteau, japonų korporacijos „Nippon Broadcasting“ korespondentė Krystyna Korwin-Mikke, Laisvosios Europos radijo korespondentė Anna Kužma, vengrų dienraščio „Nepszabadsag“ korespondentas Zoltanas Szalai. Visų ir neišvardinsi, beje, kai kurios pavardės ir netgi veidai jau išsityrė iš atminties. Lietuvos Respublikos Seime minint Laisvės gynėjų dienos 20-metį vykusios konferencijos „Laisvo žodžio galia prieš agresiją“ pertraukos metu prie manęs priėjo vyriškis ir rusiškai paklausė: „Kaip gyvenate, Algimantai Bronevičiaus?“ Veidas lyg ir matytas, tačiau niekaip neprisiminiau, kur ir kada buvome susitikę. Vyriškis ištiesė man knygą: Michailas Pustobajevas „Agresijos kronika“. „Priimkite atminimui. Juk tiek daug Jūs man padėjote tomis dienomis ir vėliau renkant medžiagą apie sausio 13 dienos įvykius“, – tarė buvęs sovietų Pskovo desantininkas, minėtos knygos autorius.

Beje, dar 1990 m. vidurį Rygoje susirinkę Lietuvos „Eltos“, Latvijos „Letos“ ir Estijos „Etos“ valstybinių telegramų agentūrų vadovai pasirašė susitarimą dėl bendros agentūros „Baltija“ įkūrimo. Buvo nuspręsta kasdien keistis informacija apie situaciją savo šalyse.

Negaliu nepaminėti ir tuometinės Lenkijos spaudos agentūros PAP vaidmens, taip pat jų vadovų. Dar 1988-aisiais tuometinis PAP pirmininkas Bogdanas Jahaczas ir „Eltos“ direktorius Algimantas Stankevičius be TASS žinios Varšuvoje pasirašė susitarimą dėl tiesioginio bendradarbiavimo. Tai buvo neregėtas ir negirdėtas atvejis sovietinėje žurnalistikoje. Ši sutartis tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo papildyta dviem naujais straipsniais: pasikeisti korespondentais ir teikti bet kokią dvišalę paramą. 1991 m. sausio 2 d.

Vilniaus geležinkelio stotyje aš sutikau pirmąją akredituotą prie Lietuvos URM užsienio korespondentę – Lenkijos spaudos agentūros PAP žurnalistę Aliną Kurkus, kuri ketverius metus dirbo Vilniuje. Negalime pamiršti ir tų dienų, kai TASS „Eltai“ paskelbė informacinę blokadą. TASS, vienintelį mums buvusį užsienio informacijos šaltinį, pakeitė PAP. Daugiau kaip tris mėnesius iš Varšuvos į Vilnių buvo siunčiamos žinutės apie pasaulio įvykius. Teko priimti netgi vertėją iš lenkų kalbos. Tik vėliau sužinojau, jog ši lenkų informacinės agentūros parama atsiėjo apie 10 mln. tuometinių zlotų.

Bet grįžkime į 1991 m. sausio pradžią. Tuo metu beveik visų „Eltos“ žurnalistų maršrutas buvo „Elta“ – Aukščiausiosios Tarybos rūmai. Iš ten ateidavo visa informacija, ten susitikdavome su politikais, Seimą dieną naktį saugančiais žmonėmis, atvykusiais iš visos Lietuvos. Sausio 11 d. ėjau Gedimino prospektu ir staiga pamačiau TASS mokslo skyriaus vedėją, pirmąją sovietų kosmonautikos metraštininką Nikolajų Železnovą. Mūsų santykiai buvo labai geri, todėl nustebau, kai jis, mane pamatęs, norėjo pereiti į kitą gatvės pusę. Pasivijęs Nikolajų paklausiau: „Kokie vėjai atpūtė į Vilnių? Gal lydi kokį kosmonautą?“ Jis kiek sumišęs atsakė, kad didelis būrys žurnalistų iš Maskvos atvyko į spaudos konferenciją, kurią rengia LKP (TSKP) vadovai. Sužinojau, jog ji įvyks dabartiniuose Vyriausybės rūmuose, kuriuos tuo metu buvo okupavusi M. Burokevičiaus partija. Pažinojau „naktinės“ partijos atstovą spaudai Gintautą Steigvilą, su kuriuo teko dirbti Lietuvos radijo ir televizijos komitete. Paskambinęs paprasčiau leidimo dalyvauti šioje konferencijoje. Nenoriai, bet sutiko. Nuėjau. Iš lietuvių žurnalistų pamačiau tik vieną – tuometinį sovietų televizijos korespondentą Lietuvoje Adolfą Paulių. Visi kiti – svečiai iš Maskvos. Konferencijai vadovavo Juozas Jermalavičius. Jis pranešė susirinkusiesiems, jog valdžią Lietuvoje

perima Nacionalinio gelbėjimo komitetas, o sausio 13 d. Vilniuje įvedama komendanto valanda, įmonėse kuriami darbininkų savigynos būriai, socializmo iškovojimus Lietuvoje pasiruošę ginti ir kariškiai. Buvo aišku, kad ruošiamasi kraujo praliejimui. Grįžęs į redakciją apie konferencijos turinį pranešiau vadovybei. Nusprendėme spaudai to neskelbti, bet pranešti Aukščiausios Tarybos vadovams. Tada prasidėjo įtemto laukimo valandos. Sausio 12 d. vakare dar buvo ramu. Nusprendėme, jog nieko neįvyks, ir apie 21 val. išsiskirstėme. Parėjau namo. Su žmona pradėjome žiūrėti siaubo filmą „Migla“, kurį rodė Varšuvos televizija. Jau gerokai po pirmos valandos naktį Žygimantų gatve pro mano namus pradėjo skrieti greitosios pagalbos mašinos su įjungtomis sirenomis. Kažkur prie televizijos bokšto aidėjo šūviai. Perjungėme televizijos kanalą ir pamatėme, jog radijo ir televizijos komitetą šturmuoja sovietų kariai. Išbėgau į „Eltą“. Dauguma darbuotojų jau buvo susirinkę, tačiau nesuvokėme, kas vyksta. Viskas paaiškėjo, kai nuo televizijos bokšto grįžo pirmieji mūsų fotokorespondentai. Nuotraukose – žmonių skerdynės, sužaloti veidai, kūnai. Puoliau skambinti į Varšuvą, visų pirma į Lenkijos spaudos agentūrą PAP. Buvo apie antrą nakties. Atsiliepęs mieguistas budėtojas paaiškino, jog dabar naktis ir

agentūroje nieko nėra, tačiau davė Lenkijos prezidento Lecho Wałęsos apsaugos telefono numerį. Paskambinęs juo pranešiau apie įvykius Vilniuje. Mandagus vyriškas balsas pasakė, kad prezidento nežadins, tačiau pažadėjo apie tai pranešti kai kurioms instancijoms. Kiek žinau, už kelių valandų, 6 ryto, Lenkijos vyriausybė padarė pareiškimą, kuriame pasmerkė sovietų kariškių veiksmus Vilniuje.

Visą naktį įtemptai dirbome. Žinau, kad pirmasis apie įvykius prie televizijos bokšto pasauliui pranešė Japonijos telegramų agentūros „Kyodo Tsushin“ korespondentas Adolfas Uža. Ypač daug nuveikė Saliamonas Vaintraubas, kuris, gerai kalbėdamas vokiškai, jau keletą mėnesių palaikė glaudžius ryšius ne tik su VFR ambasada Maskvoje, bet ir su Vokietijos žiniasklaida. Negaliu nepaminėti ir savo artimo bičiulio, visą savo sąmoningą gyvenimą – daugiau kaip 30 metų atidavusio „Eltai“, talentingo žurnalisto Balio Bučelio. Jo puikius reportažus iš 1990 m. kovo 12 d. Maskvoje prasidėjusio neeilinio TSRS liaudies deputatų suvažiavimo sulaukusi kvapą skaitė visa nepriklausomybę paskelbusi Lietuva. Balys už savo emocingus rašinius apdovanotas Sausio 13-osios medaliu.

Didelio būrio žurnalistų pastangomis pasaulis sužinojo kraupią tiesą apie kruviniuosius sausio 13-osios įvykius Vilniuje.

Vienos paros kronika

Adolfas UŽA

アドルフアス・ウジャ

Taip japoniškai rašomas mano vardas ir pavardė

– Kaip galvoji, puls mus šianakt? – paklausė manęs krašto apsaugos savanoris šiaulietis Algis Ulčinas, kai ruošiausi iš Aukščiausiosios Tarybos važiuoti namo pailsėti.

– Manau, kad ne. Tačiau visko gali būti. Jei puls, tai pirmiausia pasistengs užimti televiziją, o po to jau laukite svečių.

Paspaudęs dailiai nauaugusiam uniformotam žemiečiui ranką, išskubėjau namo, į Justiniškes. Ir nepagalvojau, kad po trijų valandų vėl jį pamatysiu...

Antrą valandą nakties mane pažadino žmona. Viską supratau. Tuo metu buvau Japonijos telegramų agentūros „Kyodo Tsushin“ bendradarbis, todėl paskambinau į Maskvą, kur buvo įsikūręs vienas iš agentūros skyrių. Ten jau žinojo apie sovietų kariškių akciją, tad paprašė išsamesnės informacijos. Paskambinau buvusiam Sąjūdžio Vilniaus miesto koordinacinio centro nariui Juozui Šatui, nes jo buto langai tiesiai į Parlamento rūmus. Man atsakė, kad jie dar neužimti. Sėdau į savo „Zaporožietį“, pakeliui paėmiau nepažįstamą vaikiną bei žmonos pusseserę Elvyrą Lapinskienę, kurios vyras Romas, nepaisydamas sugipsuotos kojos, ne vieną parą talkino rūmų apsaugai. Jau

nuo tilto ties Pedagoginiu institutu pamatėm, kad kelias Aukščiausiosios Tarybos rūmų link užspiestas mašinų.

Milicininkas mane praleido, kai parodžiau žurnalisto pažymėjimą ir akreditacijos kortelę. Mano bendrakeleiviai liko aikštėje, o aš nuskubėjau prie pagrindinio rūmų įėjimo, kur per visą mano akreditacijos laikotarpį, t. y. nuo kovo 11 d., pirmą kartą budėtojų buvau užregistruotas specialiame žurnale. Vestibiulyje tamsu. Tik nuo Gedimino prospekto sklindanti šviesa leido žmones atskirti nuo baldų, kuriais buvo užbarikaduoti langai. Į posėdžių salę antrame aukšte kilau pagalbiniais laiptais, kurių metalinės atramų dalys jau buvo išplėštos. Pakeliui paėmiau besimėtantį strypą – o gal prireiks? Tačiau jį pakilnojęs supratau, kad įvykus susidūrimui net nesugebėčiau juo užsimoti, nes jau iki tol būčiau panašus į kruviną rėtį... Čia gimė aforizmas: „Tikras vyras yra tas, kuris laiko apkabinęs šautuvą arba moterį.“

Posėdžių salėje buvo deputatų, žurnalistų. Vieni, įsitaisę kėdėse ir nusimetę paltus, pasidėję dujokaukes, stebėjo, kaip smalsesnieji susispietę dalijosi paskutinėmis naujienomis. Jau buvo žinoma, kad yra žuvusiųjų.

Adolfas Uža (g. 1946 08 13 Šiauliuose) – žurnalistas, šaržistas. LŽS, NŽKA narys. 1971 m. Vilniaus universitete įgijo žurnalisto specialybę. Dirbo „Vakariniuose naujienose“, Lietuvos radijo ir televizijos komitete, Vilniaus r. laikraštyje „Draugystė“, naujienų agentūroje „Elta“, laikraštyje „Žalioji Lietuva“, savaitraštyje „Pozicija“. 1990–1995 m. – Japonijos telegramų agentūros „Kyodo Tsushin“ korespondentas Baltijos valstybėse. Vėliau vadovavo dienraščiui „Lietuva“, buvo savaitraščio „Atgimimas“ skyriaus redaktorius. Sukūrė draugiškų šaržų, piešinių, karikatūrų ir epigramų. Išleido knygas „Atgimstančios Lietuvos žmonės“ (1990), „Mūsų gyvenimo paletė“ (1992). Surengė keliolika personalinių parodų.

Kadangi magėjo daugiau žinoti, apytamsiais laiptais (liftai išjungti) pakilau į ketvirtą aukštą, kur buvo įsikūręs Aukščiausiosios Tarybos informacinis centras. Čia sutikau JAV nacionalinio radijo korespondentę Aną Kuper. Jos akyse ašaros. Teiraujasi, ar nemačiau jos vyro – „New York Times“ korespondento Bilo Kelerio. Anot jos, Bilas ten, kur šaudė. Raminu, bet mano žodžiai nepadeda. Beje, ši šeima buvo tarp penkių užsienio žurnalistų, dalyvavusių 1987 m. mitinge prie Adomo Mickevičiaus paminklo. Vėliau jie daug kartų lankėsi mūsų sostinėje. Sakydavo, kad Vilnių pažįsta kaip penkis pirštus.

Grįžau vėl į salę. Pamačiau Bilą su bloknotu ir rašikliu rankose klausinėjantį ką tik iš televizijos atvykusį inžinierių Eduardą Potašinską. Širdyje pasidarė ramiau. Salėje pasirodęs „Respublikos“ vyriausiasis redaktorius Vitas Tomkus prašo žinių, kurių reikia su kitų laikraščių redakcijomis planuojamam išleisti specialiam leidiniui. Iš salės išėjau, kai tarp E. Potašinsko ir deputato Jurgio Jurgelio kilo konfliktas dėl įvykių interpretacijos.

Nutariau informacijos „pažvejoti“ aikštėje. Pasikalbėjęs su vienu kitu žmogumi, užsukau pas Šatus. Svetingų šeimininkų bute radau būrį žmonių. Jaunimas klausėsi užsienio radijo, vyresnieji dalijosi įspūdžiais. Paskambinau į agentūrą ir, glaustai informavęs, kas nūnai vyksta Vilniuje, telefono ragelį perdaviau gydytojui Jonui Lauraičiui, kuris teikė medicininę pagalbą sužeistiesiems prie televizijos bokšto. Jis mano kolegai smulkiau papasakojo, kas ten vyko. J. Lauraičiui baigus pasakoti, paskambinau Arvydui Juozaičiui ir paklausiau, ar nesirošia atvykti į Aukščiausiąją Tarybą. Mano klausime buvo daugiau teigimo, kad jis šią sunkią valandą privalo būti čia.

– Manęs neįleis, – po pauzės pasigirdo atsakymas.

– Įleis, – užtikrinau jį.

Susitarėme po pusvalandžio susitikti čia. Arvydui atvykus, išėjome į Aukščiausiosios Tarybos pastatą. Posėdžių salėje, kur jau buvo per 80 deputatų, su Arvydu išsiskyrėme. Daug kas pasigedo profesorės Kazimieros Prunskienės, kurios nebūta ir namuose. Kažkas iš deputatų pasakė, kad ji gali būti Labanore pas mamą. Pasigesta ir premjero Alberto Šimėno. Pasigirdo balsai, kad jis gali būti desantininkų pagrobtas. Be šios versijos, karštai aptarinėtos ir kitos... Tik Romualdas Ozolas ramiai šnekučiavosi su keliais žurnalistais salės gale. Prisiartinau prie jų. Jie kalbėjo apie galimą rūmų šturmą. R. Ozolas iš dešinės kelnų kišenės ištraukė dailų pistoletą ir šovinių pilną apkaabą. Taigi ginsis iki paskutinio... Kita grupelė kolegų klausėsi deputato Vytauto Kvietkausko pasakojimo apie susitikimus Baikanure su generolu A. Naudžiūnu ir stebėjosi, kad toks žmogus susidėjo su perversmininkais. Į klausimą, esą desantininkai prisiriję narkotikų, jis atsakė, kad abejoja šia versija. Jo nuomone, žmogaus, einančio žudyti kitą žmogų, žvilgsnis yra drumzlinai bukas.

– Pažiūrėkite į linksmo ir liūdinčio žmogaus akis. Ir jūs pamatysite skirtumą.

Dar neprasidėjus plenariniam posėdžiui deputatė Rūta Gajauskaitė, baimindamasi, kad šturmuojant rūmus žus nemažai jaunuolių iš krašto apsaugos, pasiūlė visiems palikti Parlamentą, kaip kadais taktiniais sumetimais padarė Kutuzovas, be kovos Napoleonui atidavęs Maskvą, ir posėdį surengti kitur. Tačiau šiam pasiūlymui nebuvo pritarta.

Apie 4 valandą ryto, gavus žinią iš rūmų gynybos štabo, vadovaujamo Jono Gečo, kad karinė technika (kariškių žargonu kalbant – „karobki“) grįžta į Šiaurės miestelį, prasidėjo plenarinis posėdis. Pirmininkavo deputatas Aurimas Taurantas. Jis siūlė svarstyti nepaprastosios padėties įstatymą. Patvirtinta nauja Vyriausybė, kuriai vadovauti ryžosi Gediminas Vagnorius.

1991 m. sausio 13 d. rytinė spaudos konferencija. Centre – Adolfas Ūža, už jo – Romualdas Ozolas, jo kairėje – Eduardas Potašinskas

Aušo. Iš Aukščiausiosios Tarybos sekretoriaus Liudviko Sabučio kabineto priimamojo perdaviau žinias agentūrai. Čia įsikūrė ir deputatas, žurnalistas Benas Rupeika. Jis nuolat teikė įvairiapusę informaciją Kauno radijui. Buvo laikomos pamaldos už žuvusiuosius. Į oro uostą išvyko grupė deputatų pasitikti Rusijos Federacijos Tarybos atstovų.

Dieną iš įvairių šalies vietų į Parlamentą plaukė nerimastingos žinios, o nuo Pedagoginio instituto pro rūmus retsykiais pravažiudavo karinė technika – „karobki“. Taip buvo bandoma įbauginti žmones. Tačiau šie iš netoliese esančios statybvietės nešė armatūros grotas, dangstė jomis langus, tvėrė pagrindinį įėjimą.

Apie vidurdienį Maskvos delegacija išvyko į Šiaurės miestelį. Prieš tai jiems buvo parodyti vaizdai apie įvykius prie Lietuvos radijo ir televizijos pastato bei televizijos bokšto, kad jie turėtų svarių argumentų kalbėdamiesi su kariškiais. O čia, rūmų vestibulyje, išsirikavo uniformuoti jaunuoliai, kurie, kartodami KAD generalinio direktoriaus Audriaus Butkevičiaus ištartus žodžius, prisiekė Tėvynei. Priesaiką priėmė Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis. Šią ypatingą ceremoniją stebėjo deputatai, žurnalistai, jie fotografavo, filmavo. Mano akyse kaupėsi

ašaros. Dieve mano, kuo jie ginsis? Daugelio ginklas – metaliniai laiptų strypai, benzino buteliai. O kuo gintis mano kolegoms? Rašikliu, fotoaparatu ar kino kamera?

Kai prieš vidurnaktį perdaviau informaciją į Maskvą, mano kolegos japonai paprašė pasisaugoti, jei kariškiai pultų. Tada pagalvojau: būtų architektai broliai Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai žinoję, kad rūmai ateityje bus Lietuvos nepriklausomybės bastionas, tai nebūtų projektavę pastato-akvariumo.

Reikėjo toliau budėti, todėl grįžau pas Šatus. Čia buvo nemažai žmonių, pasiruošusių kautis. Ant palangių išrikiuoti „Molotovo kokteiliai“. Miegui čiužiniai ištiesti ant grindų priešais langus. Tačiau aš tam paprieštaravau sakydamas:

– Tai ką? Jūs norite, kad prasidėjus kovai saviškiai iššaudytų?

Pasiūliau nuo langų nuimti „kokteilus“ ir čiužinius pritraukti prie langų, kad būtų saugiau. Tas didelis būrys įvairaus amžiaus ir profesijų žmonių budėjo kelias naktis pas žmogų, kuris išties buvo pasiruošęs LAISVEI!

Namo grįžau po trijų parų. Tiesa, dar turėjau „problemą“ – neberadau savo „Zaporožiečio“, kuris, pasak liudininkų, trukdė atvykusiems iš regionų autobusams sudaryti barikadą. Todėl mano automobiliukas buvo nuneštas į pievą...

Žodį tarė Vilniaus universitetas

Viktoras DENISENKO

Pirmas 1991 m. Vilniaus universiteto laikraščio „Universitas Vilnensis“ numeris smarkiai vėlavo. Jis pasirodė tik vasario 1 d. Laikraščio turinys buvo skirtas skausmingiems ir tragiškiems Sausio 13-osios įvykiams. Šis numeris buvo trikalbis – pagrindinę laikraščio medžiagą dubliavo jos vertimas į rusų kalbą, paskutiniame – ketvirtame – laikraščio puslapyje buvo publikuota angliška santrauka. Kaip prisimena laikraščio redaktorė Liana Binkauskienė, versti medžiagas padėjo Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto studentai – slavistai ir anglistai.

„Po to, kai viskas įvyko [Sausio 13-osios įvykiai – V. D.], susirinkome redakcijoje. Tuo metu etatinių darbuotojų buvo nedaug: tik aš – redaktorė ir korespondentė Renita Petraitytė (dab. Paleckienė), tačiau mums talkino VU Žurnalistikos instituto IV kurso studentai. Šiandien dauguma jų – garsūs žurnalistai. Susirinkę visi kartu nusprendėme netylėti, išsakyti savo poziciją. Mūsų poziciją labai palaikė VU rektoratas“, – prisimena L. Binkauskienė. Tačiau tam, kad išleistų laikraštį, vėl teko gudrauti.

Pasak L. Binkauskienės, anuomet paprasti „Universitas Vilnensis“ numeriai buvo

spausdinami Spaudos rūmuose, tačiau, kaip žinoma, Spaudos rūmų pastatas buvo užimtas okupacinių pajėgų dar tragiškų įvykių išvakarėse. Vėl teko ieškoti išeities, kaip išsisukti iš šios situacijos. „Pati redakcija tada jokio kompiuterio dar neturėjo. Buvo tik spausdinimo mašinėle. Mums pagelbėjo Rimantas Šimkus – jis buvo ketvirto kurso Žurnalistikos studentas ir dirbo AIDS centre „AIDS kronikos“ redaktoriumi. Jie turėjo modernią tuo laikmečiu aparatūrą, skirtą laikraščiams maketuoti. Jų bazėje mes ir maketavome šį „Universitas Vilnensis“ numerį“, – pasakoja L. Binkauskienė.

Tai lėmė, jog minėtas laikraščio numeris buvo maketuojamas moderniu – kompiuteriniu – metodu (iki tol „Universitas Vilnensis“ buvo renkamas linotipais, nuotraukos litografijos būdu daromos ant švino plokštelių). Laikraštis maketuotas konspiracijos sąlygomis – vėlyvą vakarą. „Kadangi ta redakcija buvo pusrūsyje, stengėmės uždegti tik vieną kitą lempą, kad nesukeltume nereikalingų įtarimų, ką čia veikiame“, – prisimena L. Binkauskienė. Važiuojančius taksi automobiliu namo vėlyvą vakarą prie Visorių sustabdė sovietų kareiviai, bet labai

Viktoras Denisenko (g. 1981 07 10) – žurnalistas, politikos apžvalgininkas. Vilniaus universiteto laikraščio „Universitas Vilnensis“ bei universiteto naujienų tinklalapio korespondentas. Aktyviai bendradarbiauja su analitiniu portalu *Geopolitika.lt*. LŽS Vilniaus skyriaus p-kės pav., LŽS tarybos ir valdybos narys. Vienas iš Užupio Respublikos ambasadorių. Dviejų knygų – „Taksi iki Venecijos“ (2000) ir „Spėti pabėgti iš Rusijos: žurnalistai ir autoritarizmas“ (2011) – autorius.

nekibo – pasižiūrėję į automobilio vidų leido važiuoti toliau. Maketą ant specialių plėvelių išleido buvusi senoji spaustuvė, dabar ten įsikūrusi Menų spaustuvė. „Su tais plėveliniais maketais ėjau namo. Buvo neramu, nejauku ir netgi baisu, nes tuomet gyvenau prie Šiaurės miestelio, kur šmirinėjo sovietų kareiviai“, – sako L. Binkauskienė.

Nebuvo lengva rasti ir spaustuvę, kuri išspausdintų „Universitas Vilnensis“ numerį, skirtą Sausio 13-osios įvykiams. „Dabar ieškome, kas pigiau atspausdins, o tada ieškome, kas iš viso galės atspausdinti. Laikraštį spausdinome Ukmergėje. Universitetas skyrė mašiną, kad galėtume parvežti tiražą. Vežėme jį irgi šiek tiek bijodami, nes keliuose buvo pilna sovietų kareivių, daug karinės technikos, vykdavo patikrinimai“, – pasakoja L. Binkauskienė. Pasak jos, tiražas specialiai buvo vežamas lengvuoju automobiliu, kad kelius patruliuosiantiems kareiviams kiltų mažiau įtarimų ir pagundų stabdyti ir tikrinti mašiną. Tiesa, sukišti į „Žigulius“ 10 tūkst. egzempliorių tiražą nebuvo lengva, tačiau galiausiai viskas baigėsi sėkmingai. Laikraštis pasiekė savo

skaitytojus. „Šis laikraščio numeris buvo platinamas ne tik Vilniaus universitete, bet ir pardavinėjamas spaudos kioskuose. Jis kainavo 10 kapeikų“, – sako L. Binkauskienė.

Redaktorė prisimena, jog tomis dienomis – po Sausio įvykių – buvo milžiniška spausdinto žodžio paklausa. Žmonės nenorėjo būti informaciniame vakuume, siekė gauti kuo daugiau informacijos. „Buvo svarbu ir tai, kad savo žodį tarė universitetas. Mes parodėme, kad nebijome, kad esame pasiryžę kalbėti šia tema“, – pažymėjo L. Binkauskienė.

Minėtasis „Universitas Vilnensis“ numeris prakalbo ne tik etatinių laikraščio žurnalistų ir VU administracijos, bet ir studentų balsu. Jame buvo išspausdinti Rimvydo Paleckio, Jurgos Baltrukonytės, Džiugo Paršonio, Beatos Sabastinavičiūtės straipsniai, Valdo Gedgaudo eilėraštis „Victoria“ (*Tą naktį nuožmiai staugė raudonieji šunys / ir angelas mirties virš miesto tyliai sklendė / tą naktį prie krauju aptiškusios nakties viršūnės / stovėjome vienplaukiai mirti pasirengę...*). Laikraštis iliustruotas nuotraukomis, kurių autoriai buvo tuos įvykius stebėję ir fiksavę studentai.

Pokalbiai

• • •

Aldona ŽEMAITYTĖ

*Įsipareigojimas laisvei
ir atsakomybei*

Pažadintas laikas

• • •

Aurelija ARLAUSKIENĖ

*Danutės Šepetytės
minties ir žodžio
elegancija*

• • •

Įsipareigojimas laisvei ir atsakomybei

Aldona ŽEMAITYTĖ

Tas saldus, bet ir sunkus žodis – laisvė, kuriai žmogiškoji pareiga turi uždėti atsakomybės apynasrį. Ar daug jaunų žurnalistų, pradedančių dirbti įvairiose žiniasklaidos priemonėse, apie tai susimąsto? Laisvę jie įsivaizduoja kaip neribojamą saviraiškos galią, nesuvokdami, kad gyvenimo praktika deda ir moralinę pareigą (įsipareigojimą) savo laisve nežeisti kito žmogaus laisvės. Žurnalistui, kurio profesija ir yra pristatyti, aprašyti, tyrinėti kitą žmogų ir jo darbus, įsipareigojimas kito žmogaus laisvei turi tapti aksioma.

Šios mintys kilo perskaičius prof. Vyto Urbono knygą „Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei“. Už ją V. Urbonas pelnė 2011 m. dr. Vinco Kudirkos premiją. Tai prasminga, nes knyga – ne tik praėjusio amžiaus kelių dešimtmečių Lietuvos valstybės ir jos kultūros, taip pat ir žurnalistikos istorijos apžvalga. Ji yra lyg moralinis testamentas XXI a. žurnalistams, pernelyg toli nuklydusiems į neteisingai suprastos žodžio laisvės lankas. Stasio Šilingo gyvenimo ir darbų istorija yra pavyzdys žmogaus, kryptingai siekusio dar jaunystėje užsibrėžto tikslo – tarnauti savo tautai ir valstybei. XX a. pradžioje jis Maskvos universitete baigė teisės mokslus, bet buvo plataus spektro kultūrininkas, su idealistiniu jaunystės įkarščiu puolęs ten, kur reikėjo pastangų Lietuvai vaduoti iš carinės Rusijos priespaudos rašto ir kultūros srityse.

Lygiai prieš šimtą metų (1910–1911) drauge su bendraminčiais įkūrė ir redagavo žurnalą moksleiviams „Aušrinė“. Žurnalo leidyboje dalyvavo ano meto Rusijoje besimokantis jaunimas, vėliau tapęs nepriklausomos Lietuvos kultūros žiedu. „Aušrinėje“ S. Šilingas reiškėsi kaip aistringas publicistas. Jo stilius buvo gyvas, temperamentingas. Tuomet S. Šilingas kėlė ir lietuvių kalbos terminijos aktualijas. Įdomus faktas, kad 1989 m., Lietuvos nepriklausomybės priešaušriu, Vilniuje buvo atgaivinta „Aušrinė“, kaip „Atgimimo“ laikraščio priedas, per metus išleista 18 jos numerių. Redakcinę komisiją sudarė Romualdas Ozolas, Šarūnas Nakas, Romas Kalonaitis, Violeta Tapinienė ir kiti.

Jau gyvendamas Vilniuje S. Šilingas 1915 m. parengė ir išleido literatūros almanachą „Pirmasai baras“. Jame surinkti lietuvių moderniosios literatūros užuomazgų pirmieji bandymai. Almanache bendradarbiavo būsimieji mūsų literatūros korifėjai – Balys Sruoga, Vincas Mickevičius-Krėvė, Antanas Žukauskas-Vienuoelis, Ignas Šeinius, jaunutis Zigmąs Gaidamavičius-Gėlė, netrukus miręs, o almanacho viršelį nupiešė dailininkas Adomas Varnas, prasidėjęs sovietmečiui emigravęs į Ameriką ir sukūręs žymiuosius istorinius paveikslus Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir mūsų su kryžiuočių ordinu tema. Leidinyje daug vietos paskirta M. K. Čiurlionio genijui. Stasys Šilingas įsteigė ir žurnalą „Santara“

Prof. Vytautas Urbonas

(1917 m.). Galbūt šiandieninė Romualdo Norkaus sėkmingai redaguojama stilinga „Santara“ kaip tik ir yra anuometinės „Santaros“ įpėdinė.

V. Urbonui solidžioje monografijoje pavyko nupiešti sudėtingos, spontaniškos ir spalvingos asmenybės paveikslą. Asmenybės, nepraradusios savo idealistinės prigimties jokiuose gyvenimo verpetuose. Greta valstybinės reikšmės veiklos (darbas Valstybės Taryboje, Seime, Vyriausybėje) S. Šilingas niekuomet nepamiršo kultūros ir ypač meno reikalų: rūpinosi kultūros vertybių grąžinimu iš Rusijos, dalyvavo įvairių meno kūrėjų organizacijų veikloje. Tai buvo neapsakomai gyvastinga, organizuota ir darbšti asmenybė. Pilietiniu ir literatūriniu požiūriu įspūdingas jo 1939 m. paskelbtas „Testamentas Lietuvai“, kurį dedikavo savo devynmetei dukrai Vingrai (Emilija ir Stasys Šilingai augino aštuonias dukteris). Skausmingomis gaidomis V. Urbonas skaitytojams pristato knygos skyrių apie Šilingą Sibiro kalėjimuose ir tremtyje. Tai būdinga 1941–1953 m. Lietuvos gyvenimo istorija, kurios

neišvengė, anot istorikų, kas antra Lietuvos šeima. Gausi Šilingų šeima jau 1941 m. birželį, didžiosios tremties metais, buvo išblaškyta. Šilingienė ir dukra Raminta išvežtos į Kalnų Altajų, ten jos ir mirė po metų kitų. S. Šilingas atsidūrė Kraslago lageriuose, garsėjusiuose ypatingu režimu. Juose kalėjo daug žymių to meto Lietuvos politikų ir visuomenės veikėjų. Vėliau buvo ištremtas į Ukrainą, į psichiškai nesveikų senelių prieglaudą, patyrė daug fizinių ir dvasinių kančių. Tik 1956 m. jam leista susirašinėti su dukromis, gyvenančiomis JAV, Australijoje, Kanadoje, tačiau prašymai dėl leidimo grįžti į Lietuvą likdavo be atsako. Pagaliau 1961 m. leista apsigyventi Kelmėje, pas žmonos seserį. Ten ir mirė po metų, 1962 m. Jo palaikai perlaidoti 1999 m. Ilguvos kapinėse, šalia prieškariu mirusios vienos iš dukterų.

V. Urbono knyga apie Stasį Šilingą parašyta kaip mokslininko istoriko, kruopščiai surinkant duomenis ir juos apibendrinant. Taip pat – kaip angažuoto Lietuvos valstybei piliečio ir publicisto, neniekinant tėvų žemės, iškeliant tuos, kurie tai žemei siekė visuotinio

gėrio. Kai kam šie žodžiai šiandien skamba kaip tuščios, gal net juokingos frazės, nes mūsų dienų „herojai“, deja, susirūpinę pirmiausia savo tuščia garbe ir materialine gerove, kurios didinimui galo nematyti. Mūsų žiniasklaidoje išryškinamos politikų ar verslininkų tarpusavio rietenos ir intrigos, žurnalistai mėgaujasi tikrų ir tariamų nusikaltimų kėlimu viešumon, sąmoningai ar nesąmoningai didindami įtampą visuomenėje ir skatindami skaitytojus nepasitikėti tuo, kas brangiausia buvo pasiekta praėjusio amžiaus paskutiniajame dešimtmetyje – mūsų valstybės Nepriklausomybe ir ją atkovojusiais žmonėmis. Žurnalistai nesistenčia analizuoti, kodėl smunka valstybės prestižas, nemėgina savo tekstuose rodyti mūsų gyvenimo pozityvo. To jie galėtų pasimokyti iš Rusijos ar Estijos kolegų, kurie bando savo šalį pasauliui parodyti kuo palankiausioje šviesoje. Pigi sensacija ir iš jos pasidaromas materialusis pelnas Lietuvos žiniasklaidoje įsiviešpatauja vis smarkiau klimpstant į korupcijos pelkes. Todėl knyga apie kitokius nei dabar viešumos akiratyje esančius žmones yra vertinga ir buvo verta dr. Vinco Kudirkos premijos. Jei kas nors suabejojo dėl jos neatitikties konkurso nuostatomis, tai tik rodo, kad gyvenimas skatina nuostatus taikyti prie laikmečio dinamikos, o ne laikytis pasenusių punktų raidės. Premijos laureatui Vytui Urbonui uždaviau keletą klausimų.

Esate daug nusipelnęs žurnalistikai, sudarydamas ar pats rašydamas žurnalistikos teorijos ir istorijos veikalus bei straipsnius apie iškilus praeities ir dabarties žurnalistus. Kas jus, plataus profilio filologą, paskatino domėtis būtent žurnalistikos sritimi?

Žurnalistinio darbo mane viliojo nuo jaunystės. Dar besimokydamas septynmetėje mokykloje pradėjau bendradarbiauti spaudoje (rajo laukraštyje). 1958 m., pasiryžęs tapti žurnalistu, išlaikiau stojamuosius egzaminus į

Vilniaus universiteto žurnalistikos specialybę. Tačiau nepraėjau konkurso ir netrukus buvau pašauktas į sovietų armiją. Kadangi į žurnalistiką neturintiems praktinio darbo buvo beveik neįmanoma patekti, 1961 m., baigęs karinę tarnybą, įstojau į to paties universiteto Istorijos-filologijos fakulteto lietuvių kalbos ir literatūros specialybę. Ją sėkmingai ir įgijau. Dar besimokydamas universitete pradėjau dirbti Lietuvos informacijos institute panašų į žurnalistinio darbo. O 1972 m. perėjau į žurnalo „Mokslas ir technika“ redakciją dirbti žurnalo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju; čia teko daug rašyti įvairiomis temomis. 1976 m. buvau priimtas į Lietuvos žurnalistų sąjungą. 1985 m. Maskvos universitete apgynęs filologijos mokslų žurnalistikos specialybės disertaciją „Periodinė spauda kaip mokslinės-techninės pažangos spartinimo veiksnys (Lietuvos žurnalistinio leidinių pagrindu)“ ir įgijęs filologijos mokslų kandidato laipsnį (jį nostrifikavus 1993 m. suteiktas humanitarinių mokslų daktaro laipsnis), Vilniaus universitete iš pradžių dirbau dėstytoju valandininku, o nuo 1987 m. – Istorijos fakulteto Radijo ir televizijos žurnalistikos katedros Periodinės spaudos mokslinio tyrimo laboratorijoje vyresniuoju moksliniu bendradarbiu. Nuo 1991 iki 2000 m. buvau Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, dėstytojas, docentas. Paskui beveik 9 metus dirbau Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Komunikacijos katedros vedėju, taip pat docentu ir profesoriumi.

Ar monografija apie Stasį Šilingą gimė spontaniškai, ar kas nors konkrečiai pastūmėjo rinkti medžiagą, kuri yra unikali ir žurnalistikos, ir mūsų valstybės kultūros istorijos tyrinėtojams? Ši knyga bus parankinė ne vienai žurnalistų studentų ir mokslininkų kartai, tad papasakokite, kaip rinkote jai medžiagą.

Kolegų pokalbis: Sigita Krivickas (kairėje) ir prof. Vytautas Urbonas

Knyga skirta tarpukario laikotarpio Nepriklausomos Lietuvos kūrėjui, vienam iš aktyviausių to meto politikos ir visuomenės veikėjų. Iki Lietuvos valstybės atkūrimo 1990 m. apie Stasį Šilingą beveik nieko nebuvo kalbama ir rašoma. 1962 m., kai mokiausi Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto antrame kurse, kažkas iš mano kurso draugų (gal Sigita Geda ar Alfredas Gusčius) pasakė, jog Kelmėje mirė Stasys Šilingas. Tačiau nei aš, nei daugelis mano bendrakursių apie jį nieko nežinojome. O jeigu kas tuo metu jį paminėdavo, tai tik kaip vieną artimiausių ilgamečio Lietuvos Prezidento Antano Smetonos patarėjų, teisininką, Nepriklausomos Lietuvos autoritarinio režimo teisinių pagrindų kūrėją. Ir tik po 1990 m. apie jį vis garsiau Lietuvoje imta kalbėti ir plačiau rašyti. Lietuvos laikraščiuose ir žurnaluose pasirodė proginių straipsnių, pradėta rengti S. Šilingo gimimo bei mirties metinių paminėjimus, mokslines konferencijas. 2009 m. pradžioje S. Šilingo išrinkimo Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininku 90-ųjų metinių proga rengiant mokslinę konferenciją vienas iš jos organizatorių, Stasio Šilingo draugijos vicepirmininkas kultūrologas Albinas Vaičiūnas paprašė LŽS pirmininko Dainiaus Radzevičiaus surasti žurnalistą, kuris galėtų

parengti pranešimą apie S. Šilingo žurnalistinę veiklą. D. Radzevičius pasiteiravo, ar aš negalėčiau parengti tokį pranešimą. Kadangi aš, rašydamas „Lietuvos žurnalistikos istorijos“ vadovėlį, domėjausi ir S. Šilingo žurnalistine veikla, po neilgų svarstymų priėmiau pasiūlymą. Tų metų gegužės mėnesį Lietuvos Respublikos Seime vykusioje mokslinėje konferencijoje tą pranešimą perskaičiau. O rudenį per Lietuvos žurnalistų sąjungą gavau Stasio Šilingo draugijos pasiūlymą parašyti apie S. Šilingą monografiją.

Iki tol biografinio pobūdžio knygų nebuvau rašęs. Beveik dvi dešimtys mano išleistų knygų daugiausia yra žurnalistikos tematikos. Dar 1992 m., dirbdamas Žurnalistikos institute, išleidau „Žurnalistikos pagrindų“ vadovėlį, kurį paskui kelis kartus papildžiau: ketvirtas leidimas išėjo 2007 m. Taip pat išleidau knygas „Lietuvių žurnalas“, „Lietuvių periodinė spauda“, „Lietuvių laikraštis“, monografiją „Lietuvių žurnalai ir jų sistemos kūrimas tipologinių modelių pagrindu“. Dirbdamas Klaipėdos universitete išleidau vadovėlius bei mokomąsias knygas: „Lietuvos žurnalistikos istorija“ (paskutinis dviejų dalių leidimas 2004 m.), „Žurnalistikos teorija“, „Pasaulio žiniasklaidos sistemos“. Tad rašant šiek tiek

kitokio pobūdžio knygą teko gana įtemptai padirbėti, kol iš įvairių šaltinių surinkau reikalingą medžiagą, ją apdorojau, apmaščiau, parašiau tekstą, ir 2010 m. lapkričio mėnesį, minint 125-ąsias Stasio Šilingo gimimo metines, Lietuvos nacionalinis muziejus išleido mano monografiją „Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei“.

Kokias tendencijas išvelgiate dabartinėje žurnalistikoje, kurią vis labiau įprantame vadinti žiniasklaida? Kuo XXI a. žiniasklaida skiriasi nuo praėjusių šimtmečių žurnalistikos (savo temomis, turiniu, formatu ir t. t.)?

Ankstesniuose, ypač mano knygoje analizuojamuose, XX a. pradžios laikraščiuose ir žurnaluose labai ryškios informacinė, aiškinamoji bei kultūrinė žurnalistikos funkcijos. Ir tai suprantama: atgavus lietuvišką spaudą, būtinai reikėjo ja pasinaudoti žmonių švietimui, lietuvybei puoselėti, tautiškumui ugdyti. Stengtasi rašyti aiškiai, suprantamai, konkrečiai įvairiomis temomis, aptarti kilusias problemas, siūlyti jų sprendimo būdus. Neretai buvo kritikuojama valdininkija, rusiškoji švietimo sistema, reikalaujama pertvarkyti Lietuvos mokyklas, sustiprinti gimtosios kalbos mokymą. Žmonės buvo informuojami apie svarbiausius šalies įvykius, supažindinami su pasaulio naujienomis. Laikraščių puslapiai dažniausiai būdavo užpildomi žinutėmis ir korespondencijomis, apžvalgomis. Pasitaikydavo tik vienas kitas analitinis straipsnis; jų daugiau būdavo žurnaluose. Ir vėliau spaudoje vengta tuščiažodžiavimo, tų pačių faktų kartojimo, kategoriškų išvadų, sudarant galimybę išsakyti įvairias nuomones. O šią dieną tiek spaudoje, tiek radijuje ar televizijoje pasigendama tolerancijos, pakantumo kitokiai nuomonei, kitokiam požiūriui. Kartais atrodo, jog žurnalistas yra tikras bet kurios srities specialistas, daugiau žino, geriau išmano už visus kitus, ir jis pripažįsta tik vieną tiesą – savo tiesą.

Gal taip atsitinka todėl, kad įvairiaspalvėje žiniasklaidoje dirba daug žmonių, neturinčių žurnalistiko diplomo, o kai kas ir visai be jokio diplomo. Švelniai tariant, atsitiktiniai žmonės... Kokius esminius bruožus ir ypatumus matote lygindamas žurnalistikos specialybės diplomus įgijusius žurnalistus ir žmones, atėjusius į žurnalistiką „iš gatvės“, t. y. iš kitų specialybių? Anot kai kurių žurnalistikos praktikų, pastarieji yra vertesni, nes esą nesugadinti mokslų...

Gerais žiniasklaidos darbuotojais gali tapti ne tik žurnalistikos specialybę įgiję asmenys, bet ir kitų specialybių žmonės. Paprastai žurnalistiką baigęs greičiau įsitraukia į žurnalistinę veiklą, nes jis gali pritaikyti jau turimas žinias, įgūdžius. Bet kurios kitos srities specialistas žiniasklaidoje daug ko turi išmokti. Tačiau jis paprastai greičiau ir geriau parengia publikacijas ar laidas iš savo specialybės. Vis dėlto žurnalistika yra rimta profesija, tad bet kurios žiniasklaidos rūšies darbuotojas turėtų būti baigęs studijas profesionalus žurnalistas. Šiais laikais gana sėkmingai dirba žurnalistikos bakalauro studijas ir politologijos (ar kitos kurios nors srities) magistro studijas baigę žiniasklaidos darbuotojai, taip pat ekonomikos, politologijos (ar kitos srities) bakalauro studijas ir žurnalistikos bei komunikacijos magistro studijas baigę žurnalistai.

Kodėl pastaruoju metu tiek daug susipriešinimo ir pagiežos tarp skirtingose visuomenės informavimo priemonėse, ypač internetinėje žiniasklaidoje, dirbančių žurnalistų? Kas motyvuoja neatsakingą žodį viešojoje erdvėje?

Gal čia kalta per didelė spaudos laisvė arba, tiksliau, neteisingas tos laisvės supratimas? Juk tikroji spaudos laisvė – tai ne tik galimybė laisvai, nevaržomai kalbėti ar rašyti, bet ir didelė atsakomybė už kiekvieną pareikštą žodį. Kartais, kaip jau minėta, net ir profesionalus

žurnalistai neįsigilina į dalyko esmę, nesuipažįsta su esamais faktais ir pareiškia savo klaidinančią nuomonę. Ją paskui kartoja kiti žiniasklaidos dalyviai, anonimai, suvedinėdami sąskaitas arba keršydamis savo oponentams. Motyvuojant tuo, kad jau buvo viešai paskelbta, neretai tokia nuomonė arba akivaizdus šmeižtas iš elektroninės (internetinės) žiniasklaidos persikelia į spausdintinę arba radijo ar televizijos žiniasklaidą.

Manau, kad siekiant išvengti tokios klaidinančios informacijos būtina reikalauti griežtesnės žurnalistų atsakomybės. Prieš skelbiant internete paviešintus kritinius faktus ar komentarus spausdintinėje, radijo ar televizijos žiniasklaidoje, būtina juos kruopščiai patikrinti.

Labai skurdėja mūsų leidinių kalba: arba dirbtinai šmaikštaujama, norint įtikinti skaitytojus, arba rašoma kanceliariniu stiliumi, kurio žodynas yra skurdus... Kur, išeitis iš tokios padėties?

Taip, mūsų laikraščių ir žurnalų kalba pastaraisiais metais pastebimai suprastėjo. Tikriausiai tą lėmė pablogėjusi daugelio žiniasklaidos priemonių materialinė ir finansinė padėtis. Redakcijose sumažėjo darbuotojų, kai kur nebeliko kalbos normų sergėtojų, vadinaujamųjų stilistų. Dažnai tekstai parengiami skubotai, prastai suredaguojami. O patys žurnalistai pradėjo pataikauti neišprususiems skaitytojams

ar klausytojams, vartodami svetimybės, barbarizmus, vulgarų stilių, stengdamiesi pasakyti ar parašyti kuo įmančiau. Periodinių leidinių, radijo ir televizijos kalbą paveikė ir elektroninė (internetinė) žiniasklaida, kurioje beveik nesilaikoma pagrindinių lietuvių kalbos normų. Manau, kad tai laikinas reiškinys, ir ateityje bendromis kalbininkų ir žurnalistų pastangomis padėtis turėtų pagerėti.

Kas šiuo metu savo eilės laukia ant Jūsų darbo stalo, t. y. ką naujo žadate žurnalistų bendrijai ir Jūsų kūrybą vertinantiesiems skaitytojams?

Neseniai baigiau straipsnį apie Romualdą Kalonaitį, kurio 70-osios gimimo ir 5-osios mirties metinės minimos šiais metais. Tai buvo gabus žurnalistas, rašytojas, paskui – puikus diplomatas: nuo 1992 m. jis dirbo Lietuvos ambasadoriumi Švedijoje, ambasadoriumi prie Europos Sąjungos, o nuo 2004 m. – pirmuoju ambasadoriumi Nyderlanduose.

Nuolat rašau straipsnius Visuotinei lietuvių enciklopedijai: esu įsipareigojęs nuo pirmo iki paskutinio jos tomo pateikti straipsnius apie visų pasaulio valstybių žiniasklaidą. Neseniai pradėjome rengti „Nepriklausomos Lietuvos žiniasklaidos enciklopediją“. Šiuo metu kartu su Genovaite Burneikiene ir Vytautu Žeimantu, kaip enciklopedijos sudarytojai bei redaktoriai, rengiame jos straipsnių vardyną. Be abejo, mūsų laukia sunkus ir įtemptas kelerių metų darbas.

Pažadintas laikas

Aldona ŽEMAITYTĖ

Viena iš prestižinių LŽS premijų yra Vytauto Gedgaudo, ilgamečio „Dirvos“ redaktoriaus, premija, kurios fundatorė – V. Gedgaudo našlė Stefa Gedgaudienė, išėivijos skaučių veikėja. Kas nežino šios premijos ir V. Gedgaudo vardo stipendijos būsimiems žurnalistams, Vilniaus universiteto Žurnalistikos instituto studentams! Bet gal ne visi žino, kad jos laureatai yra skirtingo kūrybinio braižo, įvairių pažiūrų žurnalistai, o premija skiriama ne už kokias nors informacijas ar pseudotyrimus, kurie šiandien madingi komercinėse televizijose ir kai kuriuose nacionaliniuose dienraščiuose.

Štai keletas šios premijos laureatų: Vytauto Kavolio ir Liūto Mockūno publicistikos gerbėjas bei sekėjas Egidijus Aleksandravičius, Ferdinandas Kauzonas, dar sovietmečiu mus „apdovanojęs“ televizijos filmu „Kas jūs, kunige Svarinskai?“, poetas, dabartinis „Nemuno“ žurnalo redaktorius Viktoras Rudžianskas, ilgametis Akmenės rajoninio laikraščio „Auksinė varpa“ redaktorius Leopoldas Rozga, monografijos apie kardinolą Vincentą Sladkevičių autorė Irena Petraitienė, santūraus lyrizmo dokumentinėje literatūroje atstovas Laimonas Tapinas, Kauno televizijos dokumentininkų pora Daiva ir Antanas Budriai (filmas apie Petrą Babicką), „Kauno dienos“ publicistė Audronė Jankuvienė, išsiskyrusi tarp kolegų įžvalgiais komentarais apie ekonominę valstybės gyvenimą. Visų laureatų neišvardysi, bet autorių spektras platus ir įvairus.

Šiometinė V. Gedgaudo premijos laureatė yra Julija Šliažienė, ilgametė Lietuvos televizijos

laidos „Panorama“ žurnalistė, 2010 m. išleidusi knygą „Nutolęs laikas“. Knyga puošni, tvirtai įrištu kietu ir spalvotu viršeliu, gausiai iliustruota (dizainerė Vida Žėkaitė-Pakutinskienė). Julija pratarmėje sako niekada neturėjusi ambicijų, kad jos, televizijos žurnalistės, darbo užrašai gali tapti knyga. Išėjo atvirksčiai: tie užrašai su ryškios pilietinės pozicijos autorės komentarais tapo ambicingu ir reikšmingu leidiniu. Kai kam nepatogiu, nes nutolęs laikas gali baidyti sąžinę arba paliudyti tos sąžinės stoką...

Knygos vertę didina tai, kad ją parašė ne koks nors į rašto darbus įgudęs spaudos žurnalistas ar žurnalistė, o televizinininkė iš savo „užrašų lagaminėlio“. Darbas ir jo rezultatas tikrai verti V. Gedgaudo premijos. Knyga parašyta be emocijų, subjektyvių asmeninių nukrypimų; autorė lieka „už kadro“, nesureikšmindama savojo „aš“.

„Mačiau, kaip buvo statomas „šviesus komunizmo rūmas“... džiaugiausi Berlyno sienos griūtimi... verkiau, kai pirmą kartą virš Vilniaus kilo atgimusios Lietuvos trispalvė, nebuvau pasyvi stebėtoja ir kai subyrėjo sovietų galybė.“ Julija Šliažienė nebuvo tik pasyvi stebėtoja – ji buvo reikli istorinių faktų, įvykių, žmonių vertintoja ir jų poelgių komentatorė. Sakyčiau, drąši nutolusio laiko metraštininkė, pažadinusi laiką, tūnojusį mūsų pašamonėje, kad jis priverstų skaitytojus pamąstyti, kokie procesai per Lietuvos nepriklausomybės dvidešimtmetį vyko mūsų valstybėje ir kuo mes turime didžiulis, užuot niurzgęję visais pakampiais, kad bloga gyventi dabartinėje Lietuvoje ir kad ne tokios Lietuvos esą tikėtasi...

Šventinė akimirka „Panoramoje“. Julija Šliažienė pirmoje eilėje pirmoji iš kairės

Julija Šliažienė į Lietuvos radiją ir televiziją (anais laikais ši įstaiga buvo vadinama LRT komitetu) atėjo gūdžiausiu brežnevinio sąstingio metu, 1973 metais. Po Kauno įvykių 1972 m. (Romo Kalantos susideginimo Teatro sodyje Kaune) sustiprėjo režimo represijos prieš bet kokią laisvesnę mintį. Į kalėjimus buvo sukšti pagrindinės „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“ autoriai ir platintojai. Net garsiai pasvajoti apie Lietuvos laisvę buvo pavojinga. Televizijos „Panoramoje“ Julija dirbo 33 metus (iki 2007-ųjų). „*Patyriau visus išbandymus, savo kailiu pajutau, ką reiškia, kai sovietmečiu nepriklausai vienintelei Komunistų partijai*“, – po šiais žodžiais galėtų pasirašyti dalis anais laikais spaudoje ar radijuje ir televizijoje dirbusių žurnalistų. Dauguma jų Nepriklausomybės metais staiga „atsivertė“ (nuoširdžiai arba apsimėdami), o gal tik prisitaikė prie naujų gyvenimo sąlygų ir naujo mąstymo. Užkietėjusių „burokevičininkų“ tarp mūsų kolegų gal tėra vienas kitas, įskaitant Gintautą Steigvilą, mano

kursioką, 1991–1993 metais, anot knygos autorės, ištikimai tarnavusių „kaspervizinėje“ televizijoje. Įdomu, kodėl jis mūsų prokurorų taip ir liko neapklaustas bent kaip liudininkas – drauge su Juozu Kuoleliu, Mykolu Burokevičiumi ar Stanislavu Mickevičiumi...

Taigi knyga „Nutulęs laikas“, manau, bus vertinga ne tik mums, vyresniosios kartos žurnalistams, kuriems ji gali pažadinti nutolusių dienų atmintį, bet ir jaunajai kartai, kurios vis dar nesiryžtama auklėti istorine-patriotine valstybės gyvenimo dvasia, nors taip savo jaunimą auklėja visos stiprios ir gausios pasaulio valstybių bendruomenės. Tarp jų austrai, vokiečiai, prancūzai, lenkai ir kiti.

Štai per „Nutulusių laiką“ ir keliaujama su pasirinktomis svarbiausiomis temomis ir aptariamomis vertybėmis. Punktyrais nubrėžiamas laikas, kai LRT valdė generalinis direktorius J. Janutis, pagrindinis „Panoramos“ vertintojas ir cenzorius, turėjęs galios puikų reportažą nusiųsti į šiukšlių dėžę; kai be „Glavlito“

(sovietinės cenzūros) vizos į eterį neišidavo nė viena laida. J. Šliažienė prisimena: „*Glavlito*“ žmonės tikrindavo kiekvieną tekstą, kiekvieną žodį, kiekvieną skaičių, o jei kas nors jiems užkliūdavo, buvo nurodoma „iškirpti“ (13 p.). Iškirpti, nepraleisti, uždrausti, pasmerkti... Taip 1987 m. žurnalistams buvo įsakyta smerkti mitingo prie Adomo Mickevičiaus paminklo organizatorius bei dalyvius ir ieškoti žmonių, kurie juos pasmerktų – mokslininkų, menininkų, darbininkų. Tai prisimena ne tik J. Šliažienė, bet ir šių eilučių autorė, tuomet dirbusi „Literatūros ir meno“ redakcijoje. Julija nurodo, kad „jei rastumėte kino archyvų medžiagą ar pasklaidytumėte ano meto Lietuvos dienraščių puslapius, sužinotumėte, kaip tuos įvykius vertino komjaunimo lyderiai Alfonsas Macaitis, Darius Jurgelėvičius ir žinomas Lietuvos krepšininkas“. Korektiškai ji nenori minėti krepšininko pavardės, palikdama šį laiką jo paties sąžinei teisti, bet šiandien mes žinom, kad A. Macaitis ar D. Jurgelėvičius visai neseniai buvo reikšmingi aukštų postų savininkai mūsų nepriklausomoje valstybėje. Kaip jie pakliuvo į tuos postus ir ką nuveikė valstybės labui?

Knygos „Nutoles laikas“ įvykių seka plaukia per du Nepriklausomybės dešimtmečius, ypač tirštai prisodrindama pirmąjį. Sustojama ties momentais, kurie buvo lemiami žengiant Nepriklausomybės keliu. Michailo Gorbačiovo vizitas Lietuvoje 1990 m. sausį, sovietų armijos dislokavimo stiprinimas, Nepriklausomybės atkūrimo Aktas ir Sąjūdžio iškeltų kandidatų darbas Aukščiausiojoje Taryboje-Atkuriamajame Seime. Lietuvos ekonominė blokada, tarpvalstybinės derybos su M. Gorbačiovu, paskui su Borisu Jelcinu, kruvinieji 1991 m. sausio įvykiai ir M. Gorbačiovo vaidmuo juose, Medininkų žudynės ir neįvykęs atpildas jų organizatoriams, KGB veikla ir jos silpnėjimas – visa tai fiksuojama šykščiais, bet reljefiškais, tiksliai parinktais faktais (daug jų težinoma tik „Panoramos“

darbuotojams), iškalbingesniais už emocingus gražbyliavimus ar ašaringus dūsavimus, kurių būdavo apstu mūsų to meto žurnalistikoje.

Primirštus vardus atgaivina pasakojimas apie Lietuvos KGB kalėjime bausmę už žmogaus teisių gynimą atlikusį žymų Rusijos disidentą Sergejų Kovaliovą.

Daug vietos knygoje skirta sovietinės armijos išvedimui iš Lietuvos, parodant, su kokiomis kliūtėmis susidūrė Lietuvos derybininkai Maskvoje (pirmasis derybų delegacijų susitikimas buvo 1992 m. sausį, kariuomenė išvesta tik 1993 m. rugsėjį). „*Mes derėjomės beveik dvi paras, ir ne tik dieną, bet ir didesnę dalį nakties*“ (iš delegacijos vadovo, Aukščiausiosios Tarybos pirmininko pavaduotojo Česlovo Stankevičiaus interviu). „*Likus vos savaitei laiko iki galutinio armijos išvedimo, Rusija ėmė jį stabdyti*“ (83 p.) – kiek įtampos slypi šiame autorės sakinyje. Ir taip daug įdomaus ir nežinoto aptinkti daugelyje knygos vietų – net tie, kurie gyveno tų dienų sukuryje, apie daug ką iš šios knygos puslapių sužino pirmą kartą, kaip, sakykim, apie jaunus KGB karininkus, kurie slapta pradėjo rinkti parašus, kad Lietuvos komunistų partija atsiskirtų nuo SSKP.

Nuoširdus autorės santykis atsiskleidžia skyriuje, kuriame pasakojama apie popiežiaus Jono Pauliaus II viešnagę Lietuvoje. Televizijos žurnalistai buvo sutrikę, nes nežinojo, kaip elgtis Popiežiaus sutikimo metu. Taikos palaikymo misijų pradžia konfliktų židiniuose (Balkanai), Lietuvos karių savanorystė Afganistane... Rusija, Baltarusija, Gruzija, „paksogeitas“ – serija svarbių reportažų, atgamintų, atmintyje atgaivintų iš „užrašų lagaminėlio“. Atgaminta ir aprašyta su įvykių stebėtojos objektyvumu ir įvykių vertintojos pozityvumu savo mažai šaliai Lietuvai.

Įdomus akcentas padėtas knygos pabaigoje. Žodžiuose „Vietoj epilogo“ autorė kreipiasi į jaunus žurnalistus išmintingu, nepamokslaujančiu moralu. „*Nesusireikšminkite*

Su „Panoramos“ operatoriumi Petru Bieliausku

ir nesureikšminkite to, ką darote... Niekada nežaiskite su savo sąžine. Visuomet ieškokite tiesos ir būkite objektyvūs.“ Rodos, tokie paprasti, aiškūs, neįkyrūs patarimai, bet kaip sunku pagal juos gyventi. Ypač jauniems.

Susitikusi su Julija, uždaviau jai kelis klausimus:

Kas Jus formavo kaip žurnalistę: šeima, studijos ir dėstytojai, darbo kolegos, kokie nors žurnalistikos autoritetai?

Ką labiausiai vertinate savo profesijoje, darbe ir savo kolegų charakteryje?

Ko linkėtumėte ateities žurnalistikai, taip pat tiems, kurie pakeis mus?

Kas Jus rėmė, kas padėjo išleisti knygą, įtikino, kad ji reikalinga?

Julija Šliažienė:

Vaikystėje ir ankstyvoje jaunystėje požiūrį įvairiais gyvenimo klausimais formavo mama. Tėvelis mirė, kai man nebuvo net trejų. Mama viena augino ketvertą vaikų. Tėvui mirus, liko

net tik vaikai, bet ir paskola už namą ir t. t. Pamenu mamos pasakojimą, kad naktį negalėdavo sudėti bluosto, vis galvodavo, ką reikės parduoti, kad turėtų rytoj už ką nupirkti vaikams duonos...

Ji kolūkyje girdė veršelius, lesino vištas. Ir šiaip dirbo visus darbus „kolchoze“. O kartu visur imdavo ir savo vaikus. Vasarą – jokių stovyklų, jokių išvykų – ravėjome kolūkio runkelius, o ūgtelėję darbuodavomės ir rugiapjūtėje. Oi, kaip skaudžiai subraižydavo kojas ražienos... Ir kaip gardžiai kvepėdavo kitų valgomų sumuštiniai...

Taip ir augome, pajusdami prakaito skonį ir kvapą, žinodami, kad tik darbas, darbas ir pareiga yra galimybė gyventi ir išgyventi. Baigusi aštuonias klases, perėjau į vakarinę darbo jaunimo mokyklą, o ją baigusi, po metų, nes pirmaisiais metais į žurnalistiką nepriėmė, įstojau į Vilniaus universitetą.

Matyt, mano branda prasidėjo čia, universitete. Rugsėjo pirmąją braukiau ašarą, kad niekas manęs, kaip kitų, nepalydėjo į

Julija per pratybas

universitetą, kad niekas neapžiūrėjo, su kuo ir kokiam kambaryje gyvensiu. Kurse susidraugavau su Vida Čižinauskaite iš Babtų, Gražina Janušonyte iš Miežiškių. Buvom labai geros draugės, dalindavomės paslaptimis, aptardavome visus studentiškus reikalus. Kartą girdėjau mūsų kurso bernus šnekant: viena esą šiokia, kita – tokia, o ta žemaitė žino, ko atėjo...

Mokiausi vidutiniškai, praktikos sekėsi neblogai, baigusi universitetą gavau paskyrimą į tuometinį Radijo ir televizijos komitetą prie Ministrų tarybos. Ne iš karto patekau į „Panoramą“. Gal pora metų teko padirbėti Televizijos programų direkcijoje, kur tekdavo rašyti diktoriaus anonsus, žiūrėti, ar tvarkingai transliuojama programa, ar nėra eteryje broko. Ir „Panoramoje“ ne iškart viskas gerai sekėsi, tik žinojau viena – nesvarbu, ką tu galvoji kaip pilietė, svarbu dorai ir sąžiningai atlikti savo pareigas. Nieko išskirtinio pradžioje nedariau.

Kiekvieną rytą, kiekvieną kartą gavusi temą, kuria reikės rengti reportažą, – ruošdavausi.

Apmąstydavau klausimus, galvodavau, ką galiu pakalbinti, kaip spręsti temą. Buvau užsispyrusi žemaitė, įrodinėdavau savo tiesas.

Sovietmečiu nieko prasmingo nenuveikiau. Tik paskelbus Nepriklausomybę, kai vyko vienas „jedinštvininkų“ mitingas, tuometinis LTN direktorius Romas Jankauskas sako: būk gera, nuvažiuok tu, nors normalų reportažą padarysi. Kažkaip tada, rodos, pasitikėjimo daugiau įgavau ir ėmiausi darbų. Nevengiau sunkių temų – taip pradėjau domėtis Lietuvos kariuomenės atkūrimu, okupacinės kariuomenės išvedimu, ėmiausi KGB ir kitų temų.

Įtakos mano žurnalistiniam formavimuisi turėjo universiteto dėstytojai Bronius Raguotis ir Laimonas Tapinas; vėliau, rengdama reportažus apie mokyklas, susipažinau su Meile Lukšiene. Pažinau autoritetingų žmonių – Genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorę Dalią Kuodytę, Arvydą Anušauską, Romualdą Ozolą...

Rengdama reportažus visada sakydavau, kad noriu žinoti daugiau, negu galiu pasakyti.

Ieškodama teisingumo ir objektyvumo, stengdavasi „nenugrybauti“. Ir, man rodos, žmonės manimi patikėdavo. Niekada į eterį neišleisdavau to, ko viešai nebūdavo galima skelbti, kas pakenktų tyrimui ar pažeisčiau nekaltumo prezumpciją.

Temas padiktuodavo pats gyvenimas, tačiau vis norėdavau prisiliesti prie tokių, kokių kitos žiniasklaidos priemonės neanalizuoja. Ir dabar būtų galima apie labai daug ką kalbėti ir rašyti, tačiau kur dingio pilietinė žiniasklaida? Užtektų laikytis, mano supratimu,

trijų principų – nevok, nemeluok ir nesakyk netiesos. Tą dieną, kai man buvo įteikiama Vytauto Gedgaudo premija, spontaniškai kilo mintis jaunesiems palinkėti daugiau pagarbos žodžiui, kurį rašote, žodžiui, kurį sakote, ir tiems, apie kuriuos rašote. O knyga „Nutoles laikas“ gimė iš nostalgijos žodžiui, žurnalistikai, dar norėjosi būti, kalbėti. Knygos „gimimą“ rėmė visa šeima visomis prasmėmis – ir morališkai, ir finansiškai. Vaikai tikino – mama, nereikia, kad kam nors jaustumėsi skolinga.

Danutės Šepetytės minties ir žodžio elegancija

Aurelija ARLAUSKIENĖ

R„Respublikos“ žurnalistei Danutei Šepetytei (Aleliūnienei) telefonu išsakiusi norą susitikti ir pakalbėti apie žurnalistiką išgirdau... tylą. Po jos buvo penki sakiniai ir didysis klaustukas: „Gimiau 1949-ųjų vasario 11 d. Kazliškių kaime, Ukmergės rajone. Baigiau žurnalistiką Vilniaus universitete. Dirbau Varėnos rajono laikraštyje „Raudonoji vėliava“, žurnaluose „Jaunimo gretos“, „Veidas“. Pastaruosius šešiolika metų dienraštyje „Respublika“. Jokių apdovanojimų neturiu ir jokių knygų nesu išleidusi. Ar galiu būti kam įdomi?“ Būtent dėl to biografijos glaustumo, slepiančio didžiulę ištikimybę profesijai, Danutė ir yra įdomi. Ir dėl straipsnių, kurie iki šiol nėra pelnę jokių nominacijų, tačiau kuriuos kiekvieną kartą apdovanoja skaitytojas juos ne praversdamas, o perskaitydamas. Už tai, kad tuose Šepetytės straipsniuose susipina informacija ir jausmas. Arba atvirkščiai. Ir, žinoma, minties bei žodžio elegancija.

1972-aisiais baigėte VU, kur įgijote žurnalistės specialybę. Kodėl pasirinktas šis kelias? Ar buvo noro eiti kitu?

Kai dabar pasižiūriu atgal į tą flegmatišką mergiukštę, paniškai bijančią svetimų žmonių, galvoju, kad instinktyviai buvo pasirinkta kryptis, kuri pateisintų vos šiltą entuziazmą gyventi. Kad nekūrybiškumą asmeniniame gyvenime kompensuotų kitų gyvenimo stebėjimas ir aprašymas.

Matyt, dėl to mane taip žavi draugų ir pažįstamų talentas ir godumas gyventi, matyt, dėl to kartais pavydžiu kitiems jų kasdienybės turinio (ne turto!). Matyt, todėl man visą laiką kaip buvo, taip ir liko įdomiausia žmogaus gyvenimas, matyt, todėl man visą laiką prikišdavo pilietiškumo stoką. Man visada žmogus buvo arčiau idėjos. Žurnalistui tai nemenkas trūkumas. Šiokį tokį pasiteisinimą randu vieno garsaus rašytojo ištarmėje: taip, aš esu ištikimas idėjai, sakė jis, bet jeigu mano motinai grės pavojus, aš gelbėsiu būtent ją...

Tik baigusi studijas pradėjote dirbti Varėnos laikraščio „Raudonoji vėliava“ laišku skyriuje. Aš irgi dirbau su skaitytojų laiškais – neišsenkančiu temų šaltiniu. Iki šiol esu įsitikinusi, kad tai pats įdomiausias darbo baras žurnalistikos dirvonuose. Gaila, kad nepriklausomybės aušroje daugelis leidinių sunaikino šiuos skyrius, taigi lyg ir nukirpo bambagyslę, jungusią žurnalistą su gyvenimu. Kai prieš kelerius metus dirbau „Respublikoje“, toks skyrius dar buvo. Net dabar prisimenu virpulį, kuris apimdavo, kai Onutė Stankevičiūtė, tą laišku registruotoja, atnešdavo negrabia ranka užrašytą voką...

Patikslinu. Tik baigusi studijas dirbau skęstančiųjų gelbėjimo draugijos respublikiniame komitete. Du ar tris mėnesius. Buvo beviltiškai nyku ir tuščia prestižiniame Vilniuje, kuriame labai magėjo pasilikti, bet, laimė, profesijos

*Danutė Šepetytė
2004 m. vasarį.
Nuotrauka daryta po
to, kai Arvydas Sabonis
vis dėlto leidosi pusę
valandos kankinamas*

mokytojas žurnalistas Vladas Vaicekuskas, rūšiai išbaręs, išvarė į Varėną. Bet ten man irgi buvo įdomesni žmonės negu skaitytojų laiškai: redaktoriaus pavaduotojas Domas Staselis (toks pat baltas kaip ir jo sūnus, Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas Jonas Staselis), užtardavęs mano romantiškus rašinėlius prieš redaktorių; originalas satyrikas Aloyzas Tenzegolskis, jau tada kalbėjęs aforizmais; fotografas Leonas Daugėla, kuris Šekspyro sonetus išmarginęs pastabomis atkišdavo paskaityti jauniklėms žurnalistėms. Tais laikais laiškai būdavo trumpi, sausi ir neįdomūs, kaip penktokų rašinukai, juose kaip vandeny dangus

atsispindėjo laikraščio vidus. Žinoma, tarp jų pasitaikydavo ir atradimų, bet tik „švenčių“ progomis. O kai dirbau „Jaunimo gretose“, ten laiškai buvo ir temų šaltinis, ir informatorius, ir neideologizuoto gyvenimo atspindys. Gal dėl to, kad tais sovietiniais laikais, bent tuo metu, kai dar mokiausi ir dirbau „Jaunimo gretose“, redaguojamose poeto Vytauto Barausko, tai buvo vienas geriausių žurnalų Lietuvoje. Jo tiražas persiversdavo per du šimtus tūkstančių, ir publicistika buvo stipri. Ten rašė V. Vaicekuskas, Rita Baltušytė, Alfonsas Bukontas, Danielius Mušinskas, Rimantas Vanagas, Antanas Rybelis, Algimantas Liekis... Su

Tą dieną, kai supratau, kad motina mirs, prisimenu iki detalių. Saulė buvo nusileidusi, ir kaimas pamažėle grimzdo į prietamą, kurioje pasiutusiai plyšojo varlės. Ach taip, kvėpėjo alyvos... Pievos dubenyje garavo rūkas. Kiemo šilima buvo tokia dosni, kad, regis, klostė ir glostė tave kaip apsiaustas, – aplink tvyrojo toks dieviškas grožis, kad ėjo ašmenimis net per vaiko širdį. Tokiais momentais, ko gero, aštriausiai pajunti, kad viskas baigsis.

D. Šepetytė. „Mano motinos liūdesys“, „Respublikos“ priedas „Brigita“, 2001

Interviu su dailininku Stasiu Eidrigevičiumi 2011 m. pavasarį, kai ši garsenybė atidarė parodą Nacionalinėje galerijoje

redakcija draugavo tokios viršukalnės kaip Paulius Širvyys, Jonas Avyžius, Romualdas Grauskas, Jonas Mackonis ir kiti. Na, o dabar ranka brūkštelėtas laiškas apskritai yra egzotika. Nebeliko poreikio – išsispjaudyti galima internete, o rašyti laikraščiams, kai žmogus dažniausiai niekuo nebetiki, jam nėra prasmės.

Po dvejų metų darbo rajono laikraštyje pakėlėte sparnus į Vilnių, į „Jaunimo gretas“. Tada, kaip jau minėjote, labai populiarų leidinį. Pradėjusi nuo jaunesniosios redaktorės,

tapote šio leidinio vyriausiąja redaktore. Tiesą sakant, niekaip neįsivaizduoju Jūsų, nerealiai ramaus, susitvardančio žmogaus, redaktorės poste... Dar daugiau. Jūsų straipsniai liudija, kad esate gimusi rašyti. Ne redaguoti. Kaip pavyko suderinti šiuos, rodos, nesuderinamus polius?

Gaila, neturėjau ambicijų būti viršininke, gal būčiau ir nuveikusi šį bei tą šitam fronte. Nesiekiu ir nemėgau šitų pareigų, nors įkinkyta stengiausi jas atlikti kuo geriau. Sovietmečiu pareigos buvo kaip ordinas, kurio

...Algimantui Zubavičiui grįžtant iš kapų, nutiko keistas įvykis. „Aš nelabai tikiu reinkarnacija, – sako jis, – tik... Žiūriu, netoli tėvo gimtųjų vietų pamiškėje tokia didelė graži gervė bestovinti. Žiūriu ir netikiu savo akimis: ji purpteli, dešimt metrų paskrenda, vėl sustoja. Toks įspūdis, tarytum būtų norėjusi ką pasakyti... Aš iš Žuvinto parsivežiau rezervato direktoriaus dovanotą gervės plunksną. Jis ją rado paliose. Ir man vaidenasi, kad šią plunksną bus pametusi paukštė, kuri norėjo mums kažką pasakyti.“

D. Šepetytė. „Nenusilenkiau ir likau nenugalėtas“, apie gamtininką Teofilį Zubavičių, „Respublika“, 1994

neetiška atsisakyti, na, o paskui, manau, tiesiog nebuvo kam. Nežinau, kas ir kada apnuodijo tuo pareigos jausmu, kuriuo, kaip kas pasakė, galėčiau net užmušti. Nekenčiu jo...

Iš tiesų to laiko, kai man teko būti „Jaunimo gretų“ pavaduotoja ir redaktore, nors tai truko neilgai, pačiame žurnalo saulėlydyje, man iš tiesų gaila. Verkti norisi prisiminus, kaip per ekonominę blokadą teko ieškoti popieriaus žurnalui ir, jo neradus, pjauti tiražą – tai buvo lemtingas žingsnis. Guodžiuosi bent tuo, kad ideologizuotoji spauda savaime buvo

laužantis visokius tabu. Kai jame prabunda publicistas, gali tik pavydėti jam aistros. Žinoma, kai tai nutinka, nereikia pavydėti redakcijos žmonėms – vyksta protų mobilizacija, ir elektra ima kibirkščiuoti net turėklais. Suprantama, ne visos temos būna mano sugalvotos, nors už kai kurias pametėtas temas, kaip už progą ar žurnalistinį nuotyki, išbandymą, irgi esu dėkinga. Atsimenu, kartą po vieno rašinio pakvietė leidėjas Vitas Tomkus ir paklausė, o kas, mano nuomone, turėtų ginti lietuvius. Tai buvo senokai, ir dabar, kai „Respublika“

Žinoma, kas gali žinoti: ims ir nutiks vienąkart stebuklas, nykuma atšoks nuo širdies it perdegusios duonos pluta, ir pro netikėtai atsilapojusį langą išvys, kaip Visatos didybė nelyginant žaibas pervers medį ar akmenį, paukštį ar žolę.

Tebūnie tai paukštis.

Jei ilgesys daužysis krūtinėje, baltas paukštis pievos šilkuos suspurdės kaip atverčiamas laiškas...

D. Šepetytė. „Paukštis“, „Veidas“, 1994

pamerkta, žurnalą „Švyturys“ ištiko panašus likimas, nors jam vadovavo rimti vyrai. Tik „Komjaunimo tiesai“ pavyko pakilti iš sovietų pelenų. Tačiau, būdama kritiška savo tekstų atžvilgiu, prisipažinsiu, kad redaktorė siaurąja prasme esu neblogo, galiu svetimą kratinį paversti logišku skaitiniu. Kokia redaktore save laikau plačiąja prasme – tiek jau to, tylėsiu.

Šešiolika metų dirbate „Respublikoje“. Kokios Jūsų žurnalistinės laisvės ribos? Kaip čia toleruojamas žurnalisto stilius? Kiek paisyta žurnalisto nuomonės?

Dirbu privataus kapitalo laikraštyje, nesu čia šeimininkė – samdinė. Gal šitas žodis skamba baisokai, bet jeigu čia eina septynioliktieji metai, matyt, labai sunku mane iš šios vietos iškrapštyti.

„Respublikoje“ dirbti įdomu. Čia nėra rutinos. Juolab kad laikraščio leidėjas – pasiutusiai įdomi asmenybė, talentingas žurnalistas,

vadinas lietuvių laikraščiu, suprantu, kad tai ne dėl reklamos, o dėl įsitikinimo. Na, o jei jaunesiems rūpėtų žurnalisto karjera, sakyčiau, geresnės praktikos kaip mūsų laikraštų nėra: kurk, ieškok formos, rodyk savo stilių, tik stenkis, kad ir kitiems būtų įdomu.

Vladas Vaicekuskas, kurį vadinate vienu savo mokytojų, mėgsta kartoti, kad nebūna nuobodžių žmonių, būna tik nuobodūs žurnalistai, rašantys nuobodžius straipsnius. Kiek teisingas Jums atrodo šis Vlado teiginys?

Pirmąsias žurnalistikos pamokas gavau iš šviesaus atminimo „Jaunimo gretų“ žurnalisto Alfonso Judženčio. Iki šiol atsimenu jo poetiką, manierą švelniai provokuoti situacijas, jo norą giliu sovietmečiu „užrašyti Lietuvai reikiamus žodžius“. Mirė jaunas, bet paliko nemažai – surinkus jo išbarstytus kūrinius išėitų puiki knyga. Vladas Vaicekuskas yra taip atsidavęs žurnalistikai žmogus, kad savo ugnimi

galėdavo įkurti pelenus. Nuobodžiausią temą jis mokėjo ir moka pripildyti gyvybės ir minties. Nors jis – didysis mano mokytojas, bet dėl nuobodų esu kitokios nuomonės. Nuobodulį gali sukelti net įkyrūs turtingos sielos žmonės, bet jis teisus tuo požiūriu, kad apie kiekvieną nuobodą galima įdomiai parašyti. Tik klausimas, ar visada verta tai daryti.

***Kartą esate sakiusi, kad „pirmą kartą su-
tikto žmogaus tiesiog Danutė Šepetytė nie-
kad nepaklaustų, ar jis vienišas, o žurnalistė***

Kodėl naują kviečių veislę galima išvesti per metus, o iš žmogaus gera veislė neišeina šimtmečiais?.. Praniskas atsako iškart, tarsi nuolat būtų apie tai galvojęs: javai subręsta per metus, o žmogus auga lig mirties, – per ilgas laikas. Be to, pridūrė, javai kaip skruzdėlės – tai „kolchozas“, kolektyvizmas, o žmogaus prigimtis individuali. Pagal prigimtį Jonas Praniskas – menininkas, kalvių kalvis, 1986 metų valstybinės premijos laureatas.

D. Šepetytė. „Nepavykęs bandymas“, „Respublikos“ priedas „Brigita“, 1997

***Danutė Šepetytė to klaus net nemirktelėjusi“.
Kažkaip sunku tuo patikėti...***

Esu paklaususi neetiškių ir net įžeidžių dalykų, tik kartais redaktorė Šepetytė juos ima ir išmeta iš teksto. Juokas juokais, esu rašiusi pasakojimą apie vieną kadaise sovietinės grietinėlės garbintą operos primadoną; parašiau lyg ir teisingai, bet skaudžiai. Ji ir be to buvo nelaiminga, po to buvo dar nelaimingesnė. Mano rašinys nieko negelbėjo, niekam nepadėjo. Daviau žodį neviešinti tokios teisybės, jeigu ji nieko negelbsti, o skandina. Nelaimių pasaulyje ir taip per daug.

***Esate susitikusi su daugeliu žmonių, ne
vienas jų tapo Jūsų rašinių herojumi. Ar yra
tokių, kuriuos vis prisimenate?***

Atsimenu, Aurelija, daugybę, bet, žinoma, ne visus. Atsimenu sodietį Adomą Mikėną iš Kupiškio rajono, gyvenantį knygų apsupty, kupiną išminties ir pažinimo; menu Arvydą Sabonį, kuris, įveikus ilgą kelią Palangon, beveik pavarė mus nuo vartų; prisimenu verslininką

Vladą Bieliauską, sakiusį, koks keistas padaras yra žmogus, kuris, kai viskas duota, arba tampa elgeta arba baigia gyvenimą savižudybe, nes viską turi, bet kažko vis trūksta; panašiai ir baigė savo dienas – kulka į smegenis. Įdomiai pasikalbėjome. Prisimenu dailininką Joną Daniliauską, kuris stebėjosi, kaip žmogus švelniai glosto gyvulį, o paskui ima ir papjauna. Prisimenu Muzikos ir teatro akademijos docentą Julijų Kurauską, su kuriuo susitikimas buvo it dovana. Tik leiskit man apie žmones kalbėti, galo nebus...

***Dabar tapo mada pašnekovą „šnekinti“
internetu. Surašai klausimus, gauni atsakymus.
Viskas lyg ir paprasta, tačiau tokiuose
interviu nėra jausmo, kuris gimsta tik bend-
raujant akis į akį. Kiek jums reikia pašne-
kovo akių, lūpų, rankų? Kitaip tariant, jo
kūno kalbos?***

Šita mada atsirado, manau, dėl to, kad žurnalistika yra veikiama nežmoniškos technologijų kaitos. Ji verčia greitai rasti informaciją, greitai pateikti ir greitai... užmiršti. Kadangi mano žurnalistika prasidėjo praėjusiame amžiuje, galiu nesunkiai palyginti, bet susitaikyti su tuo kartais sunku. Žinoma, jei žmogus domina tik dėl informacijos ar nuomonės, gal būtų ir kvaila dėl to jį gaišinti pokalbiu akis į akį, bet interviu internetu man primena pakeleivius, kurie kiekvienas burba sau po nosimi ir girdi tik vėją ir save. Dėl jūsų paminėto jausmo net nežinau, ką pasakyti. Įtariu, kad jis nėra ilgalaikis ir tvyrotol, kol yra pakurstomas savo laiko ir aplinkos. Pavyzdžiui, kadaise, kai ėmiau interviu

Su šviesaus atminimo Monika Bičiūniene, viena žymiausių liaudies tapytojų, kalbėtasi jos sūnaus Rimo Bičiūno studijoje (1996 m.)

iš dailininko Raimundo Sližio, jo dirbtuvėje Užupyje pleveno draugiška, bet pašaipei dvasia (jis taip nemėgo žurnalistų!), o kai praėjus metams po jo mirties susiradau mūsų pašnekesį, žiauriai nusivyliau, jos atspindžių jame neradusi nė padujų. Klausimas: gal jų ten nebuvo iš pradžių? Vis dėlto manau, kad laikas ištuština kai kuriuos tekstus, ypač jeigu juos sukurpia žurnalistikos eiliniai. Šiaip ar taip, jei žurnalistui rūpi asmenybė, o ne intarpas tiek į skubotą, tiek į subrandintą rašinį, susitikimas su herojumi neišvengiamas. Tikra tiesa, kad daug informacijos,

kartais net patikimesnės, mums išduoda žmogaus akys, gestai, vaizdas, o ne kalba. Tiesa, kad bendraudami susižinome ne vien tik žodžiais. Kartais man atrodo, kad tokiais atvejais siela nudirba daug daugiau negu liežuvis.

Ką darote, jeigu būsimasis herojus Jums atsako griežtą „Ne“?

Priklauso nuo aplinkybių: jeigu jis redakcijai, tikėkim, ir skaitytojui yra itin svarbus, priimi herojaus sąlygą – juk visuomenės interesas yra svarbiau nei tavo įpročiai.

Galų gale ir pats esi tarytum laiškas, nežinia kieno rašytas ir paleistas kažinkur... Iš kur, į kur? Kieno nors paskutinė viltis? Brangiausias turtas? Paguoda, džiaugsmas, atrama? Nelaimė, prakeiktis? Laukiamas tik todėl, kad nereikėtų laukti mirties?

D. Šepetytė. „Nežinia kieno parašytas laiškas“, „Respublikos“ priedas „Brigita“, 1999

Eisiu... Padėkosiu Krungelevičių šeimynai už pastogės šilumą, Linkaičių žemei už paveikslą, kurį su savimi nešuoši; štai jis ant sienos, ant grindinio, virš medžių danguje ir ant šito lapo: smenga saulė, telkšo tyluma, rusva migla kelias nuo horizonto, šliaužia artyn, košias pro krūmynus, apglėbia stingsančią lygumoje pušį... Nereikia šitame paveiksle ieškoti užslėptos prasmės arba simbolikos, – paprasčiausiai norėjau, kad darbščioji mechanizatorė išvystų šį reginį bent aprašyme.

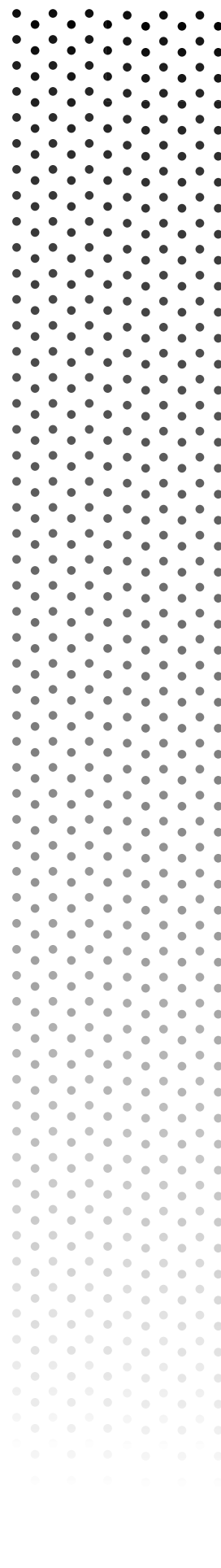
D. Šepetytė. „Paveikslo švytėjimas“, „Jaunimo gretos“, 1976

Anksčiau žurnalistus mylėjo, gerbė. Pasitikėjimo reitingų lentelėse žiniasklaida užimsdavo pirmąsias vietas. Kas atsitiko, kad vis tirpsta mumis pasitikinčiųjų procentai?

Manau, tai visuomenės pasitikėjimo valdžia, jos institucijomis, partijomis ir politikais iliustracija. Mūsų dienomis žodžiai nutolę nuo prasmų, jais galima statyti ir sugriauti beveik

viską. Žinoma, labai liūdna, kad mūsų vertybės degradavo, kad šitas procesas vienaip ar kitaip palietė visus. Anuomet žurnalistai mažiau galėjo parašyti, bet daugiau padėti, dabar atvirkščiai, jie gali daugiau parašyti, mažiau padėti. Negalėčiau tvirtinti, kad anuomet daugiau būta garbingos tautos, bet mūsų dienomis negarbės ausys kyšo iš visur.

Žiniasklaidos kronika: dienos ir darbai

• • •

Tylos minutė

• • •

*2011 m. apginti
žurnalistikos studijų
programos magistro
darbai*

• • •

Naudingos nuorodos

Žiniasklaidos kronika: dienos ir darbai

2010 m. lapkritis–2011 m. lapkritis

2010 m. LAPKRITIS. 27 d. Vilniuje vykusiame XV LŽS suvažiavime LŽS pirmininku išrinktas 34 metų Dainius Radzevičius, Žurnalistų sąjungai vadovaujantis nuo 2003 m. Suvažiavime priimtose rezoliucijose atkreiptas dėmesys, kad daugelyje žiniasklaidos priemonių žurnalistai dirba pagal skirtingą socialinį statusą – verslo liudijimus, darbo sutartis, autorines bei mišrias autorines ir darbo sutartis; kad mažėja žurnalistų socialinės garantijos. Taip pat akcentuotas žiniasklaidos savitvarkos institucijų nepajėgumas spręsti vis aštriau kylančias žurnalistų etikos problemas.

Medaliais „Už nuopelnus žurnalistikai“ apdovanoti Julijona Sejavičienė, Leopoldas Rozga (abu dirba Akmenės rajono laikraštyje „Vienybė“), Gvidas Šliažas, Nijolė Padorienė, Algis Padora (visi iš Pakruojo „Aukšinės varpos“) ir Jurgis Kochanskas („Alytaus naujienos“).

LŽS XV suvažiavimas Vilniaus Rotušėje

GRUODIS. Nuo 2 d. iš Lietuvos radijo direktorės pareigų atsistatydino Jurgita Litvinienė, šias pareigas ėjusi nuo 2008 m. gegužės.

4 d. Marijos ir Jurgio Šlapelių muziejuje pristatyta Juozo Elekšio knyga „Rokunda“ (2010). Juozo Simonavičiaus iliustruotoje knygoje – eilėraščiai, apsakymai, anekdotai.

5–6 d. Lietuvoje viešėjo Tarptautinės žurnalistų sąjungų konfederacijos (TŽSK) generalinis sekretorius Ašotas Džazojanas, su kuriuo susitiko LŽS pirmininko pavaduotojas ryšiams su užsieniu Edmundas Juškys. Susitikime taip pat dalyvavo UNESCO generalinio direktoriaus patarėjas Henrikas Juškevičius, LRT generalinis direktorius Audrius Siaurusevičius ir žurnalo „Santara“ vyriausiasis redaktorius Romualdas Norkus. Kalbėtasi apie glaudesnių ryšių tarp TŽSK ir LŽS galimybes bei perspektyvą.

9 d. apdovanoti konkurso „Žiniasklaida prieš korupciją 2010“ geriausių darbų autoriai: I vietą komisija skyrė Almai Mosteikaitei („Alytaus naujienos“), dvi antrosios vietos atiteko Aušrai Garnienei („Kauno diena“) ir Vytautui Ruškiui („Šiaulių kraštas“), dvi trečiosios – „Tauragės žinių“ redaktorei Ramunei Ramanauskienei ir „Tauragės kurjerio“ žurnalistei Žydrūnei Jankauskienei.

Konkurso laimėtojai ir jiems atstovavę kolegos; iš kairės: Vytautas Ruškys, „Alytaus naujienų“ redaktorius Romas Burba, Aušra Garnienė ir Žydrūnė Jankauskienė

10 d. Trakų rajono apylinkės teisme vyko aukščiausiųjų teismų ir žiniasklaidos atstovų apskritojo stalo diskusija „Teismų atvirumas visuomenei ir žiniasklaidai“. Renginio

tikslas – diskusijos metu teismų ir žiniasklaidos atstovams išsiaiškinti, kokią įtaką visuomenės nuomonei apie teismų darbą turi žiniasklaida, kokių problemų kyla žurnalistams, bendraujantiems su teismais.

Tą pačią dieną Baltijos šalių žurnalistų organizacijų vadovai išsakė nerimą dėl slaptus JAV dokumentus viešinančio „WikiLeaks“ tinklalapio įkūrėjo Juliano Assange'o teisinio persekiojimo. D. Radzevičius kartu su Latvijos kolega Juru Paideru žiniasklaidos forume Kijeve pasirašė pareiškimą dėl teisinių procedūrų prieš J. Assange'ą (J. Assange'as, kurio vadovaujamas tinklalapis prieš kurį laiką pradėjo skelbti 250 tūkst. slaptų JAV diplomatinio susirašinėjimo dokumentų, buvo areštuotas Londone pagal Švedijos išduotą arešto orderį).

11 d. į pirmąjį posėdį po XV LŽS suvažiavimo rinkosi LŽS valdyba. Posėdyje svarstytas suvažiavime iškeltų uždavinių įgyvendinimo planas, tartasi dėl nario mokesčio dydžio. Sveikatos temas gvildenantiems žurnalistams susibūrus į atskirą klubą, patvirtinti įstatatai, išrinktas klubo pirmininkas ir valdyba. Naujai įsteigto klubo vadove tapo žurnalistė Daiva Ausėnaitė.

13 d. Kazachstano Respublikos ambasadoje apdovanoti konkurso „Kazachstanas įdomiausiu kampu“ laureatai. Pirmosios vietos nugalėtojas – „Žinių radijo“ žurnalistas Audrys Antanaitis už ciklą radijo laidų, kuriose gvildinti socialiniai, ekonominiai, politiniai bei kultūriniai šios šalies kasdienio gyvenimo aspektai. Antroji vieta skirta naujienų portalo „Delfi“ žurnalistei Rasai Lukaitytei, trečioji – žurnalo „Kelionės ir pramogos“ žurnalistui Vytautui Nosevičiui.

15 d. pristatytas metraštis „Lietuvos fotografija: vakar ir šiandien. Lietuvos vaizdo paveldas“. Sudarytojas Algimantas Aleksandravičius.

16 d. Bronio Savukyno premija už ilgametį kultūros puoselėjimą, šiuolaikinio Lietuvos

gyvenimo apmąstymą publicistikos rašiniuose apdovanota žurnalo „Kultūros barai“ vyriausioji redaktorė Laima Kanopkienė.

Laima Kanopkienė

20 d. LŽS Vilniaus skyriaus metiniame renginyje apdovanota konkurso „Taikliausias šūvis 2010“ nugalėtoja Edita Mildažytė. Šį apdovanojimą už socialiai jautrių laidų rengimą ir konkrečią pagalbą labiausiai jos stokojantiems Lietuvos žmonėms įteikė Vilniaus skyriaus pirmininkės pavaduotoja dr. Audronė Nugaraitė.

Konkurso „Taikliausias šūvis 2010“ nugalėtoja E. Mildažytė ir dr. A. Nugaraitė

21 d. LŽS pasmerkė Baltarusijos valdžios veiksmus, kuriais po 2010 m. gruodžio 19 d. vykusių šios šalies prezidento rinkimų panaudota fizinė jėga prieš 21 žurnalistą ir naudojant teisinio persekiojimo akcijas buvo sulaikyti dar 25 kolegos. Tarptautinės organizacijos „Reporteriai be sienų“ duomenimis, 2010 m. Baltarusijos Respublika pagal Spaudos laisvės indeksą atsidūrė 154 vietoje iš 178 vertintų valstybių.

2011 m. SAUSIS. Nuo 1 d. įsigaliojus Valskybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2011 m. rodiklių patvirtinimo įstatymui (Žin., 2010, Nr. 153-7782), pasikeitė socialinio draudimo įmokų tarifai autoriams, atlikėjams, sportininkams, turintiems darbdavį, ir ūkininkams,

kurių įmokos dydis priklauso nuo ūkio ekonominio įvertinimo. Šie apdraustieji mokės didesnes socialinio draudimo įmokas, nes baigėsi 2009–2010 m. pereinamasis laikotarpis, kai įmokų tarifas buvo sumažintas.

9 d. Stasio Lozoraičio premijos laureatu tapo internetinio naujienų portalo *Bernardinai.lt* vyr. redaktorius, religijotyrininkas, Lietuvos žurnalistų draugijos narys Andrius Navickas.

11 d. Seimo Konstitucijos salėje surengta žurnalistų konferencija „Laisvo žodžio galia prieš agresiją“.

Tą pačią dieną UAB „Krašto spauda“, leidžiančios laikraščius „Valstiečių laikraštis“ ir „Gimtasis kraštas“, žurnalistai ir darbuotojai visuotiniame susirinkime įkūrė profesinę sąjungą. Profsąjungos pirmininke išrinkta ilgametė „Valstiečių laikraščio“ žurnalistė, priedu „Sodyba“, „Sodietė“, „Bičių avilys“ redaktorė Irma Dubovičienė.

Tą pačią dieną į Lietuvos nacionalinę UNESCO komisiją nuo LŽS paskirta LŽS pirmininko pavaduotoja kūrybiniais reikalams Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.

12 d. Valstybinė darbo inspekcija informavo, kad žiniasklaidoje pasirodę pranešimai dėl galimo žurnalistų darbo pagal verslo liudijimus (keičiant darbo sutartis į verslo liudijimus) kelia susirūpinimą dėl galimai apsimestinių sandorių sudarymo bei galimos neteisėtos veikos. Pažymėta, kad darbo teisinių santykių dinamikoje (juos pradėdant, keičiant ar baigiant) galioja Darbo kodekso normos, kuriomis nenumato darbo pagal verslo liudijimus.

14 d. LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klubas susitiko su Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos (LBKS) vadu Jonu Ragausku, LBKS Vilniaus krašto vadu, Šv. Vaitiekaus ordino riteriu, Lietuvos technikos bibliotekos (LTB) direktoriumi Kaziu Mackevičiumi, kitais bajorais. LBKS įsteigtu medaliu „Žalgirio mūšiui 600 m.“ už kultūros, istorijos ir bajorystės

propagavimą susitikime apdovanotas „Žinių radijo“ žurnalistas Audrys Antanaitis, o už bendradarbiavimo tiltų tiesimą – LŽS Vilniaus skyriaus vadovė Aurelija Arlauskienė.

20 d. Lietuvos televizijos programų direktoriumi paskirtas Rolandas Maskoliūnas, žiūrovams pažįstamas iš mokslo populiarinimo, kino naujienų laidų ir TV viktorinų.

24 d. Didžiosios Britanijos televizija BBC paskelbė, jog 25 proc. sumažins savo interneto paslaugoms skiriamas lėšas. Imdamasi šių pokyčių BBC ketina iki 2013–2014 m. sumažinti savo interneto paslaugų biudžetą 34 mln. svarų sterlingų (138 mln. Lt). Per ateinančius dvejus metus BBC atleis 360 šiame sektoriuje dirbančių darbuotojų.

27 d. Vilniaus apygardos teismas padėjo tašką byloje, kurioje buvęs kandidatas į šalies prezidento postą generolas Česlovas Jezerskas kaltino žurnalistą, LŽS Vilniaus skyriaus narį Gintarą Visocką šmeižtu ir įžeidimu. Žurnalistas pripažintas kaltu. Jam priteista sumokėti Č. Jezerskui 15 tūkst. Lt neturtinei žalai atlyginti ir beveik 8 tūkst. Lt teismo išlaidoms padengti. Šis teismo sprendimas galutinis ir neskundžiamas. Žurnalistas kreipėsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą Strasbūre.

Žurnalistas
Gintaras Visockas

VASARIS. 2 d. LŽS narys Juozas Kundrotas išleido knygą „Pašaukimas – žurnalistika“ apie žinomų žurnalistų Teklės ir Vido Mačiulių šeimą. Dvidešimt aštuntosios knygos autorius Juozas Kundrotas savo pirmąjį autografa „Pašaukimas – žurnalistika“ skyrė leidinio herojams.

Juozas Kundrotas

4 d. vyko LŽS Kelionių ir pramogų klubo „Filipinai '11 M. Šalčiui atminti“ ekspedicijos spaudos konferencija. Šios, antrosios, ekspedicijos tikslas – priminti Lietuvai ir pasauliui apie Matą Šalčių, nunešti į Filipinus informaciją apie Lietuvą ir atitinkamai parvežti žinių apie svetur gyvenančius mūsų tautiečius.

Ekspedicijos dalyvių „Filipinai '11 M. Šalčiui atminti“ priėmimas pas Seimo Pirmininkę Ireną Degutienę

7 d. LŽS, NŽKA ir Lenkijos institutas Vilniuje susitarė bendradarbiauti minėdami Česlovo Milošo metus – įsteigta Česlovo Milošo metų premija, kuri bus įteikta publikacijų autoriams, paskelbusiems geriausius darbus apie Abiejų Tautų Respublikos teritorijose gyvenančių tautų bendravimą, bendradarbiavimą ir bendradarbiavimo pavyzdžius. Premijos laureatais galės tapti ir žmonės, savo darbais parodę tokio bendradarbiavimo pavyzdį.

Tą pačią dieną „Kauno dienos“ vyriausiąja redaktore tapo Jūratė Kuzmickaitė. Ji pakeitė iki šiol šias pareigas ėjusią Žilvinę Petrauskaitę.

9 d. vyko LŽS Senjorų klubo ataskaitinis

rinkimų susirinkimas. Ataskaitinį pranešimą skaitęs klubo pirmininkas Stanislovas Pleskus turėjo ką pasakyti, nes klubo veikla jau 20 metų sėkmingai plėtojama įvairiomis kryptimis: organizacine, kultūrine, kūrybine, leidybine, turistine ir pan.

*Senjorų klubo
pirmininkas
Stanislovas Pleskus*

18 d. Vilniuje vyko LŽS Tarybos posėdis. Nutarta, kad ketverius metus LŽS pirmininko neetatinių pavaduotojų pareigas eis Audrys Antanaitis, Audronė Nugaraitė, Juozas Šalkauskas ir Aldona Žemaitytė. Etikos komisijai toliau vadovaus Viktoras Trofimišinas. Šioje svarbioje žurnalistinės savireguliacijos komisijoje dirbs LŽS nariai: Raimundas Celencevičius, Angelina Liaudanskienė, Austė Korbutė, Algis Kusta, Danielius Mickevičius, Vitalija Morkūnienė. Patvirtintas naujas atstovas Lietuvos radijo ir televizijos komisijoje – Vidas Mačiulis pakeitė Edmundą Juškį.

KOVAS. 2 d. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (LRTK) iniciatyva Vilniuje įvyko trijų Baltijos šalių audiovizualinę rinką reguliuojančių institucijų kasmetė konferencija „Lyginamoji Baltijos šalių visuomeninio transliuotojo analizė ir jo tolesnė raida“. Joje dalyvavo Latvijos elektroninės žiniasklaidos tarybos, Estijos kultūros ministerijos, Estijos visuomeninio transliuotojo tarybos bei Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos atstovai, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos pirmininkas bei LRTK nariai. Dalykiškos konferencijos metu aptartos Europos Sąjungos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos, kurias visos trys Baltijos valstybės įtraukė į savo nacionalinius įstatymus. Estijos

radijas ir televizija netransliuoja reklamos, nes visas lėšas (dvigubai daugiau nei Lietuvoje) darbui ir kūrybai skiria valstybė. Dėl to žmonių pasitikėjimas Estijos RTV ne tik nesumažėjo, bet išaugo ir yra didžiausias šioje šalyje.

9 d. Adomo Mickevičiaus muziejaus Poezijos menėje LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klubas surengė savo nario Zino Kazėno darbų parodą „Zino Kazėno moterys“. Taip pat pristatytos naujausios kolegų knygos: Vytauto Juozo Urbono monografija „Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei“, Julijos Šliažienės „Nutoles laikas“, Alvydo Valentos „Pradžios užkalbėjimai“, Viktoro Denisenkos „Spėti pabėgti iš Rusijos: žurnalistai ir autoritarizmas“, Sigito Krivicko „Šviesoraščio takais“.

18 d. LATGA-A salėje surengtas tradicinių LŽS konkursų laureatų apdovanojimas. Konkursuose dalyvavo keliolika autorių su daugiau kaip 80 kūriniais. Dauguma konkursų autorių atstovavo regioninei spaudai. Konkurso „Akiratyje žmogus“ laureatai: Danutė Jokubėnienė (I v.), Aušra Garnienė (II v.), Eva Jagminaitė (III v.); konkurso „Reformos žmogaus labui“ laureatai: Rita Žadeikytė (I v.), Vytautas Ruškys (II v.), Loreta Ripskytė (III v.); konkurso „Kultūros versmėse“ laureatai: Audrius Musteikis (I v.), Gediminas Jankus (II v.), Danutė Jokubėnienė (III v.). 2010 m. konkurso „Ką pasakytų Temidė“ laureatai neįrinkti, nes, LŽS tradicinių konkursų darbų vertinimo komisijos nuomone, nesulaukta darbų, atitinkančių konkurso nuostatus.

LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius pelnė LATGA-A „Aukso žvaigždę“ už veiklą autorių teisių, jų gynimo ir atstovavimo joms srityje.

25–26 d. Vilniuje vyko nacionalinė konferencija apie etišką žurnalistiką tema „Žodžio laisvės ir aukščiausių profesinių standartų stiprinimo kampanija kovoje su diskriminacijos apraiškomis“.

BALANDIS. 7 d. Graikijoje prasidėjo keturias dienas trukęs žurnalistų streikas, kuriuo norėta atkreipti dėmesį į dramatišką žiniasklaidos padėtį. Laikraščiai, radijo ir televizijos stotys atleido dešimtis žurnalistų ir technikų. Tai vienas didžiausių žurnalistų streikų nuo praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio.

11 d. Baltarusijos generalinė prokuratūra iš dalies apribojo prieigą prie opozicijos interneto svetainių „Chartija’97“ ir „Belorusskij partizan“. „Chartija’97“ duomenimis, opozicijos šaltiniai įtraukti į ribotos prieigos sąrašą, kurį sudarė Ryšių ir informatizavimo ministerijos valstybinė elektroninių ryšių inspekcija. Įeiti į šias svetaines draudžiama iš valstybinių įstaigų ir švietimo bei kultūros organizacijų. Dalinio blokavimo priežastis, pasak „Chartija’97“, – įstatymo „Dėl masinių renginių“ normų pažeidimas. Šio įstatymo pagrindu žiniasklaidos priemonės neturi teisės pranešti apie protesto akcijų datą ir vietą, kol organizatoriai negavo vadovybės leidimo rengti akciją.

15 d. Šiaulių žurnalistai susirinko į kasmetį renginį „Metų viny“, kurio metu žurnalistai apdovanojami ne už kūrybinius laimėjimus, bet už darbo metu išgyventas paradoksalias situacijas ar padarytas klaidas. Nominacijoje „Geras klausimas“ nugalėtoju pripažintas Šiaulių televizijos operatorius Algis Dilinskis. Nominacijoje „Gudrutis“ apdovanotas Šiaulių televizijos žurnalistas Aleksandras Apočkinas, o „Kamasutros“ nominacijoje nugalėjo „S plus“ žinių tarnybos vadovė Nijolė Visockienė. „Metų provokatore“ pripažinta „Šiaulių krašto“ žurnalistė Nijolė Koskienė.

19 d. Niujorke (JAV) paskelbti Pulicerio premijos laureatai. Prestižinės kategorijos – už tarnavimą visuomenei laimėtoju tapo laikraštis „The Los Angeles Times“. Leidinys pelnė premiją už straipsnį apie korupciją nedideliame Bello mieste, kurio savivaldybės vadovai gavo itin didelius atlyginimus. Po publikacijos miesto

įstatymų leidybos sistemoje buvo įvesta reformų, suimti keli valdininkai. Prestižinio apdovanojimo už išskirtinį sensacingos medžiagos pateikimą, kuris teikiamas už informuojamą straipsnį, pirmą kartą per visą premijos egzistavimo laikotarpį negavo niekas. Apdovanojimą už išskirtinį tyrimą gavo leidinio „The Sarasota Herald-Tribune“ žurnalistė Paige St. John už tyrimą apie nuosavybės draudimą Floridoje.

Pulicerio premija laikoma viena prestižinių žurnalistikos ir literatūros srities premijų JAV. Premijas teikia Niujorko Kolumbijos universiteto Pulicerio premijų globos komitetas. Pulicerio premiją yra gavę Williamas Faulkneris, Ernestas Hemingway'us, Johnas Updyke'as, Robertas Frostas, Arthuras Milleris bei Bobas Dylanas.

22 d. Kultūros ministerijoje Lietuvos kabelinės retransliacijos operatoriams atstovaujantis asociacijos LKTA, LTOA ir bendrovė „Teo Lt“ pasirašė bendrąją licencinę sutartį su Lietuvos kolektyvinio teisių administravimo asociacijomis LATGA-A, AGATA ir AVAKA, atstovaujantiomis Lietuvos ir užsienio autoriams, atlikėjams, fonogramų gamintojams ir audiovizualinių kūrinių prodiuseriams, dėl teisių retransliuoti kūrinius ir gretutinių teisių objektus Lietuvoje. Svarbiausias šalių derybų rezultatas – tai 2011–2013 m. suderėtas vienas bendras atlyginimo tarifas, kuris po ilgų derybų tenkina ir retransliuotojus, ir teisių turėtojus.

27 d. apdovanoti konkurso „EuroMedija 2011“ laimėtojai. Daugiausia darbų sulaukusioje „Eurožiniaus“ (aktualijų žurnalisto) nominacijoje I vieta skirta dienraščio „Verslo žinios“ apžvalgininkei Teresei Staniulytei už straipsnį „Dėl aklos meilės sirtakiui Europa šoka ties bedugne“; II vieta – Alytaus radijo „FM 99“ vadovui Liudui Ramanauskui už laidą „Dienos tema: inovacijų sąjunga“; III vieta – žurnalo „Valstybė“ leidėjui Almantui Gliožeriui už

straipsnį „Europos Sąjungos direktyvos Lietuvą keičia prievarta“.

Konkurso „EuroMedija 2011“ laimėtojai

GEGUŽĖ. 7 d. Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną įteiktos garbingos LŽS ir NŽKA premijos – dr. Vinco Kudirkos premija paskirta prof. Vytui Juozui Urbonui už monografiją „Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei“, Vytauto Gedgaudo premija – žurnalistei Julijai Šliažienei už knygą „Nutoles laikas“.

V. Kudirkos premijos laureatas prof. Vytas Urbonas

V. Gedgaudo premijos laureatė Julija Šliažienė

Tą pačią dieną LŽS Kauno apskrities skyrius surengė „Spaudos balių“. Už ištikimybę profesijai ir tiesai, kruopštų ir sąžiningą darbą išskirtiniais apdovanojimais „Gintariniais parkeriais“ apdovanojo Ritą Šemelytę iš „Šeiminingės“ žurnalo, Ireną Nagulevičienę – Jonavos „Naujienu“ vyriausiosios redaktorės pavaduotoją bei tokias pačias pareigas „Kauno dienoje“ einančią Violetą Juodelienę. Ilgametis LŽS Kauno apskrities skyriaus pirmininkas Vidas Mačiulis pasveikino ir kitus kolegas, pelniusius „Gintarinius parkerius“: publicistą, 14 knygų, tarp kurių yra romanas apie žurnalistus „Nepirasilenk su

laime“, autorių Petrą Žemkauską ir leidinio „Alio, Raseiniai“ vyriausiąjį redaktorių Paulių Sendrauską bei straipsnių interneto svetainėje *kaunožurnalistai.lt* autorių Adomą Subačių.

„Gintarinių parkerių“ laureatai

10 d. LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus nariai kartu su miškininkais Šernų girininkijos Kairių miško kirtavietėje pasodino per 3 000 eglių ir pušų sodinukų.

Medelių sodintojai

Tą pačią dieną Klaipėdos žurnalistų bendruomenė išsidalino ŽENIA apdovanojimus. „Metų knyslio“ nominaciją laimėjo „Vakarų ekspreso“ žurnalistė Eglė Ruškutė, „Metų skrydžio“ nominacija atiteko „Vakarų ekspreso“ žurnalistui Martynui Vainoriui, o „Metų atradimu“ tapo radijo stoties „Laluna“ žinių vedėjas Dalius Žeimys. „Metų praradimo“ nominacija skirta „Vakarų ekspreso“ redaktoriui Gediminui Gudavičiui. „Metų praskridimo“ nominacija atiteko „Balticum TV“ žinioms, kuriose nebeliko... Klaipėdos žinių. „Metų žurnalisto“ apdovanojimas įteiktas žurnalistei Gražinai Juodytei.

ŽENIA apdovanojimų akimirka

18 d. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (LRTK) nariai pirmininku išrinko Paulių Subačių. Jį į komisiją delegavo Lietuvos katalikų bažnyčios Vyskupų Konferencija. LRTK pirmininko pavaduotoju išrinktas Rimantas Bagdzevičius, kurį delegavo Seimas.

26 d. LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klubas leidosi į pažintinį žygį po Vilniaus istorines kalvas ir slėnius. Žygio iniciatorės – žurnalistė Gražina Paukštienė ir Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato vadovė Audronė Kasperavičienė.

BIRŽELIS. 3 d. Mato Šalčiaus premija apdovanotas režisierius Justinas Lingys už septynių dokumentinių televizijos apybraižų ciklą „Kalnai – mano gyvenimas“.

7–8 d. Vilniuje vyko Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) konferencija, skirta žurnalistų saugumo problemoms aptarti. Konferencijoje, kurioje dalyvavo atstovai iš įvairių pasaulio šalių, kalbėta apie šiandieninės žiniasklaidos tendencijas, skaudulius, ateitį. Nuo 2011 m. ESBO pirmininkaujanti Lietuva pateikė pasiūlymą, kaip išvengti cenzūros, spaudos laisvės suvaržymų, kaip pažaboti bandymus persekioti žurnalistus už įsitikinimus ir kritišką nuomonę.

12 d. Lietuvos radijas minėjo 85 metų veiklos jubiliejų. 1926-ųjų birželio 12 d. 19 val. iš Kauno radijo stoties nuskambėjo Petro Spaičio žodžiai: „Alio, alio – Lietuvos radijas – Kaunas“ ir perskaitytos kelios „Eltos“ naujienos

iš gimtojo krašto ir užsienio. Pirmaisiais metais Kauno radiofono laidos kasdien trukdavo maždaug 1,5 val. Programą sudarė žinios, pranešimai apie orą, paskaitos ir muzika. Paskui gimė daug įvairių teminių valandėlių, tiesioginių transliacijų ir net radijo teatro kūrinų.

Pirmasis Lietuvos radijo diktorius Petras Babickas

16 d. Marijos ir Jurgio Šlapelių muziejuje vyko šiaurietės žurnalistės Vitos Morkūnienės esė, poetinių miniatiūrų ir fotografijų knygos „Su savimi ir tavimi“ sutiktuves ir autorės fotografijų parodos pristatymas. Tai antroji publicistinės knyga, tęsianti pirmosios – „Pokalbiai tėvo Stanislovo celėje“ (2006) – dvasinį kelią.

Tą pačią dieną apdovanoti „Nmedia 2010“ konkurso laureatai. Nominacija „Už temas apie inovacijas“ apdovanotas žurnalistas Karolis Makrickas, „Už naujų tendencijų sukūrimą žiniasklaidoje“ – žurnalistas Juras Jankevičius. Nominacija „Už interaktyvumo didinimą ir skatinimą žiniasklaidoje“ atiteko žurnalistui Sauliui Chadasevičiui, „Už naujų idėjų įgyvendinimą žiniasklaidoje (kūrybinių arba technologinių)“ – televizijos operatoriui Pauliui Dautartui. Nominacija „Už indėlį nagrinėjant Lietuvos žiniasklaidos probleminius aspektus“ apdovanota Jūratė Ablackinskaitė, „Novatoriškiausias 2010 metų žurnalistas“ – žurnalistas Andrius Tapinas, o nominacija „Už aktyvią savanorišką žurnalisto veiklą populiariant žiniasklaidą“ skirta žurnalistui Viktorui Denisenko.

LIEPA. 5 d. Kauno miesto rotušėje Santakos garbės ženklais apdovanoti Kaunui nusipelnę žmonės. Dailininkas karikatūristas, grafikas,

knygų iliustratorius, aktyvus visuomenininkas Vladimiras Beresniovas apdovanotas trečiojo laipsnio Santakos garbės ženklu. Antrojo laipsnio Santakos garbės ženklas įteiktas fotomenininkui Aleksandruui Macijauskui, kuris jau keturios dešimtys metų yra ir Lietuvos žurnalistų sąjungos narys.

Po apdovanojimų

Tą pačią dieną iš LRT pasitraukė sporto laidų prodiuserė, sporto redakcijos vadovė Laima Janušonytė.

13 d. Agentūra AFP pranešė, kad dėl britų bulvarinio laikraščio „News of the World“ šnipinėjimo skandalo susvyravusi Ruperto Murdoch'o žiniasklaidos imperija svarsto galimybę parduoti visus savo Didžiojoje Britanijoje leidžiamus laikraščius. Plačiau – informacijoje „Skandalas Murdoch'o žiniasklaidos imperijoje“.

22 d. LŽS pirmininkas D. Radzevičius bei Lietuvos ir Vokietijos įmonės akių klinikos „Lirema“ direktorius Mindaugas Socevičius pasirašė bendradarbiavimo sutartį, pagal kurią abu partneriai skatins socialinę partnerystę ir socialinės atsakomybės plėtrą Lietuvoje. Pagrindinis sutarties objektas – bendradarbiauti rengiant ir įgyvendinant socialiai prasmingos veiklos projektus bei programas. Tokio pobūdžio sutartis, kurios pagrindu praktiškai įgyvendinami strateginiai LŽS tikslai, pasirašyta pirmą kartą.

25 d. Kultūros ministerija pirmą kartą viešai paskelbė Lietuvos žiniasklaidos priemonių tiržus. Duomenis pateikė patys leidėjai. Kultūros

ministerijos duomenimis, didžiausi laikraščiai Lietuvoje – „15 minučių“ (58 906 egz.), „Lietuvos rytas“ (55 702 egz.) ir „Vakaro žinios“ (54 844 egz.). Didžiausi žurnalai – „Žmonės“ (129 525 egz.), kartu su „Lietuvos rytu“ leidžiama „TV antena“ (126 461 egz.), „Sveikas.lt“ (100 000 egz.). Plačiau – informacijoje „Lietuvos laikraščių ir žurnalų tiražai“.

27 d. dėl susidariusio išsiskolinimo už siuntimo paslaugas „Teo“ sustabdė televizijos kanalo „Sport1“ signalo siuntimą skaitmeninės antžeminės televizijos tinklais. „Teo“ pranešė, kad kanalo negalės matyti skaitmeninės antžeminės televizijos žiūrovai visoje Lietuvoje. Pranešama, kad kanalą „Sport1“ valdančios bendrovės „Sporto komunikacijos“ išsiskolinimas už signalo siuntimo paslaugas siekė daugiau nei 320 tūkst. litų.

RUGPJŪTIS. 6 d. Biržų miesto šventės metu projekto *www.zurnalistika-kitaip.lt* kūrėjams įteikta Antano Macijausko vardo premija. Šio projekto iniciatorė ir redaktorė Jūratė Ablačinskaitė.

Jūratė Ablačinskaitė

10 d. Natalija Radina – Baltarusijos žurnalistė, portalo „Chartija 97“ (*www.charter97.org*) vyriausioji redaktorė, paprašė politinio prieglobsčio Lietuvoje. „Chartija 97“ redakcija buvo šturmuota 2010 m. gruodžio 20 d. anksti ryte (po gruodžio 19 d. vykusių prezidento rinkimų ir įvykių Nepriklausomybės aikštėje Minske). Visi buvę redakcijoje žmonės suimti ir išvežti į KGB tardymo izoliatorių. N. Radina praleido ten daugiau nei mėnesį. Galiausiai ji buvo paleista iš įkalinimo įstaigos, tačiau turėjo pasirašyti pasižadėjimą neišvykti. Pasitaikius pirmai progai N. Radina pabėgo iš Baltarusijos.

Natalija Radina

12 d. NŽKA ir LŽS pasirašė susitarimą su Rusijos visuomenine organizacija „Sankt Peterburgo lietuvių nacionalinė kultūrinė autonomija“, Sankt Peterburgo lietuvių kultūros draugija. Bus siekiama ne tik bendradarbiauti plečiant Sankt Peterburgo lietuvių ir Lietuvos žurnalistų ryšius, bet ir skleidžiant informaciją apie bendradarbiaujančių šalių veiklą. Lietuvos žurnalistų ir Sankt Peterburgo lietuvių bendruomenės kartu dalyvaus bendruose renginiuose, seminaruose, keisis informacija – taip bus siekiama skatinti neformalų žurnalistų ir Sankt Peterburge gyvenančių lietuvių bendravimą, ieškoti įvairių problemų bendrų sprendimų.

18 d. Lietuvos mokslų akademija kartu su projekto partneriais: Vilniaus, Kauno technologijos, Vytauto Didžiojo, Mykolo Romerio ir Šiaulių universitetais, viešosiomis įstaigomis „Kino pavasaris“ bei „Mokslas ir inovacijos visuomenei“, Lietuvos moksleivių sąjunga, Lietuvių katalikų mokslo akademija ir Lietuvos žurnalistų sąjunga įgyvendina projektą „Nacionalinės mokslo populiarinimo priemonių sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas“. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis. Projekto tikslas – populiarinti mokslą visuomenėje, skatinti tyrėjų ir visuomenės dialogą. Bendra projekto vertė – 2 947 641,20 Lt, projekto veiklų įgyvendinimo pradžia – 2011 07 29, pabaiga – 2014 01 29. Projekto tikslinė grupė – mokslininkai ir kiti tyrėjai, mokiniai, vaikai, pedagogai, 14–29 metų amžiaus jaunimas (įskaitant studentus).

24 d. Baltarusija atsisakė į šalį įleisti LTV „Panoramos“ žurnalistę Rūtą Lankininkaitę. Ji pasienyje sužinojo, kad yra paskelbta nepageidaujama šalyje ir jai naikinama viza. Užsienio reikalų ministerija dėl to pasiaiškinti iškvietė Baltarusijos ambasadorių Vilniuje Vladimirą Dražiną – jam išreikštas griežtas protestas.

Nuo 24 d. Seimo Ryšių su visuomene skyriui nebevadovauja Eglė Trembo – ji pasiprašė dirbti vyriausiąja to paties skyriaus specialiste. Ketverius su puse metų skyriui vadovavusi E. Trembo vedėjos darbą paliko savo noru.

29 d. rinkos ir žiniasklaidos tyrimų kompanija „TNS LT“ kartu su partneriais pradėjo centralizuotai teikti komunikacijos monitoringo ir analizės paslaugas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Sutartį dėl centralizuotų paslaugų teikimo ir bendradarbiavimo trijose Baltijos šalyse kompanija pasirašė su monitoringo ir tyrimų bendrovėmis LETA Latvijoje ir „Meedius Eesti“ Estijoje.

RUGSĖJIS. 4 d. Vilniaus paveikslų galerijoje LŽS medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“ apdovanotas Henrikas Juškevičius, UNESCO generalinio sekretoriaus patarėjas.

Henrikas Juškevičius

5 d. atidaryta dailininko, žurnalisto Alfonso Čepausko sumanyta bei parengta ekslibrisų, skirtų Žalgirio mūšio pergalei, paroda, kuri pavasarį ir vasarą eksponuota Punske bei Seinuose, o rugpjūčio mėnesį ja grožėtis galėjo Olštyno – Lenkijos Varmijos ir Mozūrijos sostinės – gyventojai. Prie parodos rėmėjų prisidėjo ir LŽS.

7 d. LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klube apie Vilniaus miesto visuomeninio transporto plėtros galimybes diskutavo žurnalistai, Vilniaus savivaldybės darbuotojai ir VGTU mokslininkai bei visuomeninio „Metro sąjūdžio“ atstovai.

23 d. Ukrainos parlamentas uždraudė bet kokią tabako reklamą. Už draudimą reklamuoti tabako gaminius balsavo 332 parlamentarai. Pakeitus atitinkamą įstatymą, tabako gaminių nebūna galima reklamuoti radijuje, televizijoje, transporte ir kitose viešosiose vietose. Naujasis įstatymas įsigalios praėjus šešioms mėnesiams po to, kai bus oficialiai paskelbtas parlamento laikraštyje „Golos Ukrainy“.

24 d. Vieno dienraščio internetiniame portale komentarą apie iš darbo Kauno Vytauto Didžiojo universitete atleistą homoseksualų dėstytoją Arnoldą Zdanevičių parašęs 63 metų Šilutės rajono gyventojas Antanas G. užsidirbo teistumą – teismas konstatavo, kad neįgalus vyras viešai ragino smurtauti, fiziškai susidroti su homoseksualios orientacijos asmenimis. Anksčiau neteistas Antanas G. per penkis mėnesius turės sumokėti 650 litų baudą.

26 d. paskelbti devintojo lietuviškos reklamos festivalio „ADrenalinas 2011“ nugalėtojai. 2011 m. geriausiu festivalio darbu pripažintas „Milk“ agentūros darbas „Skyrybos“. „Metų agentūra“ tapo reklamos agentūra „Milk“, o „Metų kliento“ titulas atiteko „Omnitel“. Šiais metais festivalyje „ADrenalinas 2011“ dėl geriausiųjų vardo varžėsi 19 kūrėjų (reklamos agentūrų ir privačių asmenų), pateikusių net 192 darbus. Aukso, sidabro ir bronzos apdovanojimai simbolinių strėlių pavidalu įteikti kūrybingiausiems reklamų autoriams 14 kategorijų.

Tą pačią dieną Vilniaus miesto 2 apylinkės teismas atvertė bylą, kurioje „Respublikos leidinių“ leidėjas Vitas Tomkus LŽS pirmininką D. Radzevičių kaltina šmeižtu.

29 d. LŽS Taryba išplatino pareiškimą, kuriame

išreiškė susirūpinimą dėl kelių žiniasklaidos priemonių mėginimų skleisti akivaizdžiai melagingą ir tendencingą informaciją apie LŽS ir jos vadovybės veiklą. „Dienraštyje „Lietuvos žinios“ ir tiesiogiai ar netiesiogiai žiniasklaidos priemonių grupės (dienraščiai „Vakaro žinios“, „Respublika“, naujienų agentūra ELTA ir kt.) leidiniuose pastoviai skleidžiama šališka ir tendencinga informacija apie LŽS ir jos vadovybės veiklą. Tai menkina Lietuvos žurnalistų sąjungos, Tarptautinės žurnalistų federacijos narės, dalykinę reputaciją bei pažeidžia Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą, – pabrėžiama dokumente. – Tokie veiksmai yra negarbingi ir akivaizdžiai daro takoskyrą tarp tų žiniasklaidos priemonių, kurios laikosi etikos principų ir objektyviai nušviečia įvykius, ir tų, kurios atstovauja ne viešam, o siauriems kai kurių leidėjų ar asmenų interesams, kelia ne tik žurnalistų bendruomenės pasipiktinimą, bet turi įtakos ir žurnalistikos, kaip vienos svarbiausių visuomenės intereso gynėjos, vertybiniam vertinimui.“

30 d. Argentinos muitinė konfiskavo daugiau kaip milijoną knygų. Valdžia žengė šį žingsnį, kad priverstų leidėjus spausdinti knygas šalyje ir paremtų nacionalinę leidybos pramonę. Profsąjungų duomenimis, 2010 m. argentiniečiai nusipirko apie 76 milijonus knygų, iš kurių 60 milijonų buvo išspausdinta už šalies ribų. Leidyklos tai neigia.

SPALIS. Pradėjo veikti Panevėžio kraštui skirta naujienų svetainė www.panskliautas.lt. Žurnalistų būrys renka ir publikuoja naujienas iš Panevėžio miesto ir rajono, Biržų, Rokiškio, Pasvalio, Kupiškio, Anykščių, Pakruojo. Portalą įsteigė UAB „Panevėžio rytas“ (redaktorius Bronius Matelis).

4 d. Skaitmeninę televiziją antžeminiu būdu (priimant TV signalus antenomis) bus galima žiūrėti ir po 2012 m. spalio 29-osios, kai bus išjungta analoginė antžeminė televizija, teigia Lietuvos radijo ir televizijos centras. Bendrovės tinklais siunčiamos skaitmeninės televizijos

programos jau dabar prieinamos daugiau nei 90 proc. šalies gyventojų (jie nemokamai gali matyti 13 skaitmeniniais antžeminiais televizijos tinklais nacionaliniu mastu siunčiamų TV programų).

Tą pačią dieną Jungtinių Tautų (JT) intelektualinės nuosavybės agentūros vadovas Francis Gurry pranešė: iki 2040 m. spausdintus laikraščius pakeis skaitmeninės jų versijos. „Tyrimai rodo, kad iki 2040 m. jie išnyks. Jungtinėse Valstijose jų nebebus jau 2017 m.“, – sakė F. Gurry. Jau dabar Amerikoje parduodama daugiau skaitmeninių nei popierinių laikraščių egzempliorių, sakė jis ir pridūrė, jog miestuose nyksta knygynai. Pasak pareigūno, viena pagrindinių problemų yra apmokėjimo sistema. „Iš kur redaktoriai gauna pajamų užmokėti tiems, kurie rašo tuos straipsnius?“ – klausė F. Gurry pabrėždamas, jog „autorinių teisių apsaugos sistema turi būti mechanizmas, užtikrinantis atlygį tiems rašytojams“.

5 d. Lietuvoje politinį prieglobstį radusiai baltarusių žurnalistei Natalijai Radinai tarptautinis Žurnalistų gynimo komitetas skyrė kasmetinę premiją. „Ši premija – pasaulio pripažinimas, kad žurnalistai Baltarusijoje dirba nežmoniškais ir sunkiomis nuolatinių represijų bei spaudimo sąlygomis. Tai ženklas, kad padėtis Baltarusijoje lieka viso pasaulio darbotvarkėje. O tai, kad Europos valstybė Baltarusija atsidūrė vienoje gretoje su tokiomis probleminėmis valstybėmis, kaip Pakistanas ir Bahreinas, atspindi tą nenormalią padėtį, kuri susiklostė mūsų šalyje“, – savo redaguojamame tinklalapyje rašo N. Radina. Premija taip pat skirta Bahreino, Meksikos ir Pakistano žurnalistams, kurie savo darbe patyrė įvairių grėsmių. Niujorke įsteigta nepriklausoma nepelno organizacija „Žurnalistų gynimo komitetas“ veikia trisdešimt metų, siekdama visame pasaulyje ginti spaudos laisvę.

6 d. LŽS smerkia bet kokius valdžios bandymus persekioti žurnalistus už kritiką,

vienašališkai riboti žurnalistų teisę rinkti informaciją ar diskriminuojant juos atsisakyti teikti akreditacijas. Tokią poziciją viešai paskelbti paskatino įvykis, kai 2011 m. rugsėjo 14 d. kolegei Rūtai Sinkevičienei ir televizijos operatoriui Skirmantui Jankauskui (LŽS nariui) rengiant medžiagą apie galimą netinkamą ir neracionalų lėšų naudojimą uždarant Ignalinos atominę elektrinę buvo uždrausta patekti į Vyriausybę. Vėliau kolegoms liepta patikslinti, koku klausimu domisi, ir jiems pasiūlyta kreiptis į Aplinkos ministeriją. Po kelių dienų viskas pasikartojė Seime. LŽS išplatino pranešimą, kuriame išreiškė nuomonę, jog toks valdžios požiūris neskatina bendradarbiavimo ir akivaizdžiai prieštarauja šalies įstatymams.

Tą pačią dieną Didžiosios Britanijos nacionalinis transliuotojas BBC paskelbė, kad per ateinančius penkerius metus atleis 2 tūkst. darbuotojų iš visų kanalų, o dar tūkstantis darbuotojų bus perkelti iš Londono į Salfordą. 2016-aisiais į Salfordą persikels Trečiasis BBC kanalas. BBC teigimu, tai bus radikaliausias pertvarkymas transliuotojo istorijoje.

Taip pat tą pačią dieną Latvijoje įsigaliojo Spaudos įstatymo pataisos, kurios įpareigoja nurodyti žiniasklaidos priemonių savininkus. Apie juos reikės pranešti valstybiniam komerciniam registru. Pataisos sukonkretina masinės informacijos priemonės registravimo procedūras. Taip pat nustatyta, kad interneto svetainės gali būti įregistruotos kaip masinės informacijos priemonės. Pakeitimais tikimasi Latvijos žiniasklaidą padaryti skaidresnę.

7 d. „Baltic News Service“ (BNS) valdybos pirmininkas Anvaras Samostas atsistatydino iš pareigų. BNS jis dirbo 16 metų. Pasak A. Samosto, jis rugsėjo viduryje informavo BNS grupės tarybą apie ketinimą trauktis iš pareigų dėl „nesutampančių požiūrių į valdymą“. Anot A. Samosto, kol kas dar anksti kalbėti

apie tolesnę jo veiklą. BNS grupės valdybos narys Svenas Erikas Heinsoo teigė, jog dėl A. Samosto pasitraukimo grupės valdymas ir verslo strategija nesikeis.

10 d. Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją (LRT) palikusią sporto laidų prodiuserę, sporto redakcijos vadovę Laimą Janušonytę pakeitė žurnalistas Vytautas Radzevičius. Jam patikėta vadovauti LRT sporto redakcijai bei vesti radijo laidą „Ryto garsai“.

Vytautas
Radzevičius

Tą pačią dieną Vytautas Žeimantas tapo baltarusiško dienraščio „Zviazda“ korespondentu. „Вітаўтас Жэймантас: цяпер і пазаштатнік „Звязды“ – tokiu pavadinimu Minske leidžiamame baltarusiškame laikraštyje „Zviazda“ pasirodė informacija apie mūsų kolegą Vytautą Žeimantą. Straipsnio pavadinimas baltarusiškas, kad būtų aiškiau, kaip skamba kalba, kuria buvo parašytas Lietuvos Statutas ir V. Žeimanto naujas žurnalistinis amplua – jis yra korespondentas kaimyninėje užsienio valstybėje.

Tą pačią dieną BBC vadovybė teigė, kad transliuotojas teikia „geriausią žurnalistiką pasaulyje“, tačiau Didžiosios Britanijos Nacionalinė žurnalistų sąjunga (NUJ) išpėjo, jog tam grėsmę kelia planuojamos taupymo priemonės. BBC darbuotojų skaičius per 5 metus sumažės 20 proc. Nuo 2004 m. BBC jau neteko 7 tūkst. darbuotojų. Įgyvendinant taupymo programą labiausiai nukentės verslo naujienos, tiriamoji žurnalistika ir užsienio naujienos. „BBC News“ neteks 700–800 darbuotojų. Taip pat suprantės ir darbuotojų darbo sąlygos. NUJ generalinės sekretorės Michelle Stanistreet teigimu,

taupymo priemonės „gali padaryti nepataisomos žalos BBC ir neišvengiamai į pavojų statys kokybišką žurnalistiką ir laidų kūrimą“.

13 d. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) biudžetą 2012 m. siūloma didinti beveik 16 proc., rodo paviešintas projektas. 2012 m. valstybės biudžeto projekte LRT numatyta skirti 48,3 mln. litų. 2011 m. LRT biudžetas yra 41,7 mln. litų. Iš viso valstybės biudžeto išlaidos kitąmet numatomos tik 0,7 proc. didesnės nei 2011 m.

14 d. Tauragėje savo veiklą pradėjo nauja radijo stotis. Įkurti radijo stotį ėmėsi tauragiškis fotomenininkas bei buvęs žurnalistas Sigitas Kancevyčius ir kaunietis, kultūros projektų prodiuseris Valdas Latoža. Pasak V. Latožos, kadangi „Tauragės radijas“ girdimas ne tik Tauragėje ir jos apylinkėse, bet ir Šilalėje, Jurbarkė bei Pagėgiuose, savo informatyvumu jis sieks tapti regioniniu transliuotoju.

14 d. Valstybės kontrolė (VK) atliko Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (LRTK) 2006–2010 m. veiklos auditą. Kasmet komisijos veiklai finansuoti išleidžiama iki 2,5 mln. litų. VK atlikto audito duomenimis, LRTK didžioji gaunamų pajamų dalis – transliuotojų bei retransliuotojų mokamos kasmetinės įmokos ir surinkti mokesčiai už paraiškas gauti licenciją – pirmiausia turėtų būti pervesti į biudžetą, o tai tiriamu laikotarpiu nebuvo daroma.

Didžiąją dalį pajamų komisija gauna iš transliuotojų, retransliuotojų ir užsakomųjų paslaugų teikėjų, kurie komisijos veiklai finansuoti skiria 0,8 proc. gautų pajamų. 2010 m. komisijos biudžetas siekė 2,385 mln. litų, o iš transliuotojų bei retransliuotojų komisija gavo 2,246 mln. litų, rašoma VK išvadose. Už paraiškų licencijai gauti nagrinėjimą komisija 2010 m. surinko 46,9 tūkst. litų – šias lėšas, anot valstybės kontrolierių, komisija taip pat turėjo pervesti į biudžetą.

13 narių LRTK yra nepriklausoma, Seimui atskaitinga institucija, kuri reguliuoja ir kontroliuoja Lietuvos radijo ir televizijos transliuotojų bei retransliuotojų veiklą.

15 d. Živilė Glaveckaitė pradėjo leisti verslo žurnalą „bzn start“. Leidėja ir vyriausioji redaktorė Ž. Glaveckaitė idėją leisti kassavaitinį, verslo temas gvildenantį žurnalą brandino vienerius metus. „Jei nusprendėte eiti savo keliu, reikia eiti drąsiai! Nelaukiant geresnio oro ar geresnių laikų. Savo pavyzdžiu siekiame užkrėsti tuos, kurie nori imtis verslo, bet nesiryžta. Kai sako – nedaryk, mes darome! Toks yra ir mūsų leidinio šūkis“, – teigė Ž. Glaveckaitė.

20 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas kaip nepagrįstą atmetė komercinės televizijos TV3 skundą, kuriuo prašyta panaikinti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimą dėl Rūtos Janutienės vedamoje laidoje „Kodėl?“ pažeistos etikos.

21 d. Jungtinės Karalystės dienraščio „The Times“ atstovai pranešė, kad atleis apie šimtą žurnalistų. Taip tikimasi sumažinti išlaidas. Rupertui Murdochui priklausančio „The Times“ sunkumai susiję su augančiomis laikraštinio popieriaus kainomis ir tiesiog nepalankia ekonomine situacija.

Tą pačią dieną paaiškėjo, jog po beveik dvidešimties metų darbo „Lietuvos ryto“ grupę palieka Rimvydas Valatka. R. Valatka nebevadovauja *lrytas.lt* naujienų portalui, o nuo 2012 m. nebeis ir dienraščio „Lietuvos rytas“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojo pareigų. R. Valatka sakė: „Lietuvos ryto“ sistemoje dirbau beveik devyniolika metų. Komentarus „Lietuvos ryte“ rašau nuo 1991 m. liepos 20 d. – tai jau yra daugiau nei dvidešimt metų. Žodžiu, nesu iš tų žmonių, kuriems patinka, kai buvę darbuotojai „varo“ ant buvusios darbovietės. Gyvenimas yra gyvenimas. Pasakysiu taip: išsiskyrė kai kurie požiūriai į žurnalistiką. Net išsiskyrus

požiūriams aš galėjau likti „Lietuvos ryte“ kaip rašytojas arba net kaip kai kurių tekstų tvarkytojas, bet apsisprendžiau palikti „Lietuvos rytą“, nors ir neturiu jokio darbo pasiūlymo.“

21 d. Lietuvos komunikacijos agentūrų asociacija (KOMAA), iki šiol vienijusi 21 įmonę, užsiimančią rinkodaros komunikacijos verslu, pranešė, jog plečia savo veiklą. Nuo šiol KOMAA nariais galės tapti ne tik reklamos ar žiniasklaidos planavimo agentūros, bet ir ryšių su visuomene, interaktyvios komunikacijos, tiesioginės rinkodaros bei kitokio profilio komunikacines paslaugas teikiančios įmonės. „Šiandien atskiras požiūris į įvairias komunikacijos sritis jau yra sunkiai įsivaizduojamas. Todėl džiaugiamės galimybe suvienyti jėgas visose komunikacijos srityse“, – sakė KOMAA valdybos pirmininkas Gintaras Šeputis.

21 d. Japonijos televizijos kompanijos „TV Asahi Corporation“ biuro Kaire vadovas Yoshihisa Nomura žuvo Libijoje. 1957 m. įkurta televizijos kompanija „TV Asahi Corporation“, turi savo atstovybes daugelyje pasaulio šalių.

22 d. LŽS pirmininko Dainiaus Radzevičiaus ir leidėjo Vito Tomkaus kova teisme matoma ir užsienyje. Žiniasklaidos ekspertas Aidanas White'as sako, kad toks atvejis atspindi Lietuvos demokratijos kokybę ir slopina žurnalistiką. Pasak Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos atstovės žiniasklaidos laisvei Dunjos Mijatovič, pareiškimai visuomenės intereso labui apie viešus asmenis turėtų būti apsaugoti nuo baudžiamosios atsakomybės.

23 d. LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klubas Adomo Mickevičiaus muziejaus Filomatų salėje susitiko su svečiais iš Minsko. Folklorinis trio lenkų ir baltarusių kalbomis dainavo filomatų ir filaretų dainas, supažindino renginio dalyvius su filomatų ir filaretų veikla Baltarusijoje. **Tą pačią dieną** LRT pranešė, jog po maždaug dvejų metų pertraukos televizija vėl turės

korespondentą Briuselyje. Televizijai, radijui ir naujienų portalui žinias iš Europos Sąjungos sostine tituluojamo Briuselio rengs Lietuvos radijo žurnalistė Eglė Merkytė.

27 d. LŽS Senjorų klubo susitikime Vytautas Valentinas Česnulis pristatė savo naują knygą „Poringė apie Mergežerio sodžių“.

Nuo spalio 31 d. žiniasklaidos holdingas „Baltic Media Alliance“ pradėjo retransliuoti naują ir specialiai Lietuvai adaptuotą televizijos kanalą „NTV Mir“. Pasak transliuotojų, kanalas labiausiai turėtų sudominti vyriškąją auditoriją. Holdingas Lietuvoje taip pat retransliuoja Pirmąją Baltijos kanalą, REN TV Baltija bei Pirmąją Baltijos muzikinį kanalą.

LAPKRITIS. Nuo lapkričio 1 d. iš Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) tarybos narių atsistatydino Auksė Balčytienė, Vytauto Didžiojo universiteto prorektorė.

2 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas, išnagrinėjęs administracinę bylą pagal komercinės televizijos uždarnosios akcinės bendrovės „Tele-3“, valdančios televizijos kanalą TV3, skundą Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai dėl sprendimo priskirti televiziją profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų kategorijai panaikinimo, atmetė pareiškėjos skundą kaip nepagrįstą.

3 d. naujienų portale DELFI startavo projektas „Sociumas LT“. Tai speciali rubrika, skirta besidomintiems socialinėmis problemomis, socialiniu gyvenimu, savanoriška veikla ir t. t. Projekte bus pateikiama aktuali informacija, sėkmių ir nesėkmių pavyzdžiai, kurių herojai – paprasti žmonės, savo atkaklumu, užsispyrimu ir ryžtingumu pasiekę užsibrėžtų tikslų.

6 d. mirė ilgametis Lietuvos televizijos žurnalistas, „Panoramos“ darbuotojas Stasys Arnašius.

8 d. Prezidentė Dalia Grybauskaitė lyderiauja pagal veiklą socialinėje žiniasklaidoje. Tai parodė ryšių su visuomene agentūros „Komunikacija ir konsultantai“ sudarytas

pirmasis Lietuvoje socialinės žiniasklaidos indeksas.

2011 m. rugsėjį atlikto tyrimo metu stebėtas kai kurių politikų skaičius socialiniame tinkle „Facebook“, aktyvumas „Facebook“ „sienoje“, kiek su socialine žiniasklaida susaistyta interneto svetainė, koks aktyvumas interneto enciklopedijoje „Vikipedija“.

Pagal šiuos kriterijus šalies vadovė D. Grybauskaitė gavo 31,5 balo. Merui A. Zuokui skirta 11,3, premjerui A. Kubiliui – 9,9 balo. Pasirodė, kad mažiausiai dėmesio darbui su socialine žiniasklaida skiria I. Degutienė, tesurinkusi 5,2 balo.

10 d. žurnalistas, keliautojas, rašytojas Algimantas Čekuolis šventė 80 metų jubiliejų. Ta proga jį pasveikino Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Sveikinimo laiške šalies vadovė pabrėžė, jog daugelis Lietuvos žmonių yra dėkingi ilgamečiam televizijos laidų vedėjui už pasaulio patyrimą, gyvenimo džiaugsmo ir smalsumo užkratą. Nuo 1995 m. žurnalistas veda laidas „Popietė su Algimantu Čekuoliu“ Lietuvos televizijoje. Yra apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi, Portugalijos Nuopelnų ordino Komandoro kryžiumi, Lietuvos Nepriklausomybės medaliu, Lietuvos krašto apsaugos ministerijos medaliu.

*Žurnalistas
Algimantas Čekuolis*

Nuo 14 d. UAB „Delfi“ direktorę Jurgą Eivaitę pakeitė naujas vadovas – Aleksandras Česnavičius. Ilgametė įmonės direktorė nori naujų iššūkių, o solidžioms televizijos įmonėms Europoje iki tol vadovavęs A. Česnavičius ketina savo patirtį pritaikyti internetinėje

žiniasklaidoje. Vilniaus universitete A. Česnavičius įgijo sociologo specialybę ir yra socialinių mokslų daktaras.

*Aleksandras
Česnavičius*

15 d. vyko LŽS Režisierių gildijos nario Justino Lingio dokumentinių filmų pristatymas ir diskusija. Parodyti du kūrėjo sukurti dokumentiniai filmai – „Partizanų spauda“ ir „Partizanų vaikai“. J. Lingys 2011 m. apdovanotas Mato Šalčiaus premija. Ši premija jam skirta už šalies alpinizmo istorijos fiksavimą, kūrybiškumą ir išliekamąją vertę turinčios pasaulio pažinimo bei kelionių dokumentikos kūrimą.

15 d. „Lietuvos ryte“ pasirodė straipsnis apie tariamus teisėsaugos planus imtis veiksmų prieš neįvardijamą banką. „Tai demonstruoja išsigimusių žiniasklaidą, – teigė LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius. – Yra pakankamai prielaidų manyti, kad už šios publikacijos gali stovėti daugiau nei trečdali „Lietuvos ryto“ akcijų valdančio banko „Snoras“ interesai. Negaliu tikėti ir pasitikėti tokiu būdu suformuota žinia, jeigu taip ją galima vadinti – nėra nei žmogaus vardo ar pavardės, nėra šaltinio ir nėra net įvykio. Yra prielaidos ir konstatuotas teiginys. Kai tai tampa pirmo puslapio tema, tai demonstruoja išsigimusių žiniasklaidą.“ („Snoro“ grupės įmonė „Snoro Media investicijos“ 34 proc. „Lietuvos ryto“ akcijų įsigijo 2009 m. vasarą.)

16 d. Vyriausybė nutarė nacionalizuoti ir perimti „Snoro“ banko akcijas.

Tą pačią dieną Seimas nepritarė Visuomenės informavimo įstatymo pataisai, pagal kurią siūlyta vieną Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) komisijos narį skirti iš Seimo opozicinių

frakcijų pasiūlytų kandidatų. Už šio įstatymo pakeitimo priėmimą balsavo 57 Seimo nariai, prieš – 18, susilaikė 41 parlamentaras.

16 d. gyventojai įtakingiausia žurnalistė laiko Rūtą Grinevičiūtę-Janutienę, o ekspertai – Rimvydą Valatką. Tai paaiškėjo rinkos tyrimų bendrovei „Rait“ apklausus šalies gyventojus ir ekspertus. Gyventojų ir ekspertų vertinimai skiriasi. Gyventojai įtakingiausiais laiko populiarių televizijos laidų vedėjus ir rengėjus, tuo tarpu ekspertai nurodo, kad daugiausiai įtakos turi žiniasklaidos priemonių vyriausieji redaktoriai, apžvalgininkai ir rimtųjų laidų vedėjai.

Ekspertų grupės įtakingiausių žurnalistų dešimtukas: 1. Rimvydas Valatka; 2. Artūras Račas; 3. Rita Miliūtė; 4. Edmundas Jakilaitis; 5. Monika Garbačiauskaitė-Budrienė; 6. Indrė Makaraitytė; 7. Virginijus Savukynas; 8. Rolandas Barysas; 9. Vitas Tomkus; 10. Au-
rimas Perednis.

Lietuvos gyventojų įtakingiausių žurnalistų dešimtukas: 1. Rūta Grinevičiūtė-Janutienė; 2. Rūta Mikelkevičiūtė; 3. Kristupas Krivickas; 4. Edita Mildažytė; 5. Algimantas Čekuolis; 6. Audronė Kudabienė; 7. Egidijus Knispelis; 8. Rita Miliūtė; 9. Henrikas Vaitiekūnas; 10. Pal-
mira Galkontaitė.

Apklausa atlikta spalio 2–18 d. Apklausti 15–74 m. amžiaus 1 023 nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Ši apklausa – globalaus „WIN/Gallup“ projekto dalis.

Tą pačią dieną už visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus Lietuvos radijo ir televizijos komisija paskyrė įspėjimus UAB „Tele-3“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ ir UAB „Baltijos TV“. Komisija, vykdydama televizijos programų stebėseną, nustatė, kad televizijos programose TV3, LNK ir BTV transliuotose sveikatos laidose padaryta reklamos transliavimo pažeidimų. Spalio 2 d. laidose „Sveikas žmogus“ (TV3), „Sveikatos ABC“ (LNK) ir „Sveikatos kodas“ (BTV)

transliuota reklaminė informacija apie medicines paslaugas, maisto papildus ir nereceptinius vaistinius preparatus. Reklaminiai siužetai nebuvo atskirti reklaminėmis vinjetėmis ir nebuvo pažymėti užrašu „Reklama“.

Tą pačią dieną Rusija, net ir tapusi Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) nare, nekeis įstatymo, draudžiančio užsieniečiams steigti žiniasklaidos kompanijas. „Mūsų pagrindinis apribojimas žiniasklaidai yra tai, jog užsieniečiai negali būti kompanijų steigėjai“, – sakė Rusijos vyriausias PPO derybininkas Maksimas Medvedkovas, pridurdamas, kad taisyklės dėl radijo ir televizijos taip pat liks nepakitusios.

17 d. Vilniaus apygardos teismas atmetė „Respublikos leidinių“ ieškinį dėl pažeistos dalykinės reputacijos gynimo ir žalos atlyginimo. „Respublikos leidiniai“ į teismą kreipėsi dėl portale DELFI pasirodžiusios publikacijos „WikiLeaks“: Lietuvos laikraščiuose klesti korupcija ir pusiau legalus reketas“.

„Respublikos leidiniai“ teismo prašė pripažinti, kad tekste paskelbta informacija neatitinka tikrovės ir pažeidžia jų reputaciją.

18 d. Seimo nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Arvydas Anušauskas Seimui pateikė Visuomenės informavimo įstatymo pataisą, kuriomis siekiama nepriekiauti bankų prie žiniasklaidos valdymo. A. Anušauskas parengė įstatymo pataisą, kuria siekiama užtikrinti visuomenės teisę gauti informaciją apie šalies bankų finansinę padėtį ir problemas bei užkertamas kelias manipuliuoti informacija per valdomas žiniasklaidos priemones. Siūloma nustatyti, kad ne tik bankai, bet ir jų įsteigtos ar tiesiogiai valdomos įmonės negalėtų būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) jų dalyviais.

A. Anušauskas analogiškas pataisą siūlė 2009 m., kai „Snoro“ antrinė įmonė tapo didžiausia „Lietuvos ryto“ grupės akcininke.

Tačiau tuomet Seimas šį pasiūlymą atmetė. Kartu su A. Anušausku, Visuomenės informavimo įstatymo pataisais teikia dar du konservatoriai – Agnė Bilotaitė ir Naglis Puteikis. **18 d.** DELFI apdovanojo labiausiai skaitytų ir komentuotų tekstų autorius. Labiausiai skaityto teksto titulą pelnė prof. Aloyzo Sakalo komentaras, o labiausiai komentuojamo teksto autorius – Anatolijus Lapinskas. Specialųjį prizą komanda įteikė ekonomistui Romui Lazutkai.

DELFI vyr. redaktorė Monika Garbačiauskaitė-Budrienė dėkojo nuolatiniam DELFI apžvalgininkui Vladimirui Laučiui: „Vladimiro solidūs, provokatyvūs komentarai ir interviu nuolat praturtina DELFI portalą. Jo taiklus žodis varo į neviltį oponentus ir kartais netgi sukelia tarptautinį skandalą. Golovatovo skandalo metu V. Laučius buvo tapęs geidžiamiausiu Vakarų Europos dienraščių apžvalgininku.“

*Aleksandras Česnavičius, Anatolijus Lapinskas,
Monika Garbačiauskaitė-Budrienė*

Tą pačią dieną pasirodė pirmasis vaikams skirtas žurnalas „Kodėl“ apie mokslą. Planuojama, kad jis bus leidžiamas kas ketvirtį, o ateityje taps mėnesiniu. Dauguma Lietuvoje leidžiamų žurnalų vaikams – pramoginio turinio ir tik keletas skirti gamtos mylėtojams. Leidinys išskirtinis, nes čia bus galima rasti informacijos įvairiausiomis temomis.

22 d. Lietuvos mokslo taryba į Lietuvos radijo ir televizijos tarybą delegavo muzikologę prof. Gražiną Daunoravičienę. Lietuvos mokslo

tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto narė G. Daunoravičienė taryboje pakais iš jos atsistatydinusių Vytauto Didžiojo universiteto profesorę Aukšę Balčytienę.

24 d. Prezidentės Dalios Grybauskaitės iniciatyva parengta ir Seime užregistruota Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisa, kuria siūloma periodiniams spaudos leidiniams numatyti 9 proc. pridėtinės vertės mokesčio tarifą. „Pagal spaudos ir žodžio laisvę patenkame į pirmąjį dešimtuką tarp 175 pasaulio valstybių, tačiau mažėjantis spausdinto žodžio prieinamumas ir pasitikėjimas juo kelia grėsmę demokratijai. Finansinės naštos palengvinimas leidėjams – tai galimybė ir įpareigojimas pagerinti spaudos leidinių kokybę ir užtikrinti mažesnes jų kainas skaitytojams“, – teigia Prezidentė. Ypač didelę įtaką pilietinei savimonei, šalies vadovės įsitikinimu, turi arčiausiai žmonių ir jų problemų esanti regioninė spauda.

25 d. Banko „Latvijas Krajbanka“ problemos paveikė ir Latvijos laikraštį „Telegraf“, kuris, užblokavus leidinio atsiskaitomąsias sąskaitas, išeis nebe penkis, o du kartus per savaitę. Vyriausiasis „Telegraf“ redaktorius Andrejus Švedovas teigė, jog kilusias problemas greičiausiai pavyks išspręsti per mėnesį, ir laikraštis vėl eis įprastu grafiku. A. Švedovas paaiškino, kad „Telegraf“, kaip ir kitų klientų, lėšos „Latvijas Krajbanka“ užblokuotos, todėl kilo sunkumų atsiskaitant už tipografijos paslaugas.

29 d. Kinija įvedė draudimą per TV dramas rodyti reklamą – tai dalis jos kultūrinės reformos, praneša BBC. Nuo 2012 m. reklamų nebus leidžiama rodyti per programas, kurios trunka 45 minutes. Valdžios teigimu, toks sprendimas atitinka pastarojo Komunistų partijos Centrinio komiteto susirinkimo dvasią. Kinijos valstybinės radijo, filmų ir televizijos administracijos, kuri paskelbė apie draudimą, atstovas sakė, kad keliamas tikslas padaryti

taip, jog TV šou atitiktų visuomenės interesus ir siekius. TV stotys sako, kad joms toks sprendimas reikš pajamų praradimą. „Valdžia mus gali iš tikrųjų pražudyti, jei uždraus visas komercines pertraukas per žiūrimiausius televizijos serialus“, – kalbėjo vienos TV stoties vadovas, nenorėjęs atskleisti savo pavardės. 2010 m. Kinijos TV reklamos pramonė buvo verta beveik 500 mlrd. juačių (78 mlrd. JAV dolerių). Komunistų partija visada smarkiai kontroliavo tokias kultūrinės veiklas kaip televizijos programa.

24–25 d. Novgorodo gubernatoriaus Mitino Sergejaus Gerasimovičiaus kvietimu, bendradarbiaujant kartu su „Regnum“ bei „Russko-Baltiskij media center“ informacinėmis agentūromis, iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos

į Novgorodą atvyko grupė žurnalistų susipažinti su šio regiono istorine praeitimi, kultūros paminklais, taip pat turizmo plėtotės galimybėmis. LŽS Kelionių ir pramogų klubo nariams Gerimantui Statiniui ir Vytautui Nosevičiui parodytas nuo 1992 m. UNESCO saugomas Novgorodo kremlius.

Didysis Naugardas

*Parengė Viktorija Liauškaitė
pagal interneto tinklalapius www.lzs.lt,
www.kaunozurnalistai.lt, delfi.lt*

Tylos minutė

Arnoldas Čaikovskis (1936 07 07–2010 09 06)

Dailininko Stasio Makaraičio vario medalis, skirtas žurnalistui Arnoldui Čaikovskiui

Arnoldas mus paliko 2010 m. rugsėjo 6 d. Staiga, netikėtai, eidamas septyniasdešimt ketvirtuosius metus. Namiškiai jį rado sėdintį fotelyje, su laikraščiu rankose. Atrodė kaip gyvas, tik akys jau valiūkiškai nežibėjo.

Arnoldas gimė 1936 m. liepos 7 d. Klaipeidoje, tačiau augo ir brendo Panevėžyje. Jau nuo jaunumės Arnoldą traukė menininko

kelias. Jis aktyviai domėjosi įvairia kūryba. 1964 m. baigė Vilniaus kultūros-švietimo technikumą, mokėsi garsioje Juozo Miltinio dramos studijoje, pradėjo vaidinti kai kuriuose spektakliuose tuo metu pasaulyje garsėjančiame Panevėžio dramos teatre. Maestro J. Miltinis jį net pakvietė vaidinti į premjerinį V. Šekspyro spektaklį „Makbetas“. Garsiojoje Panevėžio teatro scenoje Arnoldas buvo didikas Angus. Beje, jaunystėje jis buvo susižavėjęs ir boksu, net pradėjo treniruoti jaunuosius boksininkus. Tačiau labiausiai jį domino ir visam gyvenimui gerąja to žodžio prasme pavergė žurnalistikos mūza.

1962–1965 m. dirbo „Panevėžio tiesoje“. Jo rašiniai greitai susilaukė ne tik gerų panevėžiečių atsiliepimų. Į jį atkreipė dėmesį ir sostinės laikraščiai. Arnoldas buvo pakviestas dirbti

į Vilnių, iš kurio jau niekur nebeišvažiavo. 1965–1968 m. jis triūsė „Komjaunimo tiesoje“, 1969–1972 m. redagavo „Moksleivio“ žurnalą.

Ilgiausiai, net septyniolika metų, dirbo „Tiesoje“. Čia dešimt metų dirbome kartu.

Arnoldas pasižymėjo darbštumu, kūrybingumu, mobilumu, galėjo ilgai nesvarstęs šokti į ratus ir lėkti ten, iš kur buvo galima tikėtis įdomios informacijos, gero, visuomenę dominančio straipsnio. Jis ypač pagarsėjo kaip aktualių reportažų meistras. Būdamas Reporterių skyriaus vedėju, jis išmoningai rengė teminius „Reporterio akiračio“ puslapius, nuo kurių žmonės ir pradėdavo skaityti šį laikraštį.

Prasidėjus Lietuvos atgimimui, atsirado daug naujos periodinės spaudos. Arnoldas su užsidegimu dalyvavo kuriant kelis tokius „naujokus“. 1990 m. jis su kolegomis pradėjo leisti „Kario“ žurnalą, 1992 m. – verslo žurnalą „Aljansas“, 1996 m. – savaitraštį „Mano verslas“, vėliau vadovavo „Pilių“ leidiniui.

Kartu su žurnalistiniu patyrimu atėjo ir pirmosios jo knygos. Arnoldo plunksnai priklauso „Minties“ leidyklos išleistos knygos „Mokomės ginti gyvenimą“ (1973), „Kareiviško pašto balandžiai“ (1985), kartu

su Broniumi Čekanausku – „Nusikaltimų pėdsakais“ (1988). Visas jas teko recenzuoti. Prisimenu, rašyti recenzijas buvo nesunku, nes jo knygos įdomios, intriguojančio siužeto, parašytos lengva, šmaikščia kalba. Arnoldas domėjosi ne tik publicistika. Jis sudarė fotografijų albumą „Vilniaus pilys“, parašė dokumentinio kino studijos filmo „Pusiaukelė“ (1984) scenarijų. Parašė ir daug pilietiškai aktyvių humoreskų, feljetonų, novelių ir apsakymų, buvo įvairių respublikinių žurnalistinių konkursų laureatas.

Gražius pėdsakus Arnoldas paliko ir Lietuvos žurnalistų sąjungoje, į kurią buvo priimtas 1963 m. Jis buvo LŽS kontrolės komisijos pirmininkas, Senjorų klubo pirmininko pavaduotojas, Žurnalistų sąjungos Tarybos narys.

Arnoldą Čaikovskį visada pagarbiai prisimins kolegų žurnalistai, buvę bendradarbiai, gausūs jo kūrinių skaitytojai.

O dailininkas Stasys Makaraitis taip ir nespėjo Arnoldui įteikti jam skirtą medalio. Jį priėmė jo dukra Džina. Dabar yra proga šį medalį pamatyti ir Arnoldo kolegoms bei gausiems jo draugams.

Vytautas Žeimantas

Skirmantas Valiulis (1938 10 22–2011 01 28)

Atrodo, tik vakar užverčiau paskutinį S. Valiulio knygos „Telemano užrašai“ (Baltos lankos, 2010) puslapį. Prisipažinsiu, ne kiekvieną naują knygą dabar imu į rankas. Tačiau Skirmanto Valiulio autorystė man jau nuo seno buvo geros kokybės ženklas. Prieš sėsdamas

rašyti jos recenziją, planavau susitikti su knygos autoriumi. Ir štai tokia netikėta ir skaudi žinia – 2011 m. sausio 28 d. jis išėjo Anapilin. Vadinasi, skaičiau paskutinę jo knygą.

Pažinojau Skirmantą dar nuo universiteto laikų. Taip jau nutiko, kad tuomet abu gyvenome Naujojoje Vilnioje, dažnai kartu ilgas keliones autobusu trumpindavome įvairiais pokalbiais.

Teke aktyviai bendrauti su Skirmantu ir kai pradėjau redaguoti „Vakarines naujienas“. Jau tada gyvenau man patogesniame Antakalnio rajone, o jis Naujosios Vilnios, savo jaukaus

medinio namo Jurginų gatvėje, į nieką keisti nenorėjo. Ilgų bendrų kelionių į sostinės centrą nebuvo, tačiau dažnai susitikdavome redakcijoje. Skirmantas nesinaudojo nei įprastu paštu, nei tuomet vis labiau populiarėjančiu faksu. Jis savo rašinius visada atnešdavo pats. Taip darė, nes mėgdavo kai ką papildomai pakomentuoti. Juk buvo visagalės sovietinės cenzūros metai ir viso to, ko norėjai, negalėjai parašyti.

Skirmantas rašė ranka, labai įmantria rašysena, mūsų mašininkės jos neįskaitydavo, burnojo autorių. Kai tuometinė Kultūros skyriaus vedėja Jadvyga Godunavičienė jam tai pasakė, jis nutarė rašyti didžiosiomis raidėmis. Atnešdavo gerą šūsnį puslapių, primargintų didžiosiomis raidėmis. Mūsų mašininkės lengviau atsiduso. O mums kiekvienas jo atėjimas į redakciją suteikdavo progą pabendrauti. Iš pirmųjų lūpų sužinoti apie gerą filmą, parodą ar televizijos laidą.

Skirmanto, kaip tikro menininko, asmenybė ypač atsiskleidė prasidėjus Atgimimui. Juk per patį politinį lūžį (1990) Lietuvos kinematografininkų sąjungos nariai jį išrinko savo pirminku. Tais pačiais metais jis tapo ir Lietuvos radijo ir televizijos generaliniu direktoriumi. Jam teko istorinė atsakomybė vadovauti visuomeniniam transliuotojui, kai 1991-ųjų sausį į LRT pastatė ir žmones pasikėsino sovietų okupacinė kariuomenė. Taigi tuo metu, kai reikėjo ne tik dvasinės stiprybės, bet ir tolerantiškumo, gebėjimo bendrauti su įvairių pažiūrų žmonėmis, likimo bangos iškėlė Skirmantą Valiulį.

Ir dar du jo bruožus norėčiau pabrėžti. Tai – darbštumas ir kūrybingumas. Skirmanto monografijos apie Lietuvos fotografiją, ypač Balį Buračą, apie Lietuvos kino korifėjus – Joną Gričių, Remigijų Adomaitį, apie Lietuvos televiziją – tikrai nesenstančios vertybės.

Skirmantas Valiulis (pilnas vardas – Skirmundas Jonas Valiulis) gimė 1938 m. spalio 22 d. Gražaičiuose, Pakruojo rajone. 1957 m.

jis baigė Šiaulių J. Janonio vidurinę mokyklą, 1965 m. – Vilniaus universitete lietuvių kalbos ir literatūros studijas. Ketverius metus mokytojavo Parudaminio aštuonmetėje. Aistra kurti, privatus ir smalsus kino ir fotografijos tyrinėjimas, greitai peraugęs į profesionalų lygį, tiesė Skirmantui kelius į redakcijas, meno draugijas. 1968 m. jis, pakviestas į Vilnių, pradėjo dirbti „Ekranu naujienų“ redakcijoje, 1970 m. – jau Lietuvos fotografijos meno draugijos atsakingasis sekretorius, 1973 m. – žurnalo „Kinas“ vyriausiasis redaktorius.

Netrukus pajuto, kad jau turi ką pasakyti ne tik spaudos puslapiuose, bet ir iš universiteto katedros. Nuo 1974 m. iki mirties Skirmantas dėstė Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedroje, Žurnalistikos institute, Vilniaus pedagoginiame universitete, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Jis skaitė įvairius televizijos, kino, žurnalistikos teorijos bei praktikos kursus. Būdamas drąsus ir talentingas kūrėjas, Skirmantas išvalgiomis mintimis ir originaliomis idėjomis siekė atkreipti studentų dėmesį į pasaulinio ir lietuviško kino, meninės fotografijos vertę, savo kritiniais straipsniais ir paskaitomis kvietė kalbėti drąsiau, stengėsi į dialogą įtraukti ir jaunąją kartą, kad ji pastebėtų ir priartėtų prie svarbiausių meno vertybių. Jis beveik 40 metų sėkmingai ugdė jaunuosius žurnalistus, rengė kritiškai mąstančius, plataus požiūrio specialistus.

Daugeliui absolventų Skirmantas įsiminė kaip vienas iš įdomiausių, originaliausių dėstytojų. Studentai jį pelnytai vadindavo „žmogumi enciklopedija“ ir net „žmogumi orkestru“.

Skirmantą noriai kvietė įvairios kūrybinės institucijos, rinko į vadovaujančius organus, noriai jį „savinosi“. Skirmantas tapo Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos, Lietuvos žurnalistų, Lietuvos fotomenininkų, Lietuvos kinematografininkų sąjungų narys, Lietuvos nacionalinių kultūros ir meno

premių komiteto, Kultūros ministerijos Kino ir fotografijos ekspertų komisijų, Kultūros ir meno tarybos narys. Ir visur jis paliko ryškų pėdsaką.

Skirmanto interesai, jo autoritetas peržengė ir Lietuvos ribas. 1994 m. jam suteiktas Tarptautinės fotografijos meno federacijos (FIAF) garbės vardas. 1995 m. jis stažavosi Ohajo universitete, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Taip pat buvo kviečiamas į įvairių tarptautinių kino festivalių vertinimo

komisijas: Lagove (Lenkija, 1994, 1995), Krokovoje (Lenkija, 1996). Keturis kartus dirbo populiaraus Lietuvos TV konkurso „Ad rem“ vertinimo komisijoje.

Už profesionalius kūrybinius darbus Skirmantas ne kartą apdovanotas įvairiomis premijomis, jo aktyvi visuomeninė ir pedagoginė veikla įvertinta valstybiniu apdovanojimu – Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

Vytautas Žeimantas

Zenonas Baltušnikas (1925 05 10–2011 09 06)

2011 m. rugsėjo 6 d. mirė žurnalistas Zenonas Baltušnikas, ilgametis „Kauno tiesos“ redaktorius ir pirmasis LŽS Kauno skyriaus pirmininkas.

Tolerancija ir šiltas, žmogiškas bendravimas su laikraščio kolektyvu, neskirstant žmonių į rangus, buvo bene ryškiausias Z. Baltušniko bruožas.

Jo vadovaujamame miesto laikraštyje 1960–1987 m. dirbę žurnalistai, mašininkės, buhalterės, fotografai buvo tarsi vienos didelės šeimos nariai, kūrę ne tik dienraščio veidą, bet ir išlūpų į lūpas einantį spalvingą redakcijos folklorą. Visiems Redaktorius pirmiausia buvo kolega, o tik paskui – viršininkas.

Z. Baltušnikas gimė 1925 m. gegužės 10 d. Anykščių rajone, Juostininkuose. Žurnalistinį darbą pradėjo tuomečiuose Utenos ir Ukmergės apskričių laikraščiuose, dirbo Švenčionių rajono laikraščio redaktoriumi, vėliau – „Valstiečių laikraštyje“, 1956–1960 m. – „Tiesos“ laikraščio skyriaus vedėju.

Visi brandžiausi jo žurnalistinio darbo metai prabėgo Kaune, redaguojant „Kauno tiesą“. Redaktoriumi pradėjo dirbti neturėdamas 40-ies, o atsisveikino su laikraščiu jau žilagalvis. 1987 m. išeidamas į pensiją Z. Baltušnikas miesto dienraštį paliko su maždaug 100 tūkst. egzempliorių tiražo kraičiu. Tiražas dar keliolika tūkstančių buvo šoktelėjęs per Atgimimą, kai jau neliko draudžiamų temų. Didelis Z. Baltušniko nuopelnas buvo tas, kad jam vadovaujant pavyko išvengti „Kauno dienos“ dubliavimo rusų kalba.

Žmogaus gabumus ir išprusimą Redaktorius išsyk pastebėdavo ir labai vertino. Buvę kolegos pamena, kad Z. Baltušnikas nešykštėjo viešai pagirti už gerai atliktą darbą. Nepelnytais komplimentais ar priekaištais švaistėsi labai retai. Nepuldavo trankytis perkūnais, jei darbuotojas nesutikdavo su jo nuomone ir pasiginčydavo. Nebuvo pasipūtęs ir nepabrėždavo savojo viršininko statuso. O ką reikėdavo padaryti ar nuspręsti, vis vien padarydavo.

Jis labai mylėjo gamtą, mėgo sodininkauti, kolegas neretai pakviesdavo apsilankyti jo išpuoselėtame sode.

Jadvygos, ilgametės „Šviesos“ leidyklos redaktorės, ir Zenono Baltušnikų šeimoje užaugo

du sūnūs – Naglis ir Aistis. Abu jie pasirinko menininko profesiją. O ir pats Redaktorius mėgdavo sakyti: „Jei nebūčiau tapęs žurnalistu,

tikriausiai darbuočiau sodininkystėje arba tapčiau menininku.“

www.kaunozurnalistai.lt

Stasys Arnašius (1933 10 12–2011 11 06)

2011 m. lapkričio 6 d. netekome buvusio kolegos, Lietuvos televizijos žurnalisto, ilgamečio „Panoramos“ darbuotojo Stasio Arnašiaus. Jis mus paliko eidamas 79-uosius metus.

Gimęs 1933 m. spalio 12-ąją tuomečiame Šilalės valsčiuje, čia baigė ir vidurinę mokyklą, o 1958-aisiais Vilniaus universitete įgijo žurnalisto specialybę. Dirbo „Komjaunimo tiesoje“, vėliau – radijuje ir televizijoje. Per 46-erius kūrybinės veiklos metus, kaip pats yra sakęs, archyvuose suskaičiavęs daugiau kaip 2 000 savo sukurtų siužetų, vaizdelių, apybraižų.

Sovietmečiu kūrė laidas „Keliai. Mašinos. Žmonės“, „Gamta ir mes“, vedė televizijos forumus.

Atgimimo metu sukūrė dokumentines juostas apie Australijos ir Amerikos lietuvius „Lietuviais esame mes gimę“ ir „Lietuva širdyje“, buvo vienas Sąjūdžio aktyvistų.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais, jau sunkiai sirgdamas, nenuleido rankų – jo žurnalistinė plunksna 50-ies kūrybinės veiklos metų prisiminimus išguldė prisiminimų knygoje „Interviu su savimi“.

Stasys Arnašius yra tapęs valstybės pripažintu meno kūrėju, apdovanotas „Profesijos riterio“ regalijomis, medaliais ir pasižymėjimo ženklais.

Virginija Motiejūnienė, lrt.lt

Vida Savičiūnaitė (1956 01 15–2011 11 17)

Lapkričio 17-ąją po ilgos ir sunkios ligos mirė interneto svetainės www.kamane.lt steigėja ir vyr. redaktorė Vida Savičiūnaitė, kuri žurnalistinę veiklą pradėjo 1993 m. laikraštyje „Kauno laikas“. 1997–2008 m. ji dirbo laikraščio „Lietuvos rytas“ korespondente Kaune.

V. Savičiūnaitė gimė Anykščių rajone. 1963–1967 m. mokėsi Akmenos (Anykščių r.)

pradinėje mokykloje, 1967–1970 m. – Andrioniškio (Anykščių r.) aštuonmetėje mokykloje, 1970–1974 m. – Kauno A. Mickevičiaus vidurinėje mokykloje. 1974–1979 m. studijavo Kauno politechnikos institute. 1980–1986 m. ji neakivaizdžiai tęsė studijas Leningrado (dabar Sankt Peterburgas, Rusija) valstybiniame teatro, muzikos ir kino meno institute.

1979–1982 m. V. Savičiūnaitė dirbo Kauno 23-iosios technikos mokyklos dėstytoja, 1982–1988 m. – Kauno lėlių teatro Literatūros skyriaus vedėja, 1988–1993 m. – Kauno valstybinio akademinio dramos teatro Literatūros skyriaus vedėja, 1993 m. – dienraščio „Kauno laikas“ žurnalistė.

1994–2008 m. ji buvo dienraščio „Lietuvos rytas“ žurnalistė. Nuo 2005 m. V. Savičiūnaitė buvo Kauno profesionalių menų interneto svetainės www.kamane.lt vyriausioji redaktorė.

Ji taip pat buvo profesionalių Kauno teatrų apdovanojimų „Fortūna“ komisijos pirmininkė (1999–2004 m.), Kauno menininkų namų rengiamo kasmetinio konkurso „Metų menininkas“ vertinimo komisijos narė, rengė profesinio meistriško kursų jauniesiems menotyrininkams.

V. Savičiūnaitė dukart stažavosi A. Strindbergo muziejaus Mokslinio tyrimo centre Stokholme (Švedija, 1992–1993 m.). Stokholme išleistame tęstiniame leidinyje „Strindbergiana“ išspausdino straipsnį „A. Strindbergas Lietuvoje“ (1993 m.). Ji buvo Mičigano universiteto (JAV) ir Strindbergo draugijos (Švedija) projekto „Pasaulio moterys – A. Strindbergo tyrinėtojos“ dalyvė (1997–2000 m.), Stokholme išleistos projekto dalyvių knygos „Ja, ma han leva“ bendraautorė.

Nuo 1986 m. V. Savičiūnaitė spausdino straipsnius teatro tema Lietuvos ir Rusijos periodikoje: „Lietuvos rytas“, „Kultūros barai“,

„Literatūra ir menas“, „Krantai“, „Teatras“, „Lietuvos teatras“, „Teatr“, „Teatralnaja žizn“. Ji parašė ir išleido monografinių leidinių bei darbų teatro tema, taip pat išvertė apie 10 veikalų Lietuvos teatrams, iš jų svarbesni: N. Koliados „Ragatkė“, A. Detkovo „Euridikės sugrįžimas“, Aleksejaus Šipenko „9000 metrų virš dirvos paviršiaus“, L. Andrejevo apysaka „Judas Iskariotas“.

Lietuvos teatrai V. Savičiūnaitę išrinko viena iš trijų geriausių Lietuvos teatro kritikų (1994 m.). Ji apdovanota Lietuvos architektų sąjungos Kauno skyriaus metinio konkurso „Geriausias metų projektas“ geriausio architektūros žurnalisto prizų (2000 m.), o už iniciatyvumą kuriant Kauno menininkų interneto svetainę „Kamanė“ – Kauno miesto savivaldybės „Stikline plunksna“ (2005 m.). Ji pelnė Bažnyčios kronikos fondo apdovanojimą už sąžiningą žurnalistinę veiklą, vertybiniu žvilgsniu aprėpiant kultūrinius įvykius bei korektiškai atspindint Bažnyčios gyvenimo viešąją raišką, už nuoseklų profesinės etikos puoselėjimą (2008 m.).

www.kaunozurnalistai.lt

Edita Bakutytė (1981 03 28–2011 11 25)

2011 m. lapkričio 25 d. mirė žurnalistė Edita Bakutytė, buvusi „Lietuvos ryto“ televizijos „Žinių“ vedėja. Baigusi filologijos studijas, Edita šešerius metus dirbo „Lietuvos ryto“ komandoje žurnaliste ir žinių vedėja. Sužinojusi

apie sunkią ligą, pastaruosius metus Edita praleido su artimaisiais. Liga nesutrūkdė baigti tarptautinio verslo studijų.

Būdama antro kurso studentė E. Bakutytė pradėjo dirbti Kauno regioninės televizijos laidoje „Knygų pasaulis“. Vėliau 5 kanale vedė naujienų laidas ir rengė reportažus. Po to pradėjo dirbti „Lietuvos ryto“ televizijoje, vedė „Žinias“.

Praėjusiais metais, duodama interviu dienraščio „Lietuvos rytas“ priedui „TV antena“, laidų vedėja sakė, kad jai maloniausia pranešti žinias apie gyvūnus, jų atsivedamus jauniklius.

Ji pasakojo, kad gyvena Kaune, tad į darbą Vilniuje važiuoja autobusu. „Turiu vairuotojo pažymėjimą, tačiau nesijaučiu tokia gera vairuotoja, kad pavargusi po darbo galėčiau pati vairuoti tokiu melancholišku keliu. Nenoriu sukelti pavojaus sau ir kitiems vairuotojams“, – pasakojo mergina.

Laidų vedėja atviravo, kad jeigu nevestų naujienų laidų, ji vis tiek norėtų dirbti televizijoje. „Jei gyvenimas pasikeistų, norėčiau vesti naudingų patarimų laidą. Pavyzdžiui, apie netradicinę mediciną, kaip jaustis laimingiems,

kaip pakeisti buitį, kad žmonių santykiai būtų geresni. Man patinka netradiciniai dalykai. Daug skaitau apie fengšui, vandens energetiką, apie tai, kaip mus veikia mintys ir emocijos“, – sakė E. Bakutytė. Ji taip pat pasakojo, kad mėgsta skaityti knygas – jos kambarys pilnas įvairiausių knygų. Paklausta apie baimes, ji sakė: „Labiausiai bijau dėl savo artimųjų – kad jiems nieko blogo nenutiktų. Taip pat – piktų žmonių.“

15 min.lt

2011 m. apginti žurnalistikos studijų programos magistro darbai

VILNIAUS UNIVERSITETAS

BUKEL JULIJA

Valdo Adamkaus veiklos pateikimo tendencijos Lietuvos prezidento rinkimų kampanijų metu (1997–1998, 2002–2003 ir 2004) dienraštyje „Lietuvos rytas“
Darbo vadovas – lekt. dr. Deimantas Jastramskis

BUTKAUSKAS LAURYNAS

Muzikinės periodikos raida Lietuvoje (1989–2010)
Darbo vadovas – lekt. dr. Egidijus Jaseliūnas

CYBULSKA JULIJA

Lietuvos mokslo sklaidos internetinėje žiniasklaidoje tendencijos
Darbo vadovas – lekt. dr. Egidijus Jaseliūnas

ČERNECKYTĖ AGNĖ

Sveikatos naujienų pateikimo tendencijos Lietuvos dienraščiuose ir interneto portaluose (2008–2010)
Darbo vadovas – lekt. dr. Egidijus Jaseliūnas

JUKNEVIČIŪTĖ ANA

Trumpalaikių viešųjų asmenų privataus gyvenimo viešinimas („Lietuvos ryto“ atvejis 2000–2010)
Darbo vadovas – prof. dr. Marija Stonkienė

KALVAITYTĖ MILDA

Prezidento rinkimų kampanijų pateikimas dienraštyje „Vakaro žinios“ (2002–2003, 2004, 2009)
Darbo vadovas – lekt. dr. Mantas Martišius

MACIULEVIČIŪTĖ OLGA

Saviraiškos ir žurnalistinės etikos problema nacionalinėje periodikoje („Lietuvos rytas“ ir *Lrytas.lt* 2008–2010)
Darbo vadovas – doc. dr. Andrius Vaišnys

MICEVIČIŪTĖ GINTARĖ

Lietuvos ir Ukrainos žurnalų moterims tendencijų lyginamoji analizė
Darbo vadovas – lekt. dr. Deimantas Jastramskis

MIKŠYS MANTAS

Auditorijos poreikių ir įpročių kaita daugiaterpiškumo sąlygomis
Darbo vadovas – prof. dr. Žygintas Pečiulis

NARKEVIČ ELITA

Lietuvos ir Lenkijos santykiai interneto svetainėse *Delfi.lt* ir *Wp.pl* (2008–2010)
Darbo vadovas – lekt. dr. Deimantas Jastramskis

PIKTURNAITĖ NERINGA

Lietuvos žiniasklaidos atsakomybė bendrojo lavinimo švietimo politikos diskurse: savaitraščių „Veidas“, „Ekstra“, „Atgimimas“ analizė (2000–2008)
Darbo vadovas – lekt. dr. Mantas Martišius

RADAUSKAS GINTARAS

Karo prievolės problematika dienraščiuose „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“ (1992–1993; 2003–2004; 2008–2009)
Darbo vadovas – lekt. dr. Mantas Martišius

ŠMITAS ARNOLDAS

Lietuvos televizijų vedėjų kalbos ypatybės
Darbo vadovas – prof. dr. Žygintas Pečiulis

VEČERSKIS MARIJUS

Politinio komentaro ypatumai internetiniuose portaluose *Delfi.lt* ir *Lrytas.lt* 2009 m.
Darbo vadovė – doc. dr. Audronė Nugaraitė

Parengė Giedrė Grybauskaitė

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

BAGDONAITĖ MONIKA

Užsienio naujienų atranka ir pateikimas Lietuvos žiniasklaidoje; 2011 m. masinių antivyriausybinų protestų Egipte atvejis

Darbo vadovė – dr. Aušra Vinciūnienė

BARTUSEVIČIŪTĖ RENATA

Kičo raiška moterims skirtų leidinių fotografijose

Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Juraitė

DIDŽIOKAS AURIMAS

Universitetų botanikos sodų viešosios komunikacijos ypatumai

Darbo vadovė – doc. dr. Audronė Nugaraitė

IŠLINSKAITĖ ROBERTA

Diskurso apie periodinės spaudos nykimą formavimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: persvajijos instrumentai

Darbo vadovė – prof. Irena Buckley

KALNAITĖ EDITA

Paslėptos reklamos Lietuvos žiniasklaidoje vertinimai: žiniasklaidos atstovų ir visuomenės požiūriai

Darbo vadovės – doc. dr. Kristina Juraitė, Indrė Sekevičienė

KUBILIŪTĖ GINTARĖ

Religijos įvaizdžio konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje

Darbo vadovė – dr. Milda Ališauskienė

NAIDZINAVIČIŪTĖ GIEDRĖ

Baikerių subkultūros įvaizdžiai viešojoje erdvėje ir alternatyvi šios subkultūros reprezentacija

Darbo vadovės – doc. dr. Kristina Juraitė ir Indrė Sekevičienė

RUSECKAS TOMAS

Pokalbių šou kaip demokratijos atspindys

Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Juraitė

ŠPAKAUSKAS JAUNIS

Realybė ir hiperrealybė antrojoje modernybėje: Jungtiniai Arabų Emyratai – šalis, kurios nebuvo

Darbo vadovė – prof. dr. Auksė Balčytienė

VDU Viešosios komunikacijos katedros inf.

Naudingos nuorodos

ŽODYNAI	
Lietuvių kalbos žodynas	http://www.lkz.lt/
Dabartinės lietuvių kalbos žodyno interneto versija	http://www.autoinfo.lt/webdic/
Tarptautinių žodžių žodynas	http://www.zodynas.tk/
Lietuvių–anglų–vokiečių kalbų žodynas	http://dictionaries.vnvsoft.com/
Biochemijos terminų anglų–lietuvių kalbų žodynas	http://www.bchi.lt/LBD/zodynas.htm
Lietuvių–prancūzų–lietuvių kalbų žodynas	http://www.dictionaric.com/dicolithuanien/
Santrumpų žodynas	http://www.abc.lt/ok.asp?sz
Draudimo terminų žodynas	http://www.draudimas.lt/index.php/lt/12405/
Kalbos problemos <i>Anglų–lietuvių kalbų žodynas, kalbos problemos dirbantiems kompiuteriu</i>	http://www.likit.lt/frames/turinys/turinys.htm
Kompiuterijos terminų aiškinamasis žodynas <i>Žodyne aprašyta daugiau kaip 2 000 kompiuterijos terminų, su kuriais susiduria kompiuterio naudotojas, matydamas juos ekrane, įdiegdamas, tvarkydamas programas bei jomis naudodamasis</i>	http://aldona.mii.lt/pms/terminai/term/
Psichologijos žodynas	http://www.psd.fsf.vu.lt/dic/
Astronomijos enciklopedinis žodynas	http://www.astro.lt/enciklopedija/
WebLed - Omni kalbų žodynas <i>Lietuvių–anglų, anglų–lietuvių kalbų, lietuvių–vokiečių, vokiečių–lietuvių kalbų interneto žodynas (Eng-Lit, Lit-Eng, Ger-Lit, Lit-Ger)</i>	http://led.ot.lt/webled/
Cambridge Dictionaries online <i>Kembridžo žodynas</i>	http://www.cup.cam.ac.uk/elt/dictionary/
Glossary of Technical Terms <i>Technikos terminų žodynas</i>	http://www.blackwellpublishing.com/pci/downloads/Glossary.pdf
Language Automation <i>Žodynų katalogas</i>	http://www.rahul.net/lai/glossaries.html
On-line Medical Dictionary <i>Medicinos terminų žodynas</i>	http://cancerweb.ncl.ac.uk/omd/
Online Symbolism Dictionary <i>Simbolizmo terminų žodynas</i>	http://www.umich.edu/~umfandsf/symbolismproject/symbolism.html/
Research-It!-Your one-stop reference desk <i>Informacinis žodynas</i>	http://www.itools.com/research-it/
Spiritual Dictionary <i>Religijos terminų žodynas</i>	http://www.innerself.com/Magazine/Spirituality/dictionary_spirituality.htm
Strange & Unusual Dictionaries <i>Keisti ir neįprasti žodynai</i>	http://www.blueray.com/dictionary/
Behind the Name - the Etymology and History of First Names <i>Vardų etimologijos žodynas</i>	http://www.behindthename.com/
Travlang's Translating Dictionaries <i>Įvairių kalbų žodynų katalogas</i>	http://dictionaries.travlang.com/
VoyCabulary <i>Įvairiakalbis žodynas-vertyklė</i>	http://www.voycabulary.com/Encyclopedia/
WordCentral.Com – Dictionary <i>Lingvistinė svetainė, teikianti įvairias paslaugas</i>	http://www.wordcentral.com/
Virtualūs vartai į žodynų, daugiakalbių ir aiškinamųjų žodynų svetaines, kitos paslaugos	http://www.yourdictionary.com/

Žurnalistika be sienų

• • •

Nellija LOČMELE

*Į langą beldžia
paukštelis*

• • •

Viktoras DENISENKO

*„Grobuonies“ valdose:
žurnalistai Baltarusijoje*

• • •

*Skandalas Murdocho
žiniasklaidos imperijoje*

• • •

Į langą beldžia paukštelis

Nellija LOČMELE

Jeigu kas nors surengtų konkursą, norėdamas išsiaiškinti madingiausią šiemet Latvijoje vartotą žodį, rimtu kandidatu taptų „oligarchai“. Taip Latvijoje vadinami įtakingi veikėjai, kurie išnaudoja politinę galią turtėjimui, ir vis dažniau ši šlovė priskiriama trims politikams: Aivarui Lembergui, Andriui Škelei ir Ainarui Šleseriui. *Google* yra mano liudytojas – nors raktinis žodis „oligarchai“ dar nėra toks populiarus kaip žodžiai „seksas“ ar „alus“, tačiau apie „oligarchus“ randama daugiau įrašų nei, pavyzdžiui, ieškant žodžio „nedarbas“.

Tam yra rimta priežastis – nepriklausomybės *de facto* atkūrimo dvidešimtmetį latviai pasitiko su pirmą kartą Latvijos istorijoje pačios tautos teisėtai paleistu parlamentu, kuris po rinkimų išdirbo vos pusmetį. Dauguma džiugiai sveikino valstybės prezidento Valdžio Zatlero pasiūlymą surengti priešlaikinius rinkimus (už Saeimos paleidimą liepos mėnesį vykusiame

referendume pasisakė 94 proc. balsavusiųjų) po to, kai parlamentas ciniškai uždraudė teisės saugos organams atlikti kratą pas vieną iš trijų oligarchų – Ainarą Šleserį, kurį saugojo deputato imunitetas. Jis ir kiti du oligarchai buvo patraukę teisės saugos organų dėmesį įtarus, kad jie darė slaptą įtaką svarbiausiose Latvijos įmonėse.

Neeilinių rinkimų kampanija aiškiai, lyg didinamasis stiklas, parodė votis, kurios jau kurį laiką pampsta Latvijos žiniasklaidoje, bet suklestėjo per paskutiniuosius metus, kai dėl ekonominės krizės labai nusilpo visuomenės organizmas. Išvardinsiu skaudžiausias žaizdas – žiniasklaida spjauna į garbingo žaidimo taisykles ir maitina savo auditoriją paslėpta reklama; politikai skverbiasi į valstybės ir savivaldybių kišenes, formuodami pseudožiniasklaidą, kuri užsiima „smegenų plovimu“; politiškai angažuoti žiniasklaidos

Nellija Ločmele – žurnalistė, redaktorė, verslo vadovė. 1995 m. baigė Latvijos universiteto Filologijos fakultetą, kur įgijo komunikacijos mokslų bakalauro laipsnį, 1997 m. Latvijos universiteto Istorijos ir filosofijos fakultete – politikos mokslų magistro, po 7 metų – filosofijos bakalauro laipsnius. 1992–1994 m. laikraščio „Neatkarigā Cīņa“ politikos reporterė ir žinių redaktorė, laikraščio priedo „Cietumnieku avīze“ redaktorė, 1994–2000 m. laikraščio „Diena“ politikos žinių reporterė. 2000 m. JAV Tarptautinės tyrimų ir mainų tarybos „IREX“, Konrado Adenauerio fondo ir Latvijos žiniasklaidos darbuotojų mokymo centro seminarų lektorė (žurnalistika), 2001–2006 m. visuomeninės politikos portalo *politika.lv* vyriausioji redaktorė, 2006–2008 m. vyriausioji redaktorė ir leidybos įmonės „Reģionālā prese Diena“ direktorė, 2008–2009 m. vyriausioji redaktorė, leidybos įmonės „Dienas Mediji“ valdybos narė. Nuo 2010 m. vyriausioji žurnalo „Ira“ redaktorė, AB „Cits Medijs“ valdybos narė.

priemonių vadovai ir toliau vargina visuomeninę žiniasklaidą.

Keletas pavyzdžių. Prieš pat rinkimus vienas iš sostinės Rygos savivaldybės skyrių apmokėjo nemokamai dalinamo savaitinio laikraščio leidybą 200 tūkstančių egzempliorių tiražu. Laikraštį savivaldybės kiemsargiai turėjo įdėti į kiekvieną pašto dėžutę (palyginimui – populiariausias mokamas laikraštis Latvijoje yra savaitraštis „MK-Latvija“, kurio tiražas – 38 tūkst. egz.). Vienas po kito iš eterio dingsta populiarūs žurnalistai. Po 10 metų darbo visuomeninė Latvijos televizija nuo šios vasaros nebepratęsė sutarties su patyrusiu vienintelės rimtos savaitinės viešų debatų laidos vedėju Janiu Domburu, po rinkimų atsistatydinimo pareiškimą parašė laidos kūrėja Ilzė Nagla, o po 16 metų darbo diskusijų laidos vedėją Karli Streipu žaibiškai atleido už vieną žodį – jis tiesioginiame eteryje „kekše“ pavadino oligarcho Lembergo kontroliuojamą partiją ZZS.

Reklamos, kaip redakcinio turinio, pateikimas Latvijoje tapo ne išimtimi, kurią sau leidžia tik kai kurie įžūlūs politikai ir jų kišeninė žiniasklaida, tačiau kone universalia žiniasklaidos verslo taisykle – net vertinamų prekės ženklų rinkodaros specialistai nesidrovi verslo derybose atvirai pranešti, kad neskirs lėšų toms žiniasklaidos priemonėms, kurios neleidžia kontroliuoti savo turinio.

Reklamos srityje paprastai daug intensyviau matomi visuotiniai ekonomikos svyravimai, iš kurių pakilimo metais galima daugiau uždirbti, tačiau atoslūgio metu gresia gilesnis panirimas. Praūžusi krizė Latvijoje pareikalavo tokio gilaus panirimo, kad daugumai žiniasklaidos priemonių tiesiog pritrūko oro, kad jos vėl išnertų ir toliau normaliai tęstų verslą.

Latvijos žiniasklaidos priemonių bendros pajamos iš reklamos 2010-aisiais metais siekė 45,9 milijono latų, per pirmąjį 2011 m. pusmetį – 24,3 mln. latų. Palyginimui, paskutiniaisiais

geraisiais metais, 2008-aisiais, buvo gauti 97 mln. latų (visi duomenys iš *Latvijos reklamos asociacijos*). Nenuostabu, kad tik kelių žiniasklaidos priemonių praėjusių metų finansinis rezultatas teigiamas – tipiškas vaizdas yra nuostoliai mažiausiai jau antrus metus iš eilės. Tie, kurie visiškai dūsta dėl pinigų trūkumo, patenka į supirkėjų rankas – gana galias kišenes Latvijos žiniasklaidos priemonėms įsigyti turi Rusijos milijonieriai ir vietiniai politikos tūzai (suprantama, jie galus slepia išorės zonoje ar už įvairių iškabų). Todėl nepriklausomos redakcijos, kurių darbo nelemia griežtas arba pridengtas diktatas ar dėl savisaugos instinkto įjungta savicenzūra, Latvijoje yra didelė retenybė. Žmonės ir toliau mielai žiūri televiziją, klausosi radijo ir skaito spaudą, tačiau žiniasklaidos priemonių turinyje, o kartu ir visuomenės vartojime nepakenčiamai dominuoja pramogos, geltonosios paskalos, „moterų“ tema ir abejotinos kokybės žurnalistika. Vis dar įmanoma išsiaiškinti patikimas žinias, tačiau būtina filtruoti ir lyginti keletą informacijos šaltinių, bet susidaryti bendrą analitinį vaizdą apie tai, kas vyksta valstybėje, arba „iškasti“ iš tiesų nepriklausomo tyrimo metu išaiškintus korupcijos arba kitus sukčiavimo skandalus kaskart vis sunkiau.

Latvijos žiniasklaidos priemonių situacija išties grėsminga ir tokios nebuvo nuo pat nepriklausomybės atkūrimo. Tai reiškia, kad visa visuomenė pateko į grėsmingą padėtį, nes gebėjimas suvokti tai, kas vyksta valstybėje, priimti išmintingus sprendimus ir elgtis toliau regiškai priklauso nuo patikimos ir kokybiškos informacijos.

Šioje vietoje leisiu sau nedidelį asmeninį lyrinį nukrypimą. Nesu pesimistė. Nėra taip, kad nepasiekiamos vynuogės yra per rūgščios ar suklypus reikėtų kaltinti nelygias šokių salės grindis. Vadovauju nepriklausomai redakcijai, kuri gali didžiutis krizės metu išgyvenusi

neįtikėtiną sėkmės istoriją. Prieš nepilnus dvejus metus kartu su kolegų grupe palikome saviņinkams pasikeitus oligarchų šešėlyje atsidūrusį pagrindinį Latvijos laikraštį „Diena“. Šių metų balandį kartu su tūkstančiais ištikimų skaitytojų šventėme pirmąjį savaitraščio „IR“ jubiliejų, leidinio, kurį sukūrėme nuo nulio, pritraukę daug smulkių investuotojų. Bet mano džiaugsmą dėl augančio skaitytojų būrio temdo suvokimas, kad daug plačiau naudojamos ir įtakingesnės žiniasklaidos priemonės, ypač televizija, yra politiškai angažuotos, jų redakcijos silpnos arba finansiškai pažeidžiamos. Stovint prie atverto lango, matyti aiškiau ir skausmingiau, ypač kai aplink styro grotuoti ir nešvarūs stiklai.

Žiniasklaidos problemos Latvijoje kilo ne iš karto ir nepraeis taip greitai kaip sloga. Netikiu stebuklais, tačiau yra dvi aplinkybės, kurios skatina mano viltis. Pirmoji – internetas, antroji – pastebėjimas, kad žmonės atsikrato apatijos, daugiau kalbasi tarpusavyje ir kritiškiau vertina savo poreikius.

Niūriame Latvijos žiniasklaidos peizaže pasirodė dvi reikšmingos naujienos – šį pavasarį antrą pagal populiarumą interneto žinių portalą *tvnet.lv* įsigijo norvegų žiniasklaidos koncernas „Schibsted“, o šių metų rugsėjį trečią didžiausią portalą *apollo.lv* iš valstybinės įmonės „Lattelecom“ globos perėmė suomių žiniasklaidos grupė „Sanoma“. Dabar visi trys didžiausi žinių portalai, įskaitant ir estų „Ekspress Group“ priklausantį lyderį *delfi.lv*, valdo geros reputacijos tarptautinės žiniasklaidos kompanijos, kurios deklaruoja aiškius redakcinius principus ir verslo tikslus. Tai labai gera žinia.

Šią vasarą interneto vartotojų skaičius Latvijoje pasiekė 66 proc. aktyvių gyventojų (nuo 15 iki 74 metų amžiaus, TNS duomenys), didžiausias aktyvumas – peržiūrint socialinius tinklus. Tai daro 54 proc. nuolatinį interneto vartotojų. Žinoma, tai apsikeitimas vakarėlių nuotraukomis, romantiškos pažintys arba paplėpėjimas su užsienyje dirbančiais giminaičiais,

tačiau šis skaičius apima ir suinteresuotas, aštrias ir kūrybines diskusijas tinklaraščių svetainėje *Twitter* ar kituose forumuose, kurie atliko esminį vaidmenį neseniai vykusiuose rinkimuose, o per metus jų reikšmė tik didėjo.

2011 m. rugpjūčio mėnesį, kai minėjome nepriklausomybės atkūrimo jubiliejų, tik 15 proc. ekonomiškai aktyvių gyventojų pripažino, kad jie yra patenkinti Latvijos dvidešimtmečio pasiekimais. Mums nereikalinga *Facebook* revoliucija tokia, kokia ji vyko arabų

pasulyje, internetu koordinuojant pasipriešinimą represinei totalitarinei valdžiai. Tačiau Latvijai tiktų lyg čirškiančio paukštelio *Twitter* revoliucija, kuri užgrūdina kritišką žmonių gebėjimą patiems ieškoti, atrinkti, publikuoti patikimą informaciją ir siūlo fantastiškai patogią formą, kaip dalytis šia informacija – taip nors iš dalies kompensuojant tradicinių žiniasklaidos priemonių luošumą. Manau, ši revoliucija jau prasidėjo, o aštrieji snapai liks už grotuotų ir nešvarių langų.

„Grobuonies“ valdose: žurnalistai Baltarusijoje

Viktoras DENISENKO

2010 m. gegužę tarptautinė organizacija „Reporteriai be sienų“ paskelbė „grobuonių“, naikinančių pasaulyje spaudos laisvę, sąrašą. Į šį sąrašą pateko keturiasdešimt skirtingų šalių vadovų, politikos veikėjų bei organizacijų, atsakingų už spaudos ir saviraiškos laisvės suvaržymą. Tarp šio sąrašo dalyvių yra ir Baltarusijos prezidentas Aleksandras Lukašenka. Įvedęs šalyje gana griežtą autoritarinį valdymą bei taip pamynęs visus pagrindinius demokratinius principus, kaimyninės valstybės vadovas sukūrė sąlygas, kai komfortiškai gali jaustis tik žurnalistai, atstovaujantys oficialiai valdžios pozicijai bei atlieką propagandistų funkciją, o nepriklausomų opozicinių žiniasklaidos priemonių atstovams neretai tenka rizikuoti sveikata, gerove ar net laisve dirbant savo darbą.

Kai šturmuojamos redakcijos ir sulaikomi žurnalistai

2010 m. pabaigoje A. Lukašenka ir jo sukurtas režimas tik patvirtino savo „spaudos laisvę naikinančio grobuonies“ statusą. Praeitų metų gruodžio 19 d. Baltarusijoje vyko rinkimai į šalies vadovo postą. Tos dienos vakare į gatvę išėjo demonstrantai, atstovaujantys opozicinėms politinėms jėgoms – jie reikalavo teisingai ir sąžiningai skaičiuoti rinkimų rezultatus. Vėliau įvyko demonstrantų susidūrimai su jėgos struktūrų pareigūnais. Yra

nemažai liudijimų, kad specialiosios pajėgos naudojo neproporcingą jėgą, smurtavo prieš demonstrantus. Šių veiksmų aukomis tapo ir nemažas skaičius žurnalistų. Pagal pirminį sąrašą, kurį iškart po įvykių paskelbė Baltarusijos žurnalistų asociacija (BŽA), per gruodžio 19 d. vakaro ir nakties įvykius nukentėjo ar buvo sulaikytas 21 žurnalistas.

Ypač reikėtų paminėti jėgos struktūrų išpuolį prieš informacinio portalo „Chartija 97“ (www.charter97.org) redakciją. Ankstyvą gruodžio 20 d. rytą tinklalapio būstinę šturmavo specialiųjų pajėgų būrys, visi redakcijoje esantys žmonės buvo sulaikyti ir išvežti į KGB tardymo izoliatorių.

Iš įsimintinų gruodžio 19 d. epizodų reikia paminėti ir rinkimuose dalyvavusio opozicijos kandidato Andrejaus Sanikovo žmonos, žurnalistės Irinos Chalip sulaikymą ir sumušimą tiesioginiame eteryje. Tuo metu, kai mašiną, kurioje ji važiavo su vyru, sustabdė milicijos patrulis, I. Chalip telefonu komentavo situaciją šalyje rusų radijo stočiai „Echo Moskvė“. Prieš nutrūkstam ryšiui žurnalistė dar spėjo pranešti, kad ji yra tempiama lauk iš mašinos ir mušama.

Visa tai buvo tik represijų prieš nepriklausomus opozicijos žurnalistus pradžia. Iškart po minėtų įvykių geras mano bičiulis ir kolega, dirbantis vienoje Baltarusijos nepriklausomoje visuomenės informavimo priemonėje, rašė,

kad tiesiog bijo grįžti namo, nes jėgos struktūrų atstovai „laužiasi pas visus – visuomenės aktyvistus, žmogaus teisių gynėjus, politikus į biurus ir privačius butus. Sulaikytuosius išveža nežinoma kryptimi“.

Nors žurnalistų padėtis Baltarusijoje ir iki minėtų įvykių nebuvo gera, tačiau po jų aki-vaizdžiai pablogėjo. Žurnalistų ir nepriklausomų visuomenės informavimo priemonių persekiojimas tęsiasi ir 2011 metais.

Teisėsaugos sistema – ginklas prieš laisvą žodį

Šiandien A. Lukašenkos režimas opozicijoje esantiems asmenims persekioti dažniausiai naudojami visiškai pavaldžios teisėsaugos sistemos priemonėmis. Šio persekiojimo neišvengė ir žiniasklaidos atstovai. Jau minėta žurnalistė I. Chalip buvo nuteista dvejiems metams lygtinai (jos vyrui A. Sanikovui laisvė atimta penkeriems metams). Trejiems metams lygtinai nuteistas ir Lenkijos laikraščio „Gazeta Wyborcza“ korespondentas Baltarusijoje Andrejus Počebutas. Tokia bausmė jam skirta už tai, kad jis viename savo straipsnyje „apšmeižė prezidentą A. Lukašenką“, pavadindamas jį diktatoriumi. A. Počebutas kaltės nepripažįsta ir teigia, kad buvo nuteistas už aštrią valdžios kritiką. Iki teismo sprendimo žurnalistas buvo sulaikytas ir beveik tris mėnesius praleido už grotų.

Portalo „Chartija 97“ vyriausioji redaktorė Natalija Radina praleido daugiau nei mėnesį KGB tardymo izoliatoriuje. Ji buvo paleista į laisvę pasirašiusi pasižadėjimą neišvykti, tačiau pasitaikius galimybei paliko šalį. Rugpjūčio 10 d. žurnalistė paprašė politinio prieglobsčio Lietuvoje. Baltarusijoje jai gresia iki 15 metų kalėjimo. Ji yra kaltinama prisidėjusi prie „gruodžio 19 d. neramumų organizavimo“.

Kasdienybe tapo žurnalistų sulaikymai per protesto akcijas Minske ir kituose Baltarusijos

miestuose. Neretam žiniasklaidos priemonės atstovui, kaip ir protesto akcijų dalyviams, teko praleisti už grotų nuo 3 iki 15 parų administracinio arešto. Tokių atvejų pernelyg daug, kad būtų galima juos visus čia suminėti. Pavyzdžiui, po masinių protesto akcijų 2011 m. liepos 3 d. (Baltarusijos nepriklausomybės diena) administraciniu areštu (šiuo atveju – nuo 3 iki 12 parų) buvo nubausti šeši skirtinguose valstybės miestuose sulaikyti savo darbą dirbę žurnalistai.

2011 m. Baltarusijos informacijos ministerija taip pat bandė per teismą uždaryti pagrindinius opozicinius laikraščius „Naša niva“ ir „Narodnaja volia“, tačiau padaryti to nepavyko (kilus visuomenės rezonansui ministerija atsiėmė savo pareiškimą iš teismo).

Ž. Litvina: „Valdžia nori, kad žurnalistai nutiltų“

Geriau suprasti tai, kas vyksta Baltarusijoje, padės BŽA vadovės Žanos Litvinos pastebėjimai, išsakyti jos viešnagės Lietuvoje 2011 m. gegužės mėnesį metu (Ž. Litvina dalyvavo konferencijoje „Sustabdyti raganų medžioklę Baltarusijoje!“, čia ir toliau pateikiamos citatos

iš jos kalbos šiame forume). Žurnalistės teigimu, griežta informacijos kontrolė – tai Baltarusijos kasdienybė. „Kiekvienos autoritarinės šalies valdžia savo įtakai išlaikyti naudoja visuomenės sąmonės kontrolės ir informacijos monopolio metodą. Tai vienas iš esminių metodų, kuriuos naudoja ir A. Lukašenka“, – sakė Ž. Litvina.

BŽA vadovės liudijimu, po 2010 m. gruodžio 19 d. prasidėjo beprecedentės represijos nepriklausomų žurnalistų ir nepriklausomos žiniasklaidos atžvilgiu. „Šiuos procesus galima paaiškinti tik valdžios noru priversti žurnalistus nutilti, sustabdyti laisvą informacijos judėjimą, kontroliuoti žmonių nuotaikas“, – įsitikinusi Ž. Litvina. Pasak jos, valdžia kiek įmanydama apunkina gyvenimą nepriklausomoms visuomenės informavimo priemonėms, stumia jas į bankrotą.

Kaip vieną iš didžiausių grėsmių Ž. Litvina įvardijo Baltarusijos valdžios norą kontroliuoti interneto erdvę, kuri šalies gyventojams tapo pagrindiniu nepriklausomos ir neangažuotos informacijos šaltiniu. „Valdžia naudoja bet kokius pretekstus tam, kad būtų galima griežtinti nepriklausomų informacijos šaltinių priežiūrą“, – konstatavo žurnalistė.

Tačiau represijos prieš laisvą žodį kuria efektą, kuris suteikia Baltarusijos nepriklausomų žiniasklaidos priemonių darbuotojams ir tam tikrų vilčių. „Paraleliai su visais įvykiais mes fiksuojame augantį žmonių poreikį gauti necenzūruotą informaciją. Per pirmuosius metų mėnesius išaugo nepriklausomų laikraščių tiražai. Auga opozicinių informacinių tinklalapių lankomumas. Iš kioskų mažiau grąžinama neparduotų laikraščių egzempliorių. Pavyzdžiui, laikraščio „Narodnaja volia“ (vienas didžiausių

opozicinių Baltarusijos laikraščių – V. D.) tiražas pastaraisiais mėnesiais išperkamas per valandą“, – teigė Ž. Litvina. Pasak žurnalistės, tokią situaciją sąlygoja tai, kad žmonės yra rimtai susirūpinę dėl įvykių šalyje, jie nesijaučia saugūs ir vis dažniau ir aktyviau ieško atsakymų į kylančius klausimus. „Žurnalistų bendruomenė šiandien neturi svarbesnio uždavinio nei atsakyti į šį iššūkį, pateisinti žmonių lūkestį, susijusį su mūsų profesija“, – įsitikinusi BŽA vadovė.

Apie solidarumą

Svarbu nepamiršti, kad šiandien kolegos Baltarusijoje išgyvena itin sudėtingą laikotarpį, nors žurnalistų gyvenimas kaimyninėje šalyje buvo komplikotas jau nuo pat to momento, kai pasireiškė autoritarinės A. Lukašenkos valdymo tendencijos (maždaug nuo 1996 m.). Laisva žiniasklaida yra vienas iš laisvos ir demokratinės visuomenės ramsčių. Nelaisvose šalyse (kurių kategorijai šiandien priklauso ir Baltarusija) laisvos ir nepriklausomos visuomenės informavimo priemonės tampa mirtinu diktatoriaus ar valdančiojo klanu prieš, grėsme jų galiai.

Lietuvos žurnalistai gali padėti kolegoms Baltarusijoje būdami solidarūs ir neabejingi tam, kas vyksta už rytinės mūsų šalies sienos. Apie tai Vilniuje kalbėjo ir BŽA vadovė Ž. Litvina: „Labai svarbu, kad Baltarusija neatsidurtų informacinėje blokadose – rašykite apie tai, kas pas mus vyksta. Jeigu nevyksta kokie nors kariniai veiksmai, tai dar nereiškia, kad nėra pamunami ir pažeidžiami atviros visuomenės idealai.“ Šis straipsnis yra savotiškas atsiliepimas į šį raginimą bei jo priminimas plunksnos broliams ir seserims.

Skandalas Murdocho žiniasklaidos imperijoje

2011 m. liepos 7 d. pasaulį apskriejo žinia – garsus žiniasklaidos magnatas Rupertas Murdochas (Rupert Murdoch) nutarė uždaryti vieną įtakingiausių Didžiosios Britanijos laikraščių „News of the World“ dėl skandalo, susijusio su neteisėtu garsenybių ir paprastų britų telefono pokalbių klausymusi. Paskutinis laikraščio numeris pasirodė sekmadienį, liepos 9 dieną. Taip buvo nutraukta net 168 metus ėjusio laikraščio leidyba. Be jau sustabdyto „News of the World“, grupei „News International“ priklauso laikraščiai „The Sun“, „The Times of London“ ir „The Sunday Times“.

Skandalas išplieskė dar prieš kelis mėnesius, tačiau šalies vyriausybė, vadovaujama premjero Deivido Kamerono (David Cameron), intensyviai tirti bylą ėmėsi liepos pradžioje, kai paaiškėjo, kad laikraščio žurnalistai klausėsi apie 4 tūkst. žmonių pokalbių telefonu – ne tik garsenybių ir politikų, bet ir teroro akto Londone aukų artimųjų, taip pat Afganistane ir Irake žuvusių britų karių šeimų. Be to, laikraštis mokėjo kyšius policininkams.

2005 m. liepos 7 d. Londone įvykdyto teroro akto aukos tėvas Grehemas Foulksas (Graham Foulkes) pareiškė, kad jo pokalbių buvo klausomasi pirmosiomis dienomis po sprogimo. Į policiją su analogiškais nusiskundimais kreipėsi ir 2002 m. dingusios mergaitės Mili Douler (Milly Dowler) motina. Šios

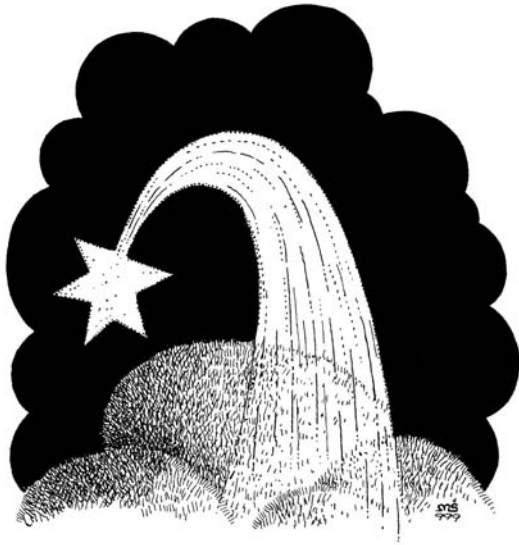

merginos palaikai buvo rasti tik praėjus pusmečiui nuo jos dingimo.

Dar anksčiau buvo skelbta apie neteisėtą politikų ir garsenybių telefono pokalbių klausymąsi.

Tarp tų, kurių pokalbių slapta klausydavosi „News of the World“ žurnalistai, yra ir buvęs Jungtinės Karalystės ministras pirmininkas Tonis Bleras (Tony Blair) bei princo Viljamo (William) sutuoktinė Keit Midlton (Kate Middleton).

Liepos 13 d. agentūra AFP pranešė, kad dėl britų bulvarinio laikraščio „News of the World“ šnipinėjimo skandalo susvyravusi R. Murdocho žiniasklaidos imperija svarsto galimybę parduoti visus savo Didžiojoje Britanijoje leidžiamus laikraščius. Koncernas zondoja galimus britų žiniasklaidos grupės „News International“ pirkėjus, rašė „Wall Street Journal“. Tačiau dėl sudėtingos ekonominės spausdintinės žiniasklaidos terpės iki šiol nėra vienas interesantas neatsiliepė.

„Per ateinančius šešis mėnesius gali būti dar vienas mėginimas“, – teigė „Wall Street Journal“, taip pat priklausantis R. Murdocho imperijai.

Liepos 15 d. žiniasklaidos koncerno „News Corp.“ vadovas Europoje, R. Murdocho sūnus Jamesas Murdochas (*James Murdoch*) informavo, kad visuose savaitgalį Didžiojoje Britanijoje pasirodysiančiuose laikraščiuose bus paskelbtas atsiprašymas. „Bendrovė padarė klaidų. Mes atsiprašysime žmonių už tai, kas atsitiko“, – teigė jis.

Liepos 16 d. atsistatydino du R. Murdocho bendražygiai: 67-erių Lesas Hintonas (*Les Hinton*), vienas „News Corp.“ vadovų. Jis taip pat buvo „Dow Jones“ generalinis direktorius bei „Wall Street Journal“ leidėjas. Būtent L. Hintonas vadovavo „News International“ 1995–2007 m., kai „News of the World“

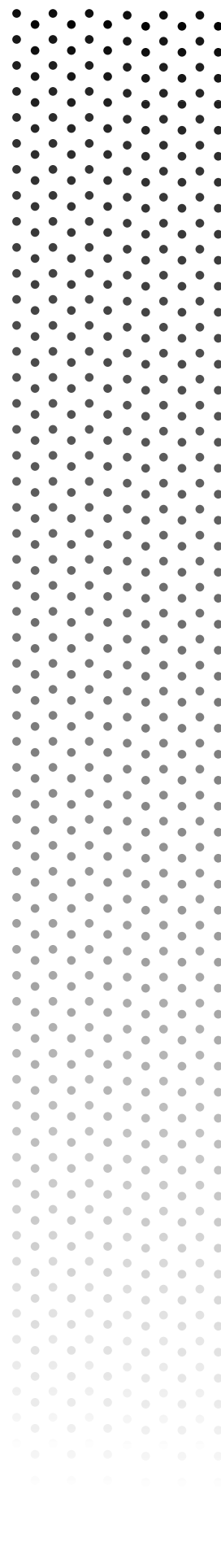
klausėsi pokalbių telefonu. Atsistatydinimo pareiškimą įteikė ir 43-ejų Rebeka Bruks (*Rebekah Brooks*), žiniasklaidos koncerno laikraščių Jungtinėje Karalystėje padalinio „News International“ vadovė.

Tą pačią liepos 16-ąją, šeštadienį, britų laikraščiuose vieną puslapį užėmė R. Murdocho atsiprašymas, kuriame, be kita ko, rašoma: „Atsiprašome už padarytą didelę skriaudą. Suprantu, kad neužtenka tiesiog atsiprašyti. Mūsų verslas buvo steigiamas remiantis idėja, kad laisva ir atvira spauda turi būti teigiama jėga visuomenėje.“

Leiboristų lyderis Edas Milibandas (*Ed Miliband*) paragino keisti žiniasklaidos nuosavybės taisykles ir taip sumažinti pavojingą R. Murdocho imperijos galią Didžiojoje Britanijoje. Laikraščiu „The Observer“ E. Milibandas sakė, kad R. Murdochui priklauso „nesveikai“ didelė rinkos dalis, o tai privedė prie „piktnaudžiavimo galiomis“. „Manau, kad situacija, kai vieno žmogaus rankose sutelkta didesnė nei 20 proc. laikraščių rinkos dalis, taip pat „British Sky Broadcasting“ ir „Sky News“, nėra sveika, nes tai veda prie piktnaudžiavimo galiomis. Jei norite iki minimumo sumažinti piktnaudžiavimą galiomis, toks galios sukonzentravimas, tiesą sakant, yra ganėtinai pavojingas.“

Liepos 17 d. BBC pranešė, kad atliekant tyrimą dėl telefoninio klausymosi ir papirkinių suimta buvusi „News International“ vadovė 43-ejų Rebeka Bruks. Tai buvo dešimtas suėmimas tiriant „News International“ telefoninių klausymų skandalą.

Parengta pagal BBC, AFP, „Eltos“ inf.

Tai svarbu žinoti kiekvienam žurnalistui

• • •

Leonilija PERMINIENĖ

*Sukaupti duomenys –
pensijos garantija*

*Autorių valstybinis
socialinis draudimas*

*Asmenų, turinčių meno
kūrėjo statusą, socialinis
draudimas*

*Ilginamas senatvės pensijos
amžius*

Pensijų dydžių atkūrimas

Tai svarbu žinoti kiekvienam žurnalistui

Šiame straipsnių bloke sudėta informacija, kurią privalu žinoti tiek jaunam, ką tik karjerą pradėjusiam žurnalistui, tiek ir senjorui, pūdą druskos žiniasklaidos dirvonus beariant suvalgiusiam. Pirmajam kolegai (jis, matau, jau paslaptینگai šypsosi...) tai pravartu perskaityti, kad suprastų, jog socialinis draudimas, pensijos ir pašalpos – ne tik močiučių ir diedukų reikalas. Šios srities temos – labai kietas riešutėlis, kurį gliaudydami net ir žiniasklaidos asai daug vargo patiria.

Vyresniems kolegoms, besirūpinantiems artėjančia pensija, ši informacija padės susivokti painiuose pensijų skaičiavimo brūzgynuose. Visapusiškų žinių apie socialinį draudimą ras tiek meno kūrėjo statusą turintys, tiek jo tebesiekiantys žurnalistai.

Žemiau spausdinama informacija parengta pagal 2011 m. spalio pabaigoje LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klube vykusioje diskusijoje kilusius žurnalistų klausimus, į kuriuos atsakė ir daug vertingos informacijos pateikė šios srities specialistė, socialinių mokslų daktarė Leonilija Perminienė.

Sukaupti duomenys – pensijos garantija

Leonilija PERMINIENĖ

Pensija – vienas svarbiausių pragyvenimo šaltinių senatvėje. Tačiau ne visiems pensinį amžių sukakusiems asmenims yra paskiriama

pensija. Svarbus reikalavimas senatvės pensijai gauti yra įstatymu nustatytas socialinio pensijų draudimo stažas. Kai jo trūksta, pensija nebus

Leonilija Perminienė (g. 1944 01 27 Jurbarkė) 1969 m. baigė Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetą, 1974 m. apgynė socialinių mokslų daktaro disertaciją. 1994–2005 m. Vilniaus universiteto docentė; 1995–1997 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (VSDFV) atstovė ryšiams su visuomene. Nuo 1998 m. iki šiol VSDFV Vilniaus sk. vyriausioji ryšių su visuomene specialistė. Skaito paskaitas, rašo straipsnius aktualiais socialinės politikos ir socialinio draudimo klausimais.

paskirta, nors pensinis amžius ir bus sukakęs. Todėl labai svarbu žinoti socialinio draudimo stažą dar nesukakus pensinio amžiaus.

Įsidėmėtina, kad darbo stažas ir socialinio draudimo stažas nėra vienas ir tas pats. Socialinio draudimo stažas – tai laikas, per kurį asmenys moka arba už juos yra mokamos nustatyto dydžio socialinio pensijų draudimo įmokos. Tas darbo laikas (stažas), kurio metu įmokos į „Sodros“ biudžetą nebuvo mokėtos, socialinio draudimo požiūriu nėra stažas. Todėl samdomi darbuotojai, kilus įtarimui, turėtų ateiti į teritorinį „Sodros“ skyrių ir pasitikslinti, ar darbdavys už juos moka privalomojo socialinio draudimo įmokas. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad socialinio draudimo požiūriu *nepetraukiamo darbo stažo sąvoka* neturi reikšmės. Nustatant draudimo stažą, sumuojami visi laikotarpiai, kurių metu buvo mokėtos socialinio draudimo įmokos.

Kelerius metus iš eilės šalies gyventojai, nesukakę senatvės pensijos amžiaus, buvo raginami surinkti ir pristatyti „Sodrai“ dokumentus, kurie bus reikalingi būsima pensijai skirti. Ar šis klausimas dar aktualus?

Siekiant operatyviai paskirti gyventojams pensijas, „Sodra“ Vyriausybės nutarimu buvo įpareigota iki 2009 m. sausio 1 d. kaupti duomenis asmenų, kurie ateityje įgis teisę gauti senatvės pensiją. „Sodros“ specialistai vykdavo į įmones bei įstaigas ir padėdavo surinkti reikiamus dokumentus būsimos pensijos skyrimui jų darbo vietose. Nuo 2009 m. „Sodros“ specialistai nevyksta rinkti dokumentų į darbo vietas. Todėl nereikėtų laukti „Sodros“ darbuotojų paraginimo ir dokumentais būsima pensijai gauti pasirūpinti patiems.

Primenu, kad teisė į valstybinę socialinio draudimo pensiją ir jos dydis priklauso nuo asmens socialinio draudimo pensijų stažo ir draudžiamųjų pajamų (uždarbio). Valstybinio

socialinio draudimo fondo valdybos duomenų bazė kaupiama nuo 1994 m. sausio 1 d. Todėl duomenis apie gyventojų socialinio draudimo stažą ir draudžiamąsias pajamas nuo 1994 m. gauti nėra problemų. Trūksta informacijos apie gyventojų draudžiamąsias pajamas ir valstybinio socialinio draudimo stažą, įgytą iki 1994 m. sausio 1 d. Todėl dokumentų pateikimu reikėtų susirūpinti tiems gyventojams, kurie dirbo iki 1994 m. sausio 1 d. ir dar nepateikė „Sodrai“ socialinio draudimo stažą ir draudžiamąsias pajamas įrodančių dokumentų.

Jaunas žmogus šioje vietoje būtinai paklaus, kodėl iš anksto reikia rūpintis dokumentais pensijai skirti?

Kuris gi iš mūsų garantuotas, kad atsitikus nelimei ar klastingai ligai pakirtus neteks sėsti į invalido vežimėlį ar būti prikaustytam prie lovos? Kas tuomet surinks netekto darbingumo pensijai paskirti reikalingus dokumentus?

Be to, nereti atvejai, kai nepavyksta rasti dokumentų, įrodančių asmens draudžiamąsias pajamas (darbo užmokestį), nuo kurių buvo mokėtos socialinio draudimo įmokos, dėl netvarkingo įmonės likvidavimo, kai į archyvus nepriduoti ilgo saugojimo buhalteriniai dokumentai (dažniausiai tai pasitaiko su buvusiais kooperatyvais). Nereti atvejai, kai įmonės restruktūrizuojamos, pasikeičia jų pavadinimas. Gali atsitikti ir taip, kad asmeniui, dokumentais neįrodžiusiam minimalaus (15 metų) socialinio pensijų draudimo stažo, reikalingo gauti senatvės pensijai, senatvės pensija gali būti nepaskirta. Todėl pensijoms skirti reikalingais dokumentais reikėtų pasirūpinti iš anksto.

Asmeniui, besikreipiančiam dėl senatvės pensijos, tam tikrų problemų sukelia ir tai, kad įstaigų ar organizacijų dokumentai, skirti pensijoms skaičiuoti, netinkamai įforminami: juose trūksta antspaudo ar įmonės vadovo bei buhalterio parašo, išdavimo datos ir pan.

Pasitaiko, kai ištekėjusios moterys mergautinę pavardę pakeičia tik asmens dokumentuose, o darbo knygelėje ar socialinio draudimo pažymėjime paliekama ankstesnioji pavardė. Vėl reikia papildomų žygių ir dokumentų, įrodančių asmens tapatybę. O jei susituokiama antrą ar trečią kartą, asmens dokumentuose atsiranda dar daugiau pavardžių, tada reikia daug laiko ir pastangų asmeniui identifikuoti.

Kur gauti pažymas apie asmens draudžiamąsias pajamas, jei žurnalistas dirbo leidiniuose, kurių jau nėra („Tarybinė moteris“, „Tiesa“, „Darbas ir poilsis“, „Kooperatininkas“ ir kt.)?

Reikėtų kreiptis į archyvus. Archyvų departamento, teikiančio informaciją apie specializuotus Lietuvos archyvus, tel. 265 22 55, Vilniuje.

Valstybinių archyvų sistemos įstaigų ar savivaldybių archyvų pateikiami patvirtinti šiose įstaigose ar archyvuose saugomų archyvinųjų dokumentų nuorašai ar išrašai.

AB „Spauda“ buhalterė nurodė, kad nuo 2011 m. spalio 1 d. Lietuvos ypatingajam archyvu (Gedimino pr. 40/1, tel. 261 34 31) perduoti šių įstaigų ilgo saugojimo dokumentai:

- LKP CK leidyklos – įsakymai personalo klausimais, darbuotojų asmeninės sąskaitos, darbuotojų atlyginimų mokėjimo žiniaraščiai nuo 1955 m. iki 1982 m. (imtinai); nuo 1983 m. iki 1990 m. – įsakymai personalo klausimais, darbuotojų asmeninės sąskaitos;
- redakcijos „Sovetskaja Litva“ įsakymai, 1955 m. asmeninės sąskaitos;
- redakcijų „Sovetskaja Litva“, „Tiesa“, „Valstiečių laikraštis“, „Bloknot Agitatora“, „Komunistas“, „Tarybinė moteris“, „Perгалė“, „Švyturys“, „Šluota“, „Tėvynės balsas“, „Vakarinės naujienos“, „Darbas ir poilsis“ – asmeninės sąskaitos, 1956–1972 m.

atlyginimo mokėjimo žiniaraščiai; (redakcijų „Sovetskaja Litva“, „Tiesa“, „Vakarinės naujienos“, „Valstiečių laikraštis“ įsakymų kopijos nuo 1956 m. iki 1959 m.);

- nuo 1973 m. iki 1990 m. yra šių redakcijų asmeninės sąskaitos: „Sovetskaja Litva“, „Tiesa“, „Valstiečių laikraštis“, „Vakarinės naujienos“, „Červony štandar“, „Komjaunimo tiesa“, „Genys“, „Jaunimo gretos“, „Komunistas“, „Laikas ir įvykiai“, „Švyturys“, „Tarybinė moteris“, „Lietuvos pionierius“, „Šluota“, „Žvaigždutė“. Kitų periodinių leidinių ilgo saugojimo dokumentai perduoti savivaldybių archyvams.

Ką daryti tokiu atveju, jeigu archyvas pateikia pažymą, kad duomenų apie tam tikro asmens draudžiamąsias pajamas nėra?

Tuomet draudžiamąsias pajamas galima įrodyti teismo keliu, padedant liudininkams, jei jie turi draudžiamųjų pajamų (atlyginimo) dydį patvirtinančius dokumentus (partijos ar profsąjungos bilietus ir kt. dokumentus).

Kokius dokumentus pensijai skirti reikia pristatyti į „Sodrą“?

Pensijų skyriams reikia pateikti:

- asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą (LR piliečio pasą, leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje ar kt.);
- valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą, jei tokį turi;
- darbo knygeles, darbo stažo pažymėjimus, valstybinių archyvų sistemos įstaigų pažymėjimus ir kitus dokumentus, įrodančius iki 1993 m. gruodžio 31 d. įgytą socialinio draudimo stažą;
- darbdavių (ar įstaigų, saugančių dokumentus) išduotas pažymas apie pajamas, turėtas per laikotarpį nuo 1984-01-01 iki 1993-12-31. Jei asmuo šiuo laikotarpiu stažo įgijo mažiau kaip per 5 kalendorinius metus ar iš viso neįgijo

(nedirbo), pateikiamos pažymos apie pajamas, gautas ankstesniu dešimtmečiu, t. y. nuo 1974 m. sausio 1 d. iki 1983 m. gruodžio 31 d. Dokumentus galima pristatyti į bet kurį Lietuvos „Sodros“ teritorinį skyrių. Pateikiami dokumentų originalai.

Ar pagal sukauptus duomenis suskaičiuotas socialinio pensijų draudimo stažas panaudojamas tik pensijai skirti?

Jis taip pat panaudojamas:

- teisei į nemokamą gydymą, kai asmuo praranda darbą, bet turi 30 metų būtinąjį valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą;
- skirti nedarbo išmokai, kurios dydis priklauso nuo socialinio draudimo stažo ir draudžiamųjų pajamų;
- išankstinei pensijai skirti, jei valstybinio socialinio draudimo pensijų stažas yra ne mažesnis kaip 30 metų.

Autorių valstybinis socialinis draudimas

Nuo ko priklauso socialinis draudimas asmenų, gaunančių pajamas pagal autorines sutartis?

Nuo to, kaip įforminti jų darbo santykiai. Asmenis, kurie dirba pagal autorines sutartis ir gauna autorinį atlygį, pagal apmokestinimą valstybinio socialinio draudimo (VSD) įmokomis galima skirti į dvi apdraustųjų grupes:

1. Asmenys, kurie dirbdami pagal autorines sutartis tuo pat metu yra *privalomai draudžiami* visomis VSD rūšimis pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 str. 1 dalį (pvz., dirba pagal darbo sutartį, valstybės pareigūnai ir kt.);
2. Asmenys, kurie dirbdami pagal autorines sutartis tuo pat metu *nera draudžiami* privalomuoju socialiniu draudimu pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 str. 1 dalį, t. y. neturi kito darbdavio.

Autoriai, kurie dirbdami pagal autorines sutartis tuo pat metu yra *privalomai*

draudžiami visomis VSD rūšimis (pirmoji apdraustųjų grupė), t. y. Lietuvos gyventojai, kurie autorinius atlygius gauna iš Lietuvoje registruoto juridinio asmens, yra privalomai draudžiami visomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis: pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo, nelaimingų atsitikimų ir profesinių susirgimų bei sveikatos draudimu. Šių asmenų VSD įmokos apskaičiuojamos pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2011 m. rodiklių įstatyme nustatytus tarifus. Pagal šį įstatymą, nuo minėtų asmenų pajamų VSD įmokos apskaičiuojamos pagal nustatytą *draudėjų* bendrąjį valstybinio pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų 30,8 proc. dydžio tarifą (pensijų socialiniam draudimui, ligos ir motinystės socialiniam draudimui, nedarbo socialiniam draudimui, sveikatos draudimui), *draudėjų* mokamą nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokų tarifą

(I grupė – 0,9 proc., II grupė – 0,38 proc., III grupė – 0,18 proc.), *apdraustųjų* valstybinio socialinio draudimo įmokų 9 proc. tarifą (pensijų socialiniam draudimui – 3 proc.; sveikatos draudimui – 6 proc.). Bendras įmokos tarifas – 39,98 proc. (kai draudėjas priskirtas III nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių susirgimų grupei), 40,18 proc. (kai draudėjas priskirtas II nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių susirgimų grupei), 40,7 proc. (kai draudėjas priskirtas I nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių susirgimų grupei).

Pvz., draudėjas (priskirtas III nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokų tarifų grupei, kai asmuo dirba pagal darbo sutartį) priskaičiavo 7 000 Lt pagal sudarytą autorinę sutartį. Išmokėdamas pajamas pagal autorinę sutartį draudėjas nuo priskaičiuotų 7 000 Lt pajamų (įmokos tarifas – 39,98 proc.) tą pačią dieną privalo apskaičiuoti ir sumokėti 2 798,60 Lt VSD ir privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmokų (7 000 Lt x (30,98 proc. draudėjo + 9 proc. apdraustojo) = 2 798,60 Lt).

Kitas pavyzdys. Draudėjas (priskirtas II nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokų tarifų grupei) asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje, priskaičiavo 3 500 Lt autorinio atlygio. Išmokėdamas pajamas pagal autorinę sutartį draudėjas nuo priskaičiuotų 3 500 Lt pajamų (įmokos tarifas – 40,18 proc.) tą pačią dieną privalo apskaičiuoti ir sumokėti 1 406,30 Lt VSD ir PSD įmokų (3 500 Lt x (40,18 proc. draudėjo + 9 proc. apdraustojo) = 1 406,30 Lt).

Autoriai, kurie dirbdami pagal autorines sutartis tuo pat metu nėra draudžiami privalomuoju socialiniu draudimu (antroji apdraustųjų grupė), t. y. nuolatiniai Lietuvos gyventojai, kurie autorinius atlygius gauna iš Lietuvoje registruoto juridinio asmens,

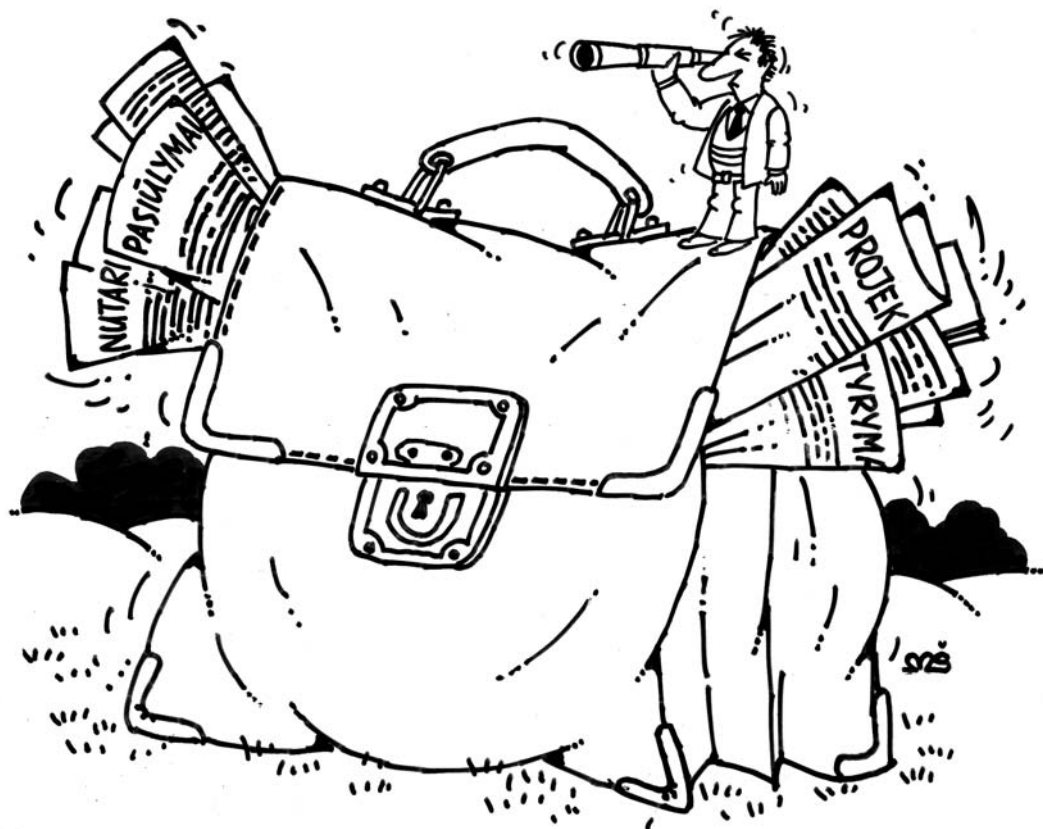
privalomai draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, ligos ir motinystės socialiniu draudimu ir sveikatos draudimu, išskyrus atvejus, kai tokios pajamos gaunamos verčiantis individualia veikla. Nedraudžiami nedarbo ir nelaimingų atsitikimų bei profesinių susirgimų išmokoms gauti. Šių asmenų VSD įmokos tarifai: *draudėjų* bendrasis valstybinio pensijų, ligos ir motinystės socialinio draudimo bei sveikatos draudimo įmokų 29,7 proc. dydžio tarifas ir *apdraustųjų* valstybinio socialinio draudimo įmokų 9 proc. tarifas (pensijų socialiniam draudimui – 3 proc.; sveikatos draudimui – 6 proc.). Bendras įmokos tarifas – 38,7 proc.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad VSD įmokos skaičiuojamos ne nuo visos, o nuo pusės pagal autorinę sutartį priskaičiuotų pajamų sumos, kuri kalendoriniais metais negali būti didesnė negu 48 Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžių suma, o šių įmokų bazė per mėnesį negali būti didesnė negu 4 Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžių suma. Vyriausybės patvirtintas einamųjų 2011 m. draudžiamųjų pajamų dydis yra 1 170 Lt. Vadinasi, VSD įmokos skaičiuojamos nuo pajamų sumos, ne didesnės kaip 4 680 Lt per mėnesį arba 56 160 Lt per metus.

Pvz., draudėjas autoriui, kuris neturi kito darbdavio ir dirba tik pagal autorinę sutartį, priskaičiavo 7 000 Lt autorinio atlygio. Išmokėdamas autorinį atlygį draudėjas nuo 3 500 Lt (50 proc. pajamų pagal autorinę sutartį sumos) tą pačią dieną privalo apskaičiuoti ir sumokėti 1 354,50 Lt VSD ir PSD įmokų (3 500 Lt x (29,7 proc. draudėjo + 9 proc. apdraustojo) = 1 354,50 Lt).

Kitas pavyzdys. Draudėjas, autoriui, kuris neturi kito darbdavio ir dirba tik pagal autorinę sutartį, priskaičiavo 10 000 Lt autorinio atlygio. 2011 m. rugsėjo mėn. draudėjas, išmokėdamas

10 000 Lt autorinį atlygį, nuo 4 680 Lt (kadangi VSD įmokų bazė per mėnesį negali būti didesnė kaip 4 680 Lt) tą pačią dieną privalo apskaičiuoti ir sumokėti 1 811,16 Lt VSD ir PSD įmokų (4 680 Lt x (29,7 proc. draudėjo + 9 proc. apdraustojo) = 1 811,16 Lt).

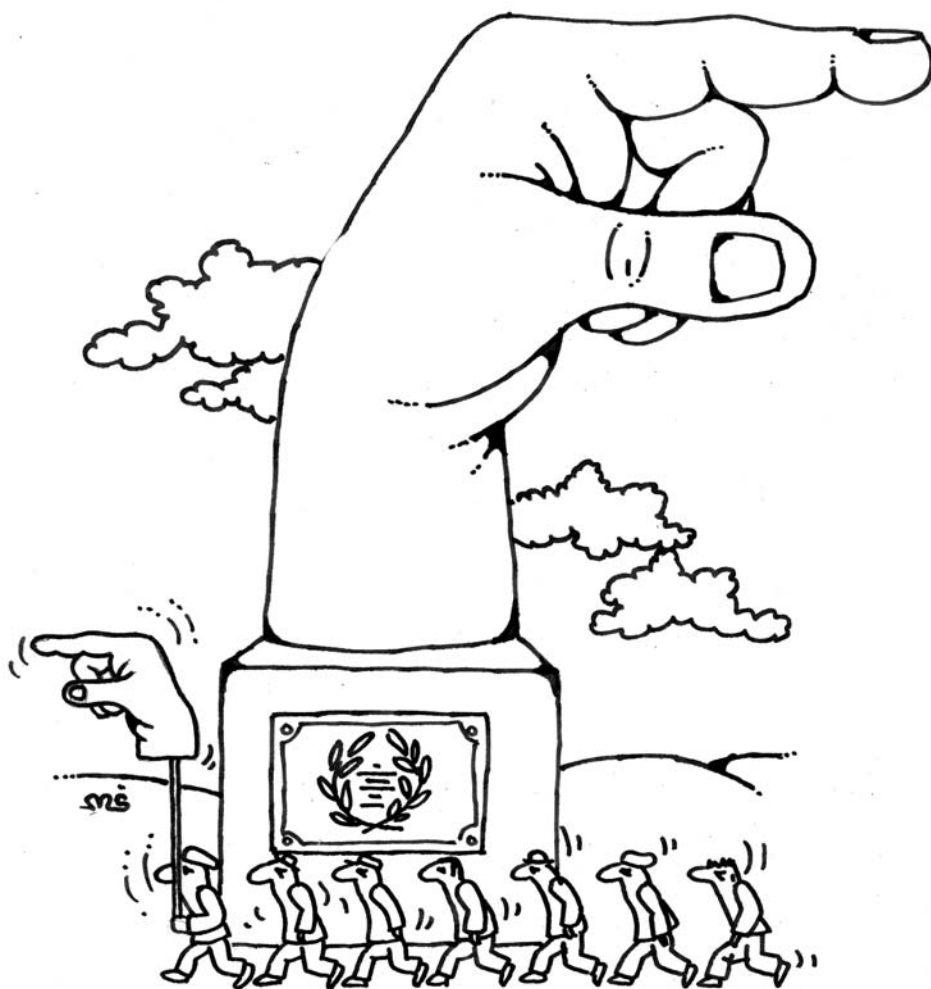
Nuo kokių autorių gaunamų pajamų valstybinio socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos?

Valstybinio socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos:

- nuo autoriams ir gretutinių teisių subjektams mokamo atlyginimo už kūrinių ir gretutinių teisių objektų panaudojimą pagal suteiktas licencijas panaudoti kūrinius ar gretutinių teisių objektus, taip pat nuo autoriams ir gretutinių teisių subjektams

mokamo kompensacinio atlyginimo už knygų panaudą bibliotekose, kūrinių atgaminimą reprografijos būdu ir kūrinių bei gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais, pajamų, gautų už perduotą ar pagal licencinę sutartį suteiktą teisę naudotis pramoninės nuosavybės objektu;

- nuo pajamų, gautų pagal autorines sutartis, sumų, kurios įtraukiamos į jų individualios veiklos pajamas;
- nuo pajamų, gautų pagal autorinę sutartį iš Lietuvoje registruoto juridinio asmens, kai autorius yra ne nuolatinis Lietuvos gyventojas;
- nuo pajamų, gautų pagal autorinę sutartį iš užsienyje registruoto juridinio asmens, kai autorius yra nuolatinis Lietuvos gyventojas.

Kaip skaičiuojamas pagal autorines sutartis dirbančių asmenų socialinio draudimo stažas?

Būtina socialinio draudimo pensijų bei pašalpų skyrimo sąlyga – valstybinio socialinio draudimo stažas. Socialinio draudimo stažas nustatomas pagal laikotarpius, kada buvo mokėtos socialinio draudimo įmokos, taip pat gautos socialinio draudimo išmokos (pašalpos, nedarbo išmoka). Valstybinio socialinio draudimo stažas atskiroms socialinio draudimo išmokoms gauti yra skirtingas. Jį

nustato atitinkamas socialinio draudimo rūšis reglamentuojantys įstatymai.

Įsidėmėtina, kad socialinio draudimo stažas pagal autorines sutartis dirbantiems asmenims nustatomas ne kalendorine trukme, o pagal gautų pajamų sumą, nuo kurios sumokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Jeigu šios įmokos sumokėtos nuo minimalios mėnesinės algos (MMA) dydžio sumos, įgyjamas vieno mėnesio socialinio draudimo stažas. Tais atvejais, kai įmokos sumokėtos nuo mažesnės arba didesnės negu MMA dydžio sumos, socialinio

draudimo stažas laikomas proporcingai mažesniu arba didesniu.

Tarkime, asmeniui, kuris dirba pagal autorinę sutartį, 2011-06-15 išmokėtas 2 400 Lt autorinis atlyginimas. Šio asmens socialinio draudimo stažas ir draudimo laikotarpis bus 3 mėnesiai, skaičiuojami nuo atlygio išmokėjimo dienos į priekį (2 400 Lt : 800 Lt = 3 mėn.). Vienerių metų socialinio draudimo stažą asmuo pelnys, jei per metus bus sumokėjęs įmokas nuo ne mažesnės kaip 9 600 Lt sumos (kai MMA – 800 Lt).

Tačiau per vienerius kalendorinius metus asmuo negali įgyti daugiau nei vienerių metų socialinio draudimo stažo, nors pajamos ir būtų didesnės nei 12 MMA. Atkreipiame dėmesį į tai, kad *socialinio draudimo laikotarpis*, skaičiuojamas į priekį nuo autorinio atlygio gavimo dienos, negali būti ilgesnis nei 24 mėnesiai.

Žurnalistas parašo bestselerį. Už jį gauna didžiulį honorarą. Kaip tada skaičiuojamas socialinio draudimo laikotarpis?

Socialinio draudimo laikotarpis, skaičiuojamas į priekį nuo autorinio atlygio gavimo dienos, negali būti ilgesnis nei 24 mėnesiai, nors autorinis atlygis siektų ir milijoną litų.

Žurnalistas domina ir valstybinio socialinio draudimo stažas, kuris atskirioms socialinio draudimo išmokoms gauti yra skirtingas.

Jį nustato atitinkamas socialinio draudimo rūšis reglamentuojantys įstatymai. Pvz., stažo reikalavimus socialinio draudimo pensijai gauti nustato Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas. Senatvės pensijai gauti nustatytas 15 metų minimalus ir 30 metų būtinas socialinio pensijų draudimo stažas. Jis vienas tiek moterims, tiek ir vyrams.

Socialinio draudimo stažo reikalavimai pašalpoms gauti numatyti Ligos ir motinystės

socialinio draudimo įstatyme. Pagal autorines sutartis pajamas gaunantys asmenys socialinio draudimo stažą *ligos pašalpai* gauti įgyja tuo atveju, jeigu iki laikinojo nedarbingumo pradžios buvo sumokėtos socialinio draudimo įmokos nuo ne mažesnės negu 3 MMA dydžio draudžiamųjų pajamų sumos per paskutinių 12 mėnesių laikotarpį arba nuo ne mažesnės negu 6 MMA dydžio draudžiamųjų pajamų sumos per paskutinių 24 mėnesių laikotarpį.

Motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos skiriamos, kai už asmenis, gaunančius pajamas pagal autorines sutartis, iki nėštumo ir gimdymo, tėvystės ar vaiko priežiūros atostogų pradžios buvo sumokėtos socialinio draudimo įmokos nuo ne mažesnės negu 12 MMA dydžio (9 600 Lt, kai MMA – 800 Lt) draudžiamųjų pajamų sumos per paskutinius 24 mėnesius.

Kolega, kuriam 2011 m. birželio 15 d. išmokėtas 3 300 Lt autorinis atlyginimas ir sumokėtos socialinio draudimo įmokos, 2011 m. rugpjūčio 31 d. susirgo. Ar jis turi teisę gauti ligos pašalpą?

Taip, nes jis laikinai nedarbingu tapo draudimo laikotarpiu (nuo 2011 m. birželio 15 d. iki 2011 m. spalio 18 d.) ir turi 4 mėnesių ir 4 dienų ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą (3 300 Lt : 800 Lt).

Ar vienodomis sąlygomis skiriamos ir mokamos pašalpos visiems apdraustiesiems, taip pat ir asmenims, gaunantiems pajamas pagal autorines sutartis?

Ir skiriamos, ir mokamos vienodomis sąlygomis. Ligos pašalpa iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų nuo 3 iki 7 laikinojo nedarbingumo dienos mokama 40 proc., o nuo 8 laikinojo nedarbingumo dienos – 80 proc. pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Ligos pašalpa mokama už darbo dienas

pagal kalendorių (taikoma 5 dienų darbo savaitė). Ligos pašalpos dydis apskaičiuojamas iš užpraeito kalendorinio ketvirčio, buvusio prieš laikinojo nedarbingumo atsiradimo mėnesį, draudžiamųjų pajamų. Jeigu užpraeitą kalendorinį ketvirtį apdraustasis neturėjo draudžiamųjų pajamų, mokama minimali ligos pašalpa. Tačiau ligos pašalpa, mokama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų, per mėnesį negali būti mažesnė už nedarbingumo atsiradimo mėnesį galiojusių Vyriausybės tvirtinamų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų (1 170 Lt iki 2011-12-31, 1 488 Lt nuo 2012-01-01) ketvirtadalį. Taigi minimali ligos pašalpa iki 2011-12-31 yra 292,5 Lt, o nuo 2012-01-01 bus 372 Lt.

Motinytės, tėvystės ir motinytės (tėvystės) pašalpa dydis yra apskaičiuojamas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per 12 kalendorinių mėnesių, buvusių prieš nėštumo ir gimdymo, tėvystės arba vaiko priežiūros atostogų pradžios mėnesį. Ši pašalpa per mėnesį negali būti mažesnė už nėštumo ir gimdymo, tėvystės ar vaiko priežiūros atostogų pradžios mėnesį galiojusių einamųjų metų draudžiamųjų pajamų trečdalį (iki 2011-12-31 – 390 Lt, nuo 2012-01-01 – 496 Lt).

Ligos pašalpa turi teisę gauti asmenys, gaurantys pajamas pagal autorines sutartis, jeigu jų laikinasis nedarbingumas prasidėjo laikotarpiu, kuriuo šie asmenys laikomi apdraustaisiais, o prieš laikinojo nedarbingumo nustatymo dieną turėjo ne trumpesnę kaip 3 mėnesių per paskutinius 12 mėnesių arba ne trumpesnę kaip 6 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinytės socialinio draudimo stažą.

Teisę gauti *motinytės, tėvystės, motinytės (tėvystės) pašalpas* turi ligos ir motinytės socialiniu draudimu apdrausti asmenys, jeigu turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius (nuo 2009 m. spalio 1 d.) ligos ir motinytės socialinio draudimo stažą ir už juos sumokėta socialinio draudimo įmokų

atitinkamai ne mažiau kaip nuo 9 600 Lt (12 x 800 Lt). Neturint įstatymu nustatyto ligos ir motinytės socialinio draudimo stažo, minėtos pašalpos neskiriamos.

Asmenims, dirbantiems pagal autorines sutartis ir turintiems teisę gauti ligos pašalpa, ligos pašalpa skaičiuojama pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeiliui einančius 3 kalendorinius mėnesius, buvusių iki praeito kalendorinio mėnesio prieš laikinojo nedarbingumo nustatymą pradžios mėnesį. Pvz., teisė į ligos pašalpa atsirado 2011 m. spalio 27 d., tai vieną mėnesį praleidus, pašalpa bus skaičiuojama pagal 2011 m. birželio, liepos ir rugpjūčio kompensuojamąjį uždarbį.

Jei užpraėjusį ketvirtį apdraustasis neturėjo draudžiamųjų pajamų, mokama minimali ligos pašalpa, kurios dydis – vienas ketvirtadalis einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, t. y. 292,50 Lt, kai einamųjų metų draudžiamosios pajamos – 1 170 Lt. Asmenims, dirbantiems pagal autorines sutartis, motinytės, tėvystės ir motinytės (tėvystės) pašalpa skaičiuojama pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeiliui einančius 3 kalendorinius mėnesius, buvusių iki praeito kalendorinio mėnesio prieš nėštumo ir gimdymo, tėvystės, vaiko priežiūros atostogų pradžios mėnesį. Pvz., vaiko priežiūros atostogų pradžia 2011 m. spalio 27 d., tai kompensuojamas uždarbis motinytės (tėvystės) pašalpai gauti bus skaičiuojamas pagal 2010 m. rugsejo 1 d.–2011 m. rugpjūčio 31 d. laikotarpį.

Ar ligos pašalpa mokama asmeniui, jei laikinojo nedarbingumo metu jam buvo išmokėtas autorinis atlyginimas?

Ligos pašalpa jam išmokama, jei laikinojo nedarbingumo metu jis nevykdė autorinėje sutartyje numatytų darbų (nepaisant to, kad autorinis atlygis jam buvo išmokėtas laikinojo

nedarbingumo metu) ir nepažeidė elgesio taisyklių laikino nedarbingumo metu. Ligos pašalpa nemokama tokiu atveju, jei apdraustasis laikinojo nedarbingumo metu dirbo, tuo pažeisdamas elgesio taisykles laikinojo nedarbingumo metu. Jei laikinojo nedarbingumo metu autoriui buvo išmokėtas autorinis atlygis už darbą, atliktą iki laikinojo nedarbingumo pradžios, jis tai turi įrodyti dokumentais iš darbovietės.

Ligos pašalpa mokama tik asmens draudimo laikotarpiu ir dar už 5 dienas pasibaigus draudimo laikotarpiui.

Žurnalistas spalio 27 d. gavo 800 Lt autorinį atlygį. Lapkričio 20 d. susirgo ir gavo 20 dienų laikinojo nedarbingumo pažymėjimą. Už kokį laikotarpį jam bus mokama ligos pašalpa?

Tokiam piliečiui ligos pašalpa bus mokama ne už visą nedarbingumo laikotarpį, o tik už 9 dienas. Pašalpa už pirmas dvi laikinojo nedarbingumo dienas nemokama, pradedama mokėti iš „Sodros“ biudžeto nuo lapkričio 22 d., t. y. trečios laikinojo nedarbingumo dienos, ir mokama iki lapkričio 25 d. ir dar 5 dienas pasibaigus draudimo laikotarpiui.

Asmenų, turinčių meno kūrėjo statusą, socialinis draudimas

2010 m. lapkričio 9 d. LR Seimas patvirtino Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo pataisas, numatančias meno kūrėjų statusą turinčių asmenų (žurnalistai, dizaineriai, vertėjai, rašytojai, architektai, dailininkai ar fotomenininkai) teisę į valstybės paramą socialinei apsaugai (Žin., 2010, Nr. 137-7003).

Kokios lengvatos nuo 2011 m. sausio 1 d. taikomos meno kūrėjo statusą turintiems asmenims?

Nuo minėtos datos meno kūrėjo statusą turintiems asmenims taikomos socialinio draudimo įmokų lengvatos. Nuolatinių pajamų bei darbdavio neturintiems menininkams nuo šių

metų pradžios socialinės įmokos mokamos iš specialios Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos, kurios paskirtis – padėti mažas pajamas gaunantiems meno kūrėjams sumokėti socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo įmokas bei teikti paramą menininkui kūrybinių pertraukų metu.

Kas „Sodrai“ turi teikti duomenis apie meno kūrėjo statusą turinčius asmenis ir statuso įgijimo laikotarpį?

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai duomenis apie meno kūrėjo statusą turinčius asmenis ir statuso įgijimo laikotarpį teikia Kultūros ministerija. Pagal asmens duomenų teikimo sutartį teikiami šie meno kūrėjo

duomenys: vardas ir pavardė, asmens kodas, meno kūrėjo statuso suteikimo data, meno kūrėjo statuso netekimo data.

Meno kūrėjų duomenis „Sodra“ registruoja Apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registre ir kiekvieną mėnesį patikrina šių asmenų turėtas draudžiamąsias pajamas nuo kalendorinių metų pradžios iki prieš tai buvusio mėnesio pabaigos. Tais atvejais, kai draudžiamųjų pajamų už atitinkamą mėnesį meno kūrėjas neturėjo arba turėtos pajamos buvo mažesnės nei MMA, trūkstama valstybinio socialinio draudimo įmokų suma padengiama iš Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos.

Todėl nei apdraustiesiems, nei jų draudėjams „Sodrai“ nereikia pateikti jokios papildomos informacijos.

Kokiu socialiniu draudimu draudžiami darbingi, meno kūrėjo statusą turintys asmenys?

Meno kūrėjai *valstybės* lėšomis draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijų dalims bei ligos ir motinystės socialiniu draudimu, jeigu jie neturi draudžiamųjų pajamų arba jų draudžiamųjų pajamų suma per kalendorinius metus yra mažesnė už atitinkamų metų LR Vyriausybės patvirtintų 12 minimaliųjų mėnesinių algų dydžio sumą. Už meno kūrėjus valstybė sumoka trūkstamą iki LR Vyriausybės patvirtintų 12 MMA socialinio draudimo įmokų dalį.

Nuo 2012 m. pradžios įsigaliosiančiu LR sveikatos draudimo įstatymo 17 str. pakeitimo įstatymu Nr. XI-1103 (Žin., 2010, Nr. 137-7004) darbingo amžiaus menininkams, turintiems meno kūrėjo statusą, numatytos ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų lengvatos: nuo 2012 m. sausio 1 d. jie bus draudžiami PSD, jei negauna pajamų pagal autorinę sutartį

ir nepriklauso asmenims, nurodytiems LR sveikatos draudimo įstatymo 6 str. 4 dalyje, 17 str. 1 ir 4–9 dalyse.

Už paminėtas sąlygas atitinkančius meno kūrėjus 72 Lt (9 proc. nuo MMA) dydžio PSD įmokas sumokės valstybės biudžeto asignavimų valdytojas iš Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos LR Vyriausybės nustatyta tvarka (VSDĮ 9 str. 1 dalis). Kitaip tariant, jei nebus gauta pajamų pagal autorinę sutartį, tai PSD įmokas sumokės valstybės biudžeto asignavimų valdytojas.

Kokias įmokas turi mokėti autorius, kuris turi meno kūrėjo statusą ir dirba tik pagal autorinę sutartį?

Kai meno kūrėjo statusą turintis autorius nedirba pagal darbo sutartį, valstybės tarnyboje ir pan., bet dirba tik pagal autorinę sutartį, „Sodros“ įmokos skaičiuojamos nuo pusės autorinio atlyginimo, bendras įmokų tarifas – 38,7 proc. Nuo pusės autorinio atlyginimo, kurį pagal autorines sutartis gavo asmenys, neturintys darbo santykių, priskaičiuojamas: draudėjų bendrasis valstybinio pensijų, ligos ir motinystės socialinio draudimo bei sveikatos draudimo įmokų 29,7 proc. dydžio tarifas ir jo dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims (pensijų socialiniam draudimui – 23,3 proc.; ligos ir motinystės socialiniam draudimui – 3,4 proc.; sveikatos draudimui – 3 proc.). Apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai (pensijų socialiniam draudimui – 3 proc.; sveikatos draudimui – 6 proc.). Šie asmenys nedraudžiami nedarbo ir nelaimingų atsitikimų bei profesinių ligų socialiniu draudimu.

Pavyzdžiui, draudėjas autoriui, kuris neturi kito darbdavio ir dirba tik pagal autorinę sutartį, priskaičiuoju 7 000 Lt autorinio atlygio. Išmokėdamas autorinį atlygį draudėjas nuo 3 500 Lt (50 proc. pajamų pagal autorinę

sutartį sumos) tą pačią dieną privalo apskaičiuoti ir sumokėti 1 354,50 Lt VSD ir PSD įmokų (3 500 Lt x (29,7 proc. draudėjo + 9 proc. apdraustojo)).

Kokias įmokas moka autorius, turintis meno kūrėjo statusą ir dirbantis pagal darbo sutartį, valstybės tarnyboje, t. y. turintis darbinius santykius, ir dar gaunantis autorinį atlyginimą?

Pagal darbo sutartį gautos pajamos apmokestinamos bendra tvarka. Meno kūrėjo statusą turintiems autoriams, kurie turi darbinius santykius (dirba pagal darbo sutartį, valstybės tarnyboje ir pan.) ir dar gauna autorinį atlyginimą, „Sodros“ įmokos bus skaičiuojamos nuo pusės autorinio atlyginimo, kaip ir darbo santykių neturintiems autoriams. Bendras įmokų tarifas – 39,8 proc.

Nuo pusės pajamų, kurias pagal autorines sutartis gavo meno kūrėjai, apskaičiuojamos draudėjų ir apdraustųjų įmokos pagal nustatytus įmokų tarifus:

- *Draudėjų* bendrasis valstybinio pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo socialinio

draudimo ir sveikatos draudimo įmokų 30,8 proc. dydžio tarifas ir jo dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims: pensijų socialiniam draudimui – 23,3 proc.; ligos ir motinystės socialiniam draudimui – 3,4 proc.; nedarbo socialiniam draudimui – 1,1 proc.; sveikatos draudimui – 3 proc.; nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifas pagal grupę, kuriai priskirtas draudėjas (galimos 3 grupės: I grupė – 0,9 proc.; II grupė – 0,38 proc.; III grupė – 0,18 proc.);

- *Apdraustųjų* valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai: pensijų socialiniam draudimui – 3 proc.; sveikatos draudimui – 6 proc.

Pavyzdžiui, draudėjas autoriui, kuris dirba pagal darbo sutartį, pagal autorinę sutartį, priskaičiuo 7 000 Lt autorinio atlygio. Išmokėdamas autorinį atlygį draudėjas nuo 3 500 Lt (50 proc. pajamų pagal autorinę sutartį sumos) tą pačią dieną privalo apskaičiuoti ir sumokėti 1 393,0 Lt VSD ir PSD įmokų (3 500 Lt x (30,8 proc. draudėjo + 9 proc. apdraustojo)).

Ilginamas senatvės pensijos amžius

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 21, 25, 33, 56, 57, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (Žin., 2011, Nr. 77-3723) nustatė vienodą 65 metų senatvės pensijos amžių moterims ir vyrams. Šio amžiaus riba bus pasiekta palaipsniui ilginant senatvės pensijos amžių. Senatvės pensijos

amžius nuo 2012 m. sausio 1 d. bus didinamas 4 mėnesiais per metus moterims ir 2 mėnesiais per metus vyrams, kol 2026 m. pasieks 65 metų ribą. Šiuo metu pensinis amžius moterims – 60 metų, vyrams – 62 metai ir 6 mėnesiai.

Didinant senatvės pensijos amžių, kiekvienais kalendoriniais metais senatvės pensija

bus skiriama tik tiems asmenims, kurie tais kalendoriniais metais sukako tiems metams nustatytą senatvės pensijos amžių. Jei asmuo nustatyto pensinio amžiaus sulaukia jau kitais kalendoriniais metais, atsižvelgiama būtent į tais metais galiojantį senatvės pensijos amžių.

Pavyzdžiui, 2016 m. moterims nustatytas senatvės pensijos amžius – 61 metai ir 8 mėn. Šį amžių per kalendorinius metus sukaks moterys, gimusios nuo 1954 m. rugsėjo 1 d. (nustatytą

pensinį amžių jos sukaks 2016 m. gegužės 1 d.) iki 1955 m. balandžio 30 d. (šį amžių jos sukaks 2016 m. gruodžio 30 d.). Gimusios 1955 m. gegužės 1 d. 61 metų ir 8 mėn. amžių sukaks tik 2017 m. sausio 1 d., todėl joms pensija bus skiriama jau 2017 m., sukakus 62 metus.

Vyras gimė 1961 m. vasario 17 d. Senatvės pensija, atsižvelgiant į amžiaus didinimą, jam bus skiriama 2025 m., sukakus 64 metus ir 10 mėnesių. Senatvės pensijos amžių jis sukaks 2025 m. gruodžio 17 d.

Pensinio amžiaus ilginimo lentelė

Metai	Moterys	Gimimo data	Vyrai	Gimimo data
2012	60 metų 4 mėn.	1952 m. sausio 1 d.– 1952 m. rugpjūčio 31 d.	62 metai 8 mėn.	1949 m. liepos 1 d.– 1950 m. balandžio 30 d.
2013	60 metų 8 mėn.	1952 m. rugsėjo 1 d.– 1953 m. balandžio 30 d.	62 metai 10 mėn.	1950 m. gegužės 1 d.– 1951 m. vasario 28 d.
2014	61 metai	1953 m. gegužės 1 d.– 1953 m. gruodžio 31 d.	63 metai	1951 m. kovo 1 d.– 1951 m. gruodžio 31 d.
2015	61 metai 4 mėn.	1954 m. sausio 1 d.– 1954 m. rugpjūčio 31 d.	63 metai 2 mėn.	1952 m. sausio 1 d.– 1952 m. spalio 31 d.
2016	61 metai 8 mėn.	1954 m. rugsėjo 1 d.– 1955 m. balandžio 30 d.	63 metai 4 mėn.	1952 m. lapkričio 1 d.– 1953 m. rugpjūčio 31 d.
2017	62 metai	1955 m. gegužės 1 d.– 1955 m. gruodžio 31 d.	63 metai 6 mėn.	1953 m. rugsėjo 1 d.– 1954 m. birželio 30 d.
2018	62 metai 4 mėn.	1956 m. sausio 1 d.– 1956 m. rugpjūčio 31 d.	63 metai 8 mėn.	1954 m. liepos 1 d.– 1955 m. balandžio 30 d.
2019	62 metai 8 mėn.	1956 m. rugsėjo 1 d.– 1957 m. balandžio 30 d.	63 metai 10 mėn.	1955 m. gegužės 1 d.– 1956 m. vasario 28 d.
2020	63 metai	1957 m. gegužės 1 d.– 1957 m. gruodžio 31 d.	64 metai	1956 m. kovo 1 d.– 1956 m. gruodžio 31 d.
2021	63 metai 4 mėn.	1958 m. sausio 1 d.– 1958 m. rugpjūčio 31 d.	64 metai 2 mėn.	1957 m. sausio 1 d.– 1957 m. spalio 31 d.
2022	63 metai 8 mėn.	1958 m. rugsėjo 1 d.– 1959 m. balandžio 30 d.	64 metai 4 mėn.	1957 m. lapkričio 1 d.– 1958 m. rugpjūčio 31 d.
2023	64 metai	1959 m. gegužės 1 d.– 1959 m. gruodžio 31 d.	64 metai 6 mėn.	1958 m. rugsėjo 1 d.– 1959 m. birželio 30 d.
2024	64 metai 4 mėn.	1960 m. sausio 1 d.– 1960 m. rugpjūčio 31 d.	64 metai 8 mėn.	1959 m. liepos 1 d.– 1960 m. balandžio 30 d.
2025	64 metai 8 mėn.	1960 m. rugsėjo 1 d.– 1961 m. balandžio 30 d.	64 metai 10 mėn.	1960 m. gegužės 1 d.– 1961 m. vasario 28 d.
2026	65 metai	1961 m. gegužės 1 d. ir vėliau	65 metai	1961 m. kovo 1 d. ir vėliau

Pensijų dydžių atkūrimas

Siekiant mažinti susidariusį „Sodros“ biudžeto deficitą, nuo 2010 m. sausio 1 d. buvo perskaičiuotos (sumažintos) valstybinio socialinio draudimo pensijos. Šių pensijų mažinimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas (toliau – Laikinasis įstatymas) (Žin., 2009, Nr. 152-6820) bei Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatai (Žin., 2009, Nr. 158-7169). Įstatymo nuostatos galios iki 2011 m. gruodžio 31 d.

Nedirbantiems pensininkams socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijos buvo perskaičiuojamos taikant Vyriausybės patvirtintą šiam įstatymui taikyti einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydį – 1 170 Lt vietoj galiojusį 1 488 Lt.

Pensininkams, dirbantiems pagal darbo sutartį, valstybės tarnyboje ir kt. ir turintiems draudžiamųjų pajamų (uždarbį) bei dirbantiems savarankiškai (individualiųjų įmonių savininkai, individualią veiklą vykdančios asmenys ir kt.), *senatvės, ištarnauto laiko pensijos bei kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas* yra perskaičiuojamos (mažinamos) dar ir priklausomai nuo jų gaunamų draudžiamųjų pajamų (uždarbio). Dirbantiems nurodytų pensijų gavėjams, turintiems draudžiamųjų pajamų, mokama perskaičiuotos pagal Laikinąjį įstatymą pensijos dalis, apskaičiuota atsižvelgiant į asmens praėjusio kalendorinio mėnesio draudžiamųjų pajamų (uždarbio) dydį.

Nuo 2012 m. sausio 1 d., pasibaigus Laikinojo įstatymo galiojimo laikui, visiems

socialinio draudimo pensijų gavėjams (**nedirbantiems ir dirbantiems**) bus atkurtas pensijų dydis į 2009 m. lygį. Tai reiškia, kad *socialinio draudimo senatvės, išankstinės senatvės, netekto darbingumo, ištarnauto laiko, valstybinės socialinio draudimo našlaičių (maintintojo netekimo), našlių pensijos ir kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas* bus mokamos tokio dydžio, kokio buvo iki jų sumažinimo. Dėl pensijų dydžio atkūrimo pensininkams nereikia kreiptis į „Sodros“ skyrius. Pensijos bus atkurtos automatiškai.

Sumažintas **valstybines pensijas**, mokamas iš valstybės biudžeto (*LR pirmo ir antro laipsnių, nukentėjusių asmenų, mokslininkų, pareigūnų ir karių, teisėjų*), atkurti į 2009 m. lygį planuojama (įsigaliojus atitinkamų įstatymų pataisoms) nuo 2013 m. sausio 1 d.

Kada numatoma grąžinti 1995–2002 m. dirbusiems pensininkams likusių neišmokėtų sumažintos pensijos dalį?

Nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo Valstybinių socialinio draudimo senatvės ir invalidumo pensijų dalies išmokėjimo įstatymas (Žin., 2007, Nr. 120-4880), numatantis 1995–2002 m. dirbusiems pensininkams išmokėti senatvės ar invalidumo pensijos dalį, kurios jie negavo dėl to, kad dirbdami turėjo didesnių nei kad buvo nustatyta draudžiamųjų pajamų.

2009 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1780 (Žin., 2009, Nr. 158-7166) dar kartą pakeista senatvės ir invalidumo pensijų dalies sumų išmokėjimo tvarka:

- asmenims, kurie 2008 m. sausio 1 d. buvo sukakę 65 ir daugiau metų, negautos pensijų sumos buvo išmokėtos 2009 m. birželio mėnesį. Jeigu asmeniui apskaičiuota senatvės ar invalidumo pensijos dalies suma neviršijo 100 litų, išmokėta viso dydžio apskaičiuota pensijos suma. Jeigu asmeniui apskaičiuota senatvės ar invalidumo pensijos dalies suma viršijo 100 litų, išmokėta 50 proc. asmeniui apskaičiuotos sumos, bet ne daugiau kaip 830 litų. Kitą asmeniui apskaičiuotos sumos dalį numatoma išmokėti 2012 m. birželio mėnesį;
- asmenims, kurie 2008 m. sausio 1 d. buvo jaunesni nei 65 metų, – 2009 m. gruodžio

mėnesį. Jeigu asmeniui apskaičiuota senatvės ar invalidumo pensijos dalies suma neviršijo 100 litų, buvo išmokėta viso dydžio apskaičiuota suma. Jeigu asmeniui apskaičiuota senatvės ar invalidumo pensijos dalies suma viršijo 100 litų, išmokama 50 proc. asmeniui apskaičiuotos sumos, bet ne daugiau kaip 830 litų. Kitą asmeniui apskaičiuotos sumos dalį numatoma išmokėti 2012 m. birželio mėnesį;

- už mirusius iki 2008 m. sausio 1 d. senatvės ar netekto darbingumo (invalidumo) pensijų gavėjus negautas pensijų sumas numatoma išmokėti 2012 m. birželio mėnesį.

Senatvės ar invalidumo pensijų dalies sumos už mirusius pensijų gavėjus išmokamos asmenims, kuriems paveldėjimo tvarka pereina mirusio asmens turtas. Šie asmenys „Sodros“ teritoriniam skyriui, mokėjusiam valstybinę socialinio draudimo senatvės ar invalidumo pensiją mirusiajam, pateikia:

1. Rašytinį prašymą;
2. Asmens tapatybės dokumentą;
3. Sąskaitos LR teritorijoje esančiame banke rekvizitus;
4. Atitinkamai paveldėjimo teisės liudijimą

ar nuosavybės teisės į bendrą sutuoktinių turtą liudijimą.

Jeigu šie asmenys rašytinius prašymus ir nurodytus dokumentus pateikia praėjus nustatytam išmokėjimo eilės tvarkos terminui, senatvės ar invalidumo pensijų dalies sumos jiems išmokamos per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo kartu su reikiama dokumentais pateikimo dienos, bet ne vėliau kaip iki 2012 m. gruodžio 31 d. Dėl mirusio sutuoktinio sumažintos pensijos sumos reikia kreiptis į „Sodros“ teritorinį skyrių pagal gyvenamąją vietą.

Žurnalistika, kūryba, pomėgiai

• • •

Kūrėjas medžioja akimirkas

• • •

Antanas STANEVIČIUS

Atkakloji žuvėdra

• • •

Vytautas ŽEIMANTAS

Kazio Račkausko „Tautotyros metraštis“

Juozo Vercinkevičiaus kūrybos pilys

Stasys Lipskis – dienų ir metų tėkmėje

*Povilas Lapeikis: lyrika, satyra
ir humoras*

• • •

Gerimantas STATINIS

Keliautojo Mato Šalčiaus takais

• • •

*Išmokti šokti žodžių šokį, arba
Kur prasidėjo... „Babcė“*

• • •

Daiva BUDRIENĖ

Kalėdų senelis

Kūrėjas medžioja akimirkas

Ramūnas Danisevičius (g. 1973 11 25 Biržuose) – spaudos fotografas. Baigė Vilniaus aukštesniąją technologijos mokyklą. Nuo 1993 m. dirba spaudos fotografu įvairiuose leidiniuose. Pastaruoju metu – dienraščio „Lietuvos rytas“ fotografas. Lietuvos fotografų klubo, Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys. Daugiausia apdovanojimų pelnęs šalies spaudos fotografas. „Lietuvos spaudos fotografijos“ parodoje 2005 m. pelnė net 6 „Auksinius kadrus“. Nuolat dalyvauja parodose ir tarptautiniuose projektuose. 2011 m. R. Danisevičiaus darbai kartu su A. Sutkaus ir R. Vikšraičio fotografijomis rodyti prestižinėje „Frieze“ meno mugėje Londone. 2011 m. gruodžio mėn. išleido įspūdingą fotoalbumą „Būti laiku“.

„Svarbiausia nuspausti fotoaparato mygtuką, o tik paskui galvoti. Jei sudvejosi, kitą sekundę jau gali būti per vėlu“, – prisipažino vienas įdomiausių spaudos fotografų Ramūnas Danisevičius.

„Būti laiku“. Šitaip pavadinta Vilniaus Prospekto galerijoje 2011 m. spalio pabaigoje atidaryta R. Danisevičiaus fotografijų paroda, vertusi prisiminti, kad fotografija jau beveik du šimtus metų žavi žmones savo gebėjimu iš pilko kasdienybės srauto išplėsti unikalias ir ryškias akimirkas.

Tai pirmoji 38 metų menininko retrospektyva, pristatanti per dešimt metų sukurtus įdomiausius jo darbus. Ta proga išleistas ir solidus albumas.

Pasak parodos kuratorės ir albumo sudarytojos Eglės Deltuvaitės, R. Danisevičiaus kūryba sunkiai išspraudžiama į vienos temos rėmus. Fotografui įdomios beveik visos gyvenimo sritys – menas ir politika, pramogų pasaulis ir miesto erdvės. Kasdienės situacijos, atsitiktinius praeivius ir net šunis bei katinus jis stebi taip pat įdėmiai, kaip ir dailininką Šarūną Sauką, aktorių Michailą Bojarskį

ar naujos Juozo Statkevičiaus kolekcijos pristatymą.

„Tik svetur, atitrūkę nuo mums įprastos aplinkos, gebame į pasaulį pažiūrėti atmerkтомis akimis, o tiksliau – pamatyti, kas vyksta aplinkui. Ramūnui, atvirksčiai, matymas – jo pasaulis, jo darbas. Atidžiai stebėdamas, strategiškai mąstydamas jis įžvelgia ir atskleidžia kasdienybės paradoksą, tačiau nutylėdamas diplomatiškai palieka teisę mums vertinti tai, ką jis matė“, – sako E. Deltuvaitė.

Juodai balta magija

R. Danisevičiaus fotografinės karjeros pradžia nebuvo kažkuo išskirtinė. Vyresnio brolio fotoaparatas, fotografų būrelis mokykloje, kuriam vadovavo laikraščio „Biržiečių žodis“ fotokorespondentas. Tačiau iki šiol menininkas prisimena tą didžiulį džiaugsmą, kurį pajuto pamatęs laikraštyje išspausdintą savo pirmąją nuotrauką – inkilą su varnėnu.

Daugelis fotografų kalba apie tą įspūdį, kurį vaikystėje darė baltame popieriaus lape ryškėjantis vaizdas. O R. Danisevičius juokauja, kad jam didžiausia magija būdavo baltas lapas be

Spaudos fotografas Ramūnas Danisevičius

jokio vaizdo, kurį ištraukdavo užmiršęs į ryškalus įpilti kokio nors chemikalo. Paradoksas bei humoras būdingi ir daugeliui jo darbų.

Nemažai parodos fotografijų daryta jau skaitmeniniu fotoaparatu, tačiau R. Danisevičius iki šiol dirba ir su juostine kamera. Šiais laikais tai jau prabangos dalykas, verčiantis labiau susikaupti, pataupyti juostą tikrai geram kadru.

Akivaizdi ir R. Danisevičiaus nostalgija nespaltotai fotografijai. Neatsitiktinai jo parodoje ir albume nėra nė vienos spalvotos nuotraukos. Skaitmenines fotografijas perkėles į kompiuterį jis visuomet patikrina, kaip jos geriau atrodo – spalvotos ar ne. Pasirodo, kad tik nedaugeliui jų spalva – gyvybiškai būtina.

„Fotografas Michailas Raškovskis turėjo puikų nespaltotų fotografijų albumą apie

Ramūnas Danisevičius. Kas, jei ne tu?

Ramūnas Danisevičius. Rinktinė

Paryžių. Henri Cartier-Bressono, Roberto Doisneu ir kitų žinomų fotografų darbai. Ir mes užsidedėme padaryti kažką panašaus Vilniaus tema. Fotografavom nespalvota juosta, patys ryškinom ir spaudėm. Bet M. Raškovskiu mirus tas projektas taip ir nebuvo įgyvendintas. Nors taip dirbti buvo pradėję dešimt ar penkiolika žmonių“, – su gailėsčiu įdomų sumanymą prisiminė R. Danisevičius.

Kasdienybė kaip įvykis

Didieji prancūzų fotografai, kaip ir Lietuvos fotografijos meistrai – Antanas Sutkus, Vitas Luckus ar Romualdas Rakauskas, R. Danisevičiui visuomet imponavo savo atidžiu žvilgsniu į pasaulį.

„Nuo mažens vartydavau „Nemuną“, fotografijos albumus. Visa tai formavo mano supratimą apie gerą fotografiją“, – fotomenininkas

*Ramūnas Danisevičius.
Ašara*

neslepia sąsajų su lietuviškąja poetinio reportažo mokykla. Ir čia pat priduria, kad vienas jo mėgstamiausių lietuvių autorių – fotografas Marijonas Baranauskas (1931–1995).

Parodos kuratorės E. Deltuvaitės manymu, R. Danisevičiaus fotografija – tai kasdienybė kaip įvykis. „Fotografas ieško būdų kasdienybės įvykių sukuryje užfiksuoti akimirkas, kuriose įamžinta tai, kas įstringa ilgam ir kalba apie daugiau nei šiandieną“, – pastebi ji.

Iš tiesų R. Danisevičius nemėgsta natiurmorto ar studijinės fotografijos, jam daug svarbiau – kasdienio gyvenimo akimirkos. Dėdamas fotoaparatai į krepšį jis visuomet patikrina, kokio jautrumo juosta įdėta, ar suformatuota atminties kortelė. Taigi pamačius „gerą vaizdelį“ užtenka ir keliolikos sekundžių jam nufotografuoti.

„Kažkas yra pasakęs, kad gera fotografija yra tokia, kurios neįmanoma pakartoti. Buvo sekundė ir praėjo. Būna tokie unikalūs,

vienetiniai kadrai. Nei prieš tai, nei po to nebebus nieko panašaus.

Pavyzdžiui, ta fotografija, kur vaikinai savo marškinėliais valo merginai ašarą. Visi stebisi: kaip tokius dalykus padarai? O tai buvo grynas atsitiktinumas. Gėriau kavą Užupio kavinėje. Ir fotoaparatas buvo ištrauktas. Jei jo nebūtų buvę po ranka, nebūtų ir to kadro“, – pasakoja R. Danisevičius.

Fotomenininko manymu, daug ką gyvenime lemia atsitiktinumas. Net ir į gausybę pelnytų prizų jis žiūri kaip į laimėjimą loterijoje. „Kartais po spaudos fotografijos parodų kyla ginčai, kieno nuotrauka iš tiesų buvo geresnė vienoje ar kitoje kategorijoje. Bet juk kitais metais bus kita žiūri ir bus visai kiti rezultatai“, – įsitikinęs R. Danisevičius.

*Rūta Mikšionienė
„Lietuvos rytas“, 2011 m. spalio 20 d.*

Sustabdytos „Žuvėdros“ akimirkos

Antanas Stanevičius (g. 1953 07 26 Užunevėžių k., Panevėžio r.) 1975 m. baigė Vilniaus universiteto žurnalistikos specialybę. Dirbo „Tarybinio studento“, „Tiesos“, „Literatūros ir meno“ korespondentu, atsakinguoju sekretoriumi, 1986–2002 m. – dienraščio „Tarybinė Klaipėda“ ir „Klaipėda“ vyriausioju redaktoriumi. Nuo 2002 m. – UAB „Eglės leidykla“ direktorius ir redaktorius. Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys, Meno kūrėjo statusas suteiktas 2005 m. Keliolikos eilėraščių, publicistikos, apybraižų knygų autorius, ne vienos knygos bendraautoris, sudarytojas ir redaktorius. Surengė dešimt personalinių fotografijų parodų, kurios vyko daugelyje Lietuvos miestų, taip pat ir Kamčiatkos Petropavlovskė (Rusija). 2011 m. pabaigoje išleido fotoalbumą „Atkakloji Žuvėdra“.

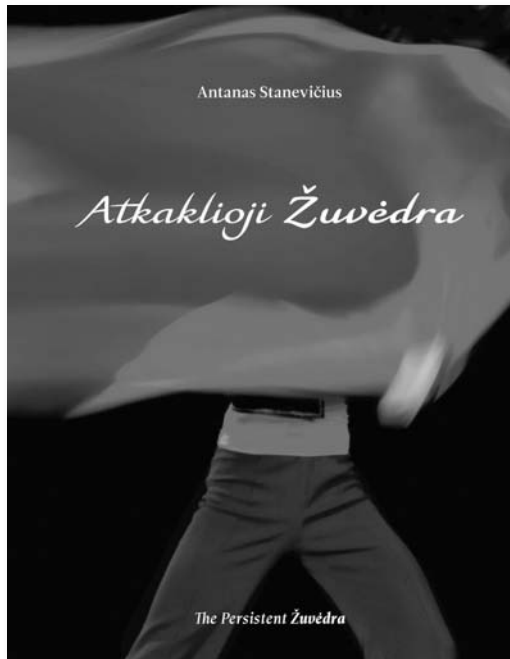
Atkakloji Žuvėdra – su Lietuvos sparnais

Antanas STANEVIČIUS

Žuvėdra... Taip jau atsitiko, kad dažnam lietuviui žuvėdra – greičiau ne paukštis, o šokių ansamblis. O užsieniečiai, pripratinti prie „Žuvėdros“ pavadinimo, žino tik ansamblį ir visai nenustemba sužinoję, kad vardas reiškia grakštų baltasparnį paukštį *Chlidonias leucopterus*...

Iš viso čempionate finalininkai šoka tris kartus. Jau tradicija, kad „Žuvėdra“ pasirodo augančia kondicija: finalinis šokis būna geriausias. Kad ir kokie reiklūs ir priekabūs būtų teisėjai, bet milimetrinis „Žuvėdros“ tikslumas ir didžioji Meno Jėga priverčia jus iškelti lenteles su laukiamiausiu skaičiumi „1“! „Žuvėdra“ susikaupia ir darosi galinga bei paslaptinga tarsi kamuolinis žaibas, kurio nei perprasi, nei įveiksi!

Daug įsidėmėtinų akimirkų esti pasaulio ir Europos Lotynų Amerikos šokių čempionatuose, tačiau pačios maloniausios tos, kai Vokietijos, Austrijos, Baltarusijos, Rusijos

publika, karštai palaikydama savo tautiečių komandas, nepaprastai entuziastingai palaiko ir „Žuvėdrą“! Nors savame krašte pranašu nebūsi,

2011-ųjų gegužė, Sibiras, Tiumenės miestas. Antanas Stanevičius su „Žuvėdros“ šokėjais

tačiau „Žuvėdrą“ myli klaipėdiškiai, myli visa Lietuva. O tiems, kuriems likimas lėmė apsigyventi Jungtinėse Amerikos Valstijose, Airijoje, tie kviečiasi „Žuvėdrą“ į Čikagą ar Dubliną. Kai tik „Žuvėdra“ laimi auksą, iškart kviečiama šokti Paryžiuje kasmetinėje geriausių planetos šokėjų šventėje „Perle du Nord“ (*Šiaurės perlas*).

Savąją auksinę „Žuvėdrą“ 1996-aisiais, 1999-aisiais, 2002-aisiais, 2006-aisiais ir 2009-aisiais m. lietuviai turėjo galimybę pamatyti gausiai ir iš arti, nereikėjo nei skristi, nei toli važiuoti: Vilniuje vyko Lotynų Amerikos šokių ansamblių Europos ir pasaulio čempionatai. Turėjo ir laimę pamatyti pergales. Štai 2006-aisiais šeštą kartą paeiliui Klaipėdos universiteto sportinių šokių ansamblis tapo Europos čempionu, pakildamas virš dvylikos įvairių šalių komandų. Naujoji profesorės Skaistutės Idzelevičienės sukurta kompozicija kubietiškais motyvais parodė, kad novatoriškoji „Žuvėdra“ toliau diktuoja Lotynų Amerikos šokių atmosferą Europoje ir pasaulyje.

Ne mažiau už šeštą kartą iškovotus Europos aukso medalius pradžiugino ir nepaprastai sėkmingas antrosios „Žuvėdros“ komandos debiutas čempionate. „Jaunėliai“, atlikę „Viva España“ kompoziciją, užėmė ketvirtą vietą!

Antrąją vietą čempionate užėmė Vokietijos Brėmeno miesto komanda, trečiąją – Vokietijos Brėmerhafeno, penktąją – Rusijos Tambovo, šeštąją – Lenkijos sostinės Varšuvos Lotynų Amerikos sportinių šokių ansambliai.

Kaip matome, tada Rusijos Tiumenės „Veros“, pernai ir šiemet nuskynusios pasaulio ir Europos auksą, finale net nebuvo...

Auksą Europos čempionate Vilniuje 2009-aisiais atnešė „Džeimsas Bondas“ – artistiška, gracinga, dinamiška kompozicija, prilygstanti visiems filmams apie garsųjį agentą. Jis jau buvo įvertinta ir suteikusi vieną pačių pakiliausių akimirkų Klaipėdos universiteto šokėjams: 2008 m. Vienos Noištate (Austrija) laimėjus auksą pasaulio čempionate už „Džeimsą Bondą“ milžiniškas Austrijos karinis orkestras atliko Lietuvos himną. Atliko

idealiai tiksliai, iškilmingai, garsiai dešimttūkstantinei žiūrovų salei ir šimtam šokėjų iš dešimčių šalių!

Paskui, kai „Žuvėdros“ šokėjai kramtė aukso medalius, tas pats orkestras grojo Radeckio maršą, Štrauso valsus, o šoko... dailiai išsukuoti žirgai! Štai ką reiškia nuo amžių glūdumos muzikali šalis!

Atspėkite, kokia įkyriausia mintis neatstojo komponuojant šį fotoalbumą? Ogi per greitą šokėjų kaitą! Matydamas, kokį darbą ir vargą, prakaitą ir net kraują, lūžusius kaulus, patemptus sąnarius, nebekalbant apie laiką, įkloja treneriai ir šokėjai, kol pastarieji gali išeiti į čempionato aikštelę, tiesiog apmaudauju vis nebematydamas veidų, kuriuos įsidėmėjo mano fotoaparatas. Visa laimė, kad tai ne parketo lentelės, sudegintos židinyje. Pasaulio ir Europos čempionai, vicečempionai kaip žiburėliai pasklinda po Lietuvą ir po pasaulį, sklaidami Idzelevičių dvasinius lobius. „Žuvėdros“ mokyklą baigęs žmogus – ypatingas. Ne vien tuo, kad moka puikiai šokti, kad niekad nebūsi griuvena, kad šokio meno moko kitus, tačiau ir tuo, kad išdrįso nebūti mažas! Kai Lietuvos vėliava keliami aukščiau už Vokietijos vėliavas, reikia tik susimąstyti, koks tai lietuvių žygdarbis ir kiek jis kainuoja.

– Ne visa galva, o visomis trimis galvomis turime būti aukščiau, kad į mus atkreiptų dėmesį! – kartą prasitarė ansamblio vadovė ir jo programų kūrėja Skaistutė Idzelevičienė. – Esame iš mažos valstybės, esame neturtingi, taigi tik ryškiausiu pranašumu galime konkuruoti dėl pirmųjų ir kitų prizinių vietų Europos ir pasaulio čempionatuose, daryti įtaką Tarptautinėje sportinių šokių federacijoje.

Ar metai per greitai bėga, ar per greitai keičiasi ansamblio šokėjai? Vis dėlto šokėjų kaita per sparti...

Kodėl? Šokėjai, kad ir kaip keista, nori valgyti... Kol jie studentai, kol gauna stipendijas,

kol remia tėvai, jie gali šokti. Tačiau tada, kai ateina laikas tapti savarankiškiems, kurti šeimas, tada finansų klausimas iškyla visu aštrumu. Deja, ansamblis neturi galimybių mokėti šokėjams nors ir kuklių atlyginimų. „Žuvėdra“ dėkinga rėmėjams.

Ekonominės priežastys, lemiančios sparčią šokėjų kaitą, turi dvi puses. Viena jų rodo didelius nuostolius: puikus šokėjas pačiame jėgų žydėjime palieka ansamblį, būtinai reikia kito, ir ne prastesnio! Kita pusė teigtų naudą visuomenei: parengiama daugiau kvalifikuotų šokėjų, kurie gali dirbti treneriais, ugdyti kitus sportinių šokių entuziastus.

Daugelis „Žuvėdros“ šokėjų susituokė, pirmąsias meilės kibirkštis pajutę devynių prakitų apipiltose akyse. Šoka ir šoks jų vaikai. Daugelis Klaipėdos universiteto Menų fakulteto Sportinių šokių katedros, „Žuvėdros“ ansamblio pagrindo, absolventų dirba šokių mokytojais, treneriais, savo sukurtų ansamblių, būrelių, mokyklų vadovais. Įgydami choreografo specialybę Klaipėdos universitetą baigė daugiau kaip du šimtai absolventų iš 21 laidos. Iš jų – keturios magistrų laidos. Auklėtiniai įsteigė keturias dešimtis šokių klubų. Šalia Lietuvos krepšinininkų, didžiųjų Lietuvos valstybės ambasadorių, turime ir šokėjus, kurių sportas ir menas labai demokratiškas – šokti galima visur, ne vien sporto salėje ar aikštelėje. Jeigu išsipildytų idėja Lotynų Amerikos sportinius šokius įteisinti olimpinei sporto šaka, visiškai tikroviškai turėtume olimpinis čempionus!

Su „Žuvėdra“ draugauju nuo prabėgusio tūkstantmečio, nuo 1999-ųjų. Draugauju, vadinausi, fotografuoju, kartu keliauju, išgyvenu ansamblio džiaugsmus ir sunkumus. „Žuvėdra“ unikali tuo, kad dvi stiprios pasaulinio lygio komandos išaugo po vienu stogu – Klaipėdos universiteto Menų fakulteto Sportinių šokių katedroje ir „Žuvėdros“ šokių klube. Lietuvoje varžovų „Žuvėdra“ neturi, o tai, kaip jau

pastebėjome, nėra gerai komandų raidai; taip sunkiau, nes tenka iškart skverbtis į Europos ir pasaulio čempionatus ne vien fiziškai išsitreiniravus, bet ir su nauja meniška programa.

Ko gero, „vežanti“ programa ir yra tas Pegasas, kuris skraidina į pergales. Privalomiesiems čempionatų šokiams – sambai, ča ča ča, rumbai, pasadobliui, džaiivui – ansamblio vadovė profesorė S. Idzelevičienė su kompozitoriumi Audriumi Balsiu parenka muzikos temas. Programos choreografija, apmesta vadovės mintyse, audžiama treniruočių salėje metodu „žvalgyba mūšiu“, repetuojant. Kilus abejonėms, lemiamą žodį taria vadovės vyras, bendražygis ir bendradarbis profesorius Romaldas Idzelevičius.

Nors abu vadovai turi aukščiausias sportinių šokių tarptautinio teisėjo kategorijas, tačiau galutinei naujos programos redakcijai pirmenybė suteikiama vyrui. Šio tandemo vaisingumą liudija Klaipėdos universiteto sportinių šokių ansamblio pergalės: per dvidešimt dalyvavimo tarptautiniuose čempionatuose metų – šešiskart pasaulio ir septyniskart Europos čempionai!

Negalime neprisiminti, kad būtent S. Idzelevičienė ansambliui vadovauja jau 46-erius metus, jį ir įkūrusi. Anuometiniu pavadinimu pramoginis šokis suvedė Skaistutę ir Romaldą į legendinę porą, kurios dėka daugybė šios žemės gyventojų įsidėmėjo Klaipėdos ir

Lietuvos vardą. Gražu ir teisinga, kad 2005 m. balandį Idzelevičiams Klaipėdos miesto Taryba suteikė Garbės piliečių vardus.

...Šokį geriausia žiūrėti gyvai: keliauti į čempionatus, koncertus, įsitaisyti tribūnose po išskleista Lietuvos vėliava... Šokį išsamiai perteikia televizijos transliacijos, vaizdo įrašai, kurių šiais laikais nesunkiai galima rasti internete. O kokią prasmę turi šokių fotografijos? Į šį klausimą teatsako naujojo fotoalbumo „Atkakloji žuvėdra“ žiūrovai.

Ankstesniame fotoalbume „Auksinė Žuvėdra“, išleistame 2005-aisiais ansamblio 40-mečio proga, stengiausi atspindėti komandos istoriją, o šiame dėmesys labiau krypta į šokio grožį. Norisi, kad šio fotoalbumo žiūrovai patys pakiltų šokti.

P. S. Kai leidinys jau buvo parengtas spaudai, 2011 m. gruodžio 3 d. Vilniuje vykusiame Lotynų Amerikos sportinių šokių čempionate sportinių šokių ansamblis „Žuvėdra“ septintą kartą tapo pasaulio čempionais. Kompozicija „Uraganas“ pagal grupės „Scorpions“ kūrinį jiems padėjo aplenkti Rusijos ansamblį „Vera“ ir amžinus konkurentus – vokiečius iš Brėmeno. Antroji „Žuvėdos“ komanda liko penkta. Čempionate iš viso dalyvavo 18 kolektyvų iš Vokietijos, Olandijos, Rusijos, Austrijos, Mongolijos, Anglijos, Čekijos, Vengrijos, Lenkijos ir Lietuvos.

Kazio Račkausko „Tautotyros metraštis“

Vytautas ŽEIMANTAS

Dienos šviesą išvydo naujas, įdomaus turinio leidinys „Tautotyros metraštis“. Jis pasirodė kolegos žurnalisto ir meno kūrėjo Kazio Račkausko iniciatyva. Nors K. Račkauskas studijavo pedagogiką ir istoriją, tačiau jį nuo jaunumės viliojo žurnalistika. Tad 1963 m., nesulaukęs ir trisdešimties metų, jis buvo priimtas į Lietuvos žurnalistų sąjungą. K. Račkauskas, kitaip nei nemažai mūsų kolegų, nesiblaškę ieškodamas prioritetinės temos. Jis pasirinko kraštotyra, nors žmonės, kurie sovietmečiu domėjosi mūsų krašto praeitimi, ją garsino ir brangino, oficialiosios valdžios buvo gujami, jais buvo nepasitikima, o veiklai trukdoma. K. Račkauskas į šią temą kibo su entuziazmu ir tikrai daug nuveikė. Išleido knygas „Visuomeninė paminklų apsauga“ (1975), „Paminklai ir šeima“ (1986), „Kraštotyros sąjūdis Lietuvoje“ ir „Arklio muziejus“ (abi 1987), apgynė disertaciją apie kraštotyros sąjūdį Lietuvoje.

K. Račkauskas buvo aktyvus ir visuomeninėje veikloje – jau 1971 m. išrinktas

Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos pirmininko pavaduotoju, vėliau – ir pirmininku. Jo kūrybinis ir organizacinis potencialas ypač atsiskleidė prasidėjus Atgimimui: kartu su bendraminčiais atgaivino prieš karą veikusią Tėvynės pažinimo draugiją, o 2004 m. tapo jos pirmininku. Parašė ir išleido knygas „Mano gimtinė“, „Aukštadvaris“ (abi 2002), „Tėviškės vyturiai“, „Žvilgsnis į Bekštonis“, „Penkiolika „Gimtinės“ metų“ (visos 2005), „Dveji tautotyryninkų metai“ (2006), „Tautotyros pradžios“ (2008). Paskelbė per 2 000 straipsnių, apsakymų, eilėraščių. 1997 m. įsteigė Tėviškės pažinimo paramos fondą.

Ypač daug K. Račkauskas nuveikė dvidešimt metų (1989–2009) leisdamas ir redaguodamas mėnraštį „Gimtinė“. Ir štai naujas, didelis K. Račkausko darbas – „Menotyros metraštis“. Tai pirmasis ir gana svarus žingsnis, kurį žengė Tėvynės pažinimo draugija, vykdydama naują, tik 2010 m. pradėtą, pažintinį projektą „Į savasties aruodą – brandūs paveldo grūdai“.

Vytautas Žeimantas (g. 1944 12 13 Vilniuje) – žurnalistas, rašytojas, redaktorius, vertėjas. 1972 m. baigė Vilniaus universiteto Pramonės ekonomikos fakultetą. 1975–1985 m. dirbo laikraščio „Tiesa“ redakcijoje, buvo Užsienio gyvenimo skyriaus korespondentas, Pramonės ir statybos skyriaus vedėjas. 1989–1998 m. laikraščio „Vakarinės naujienos“ vyriausiasis redaktorius. Daugiausia rašė ekonomikos, visuomenės gyvenimo temomis, kelionių apybraižas. 1999–2008 m. laikraščio „Lietuvos aidas“ redaktorius pavaduotojas. Iš baltarusių kalbos išvertė dabartinių rašytojų L. Arabei ir G. Marčiuko kūrinių.

Nuo 1972 m. Lietuvos žurnalistų sąjungos, nuo 2006 m. Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos, nuo 2010 m. Baltarusijos rašytojų sąjungos, nuo 2011 m. Lietuvos baltarusistų asociacijos narys. 2010 m. apdovanotas medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“.

Kazys Račkauskas pristato „Tautotyros metraštį“

Tėvynės pažinimo draugija jau yra daug nuveikusi žadinant gyvąją istorinę ir kultūrinę lietuvių tautos atmintį. Šis metraštis – tai draugijos narių vienerių metų nuveiktų darbų rezultatas, tapęs solidžia, per 300 puslapių knyga, kurioje 33 autoriai pateikė beveik pusšimtį straipsnių. Tarp jų nemažai ir žurnalistų.

Žinoma televizijos ir radijo žurnalistė, etnologė Gražina Kadzytė redagavo knygos skyrių „Tradicinės kultūros paveldas“. Jame daug informacijos apie žmones – kūrėjus iš Leipalingio ir Žaslių, Kaišiadorių ir Tauragės...

Lituanistė, poetė Zita Čepulytė redagavo knygos skyrių „Gimtosios kalbos sargyboje“. Čia pateiktas įsimintinas daktaro Mindaugo Tamošiūno straipsnis „Ar galime būti ramūs dėl lietuvių kalbos?“ Jau pats straipsnio pavadinimas kelia tam tikrą nerimą, juolab vis dažniau ir garsiau pasigirsta kalbų apie lietuvių kalbai gresiantį pavojų. O blogiausia, kad visa tai prasidėjo kartu su nepriklausomybės atgavimu ir noru kuo greičiau jei ne susiliesti, tai bent jau mėgdžioti Vakarų Europą. Atsirado karštagalvių, kurie labai įsijautė į „europintojų“ vaidmenį. Deja, jiems kol kas talkina ir

Lietuvių kalbos komisija, 1997 m. nutarimu nusprendusi, kad mokslinėje informacinėje literatūroje tam tikrus terminus ir pavardes lietuviškai rašyti netinka. Pastangos įtikinti Lietuvių kalbos komisiją ir mūsų valdžią, kad tai yra absurdas, kol kas nedavė rezultatų. Džiugu, kad ir Lietuvos žurnalistų sąjungos Taryba priėmė atitinkamą pareiškimą, ginantį lietuvių kalbą.

Žinomas žurnalistas, poetas, NŽKA narys Juozas Elekšis ne tik redagavo knygos skyrių „Lietuvos kovos dėl laisvės“, bet ir pateikė keletą savo publikacijų. Iš jų labiausiai įsiminė „Pilėnų ainiai“, menišką pasakojimą apie lietuvių pasipriešinimą okupantams.

Žurnalistas, „Kaišiadorių aidų“ redaktorius Jonas Laurinavičius buvo atsakingas už knygos skyrių „Iškilūs tėvynainiai“. Šiame skyriuje įsiminė žurnalistų J. Elekšio ir K. Račkausko rašinys apie žinomą pedagogę, rašytoją ir tautos paveldo puoselėtoją Birutę Teresę Lengvenienę ir du garsios publicistės, profesorės Onos Voverienės rašiniai.

Druskininkietė publicistė Izabelė Navarackienė pateikė įdomių faktų apie kunigo ir Vasario 16-osios Akto signataro Vlado Mirono gyvenimą.

Žinoma publicistė Irena Tumavičiūtė jautriai parašė apie istorikę daktarę Anasztaziją Kairiūkštytę. Kaip istorikė, ji brendo Lietuvos istorijos institute, kuriame pradėjo dirbti dar 1973 m.

Įdomus ir panevėžietės lituanistės Dainoros Urbonienės straipsnis „Tautiškumas Šatrijos Raganos veikloje ir kūryboje“.

Šis metraštis pažymėtas I numeriu. Vadinasi, jo rengėjai nemano sustoti, planuoja leisti serijinį leidinį. Manau, tai geras sumanymas, juo labiau kad ir pirmas bandymas yra vykęs, atrandantis kelią į skaitytojų širdis. Metraštis vertas ne tik visuomenės, bet ir mokslininkų, žurnalistų dėmesio.

Juozo Vercinkevičiaus kūrybos pilys

Vytautas ŽEIMANTAS

Neslėpsiu, anksčiau ar vėliau kažko panašaus iš kolegos Juozo Vercinkevičiaus tikėjau. Turiu omeny – knygos apie Trakus. Kilęs nuo Musninkų, senosios Lietuvos valstybės lopšyje, šalia Kernavės ir Trakų, Juozas niekada šių kraštų nepaliko, čia dirbo žurnalistu, čia kūrė, lietuvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis išleido nemažai pažintinės, turistinės literatūros apie senąsias Lietuvos sostines. Ir štai mano rankose naujausia jo knyga – ši kartą solidus publicistikos leidinys „Kur dunkso Trakų pilys“.

„Jau seniai kolegos žurnalistai ir bendradarbiai ragino išleisti savo publicistikos knyga, o ne tik spausdinti recenzijas apie kitų knygas. Bėgo metai, kaupėsi įvairūs tekstai ir pastabos, o knygos nebuvo, tik „Vorutos“ laikraštis keliaudavo į įvairias šalis. Bet atėjo metas pagerbti Trakų Vytauto Didžiojo funduotos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios ganytoją, jau buvusį kleboną ir dekaną monsinjorą Vytautą Pranciškų Rūką, su kuriuo nuoširdžiai Trakuose bendrauta beveik keturiasdešimt metų. Labai greitai tokia knyga „Monsinjoras Vytautas Pranciškus Rūkas“ buvo sudaryta, išleista ir išparduota, sulaukusi recenzijų, pristatymų, pagerbimų įvairiais lygiais ir spaudoje. Knygos populiarumas paskatino plačiau pažvelgti į Trakų istoriją ir sudėti į knygą rašinius, pokalbius“, – rašo autorius knygos įžangoje.

Atvėrus Juozo knygą, prisiminė ir mūsų pirmoji pažintis. Tada jis redagavo Trakų rajono laikraštį „Spartuolis“. Atvažiavome į Trakus kartu su tuometiniu „Periodikos“ susivienijimo direktoriumi Ipolitu Skridla. Laikraštis vertėsi sunkokai, ėjo trimis kalbomis – lietuvių, rusų ir lenkų. Vertimai į kitas kalbas labai didino savikainą. Redakcija turėjo tik seno medinio namo kampą, žurnalistams buvo prastos darbo sąlygos. Prisimenu ir įkurtuvių džiaugsmą, kai „Spartuolis“ įsikėlė į naują, specialiai redakcijai pastatytą namą.

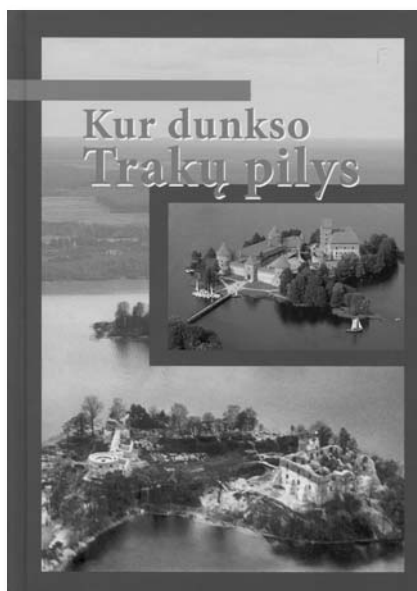
Jau tada Juozas įsiminė kaip didelis šio krašto gerbėjas ir puoselėtojas. Jo lūpose žodžiai „Trakai“, „Kernavė“ skambėjo ne kasdieniškai, o pakiliai, parodydami ir jo vidinę būseną, gilią patriotines nuostatas. Ir dar pridurčiau – istoriko mąstyseną. Ir nors jis spaudoje jau nuo keturiolikos metų, nors ir baigė Vilniaus universitete žurnalistikos mokslus, nors visą savo gyvenimą dirbo laikraščių redakcijose, manding, jis širdyje visada dar išlikdavo ir istoriku, senosios Lietuvos puoselėtoju. Patriotiniai Juozo jausmai ypač atsiskleidė prasidėjus Atgimimui. Jis pakeitė laikraščio pavadinimą į „Galvė“, pradėjo leisti tik lietuvišką laikraštį, aktyviai įsitraukė į Trakų Sąjūdžio veiklą.

Prisimenu 1989-uosius, kai Juozas, atvažiavęs į Vilnių, netikėtai paprašė leidimo leisti privatų istorinį laikraštį „Voruta“. Laikai buvo ne tik

Juozas Vercinkevičius

J. Vercinkevičius „Kur dunkso Trakų pilys“

pakilūs, bet ir neramūs. Iki Kovo 11-osios Akto dar reikėjo subręsti, o sovietinė kariuomenė niekur nesiruošė išvažiuoti. Dabar galiu tik pasidžiaugti, kad tada patikėjome kolega, jį palaikėme. Jis tapo pirmuoju Lietuvoje sovietinės valdžios oficialiai įteisinto privataus laikraščio leidėju ir redaktoriumi. Beje, kolega Juozas nesitenkino vien „Vorutos“ laikraščiu: jis įsteigia personalinę leidyklą „Voruta“, viešąją įstaigą „Vorutos“ fondas, įkuria ir leidžia naują laikraštį „Trakų žemė“, vėliau – ir laikraštį „Kernavė“, sukuria ir redaguoja net tris interneto svetaines: www.traku-zeme.lt, www.voruta.lt ir www.mazoji-lietuva.lt. Per daugiau kaip 20 metų Juozo vairuojama „Voruta“ tapo, mano nuomone, solidžiausiu periodiniu istorijos metraščiu, iš kurio, beje, dabar nemažai publikacijų pateko ir į naująją Juozo knygą.

Nemaža knygos dalis skirta dvasiniam gyvenimui. Ypač įsiminė puslapiai, kuriuose knygos autorius bendrauja su vyskupais Juozu Tunaičiu ir Antanu Deksniumi.

Kaip minėjau, kolega Juozas Atgimimo metais buvo aktyvus sąjūdininkas, artimai bendravęs su dauguma Sąjūdžio aktyvistų. Knygoje tai negalėjo neatsispindėti. Čia yra įdomūs jo pokalbiai su Juliumi Juzeliūnu, Romualdu Ozolu, Broniumi Kuzmicku, reportažai iš Sąjūdžio renginių. Gausu sąjūdinųjų nuotraukų. Vartydamas šiuos puslapius netrunki vėl atsidurti tuose nerimo ir vilties kupinuose metuose.

Knyga dienos šviesą išvydo artėjant Juozo Vercinkevičiaus 70-mečiui, kurį jis šventė 2011 m. kovo 24 dieną.

Stasys Lipskis – dienų ir metų tėkmėje

Vytautas ŽEIMANTAS

Kolega Stasys Lipskis mane visada stebino savo darbštumu, įvairiapuse kūryba ir visuomenine veikla. Šiomet jis peržengė gražų septyniasdešimtmečio slenkstį. Atrodytų, jau turėtų praeiti jaunatviško entuziazmo metas, tačiau Stasiui prabėgę metai – ne našta. Jį ir dabar galima sutikti visur – mūsų Senjorų klubo renginiuose, jo įsteigtoje „Žuvėdros“ leidykloje, Nacionalinėje žurnalistų kūrėjų asociacijoje ar jo prezidentaujamo Kuršėniškių klubo vakarėlyje. O dar šūsnyš publicistinių, literatūros kritikos straipsnių periodikoje, scenarijai filmams ir knygos, knygos...

Šiomet jis savo gausius skaitytojus pradžiugino išleidęs knygą-albumą „Dienų ir metų tėkmėje“, kurioje tarsi kaleidoskope sudėti biografiniai Stasio straipsniai, kolegų pasisakymai apie jį, jo veiklą ir kūrybą, jam dedikuoti eilėraščiai, ekslibrisai, autografi, laiškai, pluoštas nuotraukų, iš kurių nemažai niekur neskelbtų.

Prisimenu pirmuosius mūsų bendravimo žingsnius, kai atnešiau savo rašinį į žurnalo „Naujos knygos“ redakciją, kuriai tuo metu vadovavo Stasys Lipskis. Kaip džiaugiausi, pamatęs savo pavardę šiame prestižiniame leidinyje! Juk tai buvo metai, kai knyga turėjo didelį autoritetą, jos buvo leidžiamos masiniais tiražais ir greitai dingdavo nuo prekystalių. Tai buvo laikai, kai žmonės daug skaitė, ir net tuometiniai vadai ir vadukai, gal ir ne skaitymui, tai bent pasigyrimui (aš ją turiu!) noriai pildė asmenines bibliotekas.

Todėl ir žurnalas „Naujos knygos“ turėjo tam tikro šarmo, buvo skirtas inteligentijai, leidžiamas spalvotas, gražiai apipavidalintas. O turiniu, aišku, turėjo rūpintis leidinio vyr. redaktorius. Šios atsakingos pareigos buvo patikėtos S. Lipskiui.

Ir pelnytai patikėtos, nes kolega Stasys tuo metu jau buvo žinomas žurnalistas, literatūrologas. 1967 m. Vilniaus universitete įgijęs žurnalistikos specialybę jis pradėjo dirbti „Komjaunimo tiesoje“, vėliau savaitraštyje „Literatūra ir menas“, Lietuvos kino studijoje, „Nemuno“ žurnale.

Jis greitai brendo kaip publicistas ir literatūros kritikas. Pirmuosius kritikos straipsnius pradėjo skelbti dar būdamas studentas. 1972 m. išėjo jo pirmoji knyga „Dialogas su herojumi“. Po to išleido kritikos knygas „Šiuolaikinės apysakos horizontai“ (1976), „Jonas Šimkus“ (1981), „Kostas Korsakas“ ir „Nuo kaimo iki miesto“ (abi – 1983). Kaip subrendęs publicistas, jis pasireiškė knygoje „Apyaušrio blyksniai“ ir „Ten, kur Venta“ (abi – 1987). Pastarojoje knygoje atiduoda duoklę savo gimtinei Kuršėnams, Šiaulių kraštui. Palieka pėdsaką ir lietuviškame kine, sukurdamas scenarijų meniniam filmui „Mažos mūsų nuodėmės“, dokumentinio kino scenarijus, skirtus E. Mieželaičiui ir J. Avyžiui.

Prasidėjus Atgimimui jis ryžtingai imasi leidybinės veiklos. 1991 m. įsteigia ir pradeda vadovauti „Žuvėdros“ leidyklai, kuri per

S. Lipskis (centre prie medžio) kartu su jaunimo laikraščio veteranais. Daugelis iš jų dabar yra LŽS Senjorų klubo nariai

Stasio Lipskio knyga „Dienų ir metų tėkmėje“

dvidešimt metų išleido per tris šimtus knygų. Tarp jų yra ir mūsų kolegų Vytauto Leščinsko, Renatos Plumpienės, Romo Sadausko, Gintauto Iešmanto knygos.

Daug rašo ir pats. Ypač susidomi poetu Pauliumi Širviu. Du kartus išleidžia dokumentinę apysaką apie Paulių Širvį „Spindėjo beržas toluoj“ (1991, 2006), po to biografinę apybraižą „Paulius Širvys“ (2000). Parašo meninę apybraižą apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską „Širdies ir altorių šviesoj“ (2009) ir nevienareikšmiškai kritikos sutiktą knygą

apie Justą Paleckį „Amžiaus audrų paviliotas“ (2010). Sudaro ir išleidžia knygas apie aktorių Laimoną Noreiką, garsiąją žolininkę Eugeniją Šimkūnaite, Prezidentą Algirdą Brazauską. Kartu su Vytautu Kirkučiu išleidžia ir „Kuršėnų enciklopediją“. Už šį darbą tampa Kuršėnų garbės piliečiu.

Visa ši veikla atsispindi ir naujausioje kolegų Stasio knygoje, kurią, beje, irgi išleido „Žuvėdros“ leidykla. „Per kultūros sutemą, audrą ir vėtrą / lyg balta viltis skina kelia žuvėdra“, – taip šios leidyklos prasmingą veiklą įvertino poetas Vacys Reimeris. Įdomu skaityti ir Vytauto Kirkučio, Vytauto Leščinsko, Alfredo Guščiaus bei kitų kolegų kritinius ir apžvalginius straipsnius apie Stasį. Daug taiklių pastebėjimų yra ir Stasiui dedikuotose Rimgaudo Graibaus, Almos Karosaitės, Povilo Lapeikio, kitų autorių eilėraščiuose.

Atskiras knygos skyrius – „Iš žurnalisto kraitelės“. Jame autoriaus publicistika, skelbta periodikoje. Ji pasižymi ne tik šmaikščiu žodžiu, netikėtais pastebėjimais, bet ir pilietiškumu, minties platuma.

Povilas Lapeikis: lyrika, satyra ir humoras

Vytautas ŽEIMANTAS

Šį rudenį Vilniaus mokytojų namuose vi-suomenei pristatyta nauja kolegos Povilo Lapeikio knyga „Tuzinas“. Į ją autorius sudėjo lyrinius ir humoristinius eilėraščius, epigra-mas, žiupsnelį atsiliepimų. Knygai davė tokį pavadinimą, nes ji jau dvyliktoji jo kūrybi-niame kelyje.

Pirmą kartą rimčiau su Povilu Lapeikiu teko pabendrauti, kai jis 1987 m. tapo žur-nalo „Tarybinė mokykla“ (vėliau – „Tautinė mokykla“) vyriausiuoju redaktoriumi. Nors jau iki tol P. Lapeikis buvo paragavęs žurnalisto duonos dirbdamas telegramų agentūroje „Elta“ ir profsąjungų žurnale „Darbas ir poilsis“, taip pat 1976 m. įstojęs į Lietuvos žurnalistų są-jungą, tačiau man jis atrodė labiau rimtas pe-dagogas, o ne žurnalistas. P. Lapeikis baigė Klaipėdos pedagoginę mokyklą ir Vilniaus pedagoginį institutą, taigi įgijo kelias moky-tojo specializacijas, mokytojavo Palangos ir Klaipėdos mokyklose, dėstė Vilniaus pedago-ginėje mokykloje, tapo jos direktoriumi. Todėl ir darbas redaguojant pedagogų teorinį žurnalą atrodė kaip kitas kryptingas žingsnis pedago-ginėje karjeroje.

Tačiau prasidėjus Atgimimui P. Lapeikis, nors jam 1990 m. ir buvo suteiktas Lietuvos nusipelnusio švietimo darbuotojo garbės var-das, turėta pedagogine praktika nepasinaudojo ir ryžtingai žengė į žurnalistikos erdvę. Pradėjo dirbti „Tiesoje“, „Dienoje“, buvo savaitraščio „Mūsų balsas“ vyriausiasis redaktorius, laikraš-čio „Opozicija“ redaktorius. Netrukus pasirodė

Povilas Lapeikis

ir jo pirmosios autorinės knygos, vis labiau iš-ryškindamos jo kūrybinį potencialą, publicisto, poeto, humoristo talentą ir tuo pačiu atskleis-damos priežastis, kodėl kolega nežengė jau ge-rokai pramintu pedagogo keliu.

Pirmoji jo eilėraščių ir miniatiūrų knyga „Jaunystės trupiniai“ pasirodė 2000 metais. Vėliau beveik kasmet jis išleisdavo po knygą: „Pasišnekėjimai ant gimtinės griuvėsių“ (2001), „Lenkiu galvą išėjusiems“ (2002), „Viskas mano ponams“ (2002), „Rudens lašai“ (2004), „Širdis mokykloj pasilieka“ (2005), „Paliko pavasariai turtą...“ (2006), „Tu tik viena...“ (2006), „Kai gyvieji tampa šventaisiais“ (2008), „Dešimtas tvinksis“ (2009).

Jis kartu su Povilu Masilioniu ir Vac-lovu Paulausku sudarė istorinės kronikos rin-kinius „Nepriklausomybės žingsniai“ (1994) ir „Nepriklausomybės ir demokratijos žingsniai: 1989–1999 metų kronika“ (1999 m.), išleido autobiografinį rinkinį „Povilas Lapeikis. Kitų akimis“, į kurį sudėjo interviu, recenzijas, de-dikacijas ir atsiliepimus (2010).

2005 m. P. Lapeikis tapo Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos nariu, jam suteiktas valstybės pripažinto meno kūrėjo statusas. Jis įstojo ir į Nepriklausomųjų rašytojų sąjungą.

O dabar štai mano rankose jo „Tuzinas“. Knygoje trys skyriai, apie kiekvieną iš jų norėtusi tarti keletą žodžių. Pirmajame sudėta lyrika. Autorius ir šioje knygoje lieka ištikimas tradiciniam, maironiškajam eiliavimo būdai. Tematiniu požiūriu irgi nesiblaško. Daug švelnių žodžių, nors ir neįvardindamas, skiria savo gimtajam Surdegio kaimui, gražioms Troškūnų apylinkėms. Visiškai suprantamos ir jo, dabar jau miestelėno, nostalgiškos nuotaikos, prisiminus jaunystėje švėstas povilines ir žaliais berželiais apkaišytas laukujes duris:

Deja, gimtas kaimas nutolo seniai,

Nutolo vardadienių aidas.

Ir lieka tik džiaugtis, kad ten gyvenai.

Kad niekad neblės jojo veidas.

Nemažai eilėraščių autorius dedikuoja įvairiems žmonėms, kurių ratas atskleidžia jo interesų visumą, visuomeninio gyvenimo platumas. Jau pirmąjį knygos eilėrašį jis skiria kolegai Povilui Masilioniui, su kuriuo jį sieja sena, nuo vaikystės, nuo Troškūnų mokyklos prasidėjusi draugystė. Yra eilių, dedikuotų ir kolegoms Algiui Kustai, Vaclovui Paulauskui, Angelei Liaudanskienei, Juliiui Norkevičiui, Stasiui Lipskiui.

Antrasis skyrius skirtas epigramoms. Čia jau P. Lapeikis visiškai kitoks. Švelnų lyriką keičia gerai satyrą įvaldęs, humoro gyslelę turintis, išvalgus ir pilietiškai angažuotas kūrėjas. Matyti, kad autorius įdėmiai stebi mūsų politinį gyvenimą, supranta ekonomines peripetijas, ir, o tai, manding, svarbiausia, turi aiškią savo politinę nuostatą. Kita vertus, ir mūsų dabartis, politinių vadovų ir vadukų veikla sudaro kuo palankiausias sąlygas plėtoti satyros ir humoro žanrus. Tereikia tik stebėti ir turėti tokios kūrybos gyslelę. O P. Lapeikis turi ir

Povilo Lapeikio „Tuzinas“

vieną, ir kitą. Todėl ir negaili kandžių ir taiklių epigramų. Nuo jo plunksnos klišūva ir Seimo nariams Pranui Gražuliui, Astai Baukutei, Laimonui Diniui, Arūnui Valinskui, ir ministras Algiui Čaplikui, Donatui Jankauskui, Rasai Juknevičienei, Dainiui Kreiviui, premjerui Andriui Kubiliui, Seimo pirmininkei Irenai Degutienei. Teisingai sminga satyrinės strėlės ir į konservatorių valdomą Seimą, ir į dabartinę Vyriausybę.

Į trečiąją knygos dalį – „Žvilgsnis iš šalies“ – autorius sudėjo kai kurias recenzijas apie savo kūrybą, skaitytojų atsiliepimus, įvairių susitikimų su skaitytojais Vilniuje ir gimtajame Anykščių krašte nuotraukas.

Knygą išleido „Gairių“ leidykla, su kuria autorius pastaraisiais metais aktyviai bendradarbiauja, redaguodamas kai kurias šioje leidykloje leidžiamas knygas, tarp jų, beje, ir žurnalistų – Broniaus Čekanausko, Adolfo Strakšio, Aloyzo Urbono knygas.

„Gairės“ knygą gražiai išleido. Čia ypač norėtusi pagirti dailininkę Aušrą Čapskytę, kuri sėkmingai ir įtaigiai apipavidalino jau ne vieną P. Lapeikio knygą.

Gerimantas Statinis: „Esu bastūnas“

Gerimantas Statinis (g. 1960 08 15 Akmenėje) – pedagogas, žurnalistas, keliautojas, kelionių žurnalistikos tyrėjas. Baigė Valstybinę konservatoriją (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija), taip pat žurnalistikos magistrantūros studijas Vilniaus universitete. Dirbo LTV laidose „Kelionės“, „Iguana“, „Sustok – gamta“, „Keliaukime“, „Požiūris“. Sukūrė TV apybraižų ciklus „Reportažai iš Lietuvos požemių“ (2003), „Kalnai – mano gyvenimas“ (2010). Išleido knygas „Pasiklydęs Amazonijoje. Mato Šalčiaus klajonių pėdsakais“ (2008), „Mokyklai ir muzikai skirtas gyvenimas. Prisiminimai apie Kazimierą Balčėtį“ (2010). Šiuo metu – Valstybinio pučiamųjų instrumentų orkestro „Trimitas“ artistas, Karoliniškių muzikos mokyklos mokytojas. 2007 m. Lietuvos žurnalistų sąjungoje įkūrė Kelionių ir pramogų klubą.

Kas Jums yra kelionės?

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis sakė: „Gyvenimas – tai kelionė.“ Kelionės – tai gyvenimo būdas, gyvenimo pažintis ir patirtis. Mes galime keliauti ir laike, ir erdvėje. Rytiečiai stebisi, ko mes taip veržiamės į kalnus, į viršūnes, jei ten galima nukeliauti ir mintimis. Taigi kelionės – labai plati sąvoka. Net esu sumąstęs įteisinti kelionių mokslą kaip akademinę studijų šaką, kuri apimtų geografiją, istoriją, etnokultūrą, filosofiją, psichologiją ir daugelį kitų mokslų. Kelionės – ištisas mokslas, kaip ir pats gyvenimas.

Man nuostabiausias tos kelionės, kurios lauktos, kurtos ir turi bent minimalų tikslą. Tarkim, važiuoju į Dzūkiją pažiūrėti, kaip bus kepama grikių boba. Ir ne tik pamatysiu, bet ir paragausiu. Smagu klampoti po pelkes, raistus ieškant balinio vėžlio arba ažuolyne ieškoti itin reto pasakiško grožio vabalo elniaragio. Gal ir neteks jo aptikti, bet kelionė įgauna kitojų spalvų. Renku medžiagą, plečiasi akiratis. O ką kalbėti apie didesnes ekspedicijas, kurioms ilgai ruošiamės.

Prisiminkite sunkiausią kelionę

Pats sunkiausias žygis buvo Sajanuose, kai mes dviese su draugu keliavome 400 kilometrų per taigą. Pradėjome žygį pėsčiomis, nuėjome 150 km, tada katamaranu pasileidome sraunioju Mažuoju Arbakanu, plaukėme 250 km. Sąšlavynai, baisūs taigos šabakštynai, suversti po audrų, kur tiesiog šliaužte šliauždavome. Sušlapę, su minimaliomis maisto atsargomis, puolami moskitų. Prakaitas žliaugia, rodos, vos paeini. Per valandą įveikdavome vos vieną kilometrą. Kompasso ir tikslaus žemėlapiu neturėjome. Kai vietiniai sužinojo apie mūsų maršrutą, pasakė: „Taiga priima žmones tik su švaria sąžine.“ Žodžiu, kaip į bažnyčią eini. Jei širdis rami, keliauk, bet būtinai turi kalbėtis. Su medžiais, gyvūnais, augmenija. Jei žengdamas per upę rąstu pagalvoji: „Ot žaltys, koks slidus“, būtinai paslysi. Bet jei lipi ant jo su meilės ir padėkos mintimis, viskas bus gerai. Sykį užklupo baisi liūtis, ir mes paskubomis slėpdamiesi sugriuvome į didžiulį guolį. Tikrai ne briedžio. Gulime susispaudę ir mintyse tarsi maldą kartojame: „Neateiki dar, šeimininke, neateiki, dar palūkėki...“ Liūtis baigėsi, greitai susisukome

ir lauk iš tenai. Arba kedro šaką lauži, ir jei medžio neatsiprašai, tai gali ir akis išsibadyti.

Ar dažnai keliaujate į civilizacijos nepalietus kampelius?

Rusijos gamta neturi lygių: didžiuliai kedrynai, pilnos upės žuvų, taiga – žvėrių. Sajanuose gausu energetinių vietų. Manoma, kad ten – Rusijos Šambala. Didžiausią malonumą jaučiu keliaudamas Sibiro platybėmis.

Keliaujate kalnais, vandenimis, dykumomis... Kaip ruošiatės kelionėms?

Morališkai man pačios sunkiausios – žiemos kelionės. Speigai, ledas, žvarbus vėjas. Sudrėksta miegmaišiai, palapinės...

Kas rytą nubėgu apie 4,5 km. Užlėkęs Liepkalnyje ant Laimio kalno padarau mankštelę, pamedituoju. Visas senasis Vilnius atsiveria po kojomis. Neretai į kalnus išsiruošia tikri galiūnai, prisispirtavę įvairiuose sporto klubuose, bet palūžta ties pirmąją perėją. Manau, kad labai svarbus dvasinis pasirengimas, tik reikia netingėti.

Kaip tapote nenuilstančiu keliautoju, kas suteikė tokį galingą užtaisą?

Manyčiau, knygos. Jos kūrė mano pasaulį nuo pat vaikystės. Didžiausia pramoga paauglystėje buvo ne kur nors važiuoti į miestą, bet paklajoti po šalimais plytinčius Jeruzalės miškus, pasileisti palei Nerį. Randi apgraužtą bebros šaką, žvėriuko kaukolę, renki plunksnas... Grojau mokyklos orkestre, keliaudavau po Rusiją, net į Suomiją buvome nukakę. Tai

Arbata Sibire. Gerimantas Statinis verda mėlynių arbatą

laikais tai buvo tarsi kelionė į kosmosą. Beje, tuomet pradėjau rašyti ir dienoraščius, vėliau savo įspūdžius sudėlioju į knygą „Pasiklydęs Amazonijoje: Mato Šalčiaus klajonių pėdsakais“, už kurią buvau apdovanotas Mato Šalčiaus premija. Visuomet stengiausi savo potyriais pasidalyti su kitais.

Ko palinkėtumėte skaitytojams, trokštantiems, bet vis nedrįstantiems keliauti?

Galėčiau paskatinti keliauti vienos savo knygos įžanginiais žodžiais: „Pačios geriausios kelionės mūsų laukia priešakyje.“ Nenuleiskime rankų. Kai žmogus jau nieko nebenori, pats save pasmerkia, niekas nebepadės. Ir būtinai po kiekvienos kelionės pasižymėkime, ką ji mums davė, ko išmokome. Kad pasiimtume gera, o iš patirtų klaidų pasimokytime ir jų nekartotume.

Vytautas Nosevičius (sutrumpintai iš žurnalo „Kelionės ir pramogos“, 2011 m. sausis)

Keliautojo Mato Šalčiaus takais

Gerimantas STATINIS

2011-ieji, ankstyvas vasario rytas. Lietuvos žurnalistų sąjungos Kelionių ir pramogų klubo 16 keliautojų grupelė iš Vilniaus autobusu pajudėjo Filipinų link. Ekspedicijos „Filipinai’ 11 M. Šalčiui atminti“ maršrutas – Vilnius–Minskas–Abu Dabis–Manila, o tikslas – priminti Lietuvai ir Pietryčių Azijos šaliai Filipinams apie žymųjį Lietuvos keliautoją, rašytoją ir žurnalistą Matą Šalčių.

Pakeliui į Apo ugnikalnį

Maniloje su gėlių girliandomis mus pasitinka Lietuvos garbės konsulas Filipinuose Romualdas Vildžius ir Turizmo departamento nariai. Maloni pažintis ir trumpas ekspedicijos maršruto derinimas atvėsintoje oro uosto patalpoje, o lauke mus pasitinka pirties karštis ir drėgmė...

Matas Šalčius Filipinuose lankėsi 1934 m. Manilos universitete ir Rotary klube jis skaitė paskaitas apie Lietuvą, miesto teatre su jaunimu diskutavo nepriklausomybės temomis. Už šią veiklą jam buvo suteikta galimybė nemokamai keliauti po Filipinų salyną ir bendrauti su vietos šviesuoliais. Vienas jų – Filipinų nepriklausomybės šauklys generolas Aquinaldo. Ant savo nuotraukos, dovanotos M. Šalčiui, jis užrašė: „Mano geriausi linkėjimai lietuvių tautai.“ Savo išspūdžius M. Šalčius aprašė garsioje, skaitomiausia tapusioje šešių tomų knygoje „Svečiuose pas

40 tautų“, už ją 1936 m. gavo Spaudos fondo įsteigtą premiją.

Viena svarbesnių ekspedicijos užduočių – įkopti į aukščiausią Filipinų ugnikalnį Apo (2954 m) ir iškelti trispalvę pažymint Lietuvos nepriklausomybės dieną. Džiunglės atsiveria visu gražumu, jaučiamės lyg nuotykių filme – stresas, įtampa, netikėtumai ir nuovargis. Mus supa dinozaurų laikų reliktiniai paparčiai ir asiūkliai, po nosimi šmėžuoja bambukų kamienai ir kibios lianos. Žioplinėti nėra kada, negalime atsilikti nuo vedlio. Keista, tačiau gyvūnijos nei matome, nei girdime. Džiunglės atgyja naktį. Jas paliekame gerokai susivėlinę, pakilę į 2,5 km aukštį. Kylame aštrių riedulių šlaitu. Rūkstančios miegančio ugnikalnio fumarolės – sieros vandenilio kristalai – lieka šone. Mūsų vedlys Armanas liepia mums kalbėti tyliai. Jaučiamės nejaukiai, nes manome, kad tai – dėl sukilėlių, kurie slepiasi kalnuose. Dėl šios priežasties mūsų kamufliažinės striukės išverstos į kitą pusę, kad neatrodytume kaip kariai, o leidimai kopti į kalną visuomet kabo ant kaklo.

Filipiniečiams Apo kalnas yra šventas, o tyla reikalinga, kad nesutrikdytume jo ramybės. Lyg tyčia apsiniaukia, užklumpa liūtis. Stovyklavietė po valandos – kraterio dugne. Temsta. Turime įveikti paskutinę, stačiausią dalį. Ekspedicijos narys Juozas Antanavičius įvertina patyrusia alpinisto akimi – tai 2B

Ekspedicijos dalyviai Mindanao saloje, Davao mieste, prie garsaus filipiniečių menininko Kublai Ponce-Milano skulptūrų

sudėtingumo kategorija. Žaibuojant ir griaužiant tekančio upelio vagomis užsikabarojame į viršų. Keli nešikai su palapinėmis ir maistu atsilieka. Permirkę, alkani, krečiami šalčio ir nuovargio lietaus plakamose palapinėse laukiame ryto. Siautėjantis vėjas, šlapi miegmaišiai ir nesibaigiantis lietus nežada nieko gero. Nešikai su maistu taip ir neateina, vieną jų ištinka šalčio priepuolis – jį sutraukia mėšlungis. Apie tai sužinome tik ryte. Kilimėlių po miegmaišiais neturime, o kelios pastatytos palapinės peršlampa po dešimties minučių. Ry tą išlindusi saulė teikia vilties, kad išdžiūsime ir galėsime keliauti toliau. Šlapi drabužiai sveria kuprines. Kopiname į Apo viršūnę ir vėl džiaugiamės gyvenimu.

Paskutinį kartą ugnikalnis buvo išsiveržęs prieš 400 metų, uoliena ir rieduliai labai aštrūs, todėl turime būti atsargūs. Viršūnėje suplevėsuoja ekspedicijos globėjos Seimo pirmininkės Irenos Degutienės įteikta trispalvė, LŽS ir Kelionių ir pramogų klubo vėliavos. Nusileisti nuo viršūnės dar sunkiau: bemiegė naktis, ir

apsunkę kojų raumenys nevaldomi. Kelias per džungles atgalios ropomis pro natūralias išvartas ir nendrių urvus labiau primena speologų žygį, negu keliautojų norą aptikti šioje saloje M. Šalčiaus pėdsakus.

Per dvi žygio dienas džunglėmis ir kalnais mes nukeliamume tik 36 km, o didis lietuvių keliautojas M. Šalčius per Siamą (dabartinį Tailandą) pėsčiomis, padedamas vedlių, nužingsniavo net 900 km! Ar tai daug, ar mažai, spręskite patys. Mūsų ekspedicija tęsiasi.

Gyvačių uola ir transvestito masažas

Išpūdingas juodo vulkaninio smėlio paplūdimys, palinkusios palmės ir balta sala prieš akis – ir tai ne sapnas. Kelių prabėgusių dienų mintys greitai pasimiršta. Išsikėlę Kelionių ir pramogų klubo vėliavą, kalnų keliais važiuojame su džipniu. Šią transporto priemonę filipiniečiams paliko amerikiečiai – tai prailgintas visureigis, be langų ir durų. Mes jau pasirengę plaukti kalnų upe, o krante pripūsti plauštai ir savimi pasitikinčių vedlių veidai

žada nuotykių. Sulipame į pripučiamas valtis ir stebime purslotą Pulangio upę. Mums tereikės įveikti keturiolika slenksčių, bet nepraplaukę pirmojo nežinome jų sudėtingumo. Dalia kalnų upe plauks pirmą kartą, todėl ją pasodiname į plausto vidurį.

Pirmasis slenkstis visus apšlaksto upės vandeniui. Uolėti krantai apaugę vešlia augmenija, nusvirusios lianos tiesiog krinta į vandenį. Žiūrime į fosilijas, kurios prieš daugelį metų skendėjo jūros dugne. Prie šeštojo slenksčio – didžiulė gyvačių uola. Sausuoju laikotarpiu čia galima pamatyti gyvačių išnarų. Įspūdinga – permatomos girliandos kybo virš mūsų galvų. Norėdami atsigaivinti užvertę galvas į viršų gaudome nuo uolų srūvančias vandens čiurkšles.

Ramioje upės dalyje krintame į vandenį ir plūduriuojame iki kito slenksčio. Prisimenu, kad šortų kišenėje turiu filipinietiškus pesų. Tikiuosi, neištirps. Iki pietų įveikiame paskutinį slenkstį. Po kiekvieno barjero linksmi pasišūkaudami „uha-uha“, keliamo į viršų irklus kaip pergalės ženklą. Pulangio upė nėra itin pavojinga – 3-ios sudėtingumo kategorijos, todėl norisi plaukti ir plaukti.

Grižę į Kagajano de Oro miestą, lepinau masażais, nes po žygio į Apo kalną vis dar skauda kojų raumenis. Masažą daro simpatinga mergina, tad mano kojų raumenys paskęsta palaimoje. Merginos rankos labai stiprios, o mano raumenys po kopimo į kalną jautrūs, todėl prašau masažuoti švelniau. „Okay“, – išgirstu storą vyrišką balsą ir tik dabar pastebiu, kad ji – transvestitas. Šalia sėdintis Egidijus ima kikenti, jam pasisekė labiau – atrodo, jį masažuoja moteriškė.

Aplankome ir Korelą. Ši vietovė garsi mažiausiais pasaulyje primatais tarsyrais, kurie lietuviškai vadinami ilgakulniais. Šie naktiniai gyvūnėliai dieną ramūs tupi medžių pauksmėje ir didelėmis akimis žiopso į ilgakulnių reabilitacijos centro lankytojus. Jų akys, palyginti su

viso kūno proporcijomis, pačios didžiausios pasaulyje, o jų galva apsisuka net 360 laipsnių kampu. Tai nykstantys padarėliai, todėl ekspedicija „Filipinai‘11 M. Šalčiui atminti“ kaip savo simbolį pasirinko kaip tik šį žvėrelį, įsikibusį į lietuvišką trispalvę.

Paskutinė ekspedicijos misija

Parengti antrosios ekspedicijos „Filipinai‘11 M. Šalčiui atminti“ pažintinę dalį nebuvo sunku – užteko atsiversti M. Šalčiaus knygos „Svečiuose pas 40 tautų“ VI dalį, ir mūsų maršrutas buvo aiškus. Šis etapas užėmė daugiausia ekspedicijos laiko. Kitaip buvo su tikslinė kelionės dalimi. Ji užėmė tik paskutines tris dienas, tačiau jai paruošti prireikė visų metų. Paskutinis ekspedicijos etapas visuomet atsakingiausias, jo sėkmė reiškia ekspedicijos sėkmę.

Prie Emilio Aguinaldo koledžo įėjimo puikuojasi užrašas „Sveiki atvykę lietuvių svečiai!“. Matas Šalčius, 1933 m. lankydamasis Maniloje, susitiko su būsimu pirmuoju Filipinų prezidentu E. Aguinaldo, kuris padovanojo lietuvių keliautojui savo nuotrauką. Jos kopiją atsivežėme ir padovanojome šio koledžo prezidentui Jose Paulo Camposui. Mus sveikino Aguinaldo vaikaitis Filipinų ekspremjeras Cesaris Aguinaldo Virata, taip pat vienas iš Filipinų centrinio banko įkūrėjų prof. Benito Legarda, mums pasakota apie Aguinaldo nuopelnus Filipinų nepriklausomybei, apie jo namą Mansion Shrine gatvėje, kuriame greičiausiai ir lankėsi M. Šalčius.

Pietauti į Manilos polo klubą važiuojame garbės konsulo Romualdo Vildžiaus kvietimu. Čia savo šventę švenčia ir Rotary klubas, esame jo prezidento dr. Gerto Gusto garbės svečiai. M. Šalčius savo kelionės Filipinuose metu rotariečiams skaitė paskaitas apie Lietuvą. Šiam klubui atstovauja turtingiausi sostinės žmonės, jie čia turi po tuziną arklių, reikalingų žaisti polo rungtynėse.

Svarbiausias ekspedicijos momentas – susitikimas su žmonėmis, susijusiais su Mato Šalčiaus atminimu. Kairėje – Filipinų ekspremjeras Cesaris Aguinaldo Virata, už jo Filipinų centrinio banko įkūrėjas prof. Benito Legarda, dešinėje – Gerimantas Statinis, už jo Lietuvos garbės konsulas Romualdas Vildžius

Lankomės pas Manilos žurnalistus, norime sužinote, kaip laikosi mūsų kolegos. Filipiniečiai – optimistai, jie gauna kur kas mažesnius honorarus negu tikėjomės, tačiau šypsosi, yra laimingi ir niekuo nesiskundžia. Daugelis turi papildomų kitų darbų ir verčiasi kaip išmano: moko mokyklose, rašo knygas, redaguoja įvairius tekstus arba dirba gido darbą, panašiai kaip ir pas mus. Plunksnos brolijos dalia visur nelengva, tačiau, kaip sakė Matas Šalčius, „kas skaito rašo – duonos neprašo“.

Manila iš pirmo žvilgsnio nepadaro didelio įspūdžio, nors tai miestas milžinas, užimantis 246 kv. km, turintis apie vienuolika milijonų gyventojų. Tačiau kai į jį sugrįžome antrą kartą, jis jau buvo savas ir artimas. Makati rajonas – tai miestas mieste, tačiau dangoraižiai kaip ir visur, nors yra ir įmantrių. Manilos šeimininkai dangoraižių skaičiumi ir prabanga artimiausiu metu ketina pralenkti Hong Kongą ir Singapūrą sudėtus kartu. Man mielesnis Intramuros senamiestis su kolonijiniais, nors ir aptriušusiais, pastatais, čia jaučiama senoji, tarpukario laikų dvasia.

Aplankome Centrinę Manilos paštą, iš kurio, 1933 m. atidarius tarptautinę telefono liniją, M. Šalčiui, kaip pirmajam užsienio žurnalistui, buvo leista paskambinti į Kauną. Duktė

Raminta prisimena, kad paštas buvo netoli jų namo, kitoje Gėlių Rato gatvės pusėje. Atbėgusi kaimynė pranešė, kad Ramintos mama kuo greičiau skubėtų į paštą, nes paskambino tėvas iš Filipinų. Mama puolė puoštis, lyg skubėdama į pirmą pasimatymą, tačiau kaimynė ėmė juoktis – juk per telefoną vis tiek nieko nesimatys. Tai buvo tikras įvykis gatvės gyvenime: pasikalbėti su artimu žmogumi, esančiu kitame pasaulio krašte, tada buvo galima tik sapne.

Paskutinį vakarą Filipinuose praleidome pas netikėtai Maniloje sutiktus lietuvius, susijusius su anų laikų Lietuva. Žiūrėdamas į seną įrėmintą fotografiją klausausi Dovo Šaulio pasakojimo apie jo senelį – iš Mažosios Lietuvos kilusį Dovą Zaunių, tarpukario Lietuvos diplomata ir visuomenės veikėją. Koks sutapimas: senelis buvo diplomatas ir vaikaitis diplomatas. Tik ne Lietuvos, o jau Jungtinių Amerikos Valstijų ambasados. Pasakoju jiems apie Matą Šalčių, kokios idėjos vertė jį keliauti ir ieškoti pasaulio pažinimo ir kokių troškimų vedami čionai atvykome mes. Mūsų ekspedicijos tikslas pasiektas – nunešta pasauliui žinių apie Lietuvą, priminta saviems ir svetimiams apie prieš 120 metų gimusį garsų lietuvių keliauninką Matą Šalčių, pasėjusį kelionių aistros grūdą, kuris mumyse sužaliavo vešliu lauku.

Išmokti šokti žodžių šoki, arba Kur prasidėjo... „Babcė“

Daiva Budrienė (g. 1959 01 09 Kaune) baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete (VU). Dirbo žurnale „Nemunas“, televizijoje „Kaunas plius“, Lietuvos televizijos laidų „Miestas be kaklaraiščio“, „Penktadienio reportažas“ „7 Kauno dienos“ redaktore, dėstė VDU. Yra LŽS, NŽKA narė. LŽS Tarybos, Kauno apskrities skyriaus valdybos narė. V. Gedgaudo premijos laureatė (2007). Parašė romaną „Babcė“.

Esate televizijos žurnalistė. Yra nusistovėjusi nuomonė, kad eterio žmonės puikiai jaučia kadrai, tačiau žodį – nelabai. Šiuo romanu įrodėte, kad visose taisyklėse yra išimčių.

Žodį ir jo sunkumą arba kartais lengvumą jaučiau visada. Studijuodama žurnalistiką taip pat buvau pasirinkusi laikraščių specializaciją. Man pasisekė, kad tik baigusi pradėjau dirbti „Nemuno“ žurnale – tais laikais pačiame progresyviausiame, moderniausiame jaunimo leidinyje, ir turėjau mokytoją, kurio pavydėjau pati sau – žurnalistą Alvydą Dargį. Jis pasakydavo temą, kuria turėdavau parašyti rašinį, ir per akimirką sugalvodavo pavadinimą – iškalbingą, daugiaplanį. Nežmoniškai pavydėjau jam to gebėjimo ir prisiekiau, kad būtinai susidraugausiu su žodžiu taip, kaip jis. Dabar tokių žurnalistų jau nebėra arba jie niekam neįdomūs, nes žodžiai žurnalistikoje, kadre ar už kadro yra fonas. Dalykas, kurį gali užpilti ant kieno nors galvos. Tuomet, tai yra anuomet, kai žurnalistika bent teikė iliuzijų, kad yra kūryba, išmokti šokti žodžių šoki buvo jėgos ir gebėjimų įrodymas.

Kada kilo sumanymas rašyti romaną?

Buvo laikas, kai žurnalistiką buvau metusi ir dirbau mokykloje. Kai su mokiniais klasėje plepėdavom apie svajones, išklausiusi jų, turėdavau pasakyti, apie ką svajoju pati. Jau tada, prieš kokius 25-erius metus, pažadėjau, kad kada nors parašysiu knygą. O paskui tie žodžiai ir siužetai taip sunoko, kad sugulė į kažkokį darinį, kurį daviau perskaityti protingiems leidėjams. Liepė parašyti dar vieną siužetinę liniją. Parašiau. Vėl daviau skaityti. Liepė parašyti dar vieną – trečią liniją. Parašiau. Taip atsirado „Babcė“.

Jus pažįstantys žmonės sako, kad šis kūrinys – Jūsų dienoraštis... Jeigu tai tiesa, ar nebaisu taip save atskleisti?

Viena siužetinė linija remiasi mane auginusių moterų charakteriais. Tos moterys tokios spalvingos ir keistos, kad, manau, turėjo teisę atsirasti knygoje. Kiekvienas rašantysis perpina potyrius ir išmonę. Tie, kurie turi daug išmonės, – tikri rašytojai. Aš taip manau. O man tiesiog patinka rašyti, kaip kitoms moterims megzti ar kepti pyragus. Norėčiau

Žurnalistė, romano „Babcė“ autorė Daiva Budrienė

būti rašytoja, bet, manau, kiškos per plonos. Rašydama norėjau atskleisti charakterius ir santykius, suprantama, kad kai kur požiūris gal labai subjektyvus. Gal čia galima išvelgti ir mano pačios kokį kampą... Nėra didelių atsi-vėrimų, intymių detalių, erotikos ieškotojai irgi nusivils, o sutapatinti, gretinti, ieškoti parale-lių – to niekas neišvengs. Ir aš taip pat.

Kada žadate išleisti „Babcę“?

Jau prieš kurį laiką labai norėjau ir žadė-jau išleisti. Tačiau esu nežinoma literatūros pasaulyje, tuo labiau komercinės literatūros. Įsivaizdavau, kad vos tik baigsiu rašyti, ir jau kitą rytą leidyklos ims skambinėti ir siūlytis išleisti, kad net pasirinkti, kur spausdinti, bus sunku... nes šiuolaikinės literatūros artojų gretos retos. O Rašytojų sąjunga pasiūlys tapti garbės nare... Bet juk svajoti ir įsivaizduoti viena, o brandinti kūrinį stalčiuje – kasdienybė. Leidyklos nerizikuoja leisti nežinomų autorių knygų už savo pinigus. Taigi knyga pa-sirodys tada, kai sutaupysiu pinigų leidybai.

Kreivų veidrodžių karalystėje su vyru

Kokie artimiausi kūrybiniai planai?

Kartais atrodo, kad esu pavargusi ir nebe-turiu jokių planų, o kartais – kad smagu, jei pragyvenu dieną ar savaitę ramiai, be stresų, ir to visai gana. Tačiau tarsi tyčia iš kur nors išlin-dęs ar išgirstas netradicinis, švarus, išmintingas žodis ar sakinyš, frazė sugnybia gerklę: „Aha, norėjai mane pamiršti?“ Tada suprantu, kad man tai labai artima, bet kasdienybės kempinė kiekvieną dieną bando tuos mano pojūčius iš-trinti. Pasaulyje yra du miestai, abu iš L raidės, į kuriuos visada noriu važiuoti – Londonas ir Liepoja. Kai tik apsigyvensiu bent viename jų – rašysiu nesustodama.

Kiek žurnalistikoje, Jūsų nuomone, yra kū-rybos. Ir atvirkščiai.

Menkai, menkai žurnalistikoje yra kūrybos. Yra gramatikos, gal kiek stilistikos, reklaminių prieskonių, informacijos. Tai toks pyragėlis – ubagienė su cukrum.

Kalbėjosi Aurelija Arlauskienė

Kalėdų senelis

Daiva BUDRIENĖ

Ištrauka iš romano „Babcė“

Mažas vaikas, vos kelios dienos parvežtas iš ligoninės, yra mergaitė. Ji dar neturi vardo, bet jos niekas ir nevadina koku nors vardu. Moteris, kuri aiškiai ne motina – Irka, nors tai suvokti kol kas ir nebūtina, paima ją rėkiančią ant rankų ir dainuoja dainą, kurios vienas posmas jai žiauriai nepatinka: „A-a-a mažytė, rainąją katytę“. „A-a-a mažiuką, aukso obuoliuką“, – jai patinka labiau, nors neaišku, ką reiškia „aukso“. Kita moteris, jau aiškiai motina – Alka, prisiskaičiusi besilaukdama kūdikio protingų knygų – Spoko, gal net neturėjusio savo vaikų, sako, kad vaiką reikia palikti vieną lovoje – pastaugs ir užmigs. Ji taip kaskart ir pasako: „Pastaugs“. Namuose yra ir trečia moteris, kuri net neprieina prie nuolat staugiančio vaiko, nes nuo rėkimo jai pakyla kraujospūdis. Ji yra BABCĖ. Mergaitė tik suaugusi suvoks, kad tą vardą pati jai paskyrė vos gimusi. Kai tik išmoks kalbėti – tą moterį ji vadins mama, tikrąją motiną – mamytę, ir niekam niekada nekils jokių abejonių dėl tokio pavadinimų paskirstymo. Šiuose namuose taip liks visuomet. Mama – Babcė, mamytė ir Irka. Jos visos trys bus Mergaitės baudžiamoji komanda – nes būtina tinkamai išauklėti vaiką. Tik vienintelė Irka kai kada jos gailėsis – „nors ir esi nepakenčiamai bjauri“. „Ar ji tau atrodo protinga?“ – klaus ne kartą visos trys viena kitos, o mergaitė niekuomet nesupras, koks turėtų būti tikrasis atsakymas. Tokių klausimų bus ne vienas, jie visuomet bus užduodami tarsi kažkam, tarsi pasitikrinti, o iš tiesų kalami kaip dogmos, normos ir auklėjimo pamatai. Tie klausimai lipdys

tam tikrą auklėjimo sistemą – visiškai neaišku, ko siekiančią – paskui, jau vėliau, Mergaitė atrodys, kad moterys tarsi tyčia ją užaugino tokią nenormalią, tokią iškrentančią iš bendros visuomenės masės, tokią niekam tikusią būti laiminga, kaip visi... Tie moterų auklėjimo būdai, net kai ir neliks jų visų trijų, grasinamai tvyros lyg milžiniški juodi klaustukai, kurie negali pavirsti nei šauktukais, nei daugtaškiais...

„Dabar mes vėdiname kambarį“, – sako motina Mergaitė, kuri tyliai sėdi prie Babcės ant mažos taburetės ir žiūri, kaip į Kūčių barščius pjaustomi džiovinti baravykai. Tie Kūčių barščiai – būtinas pirmasis patiekalas ant stalo – rudi ir kartūs, bet privalomi net ir jai – pusantrų metų mergaitėi. „Mes vėdiname kambarį“ – liks atminty ir nuostatose – prieš svarbius įvykius būtina išvėdinti namus – arba po jų. Mergaitė atrodo, kad būdama vos vienerių su puse, ji suaugusi ir sena lyg vėžlienė Tortila, tarsi šiame pasaulyje sykj jau buvusi, tačiau moterims ji atrodo maža ir kvaila, ir kerėpla. Eglutė jau papuošta, nors su ašarom, mat Mergaitė sudaužė Smetonos laikų varpelį, žaislą, „kuris perėjo karą“. Mergaitė visada stengsis labai atsargiai puošti eglutę, bet vokiški, tai yra labai geri, žaisliukai tradiciškai duš kiekvienais metais – kaip pakerėti. Moterys šurmuliuoja, Irka dengia stalą, motina išeina į lauką priskaldyti dar malkų, nes reikia gerai iškūrenti pečių pyragėliams. Ant specialių metalinių tūtų, kurias motinai padarė jos fabrike, spirališkai jau apsukta

tešla ypatingiesiems pyragėliams, kurie bus valgomi pirmąją Kalėdų dieną. Pyragėliai atrodo kaip platėjantis žaislinis teleskopas, tik mažesni, kurių sukant prieš akis, spalvotos stiklo šukės dėliojasi kaip stebuklų šalies gėlės. Kodėl reikia tiek triūsti prie tokių neskanių pyragėlių, Mergaitė nežino. Gerai, kad šita triūsė, kuomet užvelta ir apdėliota visa virtuvė, yra tik du kartus per metus – prieš Kalėdas ir prieš Velykas. Pyragėliams įdaryti mediniu šaukštu sukamas tikras sviestas su cukrumi, kuris bala mergaitės akyse, tik labai lėtai, pyragėlių darymas toks ilgas procesas. Motina jos nekalbina. Tas vaikas, kaip sako Babcė, – „toks nevykęs“, yra kaip didysis ažuolinis stalas svetainėje ar kusetė, apklotas gėlėtu audiniu virtuvėje, daiktas, be kurio gal ir neišsiverstum, bet, ko gero, ir labai nepasigestum netekęs, tarsi privalomas šeimos atributas. Mergaitė kartais atrodo, kad nuklydusios į savo fantazijas ir iš ten negrįžusios jos niekas nė neieškotų. Ji stebi visus pasiruošimo darbus. Motiną mėgsta stebėti labiausiai. Darbai jos rankose kruta taip lengvai, motina tiesiog prisiverčia jausti malonumą, matyt, kad pamokytų Mergaitę, bet ką ji jaučia iš tiesų, kas žino?

Tūtomis nudėtas visas stalas, motina, tikras šeimos vyras, grįžta apsikabinusi glėbį malkų:

– Jau tuoj bus galima kepti, – sako Babcė.

Kalėdiniai pyragėliai, kaip kokie ploniausio stiklo kūriniai, atsargiausiai imami, nes yra labai trapūs, dedami ant skardos ir kišami į raudoną, tvoskiančią karščiu angą, kaip į kokios stebuklingai didelės žuvies gerklę – taip Mergaitė atrodo krosnis. Pyragėlius gaminti gali tik motina, tai jos receptas, ji perskaitė jį lenkiškuose laikraščiuose. Jie iškepa greitai ir nors yra neskanūs, nes be kremo visai nesaldūs, o patirpę burnoje gurgžda kaip smėlis, jai duodama paragauti. Babcė visada perspėja:

– Alka, žiūrėk, kad vaikas nepersivalgytų.

O tai reiškia – „geriau jai visai neduok“, niekas nežino iš kur tas Babcės įsitikinimas, kad

mažam vaikui daug kas kenkia, todėl bet ką įsidedti į burną geriausiai slapčiomis, ar kol ji neužmatė. Motina tai aiškiai supranta, nes skanesnį kašnelį Mergaitėi pakiša, palydėdama žodžiais:

– Paragauk greitai, kad kas neatimtų...

„Mes vėdiname kambarį“ – dar reiškia ir paslaptį, kuri mergaitėi nėra paslaptis – prieš Kūčias, senovinėje miegamojo kambario spintoje, išraižytoje rožėmis, kurią motina, vėliau, atėjus pjuvenų spintų madai, pati sukapos kirviu ir po to sudegins kieme, yra suslėptos Kalėdų senelio dovanos. Visi šio senamiesčio buto gyventojai žino, kad Kalėdų senelis yra. Jis yra kiekvienos iš trijų moterų sąžinė. Apie jį pradedama kalbėti dar rudenį. Jis turi ateiti su dovanomis. Moterys dalyvauja žaidime gal dėl namuose gyvenančio vaiko, bet, ko gero, net ne dėl jo, jos įvairina savo nykų gyvenimą, savo trijų moterų gyvenimą, kuriame nėra vietos vyrams. Kalėdų senelis yra slaptas trijų moterų gerbėjas, jis yra tikrasis trijų moterų išgyvenimų personažas, jis yra toks, kokio gyvenime, pasak išmintingosios Babcės, net negali būti, nors „mes esame tokio vyro vertos“. Jos žino net tai, kad gyventi su tokiu žmogum galėtų, bet ne Babcės stebimos, kitam gyvenime, tikriausiai svajonėse, nes šiame joms duota Babcė – laiko, kantrybės, įsitikinimų išbandymo vienetas, kuris vėliau, net sąmoningai tai suprantančioms moterims, taps kasdienos tikslu ir matuokliu: „mūsų mamutė labai silpna ir nenorėtų permaitinti“, „mūsų mamutė serga“, „mūsų mamutė permato žmones ir Jūs, ponas Broniau, neatitinkat mamutės kriterijų“.

Kalėdų senelis, pasirodantis vieną kartą per visus ilgus metus, toks realiai nerealus, paslaugus, paslaptingas, įeinantis ir nieko neatsiklausiantis, kur padėt dovanas, toks nepasiekiamas ir nepriklausomas, yra Mergaitės moterų fantazija, kuri niekada netaps realybe... Kartais Mergaitė įsivaizduoja, kaip per Kūčių vakarienę, visai nelaukęs nakties, ne slapta, Kalėdų

senelis paskambins į duris, priebutyje nusipurtytys snieguotus batus ir skrandą, ramiai paklaus, o kur gi jo šliurės, ir ateis į jų gyvenimą visam laikui, jo užteks visoms trimis ir Mergaitėi. Jis nebus senas ir žilas, tik taip vadinsis, tikriausiai išeis visai dienai į darbą, kaip motina ir Irka, bet vakare... jie visi valgys vakarienę ir Mergaitė, nors tai, ko gero, griežčiausiai bus uždrausta, kieme, Zinkai galės pasakyti:

– Pas mus gyvena Kalėdų senelis. Jis nematomas, bet patikėk, gyvena... Mergaitė kiekvienais metais prisiekia sulaukusi šventinės nakties neužmigti, pamatyti tą žmogų – nežmogų ir paprašyti pasilikti... Ji negali išduoti savo ketinimų, todėl klausosi moterų variacijų:

– Taip, taip, tikriausiai pas tave jau šiomet neateis Kalėdų senelis.

– Kai ateis Kalėdų senelis, jis paklaus, ar tu buvai gera?

Kalėdų senelis yra dar vienas nematomas baudžiamosios komandos narys, apie kurį nuolat kalbama. Spintoje paslėpta baltutėlė triušio vilnos kepurė Mergaitėi – ji turės tą prisiminimą visą likusį laiką – nepaprastai švelni ir tai yra savotiškas gyvenimo ir žmonių švelnumo matas – nauja, balta, gobtuvo formos, negraužianti, miesto, mokyklos ir kaimynų vaikų pavydo objektas, triušio kepurė, kuri po žiemos nutriuš, kaip ir lemta triušinei, jos raišteliai taps ploni ir purvini, niekada nebeatsiskalbs.

– Kalėdų senis jai atnešė kepurę, kaip tau atrodo, Alka, iš kur jis žinojo, ko jai reikia? – klausia Babcė.

Ji – mergaitės vardas. Kitas. Svetimas ir nemalonus. Paprastai Babcė gaudavo velvetinio audinio naujam chalalui, Irka – kvėpalų „Krasnij mak“, o ką gaudavo motina?

Kūčios prie parėdytos eglutės. Iš pradžių motina šalia žaislelių prisėgdavo baltas vaškines žvakeles, kurios varydavo paniką Babcei:

– Alka, nepalik vieno vaiko, dar užsidegs...

Vėliau Irka parduotuvėj „iš po skverno“

prasimanys lempelių ir tą mėnesį didžiojo kambario kampe šviečianti eglutė bus pats geriausias užsiėmimas visą ilgą gruodį. Ilgai žiūrėdama į žiburiuojančią eglutę, Mergaitė sugalvodavo savo gyvenimą – spalvotą, gražių gražiausių. Kaskart kitoki. Multiplikuodavo žaisliukus, kaip tą vokišką audinį, kuriuo moterys užtraukdavo jos mažos lovelę. Tarybiniais laikais uždraustos Kūčios ir Kalėdos, tačiau vakare visuose namuose per, matyt, tyčia neužskleistus langus mojuodavo šviečiančios eglutės.

Kalėdų senelio Mergaitė nesusitikis ir nepasikalbės. Tą vienintelį kartą, išlaukusi visą naktį, ji pamatys, kaip motina, tyliai plevėsuodama flaneliniais marškiniais, kurie vakaro šviesoje gėlėti, tačiau naktį visai balti, kaip koks balų vaiduoklis, net nešiuğždindama popieriaus, į kurį susuktos Kalėdų dovanos, atsitūps prie eglutės ir dailiai sudėlios jas visas. Sukeisdama vietomis pagal svarbumą: tas, kurios Babcei, – arčiausiai. Tada tyliai palįs po savo antklode, tame pačiame kambaryje mieganti Irka net nesujudės. Pro miegamojo durų plyšį Mergaitė, rodos, matys, kad motina šypsosi tamsoje... Mergaitė nebeužmigs iki pat ryto. Rytas auš sunkiai, pabalindamas langą iš pačių kraštų šalčio raštais, kambaryje šiluma alsuojantis pečius bus prikaitinęs orą po antklode, iš po kurios nesinorės išlįsti dar ir todėl, kad nakties atradimas atims paskutinį tikėjimą. Toks vyras, koks yra Kalėdų senelis, niekada su jomis nevalgys vakarienės. Tuo tarpu pabudusi Irka sušuks:

– Jūs dar miegat? Greičiau prie eglutės, pas mus buvo atėjęs Kalėdų senis! Mergaitė išsivynios savo triušio kepurę, taip, ji bus miela ir laukta, bet akis be menkiausio žiburėlio pastebės Babcė:

– Matai, kokia mandra, ji visai nesidžiaugia dovanomis.

Tik Irka krykštaus kaip vaikas, kvėpindamasi „Krasnij mak“ kvėpalais:

– Jis ir vėl buvo atėjęs, o aš net nesitikėjau...

Mečislovas Ščepavičius (g. 1944 06 15 Šiauliuose) baigė Valstybinį dailės institutą. Pirmosios karikatūros išspausdintos žurnale „Šluota“. Dirbo meniniu redaktoriumi savaitraštyje „Literatūra ir menas“, karikatūristu „Lietuvos aide“. Jo piešiniai panaudoti šiame almanache.

Summary

In 2011 it turned twenty years since the tragic but victorious January 13 events. As every year (and it's logical) the main attention of the celebration was paid to the defence of TV tower as well as Lithuanian Radio and Television chamber, recollection of the killed defenders, commemoration of Radio and Television journalists who were working during these events. It was passingly recollected that armed aggression started January 11 by the capture of the Department of National Defence and Press House. The first skirmish of the defenders and journalists with Soviet soldiers happened namely in the approaches of Press House: one stack to the lapels, shots of the automatic guns and tanks echoed, blood shed. Press journalists as well as their TV colleagues were left without shelter, means of production. During eight months until the failure of Moscow putsch in August which opened the real ways to Lithuania's independence, Lithuanian journalists as well as a lot of their Russian and Polish colleagues were showing special loyalty to the independence and freedom of native land, professional duty, patriotism and solidarity between themselves. It was perhaps the most clear period of modern Lithuanian journalism without a mote of selfishness. In the almanach „Journalism 2011“ big attention is paid for this bend of history – the memories of press journalists which have never been published before are revealed now followed by expressive photographs.

One more gap in the history of journalism is filled in in the publication – biography of journalist Simas Miglinas, which allows to reveal activities of press journalists during Nazi occupation years. Special attention is paid to journalist, art historian, writer Juozas Keliuotis, who as a live legend was attracting young critics and intellectuals of Soviet

system. It is also introduced to the reader who are the laureates of honourable journalistic prizes, colleagues' works are published.

Special attention is paid to the ethics of media and journalist. It is discussed, what today raises worries (big loads of ordered journalism, toadying journalists to influential political and financial groups, oligarchy and desire of the groups to control media means and to form public opinion through large-scale capital). It is being analysed how personal data of juveniles is being used in the media. Self-regulation system of Lithuanian media is elucidated and it is tried to find the answer if Lithuanian media is still far away from the representative self-regulation system of Sweden, Norway and the Netherlands. With the help of the experience of Canadian journalists, it is tried to draw the limits of journalists' ethics.

Modern journalism and findings of professional standards is described, also a lot of attention is paid to civil journalism, which reveals itself while creating websites, articles, comments, taking part in internet forums, social websites, etc.

Regional media is also noticed. At the moment, regional media is undergoing very hard times (during one night VAT was increased more than four times, so the paper got more expensive as well as the delivery of newspapers to regional readers).

Daily life of Latvian, Belorussian journalists is being introduced as well as their experience and goals. For the first time the number of editions of Lithuanian newspapers and magazines is announced, it is also informed about the projects supported by Press, Radio and Television Foundation in the years 1997-2010.

Translated by Algirdė Ferensaitė

ŽURNALISTAI – IRGI KŪRĖJAI

Nacionalinę žurnalistų kūrėjų asociaciją (NŽKA) galėtume vadinti elitine Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) narių dalimi, nes žurnalistai į asociaciją gali įstoti tik būdami LŽS nariai. Skirtumą tarp LŽS ir NŽKA puikiai iliustruoja skaičiai: pirmojoje narių skaičius dabar artėja prie 1 000, antrojoje – perkopė 80.

NŽKA savo istoriją skaičiuoja tik nuo 2005-ųjų birželio, kai buvo įkurta LŽS narių steigiamajame susirinkime. NŽKA vienija LŽS narius, atitinkančius meno kūrėjo statuso reikalavimus, kurie yra Meno kūrėjų ir meno kūrėjų organizacijų įstatyme.

Įkurta kaip žurnalistų kūrėjų organizacija, NŽKA daugiausia ir rūpinasi profesionalia kūryba, besireiškiančia publicistikos, meninės apybraižos, esė žanrais, palaiko kūrybinius, profesinius ryšius su kitomis asociacijomis, valdžios įstaigomis, visuomeninėmis organizacijomis.

NŽKA organizuoja įvairius renginius, skelbia konkursus, siūlo kandidatus valstybinėms ir kitoms meno premijoms gauti, vykdo įvairias kūrybines programas. Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną žurnalistams teikiamos prestižinės Vinco Kudirkos ir Vytauto Gedgaudo premijos. Nemažai konkursų jau tapo tradiciniais. Nuo 2007 m. sėkmingai rengiamas konkursas „Nmedia“, kuriame varžosi novatoriškiausi žurnalistai ir žiniasklaidos priemonės. 2008 m. įsteigtos keturios naujos premijos: keliautojo ir žurnalisto Mato Šalčiaus; įžymaus kauniečio radijo žurnalisto Petro Babicko; Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro teisininko Jono Vileišio; kovotojo už lietuvišką spaudą, publicisto ir leidėjo Antano Macijausko.

NŽKA remia bei dalyvauja ir kituose kūrybiniuose žurnalistų projektuose. Teikiamos paraiškos Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo paramai gauti. Būtent tokią paramą gavo ir NŽKA projektas „Žurnalistikos ir visuomenės dialogas almanache „Žurnalistika“ 2011“. Taip pat vykdomas ir internetinis projektas www.lzs.lt.

Įkūrus NŽKA joje buvo 52 nariai, 2011 m. pabaigoje – 81. Asociacija plečiasi, nors ir ne itin sparčiai. Ne kiekvienas žurnalisto rašinys gali pretenduoti į meno kūrinio kategoriją. Tai nelengva, tačiau įmanoma ir prasminga.

NŽKA valdyba: Dainius Radzevičius (pirmininkas), Danutė Jokubėnienė, Edmundas Juškys, Zinas Kazėnas, Algis Juozas Kusta, Vidmantas Mačiulis, Stanislovas Pleskus, Vytautas Žeimantas, Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.

Laisvė matyti gerai

2011 m. vasarą LŽS ir akių klinika „Lirema“ pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Pagrindinis sutarties objektas – bendradarbiauti rengiant ir įgyvendinant socialiai prasmingos veiklos projektus bei programas.

Vienas svarbiausių sutarties praktinio bendradarbiavimo aspektų – esant poreikiui, kasmet net septyniems LŽS nariams nemokamai atlikti lazerines regos korekcijos operacijas ir pooperacines konsultacijas.

Prieš aštuonerius metus subūrusi patyruusių specialistų komandą ir susikongravusios kataraktos operacijomis bei terapiniu akių ligų gydymu, šiandien klinika teikia platų akių gydymo paslaugų ir chirurginių procedūrų spektrą Lietuvoje. Klinikos filialai veikia Vilniuje, Klaipėdoje, o nuo gruodžio ir Kaune.

„Finansinės investicijos į darbuotojų mokymus bei techninę klinikos bazę jau perkopė 5 mln. litų. Tai sudarė sąlygas klinikoje imtis sudėtingas regos problemas išsprendžiančių operacijų“, – pasakoja įmonės direktorius Mindaugas Socevičius.

Klinika siūlo kompleksinį regos korekcijos sprendimą įvairaus amžiaus pacientams: paaugliams – naktinius ortokorekcinius lęšius, kurie naudojami tik naktį, miego metu, o ryte be papildomų korekcijos priemonių galima užsiimti mėgstama veikla netaikant jokių

apribojimų. Tiems, kurių regėjimas jau stabilus, – regos korekciją eksimeriniu lazeriu, intraokulinę korekciją ar skaidraus lęšio pakeitimo operaciją. Vyresnius kviečia pasitikrinti profilaktiškai dėl ankstyvų su amžiumi atsirandančių akių ligų. Jiems – ne tik akių šviesą grąžinanti kataraktos operacija, bet ir refrakcijos ydų korekcija, glaukomos, amžinių tinklainės pakitimų diagnostika ir terapinis gydymas.

Klinikoje atliekamos ir ragenos sustiprinimo operacijos sergant keratokonusu, vokų padėties ištaisymo, suaugusiųjų žvairumo operacijos, sprendžiamos sausų akių sindromo problemos, atliekamas vokų masažas, atkuriamas ašarų lataukų praeinamumas suaugusiems asmenims ir naujagimiams, kai dėl gimimo metu neatsivėrusio nosies ir ašarų kanalo atsiranda pūlingas uždegimas.

Be planinio operacinio gydymo, klinikoje teikiama kasdienė pagalba prasidėjus akių uždegimui ar patyrus traumą.

Pagrindinės akių klinikos „Lirema“ vertybės – maksimalus saugumas, tausojanti chirurgija ir ilgalaikiai ryšiai su pacientais. Tegul ligos aplenkia Jus. Tačiau jei susirgote, būsimė laimingi galėdami padėti Jums įveikti sveikatos rūpesčius.

Daugiau informacijos www.akiuklinika.lt

Šiandien dėl trumparegystės kenčia maždaug kas trečias žmogus. Reikšmingi mokslo išradimai pakeitė akių ligų diagnostiką ir gydymą bei suteikė regėjimo problemų turintiems žmonėms puikią akinių ir kontaktinių lęšių alternatyvą – tai regėjimo korekcija lazeriu.

Interneto svetainės *medicalnewstoday.com* duomenimis, regos korekcija lazeriu Didžiojoje Britanijoje – dažniausiai atliekama chirurginė operacija. 2007 m. duomenimis, pasaulyje regos korekcija lazeriu atlikta daugiau nei 20 mln. žmonių. Vien tik JAV kasmet atliekama apie 3 mln. regos korekcijų lazeriu. Dažniausiai operuojami 18–34 metų žmonės, vyrai šiek tiek dažniau nei moterys.

Pasaulyje regos korekcijos operacijos lazeriu atliekamos nuo 1988 m., todėl jau žinomi ilgalaikiai rezultatai – chirurginio lazerio spindulys akims šalutinio poveikio nesukelia.

JAV oftalmologų akademijos paskelbti moksliniai darbai įrodo, kad:

- infekcinių komplikacijų rizika nešiojant kontaktinius lęšius yra 5 kartus didesnė nei po korekcijos lazeriu operacijų;
- po regėjimo korekcijos operacijos geras regėjimas lieka visam gyvenimui;
- ilgai regėjimas gali suprastėti, jei regėjimas nebuvo stabilus prieš operaciją;
- operacija neapsaugo nuo tokių senatvės ligų, kaip katarakta, glaukoma, taip pat senstant prireikia skaitymo akinių.

Dabar žinomiausi pasaulio akių chirurgai, tokie kaip LASIK metodo išradėjas profesorius Ioannis Pallikaris, nebesvarsto, ar šios operacijos saugios, ieškoma būdų, kaip jas padaryti dar efektyvesnes – išplėsti operacijų ribas.

Dažnai įvairias tarptautines konferencijas ir kursus užsienyje lankanti akių klinikos „Lirema“ gydytoja Lina Socevičienė 2011 m. vasarą laimėjo Europos akių gydytojų draugijos (SOE) konkursą, tobulinosi Herakliono universitetinėje ligoninėje bei Optikos ir regėjimo mokslo institute Kretroje, stažavosi profesoriaus I. Pallikario operacinėje. „Mane džiugino tai, kad pasitvirtino tie darbo metodai, kuriuos taikome savo operacinėje. Mes niekuo nenusileidžiame geriausiems pasaulio akių chirurgams – naudojame tuos pačius regos korekcijos metodus ir tokią pat modernią aparatūrą“, – pasakojo gydytoja L. Socevičienė.

Jeigu Tu – profesionalus žurnalistas

- Lietuvos žurnalistų sąjungoje (LŽS) šiemet turėtų būti jau per tūkstantį narių. Kelią į LŽS randa vis daugiau jaunų žurnalistų, grįžta anksčiau šios sąjungos nariais buvę profesionalai. Vieniems – smagu priklausyti savo „gildijai“, kiti įveikė baimę, kad jų darbdaviams ar leidėjams šitoks žingsnis nepatiks.
- LŽS – profesinė žurnalistų sąjunga. Giname ir stipriname žurnalistų teises ir laisves, darbo ir ekonomines, socialines teises bei interesus.
- LŽS atstovauja savo nariams sudarant kolektyvines sutartis ar susitarimus, darbo sutartis, gina jų teisėtus interesus santykiuose su darbdaviais.
- LŽS gina profesinę etiką ir žurnalistų solidarumą, rūpinasi žurnalistų profesiniu mokymu. Sąjungai taip pat rūpi ir žurnalistikos istorijos bei žurnalistikos srities moksliniai tyrimai, seminarai, konferencijos, kūrybiniai konkursai žurnalistams. O Spaudos šventės gegužės mėnesį! O žurnalistų sąskrydžiai rugpjūtį!
- 1922 m. kovo 11 d. įkurta bendra Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjunga. Po septynerių metų kovo 22-ąją nuo rašytojų atsiskyrus periodinės spaudos darbuotojams įsteigta Lietuvos žurnalistų sąjunga. Iki 1940-ųjų SSRS okupacijos ir aneksijos jai vadovavo Juozas Purickis, Vincas Kemežys, Izidorius Tamošaitis, Augustinas Gričius ir Vytautas Alantas.
- 1940 m. vidurį, SSRS okupavus Lietuvą, sąjungos veikla buvo nutraukta. 1946 m. Vakarų Vokietijoje, Hanau lietuvių pabėgėlių stovykloje, įkurta Lietuvių žurnalistų sąjunga, nuo 1953 m. savo darbą tęsusi JAV.
- Lietuvoje 1957 m. buvo įkurta Lietuvos SSR žurnalistų sąjunga, veikusi kaip SSRS žurnalistų sąjungos padalinys.
- 1990 m. Lietuvos žurnalistų suvažiavime buvo patvirtinti nauji įstatai, pagal kuriuos LŽS yra nepriklausoma, nepolitinė demokratinė visuomeninė profesinė organizacija, vienijanti žurnalistus profesionalus.
- Nuo 1990 iki 2003 m. gegužės Žurnalistų sąjungai pirmininkavo Rimgaudas Eilunavičius. LŽS XIII suvažiavimo metu (2003 12 06) pirmininku išrinktas Dainius Radzevičius, kuris 2010 m. lapkričio 27 d. perrinktas trečia kadencijai.

Būkite su mumis! Tapkite LŽS nariais.

Tomo Lukšio (*Fotodiena.lt*) nuotrauka –
konkurso „Lietuvos spaudos fotografija ’11“
temos „Kultūra“ nugalėtoja

- Kokios žodžio laisvės garantijos, kai žurnalistams tenka nuolat bylinėtis dėl „kėsinimosi į politikų garbę ir orumą“?
- Ar žurnalistui įmanoma išvengti ekonominiais ir kitais interesais besivadovaujančių leidėjų spaudimo?
- Ar pajėgia redakcijos apsaugoti žurnalistus nuo trečiųjų asmenų įtakos?
- Ar nuomonių įvairovė taikytina kiekvienai atskirai žiniasklaidos priemonei, ar ji pasiekama visos VIP sistemos kontekste?
- Kaip išlaikyti žurnalistiką nepriklausomą nuo politinės įtakos?
- Ar įmanoma derinti žurnalistinę ir viešųjų ryšių darbą?
- Ar įmanoma išvengti reklamos užsakovo įtakos turiniui?
- Mažėjantys pelnai mažina redakcijų išlaidas; kaip pereinant prie sensingos, populistinės ir garsenybių žurnalistikos laikytis etinių standartų?
- Ar privačių asmenų gyvenimas turėtų būti nušviečiamas atskirai nuo naujienų apie viešuosius, oficialius asmenis?
- Ar iš pradžių skundo autorius turėtų įrodyti, jog buvo pasikėsinta į jo garbę ir orumą, pažeistas privatumas, ar pirmiau žurnalistas turi įrodinėti, jog to nedarė?
- Kaip pakeisti situaciją, kad žurnalistas nebūtų paliekamas vienas bylinėtis teismuose su samdytais advokatais, kai tuo tarpu leidėjas tyliai nusišalina?

Keletas Viktoro Trofimišino, LŽS Etikos komisijos pirmininko, klausimų, iškeltų 2011 m. gruodžio 2–3 d. vykusioje konferencijoje „Etika kaip žurnalistikos kokybės ir išlikimo galimybė“

ISSN 0135-1346

